

TAMPEREEN YLIOPISTO

Lari Wennström

RAUHANTEKIJÄT

Geneven kongressi 1867 ja rauha retorisen sodan välineenä

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
Historian pro gradu -tutkielma
Tampere 2014

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

WENNSTRÖM, LARI: Rauhantekijät – Geneven kongressi 1867 ja rauha retorisen sodan välineenä

Pro gradu tutkielma, 134 s. + 3 liitettä + kuvio

Historia

Joulukuu 2014

Työ tarkastelee Geneven vuoden 1867 rauhankongressia, vuosisatansa suurinta sellaista, joka on saanut osakseen varsin vähän huomiota tutkimuskirjallisuuden parissa. Suursodan uhan alla, ranskalaisten tasavaltalaisten aloitteesta, kutsuttiin vapauden ja demokratian nimissä Sveitsin ”vapaalle maaperälle” koolle aatteellisesti ja kansallisesti värikäs joukkio keskustelemaan keinoista saavuttaa pysyvä rauha. Virallisena ehdotuksena ohjelmassa komeili kansainvälisen poliittisen järjestön, ”Euroopan yhdysvaltojen”, perustaminen. Organisoijien hartaan suostuttelun myötä myös Kansainvälisen työväenliiton kongressin delegaattit saapuivat paikanpäälle. Perinteiset rauhanliikkeet arvostelivat kongressia häpeilemättömän poliittiseksi, ja konservatiivinen lehdistö leimasi kokoontumisen naiiviksi ja ajatuksiltaan utopistiseksi – mutta myös vaaralliseksi ja vallankumoukselliseksi.

Rauhan tarjoamissa kulisseissa kokoontumisesta muodostui vuoden 1848 vallankumousten jälkeisessä räjähdysherkässä tilassa historiallisesti poikkeuksellinen hetki, jossa törmäsivät yhteen paitsi erilaisten näkökulmat, myös puhujien henkilökohtaiset intressit. Ehdotukset vaihtelivat poliittisesta reformista vaatimukseen laajoista sosiaalisista ja taloudellisista muutoksista – monarkioiden ja yhteiskuntaluokkien hävittämisestä aina kehotuksiin valtion alas ajamiseen. Myös uskonto ja paavi joutuivat ankarana hyökkäyksen kohteeksi.

Tutkimuskysymyksenäni toimii: *kuinka rauha Geneven kongressissa politisoitiin?* Työni tavoite on kuvata kuinka rauhan ideaali kytkeytyi vaatimukseen poliittisista ja sosiaalisista uudistuksista: kuinka sitä käytettiin legalisoimaan toisistaan eriäviä konkreettisia päämääriä. Keskityn erityisesti tarkastelemaan erityisesti tasavaltalaisten ja sosialistien puheita. Olennaisena osaa tutkimuskysymystä toimii puhujien erilaisten tavoitteiden, motiivien, kartoittaminen.

Teoreettisen ja metodologisen viitekehyksen tarjoaa Quentin Skinnerin tapa lähestyä aatehistoriallista tutkimusta sekä Chaim Perelmanin ”uusi retoriikka” – sen keinot mallintaa argumentaatiota suostuttelun näkökulmasta. Kongressissa, jossa useat eri ”ideologiat” olivat läsnä, teoria ohjaa kysymään argumentaation lähtökohtia ja tarkastelemaan tämän jälkeen tärkeimpiä tekniikoita, joiden avulla eri ryhmittymät pyrkivät hankkimaan ja ”siirtämään” tavoittelemansa yleisön hyväksyntää toiminnalleen. Kongressiin liittyvien tietojen vähäisyyden sekä ristiriitaisuuden vuoksi osa tutkimuksesta pureutuu myös kokoontumisen taustan ja tapahtumien selvittämiseen. Pääasiallisena lähteenä toimivat Geneven kongressin vuosikirjat, mutta olen hyödyntänyt myös muita tapahtumaan liittyviä aikalaiskäsikirjoja, kuten asiakirjoja, kirjeitä, pamfletteja ja lehtiartikkeleita.

Tutkimukseni perusteella, usein problematisoimatta osaksi rauhanliikkeiden ja paneurooppalaisuuden historiaa kanonisoidun Geneven kongressin takaa paljastuu välähdys lukuisten toimijoiden muodostamaa verkostoa; pelkkä rauhanaate tai sodanvastaisuus ei riitä selittämään poikkeuksellisen kokoontumisen syntyä. Useat kongressin tärkeimmistä organisoijista olivat ranskalaisia tasavaltalaisia, poliittisia pakolaisia, joiden retorinen keihäänkärki osoitti voimakkaasti kohti maansa keisaria. Italialaiset nationalistit pyrkivät hankkimaan kongressista kannatusta tulevalle Rooman sotaretkelle. Kansainvälisen delegaattit saapuivat yhteistyön sijaan osoittamaan tasavaltalaisten rauhankäsityksen puutteet ja Mihail Bakuninin pitkäjänteisenä tavoitteena vaikutti olleen kongressin radikalisointi. Geneveläiset poliitikot kytkivät kongressin vaalinaluspeliinsä ja paikalliset konservatiivit ja katolilaiset ryhmittymät tavoittelivat lopulta kokoontumisen alasajoa.

Tutkimukseni perusteella kyseenalaistamaton, yhteinen esisopimus puheille oli usko kehitykseen. Rauha esitettiin täydellisen yhteiskunnan loogiseksi lopputulokseksi, ihmiskunnan edistyksen vääjäämättömäksi lopputulemaksi. Toinen tärkeä premissi, josta uudistuksista vaatineet ryhmittymät lähtivät rakentamaan argumentaatiotaan, oli rauhan arvon alistaminen vapaudelle. Näin luodun arvohierarkian myötä erilaiset konkretisoinnit vapaudelle, olosuhteille, jotka mahdollistivat ”todellisen” rauhan, mahdollistivat suostuttelun ohjaamiseen tiettyä tavoitetta kohti.

Myös rauhankysymyksen esittäminen käytännöllisenä pulmana joka oli kansalaisen velvollisuus ratkaista järjen ja tieteellisen ajattelun avulla, toimi argumentaation pohjana. Konservatiivisemmat rauhanaatteen kannattajat vaalivat puheenvuoroissaan konkreettista laillisuuden arvoa. Lakien pyhyyteen vetoamalla pyrittiin esittämään, ettei kansalaisten ollut soveliasta ottaa rauhankysymystä täysin omiin käsiinsä – ainakaan arvostella hallituksia. Sosialistien ehdottomana premissinä keskustelulle toimi vapauden ohella myös luokkataistelun käsite, jonka pohjalta argumentoitiin, ettei pysyvä rauha voisi vallita ennen kuin taloudellinen epätasa-arvo ja luokkien väliset ristiriidat olisi korjattu.

Keinot siitä, kuinka pysyvään rauhaan päästäisiin ja mitkä käsitteet olotilaa luonnehtisi, joutuivat kongressia rajun debatoinnin alle. Samalla eri tavat kuvata rauhaan sidottu vapaus toimi jakolinjana vasemmiston parissa. Lukuisilla käsite-erotteluilla tasavaltalaiset ja sosialistit pyrkivät esittelemään hallitsijoiden oletetut määritelmät rauhasta ja vapaudesta harhaisina sekä kuvaamaan useat käsitteet näiden valtapoliittikan vääristäineinä ja korruptoineina. Yksittäiset yhteiskunnallista ja taloudellista reformia kannattaneet puhujat hyödynsivät tasavaltalaista käsitteistöä pyrkiessään osoittamaan poliittisen reformin riittämättömyyden.

Kvasiloogiset päättelyketjuilla esitettiin, ettei ”keisarismi” – tai despotismi, joksi useat puhujat määrittelivät Euroopan suurvallat – ollut rauhan ja vapauden kanssa yhteensopiva, vaan synnytti jo olemuksellisesti sotaa. Siinä missä tasavaltalaiset kuvasivat Euroopassa vallinneen olotilan ”aseistettuna rauhana”, näennäisrauhana, jossa kansojen kohtalo roikkui despoottien mielenoikkujen varassa, useat sosialistit kehittivät teesiä pidemmälle, kuvaten luokkataistelun aiheuttamat ristiriidat sotaan verrattavaksi tilaksi. Anarkistisissa argumenteissa rauhan vastustaja löytyi myös keskitetyn hallinnon taustalta: perustuslaillisten verhojenkin takana pilkkotti sodaksi rinnastettava väkivalta. Lukuisin tasavaltoihin liittyvin esimerkein osa sosialisteista pyrki osoittamaan kuinka hallintotapa itsessään oli riittämätön rauhan tae.

Sodan niin tasavaltalaiset kuin sosialistit kuvasivat välineenä tukahduttaa luonnollista kehitystä. Tasavaltalaisille se oli valistusajalta asti kansalaisten mielissä kypsyneiden ajatusten ja moraalin tukahduttamista, sosialisteille kysymys oli materialistisempi – luonnollinen kehityksen seuraava vaihe oli työväenluokan yhdistyminen, jota jo yhdistynyt hallitseva omistajaluokka esti sotien ja armeijoiden voimalla lunastamasta historian sille viitoittamaa paikkaa.

Tulkintani perusteella rauha ei toiminut pelkästään sodanvastaisena symbolina. Geneven vuoden 1867 rauhankongressissa se kytkeytyi tiiviisti omaan aikaansa ja paikkaansa, ilmentäen eri henkilöiden ja ryhmittymien retorista ja ideologista kamppailua – taistelua poliittisesta kielestä ja sen merkityksistä.

Avainsanoja: aatehistoria, uusi retoriikka, argumentaatioanalyysi, poliittinen historia, Quentin Skinner, Chaïm Perelman, rauhanaate, tasavaltalaisuus, radikalismi, sosialismi, anarkismi, 1867, Kansainvälinen rauhan ja vapauden liitto, Kansainvälinen työväenkongressi

René Magritte: *L'Homme au Chapeau* 1964.

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	1
1.1 Myrskyisä rauhankongressi.....	1
1.2 Tutkimuskysymys	6
1.3 Teoria	10
1.4 Aikaisempi tutkimus	15
1.5 Lähteet ja käsitteet	17
2 MOTIIVIT	20
2.1 Uusi keisari.....	20
2.2 Tasavaltalaisia ja maanpakolaisia	23
2.3 Geneven kruunaamaton kuningas	27
2.4 Rooma tai kuolema.....	32
2.5 Punaiset kummitukset	35
2.6 Tuhon apostoli.....	39
3 PROLOGI	42
3.1 Vastustajien reaktioita	42
3.2 Kongressin tapahtumia.....	46
3.3 Geneven visiot.....	55
4 PREMISSIT	60
4.1 Rauha, vapaus ja demokratia	62
4.2 Laillisuus.....	67
4.3 Luokkasota	72
4.4 Edistys ja ihmiskunta	78
4.5 Kansalaisasia ja oikeutettu sota.....	83

5 TEKNIIKAT	89
5.1 Käsite-erottelut	89
5.1.1 Aseistettu rauha, valheellinen vapaus	90
5.1.2 Isänmaallisuus ja politiikka	94
5.1.3 Todellinen tasavaltaisuus	99
5.2 Kvasilogiikkaa	102
5.2.1 Sotien synty	103
5.2.2 Kaksi vaihtoehtoa	107
5.3 Argumentit ja todellisuus	109
5.3.1 Valonkantajat.....	110
5.3.2 Työväen auringonnousu.....	114
5.3.3 Tasavalta ei ole rauhan tae.....	116
6 RAUHANTEKIJÄT	121
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS	128
I PAINETUT LÄHTEET	128
Lähdejulkaisut.....	128
Lehdet.....	128
II KIRJALLISUUS.....	129
Aikalaiskirjallisuus ja muistelmat	129
Kirjallisuus.....	130
Verkkosivustot.....	134
Liite 1. Eurooppa 1866 – 1867.....	135
Liite 2. Puhujalista	136
Liite 3. Mihail Bakuninin puheen luonnos	137

1 JOHDANTO

1.1 Myrskyisä rauhankongressi

Oli toden totta uskomatonta miten nämä sosialistit ja vallankumoukselliset herrasmiehet, joista tähän asti olin lukenut vain kirjoista, sinkosivat valheitaan puhujanlavalta viidentuhannen ihmisen yleisölle! Se oli suorastaan sanoinkuvaamatonta. On vaikea käsittää näiden ajatusten absurdiutta, hataruutta, turhanpäiväisyyttä, hajanaisuutta tai olemuksellisen ristiriitaisuuden syvyyttä. Ja se on tämä roskaväki, joka lietsoo kiihtymystä koko onnettomassa työväenluokassa. Tämä on kohtuuttoman surullista. Jotta he saavuttaisivat rauhan maanpäälle, he haluavat kitkeä kristinuskon, tuhota suurvallat, silpoa ne sievoiseen joukkoon pienempiä, hävittää pääoman, julistaa kaiken omaisuuden yhteiseksi ja niin edelleen. Ja kaikkea tätä saarnataan vailla minkäänlaisia loogisia perusteluita. Se mitä he oppivat kaksikymmentä vuotta sitten, sitä he edelleen lapsenomaisesti toistelevat. Vasta kun tuli ja miekka ovat tuhonneet kaiken, vasta sitten, voi pysyvä rauha heidän mielestään vallita.¹

Näin kirjoitti Fjodor Dostojevski Genevestä sisarentyttarelleen, 29. syyskuuta 1867. Tulevan romaaninsa *Riivatut* henkilöahmojen sijaan, kirjailija viittaa kaupungissa kaksikymmentä päivää aikaisemmin järjestettyyn kongressiin, jonka istuntoja venäläinen oli käynyt kuuntelemissa. Oudohkoon valoon nämä apokalyptiset luonnehdinnat saattaa se, että kyseessä oli rauhankongressi – jopa vuosisatansa suurin sellainen.²

Sosialististen romantikkojen, utopistien ja profeettojen vuosisadan ohella 1800-lukua voi nimittää oikeutetusti myös rauhanyhdistysten kultaiseksi vuosisadaksi. Vaikka muodollisesti pyrkimys rauhaan, halu luoda yhteiskunta jossa sota ei vallitse, on ikivanha, vasta 1800-luvun alussa, Napoleonin sotien nimellä tunnetun ajanjakson jälkeen, syntyivät Yhdysvalloissa ja Britanniassa ensimmäiset vapaaehtoiset järjestöt, jotka nostivat rauhan tavoitteekseen. Perustajat olivat koulutettua eliittiä, vauraita keskiluokan liberaaleja, jotka vaikuttivat paitsi rukouksen voimalla, myös laatimalla ehdotelmia, kansainvalistuksella sekä lähestymällä hallituksia. Ympärillä nopeasti muuttuva maailma, millennialismi sekä usko ihmiskunnan kehitykseen innoittivat osaltaan perustajien uskomusta rauhan saavuttamisen mahdollisuudesta.³

Ensimmäisten rauhanliikkeiden perustajat pyrkivät lopettamaan sodat ennen kaikkea kansaa sivistämällä, hengellisen muutoksen avulla. Nämä herrasmiesklubit eivät olleet erityisen halukkaita kasvattamaan yhdistysten jäsenmäärää, eikä jäseniksi juurikaan hyväksytyt vastakkaisen sukupuolen

¹ Dostojevskin kirje sisarentyttarelleen 29.09.29167. Dostoyevsky 1917, s. 124.

² Ks. esim. Cortright 2011, s. 37.

³ Cortright 2008, s. 25 - 26, 30.

edustajia.⁴ Eräs perinteikkäimmistä, *London Peace Society*, julisti vuonna 1819, ettei puoluepolitiikan kanssa rauhan ystävillä ei ole mitään tekemistä: kysymys on uskonnollinen, ei poliittinen.⁵

Huolimatta lähtökohdista, keskiluokan parissa rauha iskulauseena kytkeytyi myös vapaakauppaa korostavaan liberaaliin ajattelutapaan, joka julisti kansakuntien intressien yhdistymisen myötä syntyvän vaurautta, vakautta ja tätä kautta rauhaa.⁶ Manner-Euroopassa kapea uskonnollinen pohja antoi tietä sekulaarisemmille näkökulmille. Inspiroiviksi voimiksi nousivat useat valistusajan henkilöt, jotka olivat jo aikaisemmin asettuneet ”rauhanaatteen” puolelle. Erityisesti apotti Saint-Pierren, Jean-Jacques Rousseau’n, kreivi Saint Simonin ja Immanuel Kantin teesit kansainvälisestä järjestöstä, joka turvaisi pysyvän rauhan Euroopassa, tulivat muodostamaan tärkeän pohjan myöhemmille pysyvän rauhan ehdotelmille. Näille rauhansuunnitelmille oli suurissa määrin yhteinen näkökanta, jonka mukaan vallitseva valtiojärjestelmä oli pohjimmiltaan toistuvien sotien syynä.⁷

Tultaessa 1800-luvun puoliväliin rauhasta oli muodostunut filantrooppisen harrastuksen sijaan kansalaisasia – konferenssien, sanomalehtien, yliopiston ja parlamenttihuoneiden keskustelunaihe. Uudet rauhanjärjestöiksi itseään nimittävät yhdistykset eivät lähettäneet adressejaan enää yksinomaan ruhtinaille; rauha esitettiin kaikkien yhteiskuntaluokkien etuna, jota kohden jokaisen kunniallisen hallituksen tulisi pyrkiä.⁸ Kenties mannereurooppalaiset rauhanliikkeiden kannattajat alkoivat nähdä työnsä jopa Ranskan suuren vallankumouksen toteuttamatta jääneiden ihanteiden täyttäjänä. Aikakaudella organisoitiin useita kongresseja, jotka pyrkivät kyseenalaistamaan entistä voimakkaammin hallitusten ja eliitin harjoittaman ulkopolitiikan; rauha päämääränä kytkeytyi myös osaksi kansallisia pyrkimyksiä ja legitimoituja ohjelmajulistuksia ja demokratian nimeen vannotta rauhanaktivismi saavutti suosiota myös työväenluokan keskuudessa.⁹ 1860-luvulla rauhanyhdistykset kasvoivat kaikkialla ja saivat tukijoikseen intellektuelleja, kansanedustajia ja jopa merkittäviä teollisuusjohtajia.¹⁰ Useassa Euroopan maissa rauhanyhdistykset limittyivät myös nousevan sosialistisen liikkeen kanssa.¹¹

⁴ Cortright 2011, s. 47.

⁵ Cortright 2011, s. 48.

⁶ Cherubini 2004, s. 7.

⁷ Ks. esim. Mikkeli 1998.

⁸ Cooper 1991, s. 5 - 6.

⁹ Duroselle 1990, s. 322 - 324.

¹⁰ Ranskassa näiden järjestöjen määrä moninkertaistui ja ensimmäiset yhdistykset syntyivät Skandinaviassa, Välimeren maissa ja jopa keisarillisessa Saksassa ja Itävalta-Unkarissa. Cortright 2008, s. 36.

¹¹ Cortright 2011, s. 54.

Vuosi 1867 oli rauhanliikkeiden kannalta ratkaiseva. Syyksi mainitaan useimmiten Luxemburgin kriisi.¹² Konfliktissa oli kyse Napoleon III aikeista valloittaa Luxemburgin linnoitukset, jotka olivat päätyneet osaksi Preussia Pariisin sopimuksessa vuonna 1815 ja muodostuneet tärkeäksi tukikohdaksi saksalaisten armeijalle. Toisin kuin suorasukainen Bismarck, Ranskan Napoleon III teki klassisen virheen, puhuessaan Luxemburgin liittämistä Ranskaan ennen kuin komensi armeijansa valloitusretkelle.¹³ Uuden eurooppalaisen sodan uhka nostatti, niin Ranskassa kuin ulkomaillakin, lukuisia soraääniä keisaria kohtaan. Tässä ilmapiirissä, suursodan välittömän uhan alla, näki päivänvalonsa Sveitsissä, uusi – myöhemmin radikaaliksi, anarkistiseksi ja vallankumouksellisesti luonnehdittu rauhanjärjestö – *La Ligue internationale de la paix et de la liberté*.¹⁴

Sodan myrskypilvien kerääntyessä mantereen ylle hallitsijat kokoontuivat Lontooseen, keskustelemaan rauhasta. Kaikki eivät kuitenkaan suhtautuneet luottavaisesti valtioiden rauhanpyrkimyksiin. *Phare de la Loire*, demokraattismielissä ranskalaislehdessä, ilmestyi lehden toimittajan, Evariste Manginin kirjoittama vetoamus kansalaisten oman rauhan foorumin puolesta, jossa kokoontumispaikaksi uudelle kongressille esitetään ”puolueetonta Genevää”.¹⁵

Ajatus sai välitöntä suosiota *Corps législatifin*¹⁶ tasavaltalaisilta johtajilta sekä romanttisten Eurooppa-mielisten kirjallisena kärkihahmolta, Victor Hugolta. Kongressin järjestämisestä muodostui demokraattisen vasemmiston manifestaatio.¹⁷ Versoi kirjoitusten sarja, yleiseen mielipiteeseen vetoavia artikkeleita, pamfletteja ja ohjelmajulistuksia. Virallisissa tiedotuksissaan organisoijat julistivat pysyvän rauhan vaativan sitoutumista yhteiskunnalliseen oikeudenmukaisuuteen, kansalliseen vapautukseen sekä demokratiaan ja ilmoittivat kansainvälisen kongressin järjestettäväksi Genevessä.¹⁸ Yhtenä keinona saavuttaa päämäärä, pysyvä rauha, komeili ohjelmassa koko maanosan käsittävän kansojen liiton, ”Euroopan yhdysvaltojen”, perustaminen – haave, jonka useat yhdistivät tuolloin erityisesti ranskalaiseen tasavaltalaiseen ajatteluun.¹⁹

¹² ”Luxemburgin kriisi”, syntyi Napoleon III:n ja Otto von Bismarckin pelaaman poliittisen pelin panosten kärjistyessä eurooppalaisen suursodan uhaksi. Ranska yritti ostaa Luxemburgin linnoitukset, olettaen Bismarckin olevan aikaisempien keskusteluiden pohjalta suostuvainen, mutta Preussi vastustikin tarjousta jyrkästi. Linnoituksia pidettiin tuolloin ”Pohjoisen Gibraltarina”, joiden hallitsija olisi vahvassa asemassa mahdollisessa sodassa. Pohjois-Saksan liitto uhkasikin Ranskaa sodalla, mikäli kauppa suoritettaisiin loppuun. Ks. esim. Wawro 2003, s. 22 - 24.

¹³ Carr 1935, s. 837.

¹⁴ Ks. esim. Campanella 1960, s. 456.

¹⁵ Annales, s. 3.

¹⁶ Alempi kamari, jonka jäsenet oli valittu vuonna 1863 yleisillä vaaleilla. *Corps législatif* jakoi rajallisen päätäntävaltansa Toisen keisarikunnan aikana *Conseil d'Étatin* ja elinikäisen jäsenistön omaavan senaatin kanssa.

¹⁷ Darriulat 2001, s. 248.

¹⁸ Ks. esim. Carr 1935, s. 837.

¹⁹ Ks. esim. Quillet 2008, s. 3 - 5.

Uutta rauhankongressia asettui virallisesti tukemaan huomattava määrä eri Euroopan maiden kansalaista.²⁰ Geneven kansallisen instituutin ja hallituksen suostuessa tarjoamaan kaupungin suuren vaalihuoneen, *Palais électoralin*, kongressin käyttöön ei sen järjestämiselle ollut enää estettä.²¹ Kongressille pyrittiin hankkimaan mahdollisimman paljon näkyvyyttä. Kerrotaan, että avoimen kutsun ohella vapaamuurariloosien saleissa, ei-toivotuilta silmiltä salassa, kulkeutuneessa kutsussa oli esitetty toivomus, että paikalle houkuteltaisiin useiden ”ajan eri aatevirtauksien edustajia”.²² Organisoidun hartaiden vetoomuksien ja suostuttelun jälkeen – he olivat jopa siirtäneet kokoontumisen alkamispäivää, jotta työväenliikkeen jäsenille ei koituisi lisäkustannuksia matkustuksesta – rauhankongressiin saapuivat poikkeuksellisesti myös Kansainvälisen työväenliiton Lausannen kongressin delegaatit.²³ Vuosisatansa suurimman rauhankongressin ohella, kokoontumisesta muodostui järjestäjiensä mukaan kokouksesta myös siihen astisista suurin ja monimuotoisin kansainvälinen kokoontuminen.²⁴

Puhujanlavalle nousi kansalliselta ja yhteiskunnalliselta taustalta kirjava joukko Euroopan maiden kansalaisia. Kongressin vuosikirjoihin on kirjattu puhujiksi ranskalaisia, saksalaisia, italialaisia, englantilaisia, venäläisiä, belgialaisia, ja amerikkalaisia – filosofeja, sotilaita, aatelisia, poliitikkoja, professoreita, maanomistajia, kauppiaita ja artesaaneja.²⁵ Tasavaltalaisten ja sosialistien ohella myös konservatiivisemmat ainekset olivat edustettuna – ennen kaikkea paikallisten sveitsiläisten poliittisten puolueiden ja kantonien delegaattien taholta. Tapahtuman nimekkäimpinä vieraina voidaan pitää Giuseppe Garibaldia, aikansa kuuluisuutta, sekä venäläistä Mihail Bakuninia, jonka myöhemmät sukupolvet ovat usein maininneet yhtenä anarkismin oppi-isistä.

Korostaakseen avoimuuttaan uusi kongressi veloitti osallistujiltaan varsin nimellisen maksun.²⁶ Lisäksi päätettiin, että kaikki asiasta kiinnostuneet saisivat seurata istuntoja ilmaiseksi, tosin

²⁰ Yli kaksikymmentätuhatta. Hugon lisäksi historioitsijat Edgar Quinet sekä Louis Blanc, Ranskan tuleva presidentti Jules Favre, filosofi John Stuart Mill sekä Alexander Herzen osoittivat hankkeelle suosionsa. Ks. Lemonnier 1867, s. 1.

²¹ Annales, s. 5 - 7.

²² Cherubini 2004, s. 3.

²³ Vuosikirjasta löytyvän tiedon mukaan alkamispäivää muutettiin työväenliiton pyynnöstä, jonka Lausannessa järjestetty kongressi alkoi 2. päivä syyskuuta, kestäen viisi päivää. Annales, s. 4.

²⁴ Istunnoissa oli paikalla päivittäin viidestä kuuteen tuhatta ihmistä. Annales, s. 99.

²⁵ Vain puolalaiset loistivat poissaolollaan. Kuvaavasti vanha puolalainen kenraali Mieroslawski vastasi kutsuun, että olisi aika keskustella rauhasta vasta kun ”Puolan tasavalta on palautettu ja sitä kannattelevat miljoonat baionetit”. Annales, s. 94.

²⁶ Osallistujien maksu oli 25 sentiimiä. Amerikkalaisessa lehtiartikkelissa 1870 -luvun taitteesta geneveläisen kellotehtaan tavallisen työläisen summittaiseksi päiväpalkaksi mainitaan kuutisen frangia. Keeler, s. 879.

seisaaltaan, kokoussalia kiertävien puisten kaiteiden takaa.²⁷ Paikalla oli myös epätavallisen paljon naisia – vaikkeivat he vielä liiton ensimmäisessä kokoontumisessa puhujan lavalle päässeetkään.²⁸

1800-luvun suurimman rauhankongressin tittelin lisäksi kongressi sai osakseen myös kyseenalaisen kunnian olla kenties kaikkien aikojen sekasortoisin rauhan tiimoilta järjestetty kokous. Viimeisenä päivänä uskonnonvastaisista kommentteista raivostuneet katolilaiset uhkasivat keskeyttää kongressin. Useat sveitsiläiset pelkäsivät kongressin vaarantavan maansa puolueettomuuden. Aikalaiskommentaarien mukaan ranskalaiset ”orleanistit” uhattiin heittää Rhône -jokeen.²⁹ Kaaokseen ajautuneen kongressin jälkeen järjestetty bankettikin meni pieleen: maljapuheet kärjistyivät osan vieraista ulosmarssiin, ja skandaalin keskellä puheenjohtajille kerätty onnitteluaadressi katosi selittämättömästi.³⁰

Rauhan ja vapauden ideaalien puitteissa, sekä demokratian lavean käsitteen nimissä, Sveitsin ”vapaalla maaperällä” sijainneesta puhujanlavasta muodostui ylevien julistusten lomassa, ja suurten tavoitteiden varjossa, lopulta paitsi häpeämättömän paikallisen vaalipelin areena, myös ainutlaatuinen mahdollisuus tasavaltalaisille ja vallankumouksellisille levittää ja propagoida näkemyksiään aikana, jolloin sananvapautta oli useassa Euroopan maassa rajoitettu. Geneven kongressissa rauha politisoitui osaksi poliittista, yhteiskunnallista ja uskonnollista kysymystä tavalla, joka huomioitiin koko Euroopassa. Jopa raskaiden nälkävuosien ravistelemassa Venäjän suuruhtinaskunnassa, Suomessa, uutisoitiin sen tapahtumista.³¹

Mahtipontisista avajaisista huolimatta Rauhan ja vapauden liitosta ei kehkeytynyt menestystarinaa, saati perustaa kansojen liitolle. Järjestäjiensä vakaiden uskomusten vastaisesti Geneven kongressi ei piirtnyt historian lehdille tulenhehkuisin kirjaimin, eikä sitä tultu muistelemaan yhtenä ”vuosisatansa suurista hetkistä”. Kolmen kongressin jälkeen mielenkiinto liittoa kohtaan laimeni, ranskalaisten ja preussilaisten tykkien jylinän soittaessa joutsenlaulun sen sodanvastaisille tavoitteille.³² Toisen maailmansodan jälkeen Geneven liitto katosi lopullisesti ja sen aikoinaan kohua herättänyt perustamiskongressi painui marginaaliin, unohduksiin.³³ Kokoontumisessa esiintyneet

²⁷ Annales, s. 115.

²⁸ Geneven kongressin pohjalta perustetun liiton myöhemmässä toiminnassa naiskysymyksestä muodostui tärkeä osa järjestön tavoitteita. Liiton lehdessä, *Les Etats-Unis d'Europessa*, julkaistut artikkelit kohdistivat erityistä huomiota mustien ja naisten asiaan. Sveitsin ensimmäiseksi feministiksikin kutsuttu Marie Gögg-Pouchoulin oli liiton aktiivin, Amand Göggin vaimo. Bartolomei 2004, s. 118.

²⁹ Lemonnier 1867, s. 23.

³⁰ Annales, s. 317 - 318.

³¹ *Wiborgs Tidning*, 21.09.1867, s. 76.

³² Geneveä seurasivat Bern v. 1868 ja Lausanne v. 1869. Cortright 2011, s. 56.

³³ Cherubini 2004, s. 3.

ajatukset leimautuivat monessa yhteydessä naiiveiksi ja utopistisiksi – toiveuneiksi aikana, jolloin Euroopan poliittiset kysymykset ratkaistiin teräksellä ja ruudilla.³⁴

1.2 Tutkimuskysymys

Mikä oli Geneven kongressi? Mikä oli sen lopputulos? Mitä siellä loppujen lopuksi tapahtui? Mikä selittää sen väkivaltaisuuden jota geneveläisten enemmistö sitä kohtaan osoitti? Nämä kysymykset eivät ole helppoja vastata edes niille, jotka osallistuivat sen istuntoihin alusta loppuun, jokaiseen neljään kokoontumiseen.³⁵

Näin kirjoittaa belgialainen asianajaja Adolphe Demeu. Ote on artikkelista, joka julkaistiin ohuena kirjasena vain reilu kuukausi kokoontumisen jälkeen. Mikäli tehtävä ei ollut vaivaton kongressiin osallistuneelle tuskin se on sitä tarkastelijalle, jota erottaa vuoden 1867 kokoontumisesta kielellinen ja ajallinen välimatka, joka on kasannut kongressin ja siihen osallistuneiden henkilöiden ylle mitä erilaisimpien merkitysten ja tulkintojen kaapunsa.

Kansainliiton vaikuttamismahdollisuudet aikoinaan kyseenalaistanut englantilainen historioitsija E.H. Carr kirjoittaa Geneven kongressista vuonna 1935 ilmestyneessä artikkelissa:

Paljon on kirjoitettu menneistä suunnitelmista organisoida kansojen liitto estämään sotaa, ja kekseliäät tutkijat ovat palanneet Sullyyn, joskus Platoniin, etsiessään aavistuksia Kansainliitosta. Paljon vähemmän tiedetään ensimmäisestä yrityksestä johdattaa se, mitä voisi kutsua kansainväliseksi yleiseksi mielipiteeksi, luomaan sodankestävää ”kollektiivista järjestelmää” kansainväliselle elämälle.³⁶

Carr leimaa, ensimmäisen maailmansodan jälkeisessä kontekstissaan, Geneven ajatukset todellisuudesta vieraiksi, mutta ”opettavaisiksi”. Kongressia tarkastellessaan hän toteaa tavoitteekseen ”esittää mielenkiintoisia ja, vielä tänäkin päivänä, opettavaisia yksityiskohtia naiivista kansainvälisen pasifismin kokeilusta, joka aloitettiin Palais électoralissa Genevessä syyskuussa 1867.”³⁷

Eurooppalaisen liiton ollessa nykyään arkipäivää, on välillä koettu kiusausta turvautua vuosisatojen takaisin ajattelijoihin, etsittäessä sille oikeutusta tai ohjausta, mutta myös historiaa.³⁸ Vuonna 2003

³⁴ Ks. esim. Carr 1935, s. 837.

³⁵ Demeu 1867, s. 1.

³⁶ Carr, E.H. 1935, s. 837

³⁷ Carr, E.H. 1935, s. 837

³⁸ Esim. historioitsija A. P. Campanella katsoo aiheelliseksi todeta, että nykyisiä Yhdistyneitä kansakuntia sekä Euroopan unionia voidaan pitää useiden Genevessä esitettyjen ideoiden toteutumana – ”vaikka kokous aikoinaan leimattiinkin anarkistiseksi tai vallankumoukselliseksi”. Kongressin ansioksi hän katsoo myös sen, että Geneve olisi vakiinnuttanut nykyään loogiselta vaikuttavan paikkansa rauhanliikkeiden eurooppalaisena keskuksena. Ks. Campanella 1960.

julkaistun kansainvälisen artikkelikokoelman esipuheessa Geneven liitto nostetaan puolestaan suorastaan nykyisen unionin kehityksen alkusysäykseksi: ”Euroopan tämän päiväinen ekspansio merkitsee loppua Rauhan ja vapauden liiton vuonna 1867 aloittamalle prosessille, eurooppalaiselle tasavaltalaiselle federaatiolle, jolla on yhteinen parlamentti joka estää konflikteja ja varmistaa rauhan.” Teoksen esipuheessa mainitaan myös kuinka ”brutaalien maailmansotien jälkeen liiton ideat jälleen ilmestyivät esiin eurooppalaisuuden perustana” sekä kuinka sen federalistiset ajastukset kiistatta ”kylvivät modernin eurooppalaisuuden siemenet”.³⁹

Kysymykset siitä, oliko Geneven kongressi osa ”rauhanliikettä” tai edustaako se mahdollisesti jonkinlaista paneurooppalaisuuden ”idea” olen tutkielmassani sivuuttanut. Tarkoitukseni ei ole etsiä historian lehdiltä vastauksia ikuisiin kysymyksiin; mielestäni Geneven puhtaasti historiallisesti kiinnostavana aspektina näyttäytyy päinvastoin sen ainutlaatuisuus – rauhan ja Euroopan yhdysvaltojen nimissä kokoontuneen ihmisjoukon aatteellinen ja yhteiskunnallinen kirjavuus sekä käsitteiden kytkeytyminen heidän kysymyksiinsä.

Työni pyrkii, omalla vaatimattomalla tavallaan, edustamaan niin sanottua ”retorista käännettä” historian tutkimuksen parissa. Richard Rortyn lanseeraama lause: ”ensin lingvistinen käänne, sitten tulkitseva käänne ja nyt retorinen käänne”, viittaa osaltaan siihen, että retoriikka suostuttelun teoriaksi ymmärrettynä on herättänyt kasvavaa kiinnostusta tutkijoiden ja filosofien keskuudessa. Tätä retoriikan ”renessanssia” tai resurrektiota on kutsuttu joissain piireissä termillä ”uusi retoriikka”.⁴⁰

Teoreettisen ja metodologisen viitekehyksen on tarjonnut Quentin Skinnerin tapa lähestyä aatehistoriallista tutkimusta sekä Chaïm Perelmanin agumentaatioteoria – sen tarjoama malli tarkastella argumentaatiota suostuttelun näkökulmasta. Kongressissa, jossa useat eri ”ideologiat” olivat läsnä, teoria ohjaa kysymään argumentaation erilaisia lähtökohtia ja tarkastelemaan tämän jälkeen argumentatiivisia tekniikoita, joiden avulla eri ryhmittymät pyrkivät hankkimaan tavoittelemansa yleisön hyväksyntää ajatuksilleen.

Hypoteesini mukaan Geneven kongressin poikkeuksellisen heterogeenista tukijoukkoa yhdistäneet rauhan ja vapauden ideaalit tarjosivat abstraktiudessaan kongressissa perustan paitsi laajalle

³⁹ Ks. teoksen Petricioli, Cherubini & Anteghini 2004 takakansi.

⁴⁰ Uudenlaisen lähestymistavan isähahmoina pidetään useimmiten Kenneth Burkea, yhdysvaltalaisista filosofista ja retoriikan tutkijasta, sekä Chaïm Perelmania, joka kirjoitti yhdessä Lucie Olbrechts-Tytecan kanssa vuonna 1958 teoksen *Traité de l'argumentation: La nouvelle rhétorique*. Retoriikan saamaan uudenlaiseen kiinnostukseen vaikuttivat suuresti myös I.A. Richards, Richard Weaver, Wayne Booth ja Stephen Toulmin. Erityisesti Euroopassa uuden retoriikan nousu nojautui belgialaisen, tosin Puolassa syntyneen, filosofian professorin ja oikeustieteilijän Perelmanin (1912 - 1984) tuotantoon. Ks. esim. Summa 1996, s. 51 - 53.

sodanvastaiselle demonstraatiolle, myös muutosvaatimuksille ja kumouksellisuudelle.⁴¹ Tutkielmassani syvennyn tarkastelemaan määrättyssä ajassa ja paikassa tapahtunutta, rauhan ideaalin pohjalta syntyvää kielellistä vaikuttamista. Tutkimuskysymyksenäni toimii: kuinka rauha Geneven kongressissa politisoitiin? Työni tavoite on kuvata kuinka rauhan ideaali kytkeytyi vaatimuksiin poliittisista ja sosiaalisista uudistuksista: kuinka sitä käytettiin legalisoimaan toisistaan eriäviä konkreettisia päämääriä. Keskityn erityisesti tarkastelemaan erityisesti tasavaltalaisten ja sosialistien puheita. Varsinaisen analyysin olen pyrkinyt esittelemään teemoittain, Perelmanin typologian pohjalta.

Olen katsonut aiheelliseksi myös konstruoida syitä sille, miksi eri ryhmittymät saapuivat kongressiin. Tarkastelen myös mitä mahdollisia vaikuttimia eri ryhmittymät kongressin suhteen omasivat. Näistä kokoavista syistä, joita ei sinällään kykene päättämään suoraan puheista sinällään, olen käyttänyt nimitystä ”motiivi”. Motiivien tietäminen olisi sen tietämistä mitkä tavoitteet ”yllyttivät” tai ”kannustivat” argumentaatiota. Kirjallisuudesta, kirjeistä, muistelmista ja artikkeleista löytyvien johtolankojen perusteella olen välillä pyrkinyt muodostamaan ”hienostuneita arvauksia” paikatakseni tiedollisia aukkoja ja pyrkiessäni vastaamaan kongressin puheiden herättämiin kysymyksiin.⁴²

Käsillä olevaa tutkimusta voi pitää yleisen ”tiedollisen” aukon paikkaamisena – Geneven vuoden 1867 rauhankongressista ei ole olemassa yksittäisiä, alkuperäislähteillä operoivia tutkimuksia. Mutta voimmeko oppia siellä esiintyneistä ajatuksista mitään? R.G. Collingwoodin huomioiden mukaisesti ajattelun historiassa ei ole olemassa ikuisia, samana pysyviä kysymyksiä: tässä mielessä ajatukset ”vanhentuvat”, menettävät alkuperäisen voimansa, murentuen ajan armottomissa hampaissa.⁴³ Silti, juuri näissä ”vanhentuneissa” ajatuksissa voi piillä osa menneisyyden arvoa. John Tush on todennut:

*Menneisyys tarjoaa meille näkökulman, josta saatamme nähdä tarkemmin omat olosuhteemme, tulla tietoisiksi siitä, että ne olisivat voineet olla toisenlaisia ja todennäköisesti muuttuvatkin toisenlaisiksi tulevaisuudessa.*⁴⁴

Näin käsitettynä historian merkityksenä ei olisi perinteisessä mielessä jakaa ikaikaisia opetuksia, kaivaa pseudoanalogisia tilanteita, joiden ratkaisuja voitaisiin uudelleen soveltaa. Juuri

⁴¹ Perelman 1996, s. 36.

⁴² Historioitsija Carlo Ginzburg kehottaa etsimään aineistosta johtolankoja ja yksityiskohtia, joita tutkimalla ja analysoimalla käsityksemme menneestä tarkentuisi ja monipuolistuisi. Ginzburgin johtolankojen jäljittämässä historiallisen metodin metodittomuus tulee esille: yhtä vähän kuin salapoliisille voidaan antaa täsmällisiä ohjeita, miten kussakin tapauksessa löydetään merkitykselliset yksityiskohdat, niin ei ole olemassa valmiita sääntöjä siitä, kuinka tutkijan tulisi tulkita löytämiään johtolankoja. Katso esim. Ginzburg 1996: *Johtolankoja: Kirjoituksia mikrohistoriasta ja historiallisesta metodista*.

⁴³ Ks. esim. Hyrkkänen 2002: *Aatehistorian mieli*.

⁴⁴ Lainaus artikkelista Hyrkkänen 2011: *Historiallinen ajattelu itseymmäryksen välineenä*.

”epäajanmukaisuus” olisi historian hyöty, mahdollisuus pyrkiä identifioimaan nykyisyyden ja menneisyyden ilmiön ominaispiirteet tarjoamalla uusi näkökulma.

Historioitsija Markku Hyrkkänen on nimittänyt tämänkaltaista historian mahdollisuutta termillä ”historia eroina”. Se näyttäytyisi potentiaalisena tapana hahmottaa paitsi nykyisen ja aikaisemman ajattelun ja todellisuuden eroavaisuuksia, myös kartoittaa yleisesti inhimillisen olemisen moniulotteisuutta. Epäajanmukaisuuden tuoman itsetuntemuksen lisäksi käsitteiden aikalaismerkitykset saattavat toimia myös tehokkaita instrumentteina purkaessamme kanonisoituja tulkintoja ja jälkiviisauksia.⁴⁵

Huolimatta useiden eri ”aatteiden” läsnäolosta kongressissa, tutkielmani luomaa ”jälkikuvaa”⁴⁶ ei ole hedelmällistä käsittää minään tuolloisen eurooppalaisen poliittisen ajattelun pienoismaailmana. Uskon, että kohdistamalla perspektiivi poliittisen teorian suurten linjausten tai ”rauhan ajatuksen” historian sijaan yksittäiseen rauhan tiimoilta järjestettyyn kongressiin, ja sen retoriikkaan, saattaa olla mahdollista löytää menneisyydestä asioita, jotka suuremmasta mittakaavasta ovat jääneet havaitsematta. Saattaahan olla, että koko menneisyyttä koskeva tulkintamme monipuolistuu yksittäisten henkilöiden kysymysten ja argumentaation piirtyessä tarkemmin eteemme. Tätä kautta toivon Geneven rauhanvisioiden ja retoriikan tarjoavan lukijalle hedelmällisen vertailukohdan omaan aikaamme.

⁴⁵ Tämä on myös yksi niistä harvoista positiivisista mahdollisuuksista, jonka Nietzsche, poleemiseen ja vimmaisaaan tapansa, suvaitsi ylipäättään menneisyyden tutkimukselle antaa. Ks. Nietzsche 1999, *Historian hyödyistä ja haitasta elämälle*.

⁴⁶ Huolimatta eroista käsittää historian tutkimuksen merkitys on sen tutkimustulosten esittämisen muoto ollut varsin yhteneväinen: kertomus. Erotukseksi puhtaasta fiktiosta, historian kohdalla narratiivisuus voidaan määritellä menneen tekemiseksi ymmärrettäväksi – rakentamalla siitä ”toden näköinen kuva”. Paul Ricœurin sanoin se on metafora ja analogia, joka yhdistää menneen nykyisyyteen meille ymmärrettävässä ja merkityksellisessä muodossa. Professori Pertti Haapala on tässä yhteydessä suosinut neutraalimpaa käsitettä ”jälkikuva”. Haapala 1990, s. 79 - 80.

1.3 Teoria

Kirjassaan *The Visions of Politics* Quentin Skinner päätyy luonnehtimaan suhtautumistaan käsitteisiin ”nietzscheläiseksi”. Skinner toteaa ”historia, joka kannattelee ja määrittelee meitä muistuttaa sotaa.”⁴⁷ Hän katsoo myös käsitehistorioitsija Reinhart Koselleckin jakavan vastaavan katsantotavan. Skinnerin määrittelee normatiiviset, suosittavat ja toimintaohjeita antavat, käsitteet – ei pelkästään toteaviksi ilmaisuiksi maailmasta – vaan työkaluiksi ja aseiksi ideologisessa taistelussa.⁴⁸ Tutkimuksessani lähestyn käsitteitä vastaavalla tavalla. Näkökulma implikoi, että kongressin puhujat paitsi kuvasivat, myös rakensivat käsityksiä siitä, minkälaista toimintaa kuvaamaan termiä rauha oli oikeutettua käyttää. Geneven kongressin retoriikka näyttäytyy myös taisteluna kontrolloida poliittisen ja sosiaalisen kielen merkityksiä.

Kari Palonen on nähnyt Quentin Skinnerin tutkimusohjelman merkitsevän jonkinlaisista ”retorista käännettä” poliittisen teorian ja ajattelun historian tutkimuksessa.⁴⁹ Brittihistorioitsija hyväksyy professori Palosen väitteen ja korostaa olevansa kiinnostunut puheen ja kirjoituksen retorisesta puolesta, vallan ja kielen suhteesta.⁵⁰ Erityisen viehättynyt Skinner vaikuttaisi olevan retorisesta tilanteesta, jossa tietyt käsitteet pyritään määrittelemään tavalla tai oikeastaan käyttämään yhteyksissä, jotka ovat vieraita konventionaalisten tapojen kanssa.⁵¹ Historioitsija itse kuvaa ”innovatiivisen ideologin”, kuten hän Max Weberiä mukaillen kiinnostuksen kohdettaan nimittää, retorisena tehtävänä oikeuttaa ”sosiaalista käyttäytymistä, jota pidetään yleisesti kyseenalaisena”.⁵² Tämä tapahtuisi retorisen manipulaation avulla, kuvaamalla ja samalla julistamalla tietyt toimintatavat positiivisesti, esimerkiksi, rehelliseksi, ystävälliseksi ja rohkeaksi – ja tuomitsemalla toiset vaikkapa aggressiivisiksi, tuomittaviksi tai pelkurimaisiksi.⁵³ Tarpeeksi usein onnistuessaan, Skinnerin mukaan, retorinen toimenpide osaltaan saattaisi johtaa tiettyjen käsitteiden muuntumiseen ja sovellutusalueeseen myös laajemmalti.⁵⁴

⁴⁷ Skinner 2002, s. 177.

⁴⁸ ”Skinner 2002, s. 177. Ks. myös Koselleck 2004, s. vii - ix.

⁴⁹ Palonen 1996, s. 142.

⁵⁰ Skinner 2002, s. 179.

⁵¹ Skinner 2002, s. 5.

⁵² Skinner 2002, s. 149

⁵³ Skinner 2002, s. 149.

⁵⁴ Esimerkkinä Skinner käyttää Max Weberin tutkimusta protestanttisesta etiikasta ja varhaisista kauppiasta, ”kapitalisteista”. Tutkimus pyrkii esittämään kuinka pääomaa kasanneet yrittäjät esittivät toimintansa ”deskriptiivis-evaluatiivisten” käsitteiden kautta, jotka perinteisesti liittyivät uskonnollisen elämän ihanteisiin – korostaen esimerkiksi kutsumuksensa ”syvyyttä” ja heidän elämänsä ”huolellisuutta” ja ”tunnollisuutta”. Vaikka kapitalistit eivät olisikaan olleet ”aidosti” motivoituneita uskonnollisista periaatteista, juuri nuo periaatteet ilmeisesti selittäisivät osaltaan sitä miten ja miksi kapitalistinen järjestelmä kehittyi. Kutsumus ja protestanttinen idea yksilön

Vastoin kuin Skinnerin tutkimuksissa, työni keskiössä eivät ole niinkään yleiset keinot, kuinka kirjoittaja tai puhuja haki toiminnalleen uskottavuutta. Sen polttopisteessä on rauha, ja tavat jolla käsitteen avulla haettiin hyväksyntää toisistaan eriäville päämäärille. Tutkimukseni kannalta tarpeellisen teorian – olen omaksunut Chaim Perelmanilta, yhdeltä ”uuden retoriikan” kantavista hahmoista.

Perelmanin projektissa ”retoriikka” saa varsin poikkeavan merkityksen suhteessa vaikkapa Ciceroon, Aristoteleeseen tai Remukseen. Puheopin, esiintymistaidon, kaunopuheisuuden tai proosan tyyliarvion sijaan kyseessä on paitsi ”suostuttelun teoria” myös pyrkimys rajata oma tutkimuksenalansa sen suhteen, kuinka ja minkälaisilla resursseilla luonnollisella kielellä tapahtuva ”dialektinen” päättely konsensushakuisessa argumentaatiotilanteessa toteutuu.⁵⁵ Kielen toiminnallinen ulottuvuus korostuu Perelmanin projektissa. Retoriikka, hänen mukaansa, tähtää ennen kaikkea ”toiminta-alttiuden luomiseen”.⁵⁶

Filosofin määritelmän mukaisesti argumentaatiolla pyritään vaikuttamaan ”yleisöön”, muuttamaan sen vakaumuksia tai taipumuksia ja hakemaan sen kannatusta – sen sijaan, että oma tahto yritettäisiin toteuttaa pakon tai painostuksen, saati ruumiillisen väkivallan avulla. Käsitettä yleisö ei kuitenkaan tule Perelmanin projektissa ottaa konkreettisesti. Se, mitä yleisöä puhuja tavoittelee, on sen kysymistä mihin arvoihin puhuja vetoaa ja pohjaa argumentaatioissaan – kenet hän haluaa vakuuttaa.⁵⁷ Puhujan suhde yleisöön on yksi tavoista, joilla Perelman pyrkii rajaamaan argumentaation omaksi tutkimukselliseksi ulottuvuudekseen.

Dialektisen päättelyn Perelman mallintaa symbolisena sidoksena kahden ääripään välillä – valittujen lähtökohtien ja puhujan ehdottamien johtopäätösten. Näin ollen sen sijaan, että suostutteleva puhe kuvattaisiin vain väitteiden kasaamisena halutuille loppupäätelmille, se olisi enemmänkin puhujan tavoitteleman yleisön hyväksynnän ”siirtämistä”, erilaisten tekniikoiden avulla, tietyistä lähtökohdista haluttuihin loppupäätelmiin.⁵⁸

omistautumisesta Jumalalle olisivat olleet keinoja kaupalliselle uskolle velvollisuudesta, palveluksesta ja omistautumisesta työlleen. Temppu olisi toiminut, ja protestanttinen moraalinen termistö olisi auttanut kapitalismia saavuttamaan hyväksyttävyyttä, mutta myös osaltaan ohjannut sen kehitystä tiettyihin suuntiin. Skinner 2002, s. 148 - 157

⁵⁵ Perelman viittaa Aristoteleen *Organonissaan* erottelemiin päättelyn kategorioihin, joista ”analyttinen”, kuvaa muodollista päättelyä, kalkyyliä, ”dialektinen” keskittyy puolestaan päättelyyn, vakuuttamiseen, joka syntyisi yleisesti hyväksytyjen mielipiteiden niihin vetoamisen myötä. Perelman 1996, s. 8.

⁵⁶ Perelman 1996, s. 27.

⁵⁷ Perelman 1996, s. 21.

⁵⁸ Perelman 1996, s. 28 – 30.

Näkökulma, on jaettu myös monissa muissa retorisisissa projekteissa. Esimerkiksi Kenneth Burke puheessaan ”*Vallankumouksellinen symboliikka Amerikassa*” vuoden 1935 kirjallisuuskongressissa toteaa:

Propagandistin tehtävä ei ole vakuuttaa vakuutettuja, vaan vedota vakuuttamattomiin, joka vaati häntä käyttämään heidän sanastoaan, heidän arvojaan, heidän symboleitaan, siinä määrin kuin mahdollista.⁵⁹

Kirjallisuuskriitikon vihje marxilaiselle liikkeelle Yhdysvalloissa oli että osittain sen heikohko menestys johtui sen käyttämästä ”vieraannuttavasta” retoriikasta. Poliittisesti voimakkaasti profiloituneet ja latautuneet käsitteet, kuten ”proletariaatti” ja ”omistava luokka”, eivät vedonneet amerikkalaiseen yleisöön, vaan Burken mukaan vieraannuttivat nämä. Propagandisteille hän suosittelee: ”Symboli ”kansa”, erotukseksi proletariaatin symbolista, osoittaa kohti yhtenäisyyttä, oman taktisen edun. Siihen sisältyy ideaali, lopullinen luokaton rakenne, jonka vallankumous toisi mukanaan, ja tästä syystä se vaikuttaa rikkaammalta liittouman symbolilta.”⁶⁰

Jotta omia tarkoitusperiä voitaisiin edistää, Burke esittää, tulisi niitä perustelevan symboliikan pohjata tavoiteltavan yleisön jo omaksumiin ja hyväksymiin. Tämä heijastelee myös Perelmanin valitsemaa näkökulmaa.⁶¹ Myös Quentin Skinnerin ”innovatiivisen ideologin” käsitteellinen alkuasetelma: ”kaikki vallankumoukselliset ovat sidottuina marssimaan takaisinpäin taistelussa”, painottaa jo suosiota nauttivien käsitteiden tai ajatusten merkitystä menestyksekkäässä retoriikassa.⁶²

Näitä jo tavoiteltavan yleisön hyväksyntää nauttavia argumentaation lähtökohtia Perelman nimittää ”premissiksi”, esisopimuksiksi. Ne toimivat jaettuna maana puhujan ja yleisön välillä, symbolisina lähtökohtina. Perelman erittelee premissien joukosta seuraavat kategoriat:

Voimme erottaa toisistaan yhtäältä käsitykset, joiden ajatellaan ilmaisevan tunnettua tai oletettua todellisuutta, sekä toisaalta mieltymystä (arvot ja hierarkiat) tai suotavuutta (päätelysäännöt) ilmaisevat käsitykset.⁶³

Filosofi käyttää termejä ”tosiseikka” ja ”totuus” viittamaan yleiskielen ja arkiajattelun objektiivisina pitämiin asioihin, seikkoihin joita pidetään niin hyväksyttävänä, ettei niitä voi kiistää joutumatta samalla naurunalaiseksi, ellei kykene esittämään päteviä perusteluita epäilyksilleen.⁶⁴ Tosiasia ei viittaa tässä yhteydessä kirjaimellisesti faktoihin – tietyt seikat tulevat tosiasioiksi vain niin, että jokin

⁵⁹ Burke 1935, s. 92.

⁶⁰ Burke 1935, s. 90.

⁶¹ Menestyksekkään suostuttelun tulisi lähteä liikkeille yleisesti hyväksytyistä symboleista

⁶² Skinner 2002, s. 149 - 150.

⁶³ Perelman 1996, s. 33.

⁶⁴ Perelman 1996, 31.

yleisö hyväksyy ja sitoutuu niiden todenperäisyyteen.⁶⁵ Otaksumat puolestaan ”eivät ole yhtä varmoja, mutta tarjoavat silti riittävän perustan mielekkäälle vakaumukselle.”⁶⁶

Perelmanin mallissa argumentoijan ja yleisön väliset suhteet sekä arvoulottuvuuksien erittely ovat tärkeässä osassa, mutta kriittiseen rooliin nousevat myös tekniikat joita premissien, puheen esisopimusten ja argumenttien lähtökohtien ”kuljettamiseen” haluttuihin johtopäätöksiin käytetään. Tekniikat pyrkivät mallintamaan sitä, kuinka kielen resurssien avulla rakennetaan esitettyjen väitteiden uskottavuutta. Nämä retoriset tekniikat filosofi jakaa kahteen pääluokkaan: assosiativisiin ja dissosiativisiin. Edeltävät pyrkivät, nimensä mukaisesti, yhdistelemään toisistaan erillisiä elementtejä; luomaan riippuvuussuhteita premisseihin.⁶⁷ Käsite-erottelut, dissosiativiset tekniikat puolestaan saattavat erilleen elementtejä, tekijöitä ja käsitteistöä jotka kieli tai vakiintunut perinne sitoo yhteen.⁶⁸ Sidosmuotoiset tekniikat Perelman jakaa edelleen kolmeen alaluokkaan, joita ovat kvasiloogiset argumentit, todellisuuden rakenteeseen perustuvat sekä sen rakennetta luovat argumentit.⁶⁹

Perelmanin mukaan lähtökohtien ja niiden kuvaus- ja esittämistapojen valinta sekä niiden arvon tai merkityksen punninta koetaan kannanotoksi sitä perustellummin, mitä selkeämmin on nähtävissä, että tarjolla olisi myös vaihtoehtoisia valintoja, muita esittämistapoja, arvoja ja painotuksia. Huomio implikoi, ettei olisi olemassa ”normaalia” tai ”totunnaista” esitystapaa.⁷⁰ Retorisia strategioita tai edes kirjallisia ja koristeellisia tehokeinoja ei voitaisikaan määritellä ja erotella aivan niin mutkattomasti muusta ajattelusta, kuin kenties joskus on haluttu ajatella.⁷¹

Perelmanille kielen muoto ja sisältö näyttäytyvät toisiinsa kietoutuneina päättelyn ja vakuuttamisen elementteinä. Sellaiset kielenkäytön ulkoisiksi muodoiksi käsitetyt, joskus parjatut ja halveksitut ainekset kuten kielikuvat, asioiden esittämisjärjestys tai korostukset osoittautuvat argumenttien sisällöllisiksi osatekijöiksi, vakuuttamisen keinoiksi – osaksi todellisuudesta omaksuttuja käsityksiä

⁶⁵ Perelman & Olbrechts-Tyteca 1971, s. 17.

⁶⁶ Perelman 1996, s. 32.

⁶⁷ Perelman 1996, s. 58.

⁶⁸ Perelman 1996, s. 140.

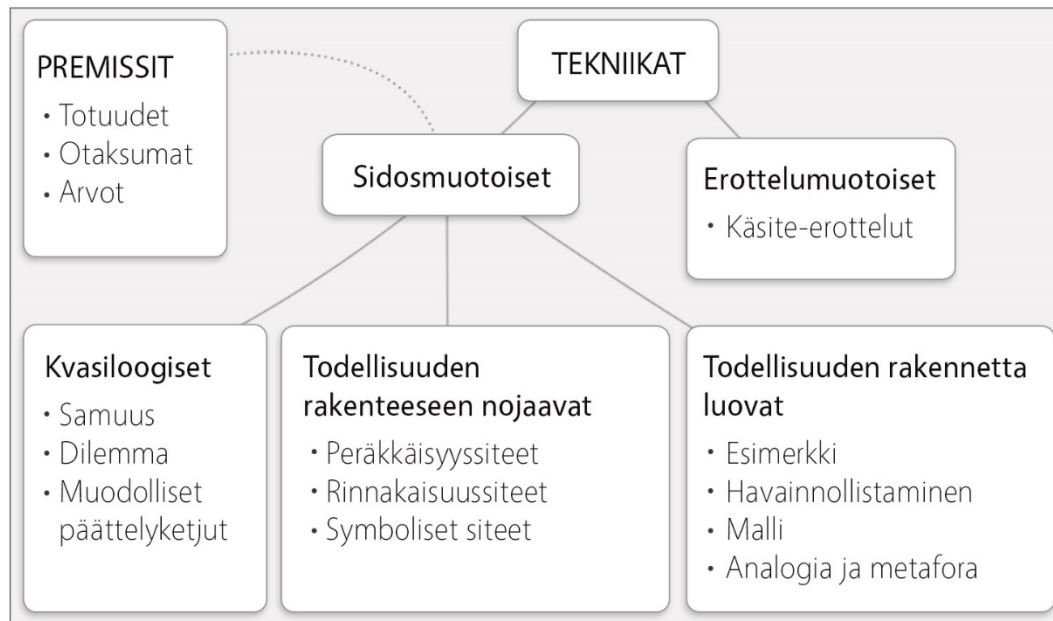
⁶⁹ Perelman 1996, s. 59.

⁷⁰ Perelman 1996, s. 42.

⁷¹ ”Retoriikan rappiosta” Perelman syyttää Ramusin ohella Descartesia, ja tästä alkavaa filosofista traditiota, joka asetti hänen mukaansa ”sanoilla vakuuttamisen taidon epäilyttävään valoon”. Myös 1800-luvun puolivälistä lähtien Kantin ja matemaattisten loogikkojen inspiroimana kehittynyt moderni logiikka teki Perelmanin mukaan kriittisen virheen nojatessaan pelkästään muodolliseen logikkaan, ”Aristoteleen analyttisiin päätelmiin”, ja sivuuttaessaan logiikalle vieraina pidetyt dialektiset päätelmät. Perelman 1996, s. 10.

itsessään.⁷² Perelmanin argumentaatioteoria on tätä kautta myös ajattelun tutkimista.⁷³ Aatehistoriassa filosofin teesien suosiminen ohjaa tutkimaan elävän kielen toteutumista historiallisissa tilanteissa. Se sopeutuu tutkimukseen, joka pyrkii lähestymään menneisyyttä sen toimijoista, heidän kysymyksistään ja kielestään käsin.

Kuvio 1. Argumentaatio Perelmanin mukaan.

Argumentaatioteoria on toiminut pohjana tarkastellessani rauhankysymyksen politisointia kongressissa – tapaa, jolla ideaali kytkeytyi ja konkretisoitui osana yksittäisten puhujien ja eri poliittisten ryhmittymien retoriikkaa. Yksinkertaistettuna teorian pohjalta muodostettua, tutkimusta ohjaavana lauseena voisi pitää kysymystä: ”kuka vetoaa keneen, millä argumentilla ja millä lähtökohdilla?”. Perelmanin laajaa typologiaa ei ole luotu historian tutkimusta silmälläpitäen. Tarkoitukseni on hyödyntää teoriaa ennen kaikkea järjestelmällisen analyysin luomiseksi. Tässä suhteessa olen soveltanut argumentaatioanalyysin mallia, painottaen käytännöllisyyttä.⁷⁴

⁷² Summa 1996, s. 65.

⁷³ Keinoja joilla eri puhujat Geneven kongressissa hakivat väitteilleen hyväksyntää, ei voi määritellä vain ulkoiseksi jäsentelyksi.

⁷⁴ Tarkemmin olen esitellyt premissit ja argumentaatiotekniikat, sekä sovellukseni niistä, olen esitellyt käsittelyluvuissa 4 ja 5. Kuvio 1 kuvaa Perelmanin teorian pohjalta syntyvän mallin yksinkertaistetussa muodossa.

1.4 Aikaisempi tutkimus

Vuosisadan lukuisten rauhankongressien joukosta vuoden 1867 Geneven kongressi erottuu poikkeuksellisen monella tapaa. Yksi lienee juuri sen yhteiskunnallisuus. Poliitiikan filosofian historiaa tutkinut Anteghini kirjoittaa: ”Geneven liitto oli ainoa, joka ehdotti poliittisen puheeseen yhteiskunnallisen kysymyksen sekä, vielä tärkeämmin, vapauden toteutumisen.”⁷⁵ Historioitsija A. P. Campanellan mukaan sen organisoiijat ”uskalsivat ottaa kantaa olosuhteisiin ja yhteiskunnallisiin rakenteisiin, jotka ajoivat kansallisvaltioita keskinäisiin sotiin”. Kongressin ansioksi hän katsoo myös sen, että Geneve vakiinnutti nykyään loogiselta vaikuttavan paikkansa rauhanliikkeiden eurooppalaisena keskuksena.⁷⁶ Ranskalaisen historioitsijan Renaud Quilletin mukaan Geneven kongressi merkitsi ”historiallista murrosta napoleonilaisesta perinnöstä, vuoden 48 tasavaltalaisista ja Victor Hugon kannattajien romanttisista utopioista, jotka uskoivat Euroopan yhdistymisen olevan mahdollista ainoastaan Ranskan ylivoimalla alaisuudessa.”⁷⁷

Huolimatta näistä ylistyssanoista, on vuosisatansa suurimman rauhan tiimoilta järjestetyn kongressista itsestään löytyvä tutkimus lähes olematonta, ja siitä löytyvät tiedot varsin vähäisiä ja osa keskenään ristiriitaisia.⁷⁸ Kenties poliittisen luonteensa vuoksi vuosisatansa suurin rauhankongressi mainitaan usein vain ohimennen rauhanliikkeiden ja pasifismin historiaa käsittelevissä teoksissa, eräänlaisena kuriositeettina. Se on ollut vaikea määriteltävä ja sijoitettava. Notre Damen yliopiston rauhantutkijan David Cortrightin teos *Rauha*⁷⁹ (2011) sekä yhdysvaltalaisen historioitsija Sandi Cooperin *Patriotic Pacifism* (1991) käsittelevät kuitenkin kokousta jonkin verran. Euroopan yhdistymisajatuksista on kattavasti kirjoittanut muun muassa Heikki Mikkeli. Teoksessaan *Euroopan idea*, hän sivuaa Rauhan ja vapauden liittoa sivutaan välillisesti.⁸⁰

”Pasifismin” ja ”paneurooppalaisuuden” ohella Rauhan ja vapauden liitto mainitaan usein osana Ranskan toisen keisarikunnan aikaista tasavaltalaista ajattelua. Renaud Quillet on kirjoittanut kolmatta tasavaltaa edeltävästä tasavaltalaisesta ajattelusta artikkelin *L'internationalisme républicain (1852–1870)*, jossa käsitellään myös lyhyesti myös Geneven kongressia. Philippe Darriulat käsittelee

⁷⁵ Anteghini 2004, s. 183

⁷⁶ Campanella 1960, s. 456 - 486.

⁷⁷ Quillet 2008, s. 7.

⁷⁸ Erityisesti kokoontumisen taustavoimista ja pääasiallisista järjestäjistä löytyy poikkeavia tietoja. Tunnetut nimet, Giuseppe Garibaldi ja Victor Hugo on usein esitetty sen isähahmoina. Tutkimukseni perusteella heidän roolinsa käytännön kannalta ei kuitenkaan ollut merkittävä.

⁷⁹ Cortrightin kirja perustuu suurilta osin aikaisemmalle tutkimuskirjallisuudelle.

⁸⁰ Ks. Mikkeli 1994, s. 97.

teoksessaan *Les Patriotes. La gauche républicaine et la nation, 1830 -1870* myös laajasti tasavaltalaista ajattelua ja sen suhdetta ”patriotismiin”, ”nationalismiin” ja ”universalismiin”.

Rauhan ja vapauden liiton tiimoilta on julkaistu vuonna 2003 julkaistu artikkelikokoelma *Les Etats-Unis d'Europe – Un Projet Pacifiste*⁸¹, joka keskittyy pääosin tarkkailemaan liiton myöhemmin julkaisemaa lehteä ja sen vaiheita vuodesta 1867 ensimmäiseen maailmansodan tienoille saakka. Teoksen sivuilta löytyy jonkin verran lisätietoa myös Geneven liiton perustamiskongressin taustan sekä henkilöiden suhteen. Laajin löytämäni artikkeli kongressista itsestään on E. H. Carrin *The League of Peace and Freedom*, jossa Carr luettelee kongressin tapahtumat pääpiirteittäin. Tunnetun historioitsijan kirjoitelma on kuitenkin melko pintapuolinen katsaus Geneven kongressiin, käytännössä referaatti muutamasta puheesta.

Laajempia tutkimuksia, jotka keskittyisivät yksinomaan Geneven kokoontumiseen, ja operoisivat alkuperäislähteillä, en onnistunut löytämään. Renaud Quillet kuitenkin mainitsee: ”Tästä kongressista, sitä seuraavista, ja Rauhan ja vapauden liitosta, lähteet Ranskassa ovat harvassa ja puutteellisia.”⁸² Erityisesti rauhantutkijoiden parissa Geneven vuoden 1867 kongressi vaikutetaan esitettävän järjestelmällisesti osana 1800-luvun rauhanliikehdintää – laajana yhteisrintamana sotaa vastaan, jonka synnystä ja organisoijista löytyvät huomiot jäävät lopulta suurilta osin pintapuolisiksi.⁸³ Geneven kongressi on milloin kanonisoitu sekä kronikoitu osaksi ”rauhanliikettä” tai ”rauhanaatetta”, josta perinteiset rauhanyhdistykset sen halusivat leikata irti kuin märkivän paiseen – tai vähintään lahon oksan – milloin haluttu nähdä jonkinlaisena paneurooppalaisuuden ilmentymänä, tai anakronismin värjäämien lausahdusten mukaisesti, jonkinlaisena Euroopan unionin aatteellisena siemenenä, jonka hedelmänä nykyinen unioni näyttäytyisi.

⁸¹ Kyseessä on julkaisun *L'Europe et les Europes (19e - 20e siècles)* kuudes volyyymi. Sen kokoajina ovat toimineet kansainvälisten suhteiden historiaan perehtynyt Marta Petricoli Firenzen yliopistosta, journalistiikan historian Donatella Cherubini Sienan yliopistosta sekä Alessandra Anteghini Genoan yliopistosta.

⁸² Quillet 2008, s. 144.

⁸³ Esim. Sandi Cooper nimittää Geneven rauhanliikkeen perustajia ”huomattavaksi sekoitukseksi eurooppalaisia maanpakolaisia, maltillisia sosialisteja, nationalisteja, anarkisteja, liberaaleja sekä, kuuden kuukauden jälkeen sen perustamisesta, myös naisia”. Cooper 1991, s. 35. Kuvailu sopii kuitenkin paremmin osallistujiin, kuin ensimmäisen kongressin järjestäjiin. Vaikuttaa epätodennäköiseltä, että näin kirjava joukko olisi yhteistuumin päättänyt, saati kyennyt järjestämään kongressin.

1.5 Lähteet ja käsitteet

Ensisijaisena lähteenäni olen käyttänyt Rauhan ja vapauden liiton julkaisemaa teosta *Annales du Congrès de Genève*, vuonna 1868 painettuja kongressin vuosikirjoja, jotka sisältävät dokumentteja liittyen kongressin organisoimiseen, liiton puheenjohtajan esipuheen, osallistujalistan, lehtikirjoituksia sekä kuvauksen Giuseppe Garibaldin vastaanotosta. Kokoelmassa on myös julkaistu kattavat pöytäkirjat kongressin neljän istunnon kulusta ja litteroinnit siellä pidetyistä puheista. Kolmannessa vuosikirjan osassa esitellään kongressille osoitettuja kirjeitä sekä muuta kokoontumista seurannutta materiaalia.

Esipuheessa kerrotaan vuosikirjojen julkaisuun johtaneesta tilanteesta:

Lähes vuosi on kulunut siitä kun Rauhankongressi kokoontui Genevessä. Vaikka kaikki [negatiiviset] tuntemukset, joita se herätti eivät ole vielä laantuneet, ovat ne ainakin tyyntyneet; oikeus on voittanut valheet ja herjat joiden kohteiksi kongressi joutui; pilkka, johon systemaattiset vastustajat ja ennakkoluuloiset mielet sen hukuttivat, on menettänyt teränsä. Silti vaikuttaisi, että tämä myrskyinen kokoontuminen ei nauti täyttä arvostusta yleisön parissa. Näiden vuosikirjojen julkaisun tarkoituksena on antaa lukijakunnalle paras mahdollisuus arvioida reilusti kongressia sen omien tapahtumien kautta, ne kuvaavat uskollisesti sen valmistelua ja väittelyitä. Me esitämme ne täydellisimmällä luottamuksella. Tavoittemme on ainoastaan täydentää kyseiset sivut historiasta ja kuvata selkeästi tämä suuri kokoontuminen, josta vuosikirjat muodostavat eräänlaisen valokuvan, tuoden esiin kongressin tarkoituksen, originaalisuuden ja tärkeyden.⁸⁴

Olen luonnollisesti huomioinut tutkimustyössäni, etteivät Rauhan ja vapauden liiton toimittamat vuosikirjat ole ulkopuolinen kuvaus tapahtuneesta – vaikka se niiden tavoitteeksi olisikin määritelty. Kongressin organisoijien kunniaksi voidaan kuitenkin laskea, että *Annalesissa* on julkaistu myös useita kirjeitä, jotka arvostelevat tai moittivat kongressia. Kuvaukset puheista ovat myös varsin yksityiskohtaisia ja suurimpaan osaan niistä pyritty kirjaamaan yleisön reaktiot, välihuudahdukset ja kommentit. Tämä antanee jonkinlaisen mahdollisuuden tulkita, minkälaiseen maaperään puhujien esittämät ajatukset lankesivat.

Vuosikirjojen ohella olen käyttänyt Charles Lemonnierin, liiton aktiivin teosta *La vérité sur le congrès de Genève* vuodelta 1867, joka sisältää muutamia lisädokumentteja aiheen tiimoilta ja ranskalaisen näkemyksen kongressin tapahtumista. Lemonnier analysoi varsin intensiivisesti kokoontumisen tapahtumia, tarjoten oman selityksensä siitä, miksi kongressi lähestulkoon hajosi ja ajautui kaaoksen partaalle viimeisinä päivinä. Hieman toisenlaisen näkemyksen kokoontumisen

⁸⁴ Annales, s. VII.

tapahtumista tarjoaa belgialaisen lakimiehen Adolphe Demeun kuukausi kongressin päätyttyä kirjoittama artikkeli *Le congrès de la paix à Genève*. Demeu mainitaan ”utopisti-sosialisti” Victor Considerantin ystäväksi ja belgialaisen radikaalipuolueen jäseneksi.⁸⁵ Hieman toisenlaisen näkemyksen kokoontumisen tapahtumista tarjoaa Sigismund Borkheimin, erään Kansainvälisen työväenliiton ”delegaateista”, julkaisema *Ma perle devant le Congrès de Genève*. Pamfletissa sosialisti myös kertoo kongressin tapahtumista oman versionsa ja julkaisi, Marxin suureksi mieliharmiksi, myös kongressissa keskeytetyn puheensa.⁸⁶ Myös geneveläinen, radikaalilehti, *Journal de Geneve* tarjoaa lisävaloa kaupungin tapahtumiin liittyen.

Tutkittaessani perinteisten rauhanyhdistysten mielipiteitä ja kommentteja kongressista, pyrkiessäni kontekstoimaan tapahtumaa, yhdysvaltalainen rauhanyhdistyksen sanomalehti *Advocate of Peace* sekä englantilainen *Saturday Review* toimivat pääasiallisina lähteinä. *Advocate of Peace* on uudelleenjulkaissut runsaasti materiaalia joka on alun perin ilmestynyt perinteikkään *London Peace Society* sanomalehdessä *Herald of Peace*. Myös puhujien motiiveita tulkitessani, olen turvautunut lehtiartikkeleihin sekä useisiin aikalaikirjoituksiin, kuten muistelmiin ja kirjeenvaihtoon. Tutkiessani sosialistien vaikuttimia osallistua kongressiin olen hyödyntänyt Ensimmäisen kansainvälisen pöytäkirjoja, sekä Marxin kirjeenvaihtoa asioiden tiimoilta. Mihail Bakuninin argumentaatiota sekä motiiveita tarkastellessani olen käyttänyt hänen samana vuonna Geneven liitolle osoittamaansa laajennettua ehdotustaan *Fédéralisme, Socialisme, Antithéologisme*. Teksti on eräänlainen manifesti. Ulkoasultaan se vaikuttaa enemmän filosofiselta tutkielmalta, mutta vaikuttaa samalla pyrkivän mielistelemään ja vakuuttamaan tasavaltalaisia tekijänsä ajatusten kannalle

Olen päätenyt rajoittamaan tiettyjen käsitteiden käyttöä työssäni. Rauhanliikkeisiin läheisesti liittyvää pasifismia en ole hyödyntänyt työssäni, johtuen sen vähäisestä käytöstä ajankohtana. Sanan ”pasifismi” kehittänyt ranskalainen Émile Arnaud, Rauhan ja vapauden liiton myöhempi

⁸⁵ Ks. esim. Beecher 2001, s. 272.

⁸⁶ Pääoman juuri julkaissut Marx kirjoitti ystävälleen ystävälleen, tohtori Kugelmannelle lokakuun 11. päivä:

Pelkään, että Borkheim, *malgré lui*, on tekemäisillään minulle hyvin huonon siirron – hän haluaa puheensa Genevestä tulostetavaksi neljällä kielellä, ranskaksi, saksaksi, englanniksi ja venäjäksi. Tämän lisäksi hän on koristellut sen barokkimaisella ja mauttomalla esipuheella, joka pursuaa lainauksia. Näin meidän kesken – ja Puolueen intressien nimessä – minun on paljastettava sinulle koko totuus. Borkheim on pystyvä mies, ja jopa *homme d’esprit* [älykäs mies]. Mutta kun hän tarttuu kynään – voi hyvänen aika! Kaikki tahdikkuus ja tyylitaju kaikkoavat hänestä. [...] Hän on kuten villit, jotka uskovat kaunistavansa kasvonsa tatuoimalla ne räikein värein. Banaalius ja ilveily saavat hänet joka kerta kompastumaan. Miltei jokainen hänen lauseistaan pukeutuu vaistomaisesti hattuun ja kulkusiin. Ellei hän olisi niin läpeensä turhamainen, olisin voinut estää julkaisun ja tehdä hänelle selväksi kuinka onnekas hän olikaan etteivät he ymmärtäneet Genevessä, kuin muutaman kohdan hänen puheestaan. [...] Se [Borkheimin pamfletti] tarjoaa hienon mahdollisuuden vihollisillemme (Vogt on jo vihjannut Neue Züricher Zeitungissa, että minä olen puheen salainen laatija), sen sijaan että he hyökkäisivät kirjaani vastaan, saattaa minut vastuuseen Herr Borkheimista, hänen typeryyksistään ja henkilökohtaisuuksistaan. Marxin kirje Kugelmannelle 13.07.1867. Marx, Karl: *Letters to Kugelmann*, s. 49.

puheenjohtaja. Tieteellisyyttä tavoitteleva termi otettiin käyttöön laajemmalti vasta vuoden 1901 Glasgown rauhankongressin jälkeen, jota ennen kansainvälisten järjestöjen jäsenet kutsuivat itseään ”rauhantyön tekijöiksi”, ”rauhan puolestapuhujiksi” tai yleisimmin ”rauhan ystäviksi”.⁸⁷

Poliittista ajattelua kuvaavat käsitteet olivat yleistyneitä jo 1800-luvulla. *Tasavaltalainen* on termi jota käytän yleisesti henkilöistä, jotka kannattivat puheissaan tasavaltalaista, edustuksellista hallintamuotoa, perustuslakia ja yleistä äänioikeutta. *Radikaali* -nimitystä käytän radikaalipuolueiden jäsenistä.⁸⁸ *Sosialisteilla* viitataan Kansainvälisen työväenliiton – jota kutsun työssäni välillä *Internationaaliksi* – jäseniin, mutta myös puhujiin jotka hyväksyivät luokkasodan käsitteen ja vaatimuksen taloudelliseen tasa-arvoon. Vaikka Mihail Bakuninin nimi tuo tänä päivänä yleensä mieleen ”anarkismin historian”, on myös tämä näkökulma jälkiviisaudessaan hieman kyseenalainen. Mitään varsinaista anarkistista liikettä ei ollut olemassa ennen ja ilman Bakuninia.⁸⁹ Ajatuksia, jotka suhtautuivat skeptisesti valtion mahdollisuuteen turvata pysyvä rauha, olen kuitenkin luonnehtinut anarkistisiksi.

Césarismen olen kääntänyt ”keisarismiksi”. Käsitteen *Les États Unis d’Europe* olen kääntänyt termillä ”Euroopan yhdysvallat”. Kansainväliseen rauhan ja vapauden liittoon – *La Ligue internationale de la paix et de la liberté* – olen viitannut paikoitellen käsitteellä ”Geneven liitto” sekä lyhemmällä, liiton itsensäkin suosimalla ilmauksella, *Paix et liberté*. Ranskalaisia maanpakolaisista olen välillä suosinut ranskankielistä versiota *exilé*. Työssäni esiintyvät lainaukset alkuperäisteksteistä ovat itse kääntämiäni. Lainaukset, joita työssäni esiintyy, olen pyrkinyt kääntämään parhaimpien kykyjeni mukaisesti, mahdollisimman kirjaimellisesti, mutta myös alkuperäisen tekstin ideaa ja ilmaisutavan sulavuutta kunnioittaen.⁹⁰

Lähdeaineistosta viitteissä käyttämiäni lyhenteitä ovat kongressin vuosikirjoista käyttämäni ”Annales”, ”MB1”, joka viittaa Mihail Bakuninin töistä ja kirjoitelmista julkaistun kokoelmateoksen ensimmäiseen osaan sekä ”MEW” ja ”MECW”, jotka viittaavat Marxin ja Engelsin tuotoksista julkaistuihin kokoelmiin. Lyhenteet löytyvät myös lähdeluettelosta tarkempine viitetietoineen.

⁸⁷ Cortright 2011, s. 27.

⁸⁸ Napoleonin sotien jälkeen useassa Euroopan maassa oli kiellettyä kannattaa tasavaltalaisuutta avoimesti – aina vuoteen 1848 saakka. Tietyt puolueet päätyivät kiertämään ongelman nimittämällä itseään ”radikaaleiksi”. Tietyt ajan liberaalit kannattivat myös *suffrage censitairea* ja perustuslaillista monarkiaa.

⁸⁹ Ks. esim. Kanerva 1992, s. 204.

⁹⁰ Johtuen lainausten pituudesta ja runsaudesta, en ole katsonut järkeväksi sijoittaa alkuperäiskielistä tekstiä kokonaisuudessaan alaviitteisiin. Pääasialliseen lähteeseeni, Geneven kongressin vuosikirjoihin pääsee helposti käsiksi, *Internet Archiven*, historioitsijoille ja tutkijoille suunnatun, verkkosivuston kautta.

2 MOTIIVIT

2.1 Uusi keisari

Kuuluisan kansojen kevään koittaessa useat, jotka olivat ennustaneet vasemmiston voittoa, vaikuttivat olleen oikeassa. Vuosi neljäkymmentäkahdeksan oli ensimmäinen ja viimeinen ”eurooppalainen vallankumous”. Lähestulkoon samanaikaisesti alkoivat lukuisissa maissa vanhoja Manner-Euroopan hallitusta vastaan suunnatut kapinat. Kuten Eric Hobsbawm toteaa, ”se oli hetkittäinen vasemmiston haaveiden täyttyminen ja oikeiston pahimpien pelkojen toteutuminen”.⁹¹ ”Proletariaatin vallankumouksen” periaatteet olivat tavanneet samana vuonna kaksi saksalaista maanpakolaista, kolmekymmentäyksivuotias Karl Marx ja kaksikymmentäkahdeksanvuotias Friedrich Engels. *Kommunistinen manifesti* oli ilmestynyt helmikuussa anonyymisti.⁹²

Vaikka kaksi kolmesta Pyhän allianssin jäsenestä oli ollut selkä seinää vasten, kaikki meni lopulta vallankumouksellisten osalta pieleen. Tulivuoren vavahdusten laannuttua palasivat Euroopan hallitukset vanhoihin dynastisiin hallitusmuotoihin. Ranskassa tasavalta kuitenkin pelastettiin viikon mittaisella taistelulla, jota de Tocqueville kuvasi ”suurimpana orjasotana historiassa”. Kymmeniä tuhansia kuoli Pariisin kaduille. Britanniaa ja Venäjää eivät vallankumousyritykset kuitenkaan niinkään koskettaneet.⁹³ Vallankumouksen jälkimainingeissa syntyi myös arvaamaton liitto: Saksan nationalistismieliset liberaalit, löysivät ”konservatismiin epiteetin” Preussin monarkian kanssa yhteisen päämäärään. Lauseella ”Deutschland über alles”, Matti Klinge summaa yhteisen nationalistisen päämäärän.⁹⁴

Vuotta 1848 seuraavina vuosikymmeninä suurimmat osat valtioista palasivat autoritäärisiin hallintomuotoihin.⁹⁵ Ranskan kansa, joka oli syrjäyttänyt Bourbonit, valitsi joulukuussa yli viidellä miljoonalla äänellä prinssi Louis Napoléonin uuden tasavallan presidentiksi. Intellektuellit olivat kiihdyksissään. Lehdistö oli ollut kaikkine artikkeleineen voimaton mahtavan nimen edessä.⁹⁶

⁹¹ Hobsbawm 1995, s. 13.

⁹² Hobsbawm 1995 s. 23.

⁹³ Roberts 1996, s. 25 - 26.

⁹⁴ Klinge, s. 232.

⁹⁵ Quillet 2008, s. 2.

⁹⁶ ”Olen juuri nähnyt tuhansien ihmisten odottavan, heitä hallitsemaan idioottia”, historioitsija Jules Michelet kirjoitti päiväkirjaansa prinssin saapuessa kesäkuussa 1848 Ranskaan. ”Miksi? Koska kuvitellaan, että hän on Brumaire -kuun 18. päivän miehen veljenpoika tai (sukurutsan kautta) poika.” Lainaus teoksesta: Klinge 1994, s. 247.

Kenties harvat äänestivät prinssiä hänen henkilökohtaisten ominaisuuksiensa takia, saati tiesivät paljoa tämän sosiaalisista ja historiallisista tutkimuksista tai yhteiskunnallisista näkemyksistä. Suuren setänsä nimen perijänä Louis-Napoléon näyttäytyi kuitenkin sekasorron ja Pariisin kapinoitsijoiden mellakoiden estäjänä.⁹⁷ Kauden lähestyessä loppuaan vaikutti kuitenkin siltä, ettei prinssi saisi vaadittavaa enemmistöä muuttamaan perustuslakia – joka kielsi presidentin uudelleenvalinnan neljän vuoden kauden jälkeen. Setänsä kruunajaispäivänä ja Austerlitzin voiton päivänä, hän aloitti *Rubiconiksi* ristimänsä operaation. Ainoastaan tasavaltalaiset vastustivat *coup d'étatia*, kärsien katkeran häviön muutaman päivän taisteluiden jälkeen Pariisin kaduilla. ”Kansa” petti jälleen tasavaltalaiset ratifioiden Napoléonin toiminnan oikeutetuksi ja vahvistaen vuonna 1852 perinnöllisen keisarikunnan palauttamisen.⁹⁸

Marxin mukaan Ranskan parlamentti oli suhtautunut Napoléoniin kuin vaarattomaan lutikkaan, mutta Bonaparte oli vastannut hallitsevalle puolueelle kuten Agesilaos kuningas Agisille: ”Saatan näyttää teille muurahaiselta; mutta kerran olen oleva leijona.”⁹⁹ Saksalainen kirjoitti pamfeltissaan *Der achtzehnte Brumaire des Louis Bonaparte*, että ainoastaan luokkataistelu oli johtanut olosuhteisiin, joissa Louis-Napoléon saattoi näytellä sankarin osaa ja nimitti uutta keisaria ”groteskiksi keskinkertaisuudeksi”.¹⁰⁰

Tasavaltalaiselta kannalta vallankumous oli synnyttänyt ei-toivotun lapsen. Toisessa keisarikunnassa oli hallitsijalla toimeenpanovalta. Myös senaatti oli keisarin asettama ja kansanedustuslaitos menetti käytännössä merkityksensä. Vuoden 1848 vallankumousten jälkeen oli myös useissa muissa Euroopan maissa kiristetty lainsäädäntöä, ja vaikeutettu poliittisesti aktiivisten kokoontumisten järjestämistä. Erityisesti Ranskan hallituksen suhtautumista suuriin kansanliikkeeseen voisi luonnehtia kylmäkiskoiseksi: yli kahdenkymmenen hengen kokoontumiset olivat laissa kiellettyjä.¹⁰¹ Valtaan päästyään Napoléon pyrki vaimentamaan poliittisen opposition ääntä tehokkaalla poliisilaitoksella, rajoittamalla lehdistön vapauksia, kokoontumisoikeutta sekä kieltämällä poliittiset kerhot. Radikaalit vasemmistijohtajat ajettiin maanpakoon, samoin akateemikot jotka eivät suostuneet vannomaan uskollisuudenvalansa keisarille.¹⁰²

⁹⁷ Klinge 1994, s. 247.

⁹⁸ Matti Klinge huomauttaa, että vaikka vaaleja kenties manipuloitiin, oli kansan vastaus kysymykseen elinkautisesta presidentin virasta ylivoimaisesti myönteinen.

⁹⁹ Marx 1869, s. 64.

¹⁰⁰ Marx 1869, s. iv.

¹⁰¹ Ks. esim. Annales, s. 2 - 3.

¹⁰² Hazareesingh 2001, s. 132 - 138.

Ranskalaisen opposition siemen uutta keisaria vastaan jäi elämään älymystön ja kaupunkien mielipiteessä. Victor Hugon mielestä kansa oli hyväksynyt ”diktatuurin, autokratian ja orjuuden. Tasavallalle despoottin ja Ranskalle pashalikin”.¹⁰³ Maanpaossa Hugo julkaisi hallitsijaa vastaan rienaavan pamflettinsa *Napoléon Le petit*, kuvaillen tätä teatraaliseksi pieneksi mieheksi, joka oli kuitenkin syyllistynyt vaarallisiin rikoksiin. Hugon Napoléon oli egoistinen pahuuden ruumiillistuma ja tämän edustaan ”keisarismien” kirjailija – kuten useat muut tasavaltalaiset – määrittivät hairahtuneeksi demokratian muodoksi.¹⁰⁴

Napoleon III:tta ei, tasavaltalaisten epäedullisista sanoista huolimatta, kenties sentään hirmuhallitsijana tulisi pitää. Kuten historioitsija Louis Girard toteaa, ”paheksunta toisen keisarikunnan väkivaltaista syntytapaa kohtaan ei oikeuta sivuuttamaan historiallisia tosiasioita”.¹⁰⁵ Ennen Louis-Napoléonin vallankaappausta oli tasavalta itse, yhteiskunnallisen vallankumouksen pelon lamaannuttavana, esitellyt merkittäviä rajoituksia äänestäjäkunnan laajuuteen; Napoléonin hallitus palautti yleisen miesäänioikeuden välittömästi vuoden 1851 vallankaappauksen jälkeen.¹⁰⁶

Oli Napoleon III sitten despootti tai edistysmielinen uudistaja ja kansanystävä, eivät tasavaltalaiset häntä Ranskan hallitsijana suvainneet. Suursodan alla hetki iskeä keisaria vastaan vaikutti otolliselta. Uuden eurooppalaisen sodan uhka oli nostattanut, niin Ranskassa kuin ulkomaillaakin, lukuisia soraääniä keisaria kohtaan. Erityisesti Ranskan johtava yhteiskuntaluokka oli närkästynyt keisarin käymän diplomaattisen pelin jatkuvasti heikoista tuloksista ja ristiriitaisilta vaikuttavista siirroista. Englannin ulkoministerin mielestä Ranskan keisarin pään oli ”kuin kanitarha jossa koko ajan sikisi uusia ajatuksia”.¹⁰⁷ ”Rautakansleri” oli osoittautunut ovelammaksi strategikoksi kuin Napoleon III, jonka terveyskin oli alkanut horjua. Émile Zola kirjoitti armottoman kuvauksen jonka mukaan hallitsija oli “[...] Väsynyt ja horjuva mies, kasvot olivat kalpeat ja pöhöttyneet... keisari kulki eteenpäin lyhyin laahaavin askelin.”¹⁰⁸

¹⁰³ Klinge 1994, s. 248.

¹⁰⁴ Bonapartismien, poliittisen ideologian, jota keisari katsoi edustavansa, olemusta ei ole kuitenkaan helppoa yksinkertaistaa. Pramea, mutta despoottinen ensimmäinen keisarikunta radikaalisti ”proto-tasavaltalaisesta bonapartismista”, joka syntyi 1820 ja 1830 -luvuilla. Nuoren Louis-Napoléonin kannattama bonapartismi poikkesi toisen keisarikunnan politiikasta. Keisarin vallan aikana doktriinista oli erilaisia poliittisia variaatioita – aina autoritäärisistä ensimmäisistä vuosista myöhempään ”liberaaliin valtakuntaan”. Girard 1986, s. 168.

¹⁰⁵ Girard 1986, s. 168.

¹⁰⁶ Girard 1986, s. 168.

¹⁰⁷ Klinge 1994, s. 314 - 316.

¹⁰⁸ Lainaus julkaisusta Svanström 1984, s. 278.

2.2 Tasavaltalaisia ja maanpakolaisia

Evariste Manginin, ”Loiren majakan” toimittajan aloite, lehdessä ilmestynyt vetoamus rauhakongressin järjestämiseksi, ei ollut välttämättä niin spontaani kuin minä se kongressin vuosikirjoissa esitetään. Geneven kongressin vuosikirjasta löytyy maininta kuinka hieman artikkelin jälkeen oli Pariisissa kokoontunut ”pieni joukko poliitikkoja”, jotka pohdiskelivat kuinka ”todellisen rauhan ja vapauden kongressin järjestäminen jossain Euroopan vapaista kaupungeista olisi mahdollista”.¹⁰⁹

Historioitsija Alessandra Anteghinin tietojen mukaan ”demokraatti-intellektuellien” kokoontuminen tapahtui juristi Émile Acollasin kotona. Heidän joukossaan oli myös muuan Charles Lemonnier, jonka tutkija mainitsee Manginin ”läheiseksi ystäväksi”.¹¹⁰ Lemonnier onkin nimi, joka löytyy myös suurimman osan myöhempiä Geneven kongressia käsittelevien virallisten julkaisujen kannesta. Hän myös toimi kirjoittajana samassa sanomalehdessä, *La Phare de la Loiressa*, Manginin kanssa.¹¹¹ Politiikantutkija Donatella Cherubinin mukaan Geneven kongressin pohjalta syntyneen Rauhan ja vapauden liiton pysyvän organisaation synnystä olisikin ollut pääosin vastuussa sen tuleva puheenjohtaja, ranskalainen ja saint-simonilainen Charles Lemonnier – mies joka oli ”aktiivinen Napoléonin vastustajien joukossa”.¹¹²

Ranskalainen taloustieteilijä, Frédéric Passy – joka oli perustanut Pariisissa saman vuonna Geneven Rauhan ja vapauden liiton kanssa maltillisemmän rauhanyhdistyksen, *Ligue internationale et permanente de la paix* – nostaa muistelmallisessa teoksessaan juuri Charles Lemonnierin tärkeään osaan myös kongressia järjestämisessä:

Hän ehdotti toimenpidettä, joka olisi ollut tietystä suhteen erilainen ja mutkikkaampi, ja päätti muutama viikko meidän jälkeemme, perustaa *Ligue de la Paix et de la Libertén*. Heidän ohjelmansa, samalla kertaa yhteiskunnallinen ja poliittinen, tuskin olisi kyennyt kehittymään Ranskassa sen keisarillisen hallinnon alaisuudessa. Tämän vuoksi oli hän pakotettu perustamaan Ranskan lisäksi Geneveen tukikohdan tälle liitolle, jota isännöi nykyään ystävämme Émile Arnaud.¹¹³

¹⁰⁹ Annales, s. 3 - 4.

¹¹⁰ Anteghini, s. 180 - 181.

¹¹¹ Vuosikirjassa julkaistussa ensimmäisenä kongressia tukemaan asettuneiden henkilöiden nimilistassa, löytyy Charles Lemonnierin nimen jälkeen maininta ”(du Phare)”. Annales, s. 5.

¹¹² Cherubini 2004, s. 4.

¹¹³ Passy 1904, s. 16.

Passy kertoo kuinka juuri Lemonnier oli aktiivisesti pyrkinyt yhteistyöhön heidän järjestönsä kanssa – pyyntö, josta he olivat silloin Pariisissa oleskelleen Henry Richardsin, *London Peace Society*n sihteerin, kanssa päätyneet kohteliaasti kieltäytymään.¹¹⁴ Richardin raportin mukaan Lemonnier oli puhunut vastaavan kongressin järjestämisestä jo hyvissä ajoin, huhtikuussa, moittien kirjeessä Napoleon III:tta siitä, ettei Luxemburgin linnoitusten valloittaminen ole mikään syy suursotaan, kehottanut kansalaisaloitteen tekemistä, adressien keruuta Ranskan ja Euroopan kansalaisilta ja julistanut ”kahdeksan miljoonan allekirjoituksen tekevän sodan mahdottomaksi”.¹¹⁵

Lemonnierin ja *La Pharen* rooli Ranskassa lienee ollut tärkeä, mutta miksi kongressi päätettiin järjestää juuri Genevessä? Kaupungin valinta tulevaksi kongressipaikaksi ei ollut sattumaa. Lemonnier itse täsmentää valintaan liittyviä syitä vuonna 1868 julkaistussa teoksessaan *La vérité sur le congrès de Genève*:

Pariisi oli poissa laskuista, emmekä edes harkinneet sitä; aluksi olimme ajatelleet ennen kaikkea Brysseliä, sitten Mannheimia sopivaksi paikaksi; mutta oli olemassa lukuisia seikkoja jotka kallistivat meidän Geneven puoleen, kuten tiettyjen ystäviemme tuki, jotka ovat tunnettuja väsymättömästä puurtamisestaan, hiljaisesta tarmostaan ja rohkeasta varovaisuudestaan, useiden geneveläisten omaavat liberaalit mielipiteet; kaupungin pitkäaikainen maine turvapaikkana niin monille maanpakolaisille ja suvaitsevaisuus ja vapaus joka vaikutti olevan täysin turvattu demokraattisen hallituksen alaisuudessa, neutraalissa tasavaltalaisessa maassa.¹¹⁶

Historioitsija Renaud Quilletin mukaan nämä ystävät olivat myös ranskalaisia, Napoleon III:n hallituksen maanpakoon ajamia poliittisia vastustajia. Sveitsissä oleskelin tuolloin suoranainen tasavaltalaisten *exiléiden* ryhmittämä, jonka tunnettu johtohahmo oli historioitsija Edgar Quinet, joka oli jo alusta asti järkkymätön Louis-Napoléonin vastustaja – toisin kuin vaikkapa Victor Hugo, joka suhtautui tähän aluksi suopeasti.¹¹⁷ Vallankaappauksen onnistuttua Quinet oli paennut Brysselin kautta Kantonien tasavaltaan. Tasavaltalaisten patriarkaksi kuvaa myöhemmässä puheessaan maanpakolaisten katkeraa asemaa:

Olen nähnyt, 2. joulukuuta 1851, heitä, joiden kaikkia ihmisoikeuksia oli rikottu, pitkään jahdattuina kuten villipedot; hyljeksittyinä siellä ja täällä; ajettavan sinne missä heidän sallittiin hengittää. Ja he, jotka olivat jääneet, oli pakotettu tiettyinä päivinä esittäytymään rikollisten lailla, osoittaakseen etteivät olleet rikkoneet kieltojaan ja paenneet täysin

¹¹⁴ Tämän Passy ilmoittaa johtuneen järjestönsä halusta säilyttää ”itsenäisyytensä”. Passy 1904, s. 16.

¹¹⁵ *Advocate of Peace*, marraskuu 1867, s. 30 - 31.

¹¹⁶ Lemonnier 1868, s. 5 - 6.

¹¹⁷ Ks. esim. Hazareeringh 2001.

oikeaa rangaistusta, joka tuleekin antaa hyvälle ihmiselle. Sillä oli ollut rikos uskoa valan pyhyyteen; uskoa lakien pyhyyteen [...]”¹¹⁸

Quinetin sijaan Renaud Quillet kuitenkin esittää, että merkittävä rooli kongressin synnyssä oli Geneven akatemian filosofian professorilla, Jules Barnilla, joka olisi paitsi omannut tarvittavat kontaktit, myös ollut lopulta tehnyt tarvittavan työn kokoontumisen toteutumiseksi.¹¹⁹ Charles Lemonnier kirjoittaa Jules Barnin roolista Geneven kongressin suhteen: ”Jules Barni, Kantin merkittävä kääntäjä, Geneven akatemian professori, oli halukas toimimaan välittäjänä. Geneven kansallisen instituutin, joka otti innostuneesti vastaan hänen esittelemänsä projektin, helmassa syntyi keskuskomitean ensimmäinen ydin valmistelemaan ja organisoimaan kongressin manifesti, jonka oleme lukeneet vähän aikaa sitten Sveitsin, Ranskan, Englannin, Italian, Saksan ja Belgian suurimmissa sanomalehdistä.”¹²⁰

Kantin teosten kääntäjänä kunnostautunut Barni oli aktivoitunut poliittisesti vuoden 1848 yhteydessä, jolloin hän oli ilmoittautunut tasavaltalaisten edustajaksi Sommessa. Kampanjat eivät olleet kuitenkaan tuoneet filosofian opettajalle menestystä. Konservatiivinen lehdistö oli pilkannut tätä nimellä *philosophe rhéteur* – ”filosofireetori”, ilmeisesti johtuen hänen varsin akateemisesta ilmaisustaan, jota sommelaisilla oli ollut vaikeuksia ymmärtää. Poliittisen kampanjan katastrofaalisuus ei kuitenkaan rajoittunut pelkästään vaalitulokseen – Barnin poliittisen aktiivisuuden kantauduttua Ranskan opetusministeriön tietoisuuteen epäilyttävä lehtori päätettiin siirtää metropolista provinssiin. Joulukuussa 1851, vuotta myöhemmin Louis Napoléonin *coup d'étatista*, oli Barni luopunut opettajanvirastaan, kieltäytyen vannomasta valaa uudelle keisarilliselle hallitukselle. Hän oli matkustanut takaisin pääkaupunkiin, elättäen itsensä yksityisopettajana ja työskentelemällä liberaalismieliisessä *L'Avenir* lehdessä. Historioitsija Sudhir Hazareesingh toteaa, kuinka näinä vuosina hän ”hautoi syvää, lähestulkoon patologista vihaa kaikkea bonapartismia kohtaan”.¹²¹

Barnin kirjoitettua ”*Tulevaisuuteen*” samana vuonna artikkelin, jossa hän arvosteli kaikista suurinta pahetta, valehtelua, ”joka korruptoi ihmisluonnon”, olivat tietyt lehden lukijoista hahmottavinaan karakterisointien takaa keisari Napoleon III:n muotokuvan. Tätä mieltä olivat myös keisarilliset auktoriteetit, jotka lopettivat lehden. Barni itse pakkasi laukkunsa ja pakeni Geneveen, jossa

¹¹⁸ Annales, s. 161.

¹¹⁹ Quillet 2008, s. 7.

¹²⁰ Lemonnier 1867, s. 6.

¹²¹ Hazareesingh 2001, s. 135.

kaupungin akatemia otti hänet suojiinsa.¹²² Sveitsistä hän kirjoitti ystävälleen Jules Simonille¹²³ vuonna 1862: ”Tunsin itseni hyvin surulliseksi ajatellessani Ranska -parkamme kohtaloa”. Intellektuelli oli pettynyt keisarillisen hallituksen suureen suosioon. Kirjeessään Quinetille hän tuomitsi jyrkästi myös Ranskan kansan: ”Sokeat massat elävät legendassa, eivätkä paljoa välitä historiasta saati moraalista”.¹²⁴

Pariisissa tasavaltalaiset olivat muodostaneet komitean valmistelemaan kongressin järjestämistä ja myös Barni liittyi joukkoon – Louis Blancin ja Jules Favren rinnalle. Kuten usein voimakkaiden persoonallisuuksien ollessa läsnä syntyi kitkaa, eikä Pariisin komitean ja Geneven keskuskomitean välillä välttytty sanaharkoilta. Barni itse totesi, komiteoiden välikätenä toimiessaan: ”Koskaan en ollut enempää sodan puolella, kuin organisoidessani rauhankongressin”.¹²⁵ Quinet liittyi myös toimintaan, tosin pitkällisen suostuttelun jälkeen. Hazareesinghin mukaan vanha historioitsija oli syvästi loukkaantunut kun hänet oli – kenties osittain epähuomiossa – sivuutettu ensimmäisestä kongressin tiimoilta julkaistusta manifestista. Vasta lukuisat maanittelivat kirjeet ja kohteliaat vierailut Barnin ja muiden tasavaltalaisten taholta pehmittivät Quinetin; muutaman kuukauden jälkeen tasavaltalaisten patriarkka ilmaisi hyväksyntänsä ja oli innokkaasti mukana keskustelemassa organisoimisesta.¹²⁶

Näiden tietojen valossa pariisilaiset sekä Napoleon III:n hallinnon maanpakoon ajamat tasavaltalaiset muodostivat selkeän sisäpiirin, jonka aktiivinen rooli – ja lopullinen päätäntävalta – kongressin pohjalta syntyneessä liitossa säilyi alusta loppuun. Mikäli Rauhan ja vapauden liiton perustamiskongressin taustalta olisi tosiaan löydettävissä eritoten Ranskaan viittaava poliittinen ryhmittymä, jonka verkosto ylsi Sveitsiin saakka, jossa useita nimekkäitä tasavaltalaisia maanpakolaisia oleskeli, mitkä tekijät selittävät sitä, että Geneven valtaapitävät olivat halukkaita tarjoamaan vieraanvaraisuutensa kongressin käyttöön?

¹²² Barnin ja Quinetin kahden exilén vaiheet näyttävät omaavan tiettyjä samankaltaisuuksia. Myös Quinet oli ajautunut Pariisissa vaikeuksiin toimiessaan opettajana. Hänet oli erotettu vuonna 1846 *Collège de France*sta johtuen hänen hyökkäyksistään roomalaiskatolista kirkkoa kohtaan, yllytyksestään vallankumoukseen ja tuestaan Ranskan vähemmistökansallisuuksia kohtaan. Myöhemmin vallankumouksen koittaessa, Quinet profiloitui voimakkaana tasavaltalaismielisenä ja valittiin *Assemblée législativeen* ”ääriradikaalien” puolueesta. Historioitsija oli alusta asti järkkymätön Louis-Napoléonin vastustaja – toisin kuin vaikkapa Victor Hugo, joka aluksi kannatti prinssiä. Vallankaappauksen onnistuttua Quinet pakeni Brysselin kautta Sveitsin Veytauxiin. Hazareesingh 2001, s. 136-139.

¹²³ Jules Simon toimi myöhemmin Ranskan kolmannen tasavallan pääministerinä, vuosina 1876–1877.

¹²⁴ Hazareesingh 2001, s. 140.

¹²⁵ Quillet 2008, s. 7.

¹²⁶ Hazareesingh 2001, s. 149.

2.3 Geneven kruunaamaton kuningas

1860-luvulla Euroopasta matkailuartikkeleita kirjoittanut yhdysvaltalainen kirjailija, Ralph Keeler, joka kertoi lähteneensä alun perin Eurooppaan nuoruudessaan ”leikariksi”, kierteleväksi laulajaksi, mainitsee Genevessä 70-luvun taitteessa olleen noin yhdeksänkymmentätuhatta asukasta. Kaupungin kansainvälisyys oli jo tuolloin myös demografista. Kirjailijan tietojen mukaan alle neljäsosa olisi ollut alkuperäisiä geneveläisiä.¹²⁷ Myös uskonnonvapaus kukoisti; Calvinin kotikirkon ohella siluetissa kohosi synagogia sekä suuri ortodoksikirkko. Kaupunkia nimitettiin ”Sveitsin Ateenaksi” ja ”protestantismien Roomaksi”. Katolilainen vähemmistö oli kuitenkin kasvanut voimakkaasti Savoijista saapuneen muuttoliikkeen myötä.¹²⁸

Fjodor Dostojevski, ei antanut Geneven loistolle antanut arvoa. Venäläinen kirjoitti ystävälleen runoilija Apollon Maikoville vuoden 1867 viimeinen päivä, tuomien sveitsiläisen rakennustaidon, Geneven moraalisen ilmaston sekä, ennen kaikkea, kaupungin poliittisten puolueet:

Oi kunpa vain tietäisit miten typerää, tylsiä, merkityksettömiä raakalaismaisia ihmisiä täällä on! Ei riitä mikäli vaellat lävitse vain turistina. Yritäpä asua täällä jonkin aikaa! [...] Porvarillinen elämä tässä iljettävässä tasavallassa on saavuttanut nec plus ultransa. Hallituksessa, ja läpeensä koko Sveitsin, löytyy puolueita ja loputtomia kahnauksia, pauperismia – hirvittävää keskinkertaisuutta kaikessa. Työläistä ei täällä arvosteta meidän työmiehemme pikkurillin vertaa. On naurettavaa nähdä ja kuulla tämä kaikki. [...] Surkeasta huiputuksesta on tullut heidän kaupankäyntinsä sääntö! Mutta on heissä sentään jotain hyvää, joka asettaa heidät loputtomasti saksalaisten yläpuolelle.¹²⁹

Dostojevski uskomus geneveläisten rahanhimosta ei ollut uusi. Jo Voltaire irvailen, kirjoitti runoissaan tarinan myrskystä järvellä, jonka jälkeen naisen ruumis oli ajautunut rannalle. Kertomuksessa kaikki yritykset tämän hengen pelastamiseksi olivat epäonnistuneet, kunnes muukalainen oli kulkenut ohitse kysyen ”Kuka on tämä onneton nainen?” ”Ah, vai on hän Genevestä. No minulla on pettämätön keino koetella onko hän elossa vai kuollut.” Voltairen tarinassa suorilta tein muukalainen oli asetellut kolikon naisen käteen. Sormet sulkeutuivat hopean ympärille ja ruumis tokeni juuri siinä määrin, että kykeni laittamaan rahan taskuunsa.¹³⁰ Tarinaan viitaten myös Keeler ivailee ilmeisen suosituilla uskomuksella pienen tasavallan kansalaisten rakkaudesta maalliseen

¹²⁷ Keeler 1872, s. 878-880.

¹²⁸ Lovell Evans 1999, s. 85.

¹²⁹ Dostojevskin kirje A.N. Maikoville 31.12.1867. Dostoyevsky 1923, s. 29 - 30.

¹³⁰ Keeler, 1872, s. 867.

omaisuuteen, mutta toteaa kaupungin olemassaolollaan ilmentävän myös poikkeuksellista ilmestystä: ”se oli ranskankielinen kaupunki, jossa vallitsi moraalit”.¹³¹

Kaupungin monimutkaiset valtasuhteet amerikkalainen päätyy pelkistämään seuraavasti:

Missä viehättävä vanha talo lukuisine ikkunoineen kurottaa kohti valoa korkealla hämärän, kapean kadun yläpuolella, voitte olla varma että siellä on myös ylpeä pienen tasavallan herra kellosepän tai kaiverrustyökaluineen. Hän ja hänen veljensä jotka valmistavat soittorasioita ja mekaanisia laululintusia, sekä muut St. Gervaisin kaupunginosan asukkaat, ovat tämän pikku tasavallan hallitsijoita, sillä he ovat radikaalipuolueen selkäranka ja radikaalipuolue puolestaan liberaalin – tai itsenäisen – puolueen selkäranka, joka hallitsee kaupunkia ja kantonia. Ne ovat nämä ihmiset, jotka James Fazyn alaisuudessa, vuonna 1846, pakottivat vanhan yläkaupungin aristokraatit neuvottelemaan kanssaan, ja maksamaan ruudista ja tykin kuulusta joilla tämän tekivät. He työskentelevät, ajattelevat ja määräävät eräässä parhaiten, ja mitä ilmeisimmin vähiten, hallituista kaupungeista maailmassa.¹³²

Kirjailija viittaa Genevessä oli jo ennen ”Kansojen kevättä”, tapahtuneeseen vallankumoukseen, jossa voitokkaaksi kohosi protestanttismielinen radikaalipuolue. Sen johtohahmon, James Fazyn merkitys porvarillis-liberalistisen Sveitsin syntymisessä oli kiistaton. Vallassa ollessaan *le Parti radical genevois* sääti konfедераatiolle uuden perustuslain, otti käyttöön kansanäänestykset tärkeimmistä laeista, siirsi puolustuksen, kaupan ja lakiasiat liittovaltiolle ja jätti muut asiat kantonien omaan päätäntävaltaan.¹³³ Fazyn johdolla rakennettiin, perustettiin Geneven pankki ja purettiin – yläkaupungin palatseissa asustelleen aateliston kauhaksi – vanhat muurit, luoden kaupungille tilaa laajentua. Vaikutusvaltaa Fazylla oli siinä määrin, että E.H. Carr päätyy nimittämään miestä ”Geneven kruunaamattomaksi kuninkaaksi”.¹³⁴ Charles Lemonnierin mukaan tuttavallinen lempinimi miehelle geneveläisten parissa oli *Le Grand-Père*, ”Isoisä”.¹³⁵

Fazy on nimi, joka myös Geneven kongressin yhteydessä nousee useaan otteeseen esiin. *Historisches Lexikon der Schweiz*¹³⁶ kuvailee hänen roolinsa elintärkeäksi kongressin organisoinnin kannalta – esittäen kokoontumisen jopa hänen aatostensa tuloksena.¹³⁷ Ensyklopedian artikkelin mukaan yksinkertainen syy sille, miksi Fazy oli organisoinut kongressin, oli ollut hänen vanhuuden päivillään osoittamansa ”kiinnostus kulttuuria kohtaan”.¹³⁸

¹³¹ Keeler, 1872 s. 867 – 869.

¹³² Keeler 1872, s. 879.

¹³³ Raunio 2002, s. 58 – 60.

¹³⁴ Carr 1935, s. 837.

¹³⁵ Lemonnier 1867, s. 23.

¹³⁶ ”Sveitsin historiallinen ensyklopedia”. Sivusto on suunniteltu opinnäytetöihin viittaamista varten.

¹³⁷ Billington 1980, s. 196.

¹³⁸ Historisches Lexikon der Schweiz: *Fazy James*.

Seesteinen kuva vanhasta mesenaatista joutuu kuitenkin kyseenalaiseen valoon useiden tietojen perusteella. Kirjailija Keeler kertoo kysyneensä viideltäkymmeneltä eri kaupunkilaiselta näiden mielipidettä Fazystä ja saanut viisikymmentä erilaista vastausta: ”Yksi maalasi hänet mustaksi kuin Erebos ja seuraava teki hänestä valkean ja suuren kuin Mont Blancista”.¹³⁹ Historiotsija Ellen Lovell Evans kuvaa puolestaan Fazya ”värikkääksi radikaalipoliitikoksi, joka oli halukas hankkimaan kannattajia mistä tahansa suunnasta, toivottaen tervetulleiksi niin savoijilaiset pakolaiset ja katolilaiset vähäosaiset”. Lovell Evansin mukaan hänen puolueohjelmansa 1850 -luvulla erosi suuresti muiden kantonien radikaaleista julistamalla asutuksen, uskonnon ja talouden harjoittamisen ”täydellistä vapautta”.¹⁴⁰

Poliittinen peli kantonissa ei ollut 1800-luvun puolivälissä herraskaista harrastelua. James Fazy oli nuoruudessaan istunut vankilassa sekä ryvettynyt useissa väkivaltaisiksikin yltyneissä selkkauksissa, jotka olivat painaneet leimansa entisen johtajan hahmon ylle. Verta oli vuotanut myös vallankumouksen jälkeen. Muistelmissaan geneveläinen Elie David esittää, että kun radikaaleja vastustavan itsenäisen puolueen Arthur Chenevière oli valittu valtionneuvostoon, silloin vielä kaikkivoipa Fazy, ”tuo lurjus” olisi kutsunut Chantepouletin aukiolle aseistetun joukon, joka oli avannut tulen vaalituloksia puoltaneita kansalaisia kohti.¹⁴¹ Chenevièren valinta oli onnistuttu mitätöimään, mutta Fazy oli syrjäytetty pysyvästi. Napoleon III:n liitettyä Savoy Ranskaan vuonna 1860, Geneven radikaalipuolue oli jakautunut kriisin seurauksena kahtia – James Fazyn kannattajiin, ”fazyisteihin”, ja vastustajiin.¹⁴²

Mitä ilmeisimmin poliittiset kahnaukset geneveläisten puolueiden välillä eivät olleet rauhankongressin alla suinkaan olleet laantuneet, eikä kokoontumisesta ei järjestetty harmonisessa yhteisymmärryksessä. Fazyn kirje Alexander Herzenille edeltävän vuoden joulukuulta loihtii rauhaisten eläkepäivien sijaan varsin toisenlaisen hänen tilanteestaan:

Olen tällä hetkellä, vaikkakin vain väliaikaisesti, suuressa pulassa. Väsyttyni syytteisiin, joita vihollisten puolue on esittänyt minua vastaan, olen pakotettu maksamaan kuusi tuhatta frangia muutaman päivän sisällä tai joudun perin epämiellyttävään tilanteeseen. On aika muistaa ystäviä ja radikaali-raukat ovat köyhiä [*les pauvres Radicaux sont pauvres*], saan heiltä pieninä summina kolme tuhatta, mutta minun pitäisi löytää jostain vielä loput kolme tuhatta. Olen ajatellut, jos voisit lainata minulle tuon summan kolmeksi

¹³⁹ Keeler 1872, s. 881.

¹⁴⁰ Lovell Evans 1999, s. 85.

¹⁴¹ David 2004 s. 22

¹⁴² Grenfell Baker 1895, s. 529.

kuukaudeksi, jolloin olen taas jaloillani. Tässä toivossa lähetän sinulle 3000 frangin velkakirjan [*effet*], joka on lunastettavissa asunnostani Pariisissa 15:sta päivänä ensi maaliskuussa.¹⁴³

Kirjeenvaihtoa kääntäneen Marc Vuillimierin mukaan vuoden 1867 Fazy oli viettänyt pääosin matkustaen Geneven ja Pariisin välillä, yrittäessään perustaa uutta, kansainvälistä valuutta- ja luottotoimintaan keskittynyttä yritystään.¹⁴⁴ Myös Henry Fazy toteaa isosetänsä tehneen pitkiä matkoja vuonna 1867 Pariisiin, etsien ”pääomaa uudelle pankkitoiminnalleen”.¹⁴⁵

James Fazy oli mitä ilmeisimmin ajautunut juuri kongressin alla varsin heikkoon taloudelliseen tilanteeseen, tai kuten tämän veljen pojanpoika Henry toteaa: ”Suoraan sanottuna, J. Fazy oli totaalisesti ja korjaamattomasti perikadossa.”¹⁴⁶ Kaksi vuotta ennen Geneven kongressia Fazyn taistelussaan Geneven yksityisiä pankkirinkejä ja poliittisia vihollisia vastaan perustama – ranskalaisen *Crédit Mobilierin* toimintaa jäljittelevä – *Banque Générale Suisse*, oli kaatunut.¹⁴⁷

Ottaen huomioon nämä tekijät, vaikuttaa epätodennäköiseltä että kyseessä oli pelkästään vanhuudenpäiviään – radikaalipuoleen entinen johtohahmo oli vuonna 1867 jo yli seitsemänkymmentävuotias – viettävän herrasmiehen keino tukea rauhanliikettä, kuten ”Sveitsin historiallisessa sanakirjassa” esitetään. Geneven kruunaamaton kuningas oli syrjäytetty valtaistuimeltaan ja hän oli taloudellisesti perikadossa.

Kongressiin kuulijana osallistuneen Adolphe Demeun kirjoittamasta artikkelista *Le congrès de la paix à Genève* löytyy mielenkiintoinen kohta, jossa radikaali tarjoaa oman näkemyksensä paitsi Geneven ”kruunaamattoman kuninkaan” motiiveista, myös sveitsiläisten poliittisten puolueiden mielenkiinnosta osallistua kongressin organisoimiseen ja toimintaan. Belgialainen toteaa:

Kaikkien Geneven poliittisten puolueiden edustajat olivat läsnä keskuskomiteassa, mutta heidän tavoitteet eivät olleet muiden kanssa lainkaan samat. Kaksi kuukautta Geneven kongressin jälkeen oli säädetty pidettäväksi Valtioneuvoston [*Conseil d'État*] vaalit, ja tämän suuren kokouksen johtamistehtäviä pyrkivät tietyt henkilöt käyttämään ponnahduslautana valtaanpääsyyn kantonien tasavallassa. Tämä mielessään muuan keskuskomitean jäsen, herra James Fazy, tasavallan entinen johtaja ja ehdokas tulevissa vaaleissa, oli pyrkinyt kongressin puheenjohtajaksi.¹⁴⁸

¹⁴³ Herzen 1973 s. 245.

¹⁴⁴ Fazyn yhtiön toiminta ajautui konkurssiin myöhemmin Ranskan ja Preussin sodan aikana. Herzen 1973, s. 244 - 255.

¹⁴⁵ Société internationale d'Escompte, de Change et de Crédit. Fazy 1887, s. 303.

¹⁴⁶ Fazy 1887, s. 301.

¹⁴⁷ Fazy 1887, s. 301.

¹⁴⁸ Demeu 1867, s. 10.

Demeun mukaan Fazy oli tavoitellut aktiivisesti kongressin puheenjohtajuutta itselleen, mutta useat kansainväliset vieraat olivat uhanneet erota kongressista, mikäli ”tuo valtiomies, joka ei heissä herättänyt pienintäkään luottamusta, olisi isännöinyt kokousta”. Lisäksi belgialainen kertoo, kuinka kongressia edeltäneenä päivänä, jolloin kenraali Garibaldi oli saapunut rautatieasemalle – ja valtaisa, hysteerinen ihmisjoukko ottanut hänet vastaan – Fazy olisi osoittanut häikäilemättömyytensä. Radikaalijohtaja oli pyrkinyt kalastelemaan suosiota liehakoimalla geneveläisiä esittäytymällä ”tilanteen herrana” jopa yrittämällä sulloutua hevuskärriihin kuuluisan vapaustaistelijan viereen, paikalle joka oli ilmeisesti varattu aivan muille henkilöille. Demeu toteaa: ”Uskokaa tai älkää, mutta keskuskomitean puheenjohtajan oli ollut pakotettu käyttämään väkivaltaa, oui, oui, kyllä vain, väkivaltaa, ennen kuin James Fazy oli saatu alas kärriystä”.¹⁴⁹

James Fazyn rooli kongressin synnyn kannalta lienee kuitenkin ollut merkittävä. Miehen lukuisat matkat Pariisiin tekivät mahdolliseksi rauhankongressin organisoimisen kannalta tiiviin yhteistyön Ranskassa oleskelevien tasavaltalaisten kanssa – joilta hän toivoi kenties vastineeksi saavansa rahoitusta uudelle osuuspankkitoiminnalleen.¹⁵⁰ Ranskan tasavaltalaisille Fazyllä oli tarjota vastineeksi yhä suuri vaikutusvaltansa Genevessä.¹⁵¹

Demeun ja kongressin vuosikirjojen esityksen perusteella herää myös kysymys siitä, pelasiko Fazy kaksilla korteilla. Mikäli Demeun syytöksiä on uskominen, oli vanhan radikaalijohtajan ja kaupungin entisen johtohahmon mielessä vielä kerran paluu valtaan. Kosiskellessaan eriäviä geneveläisiä ryhmittymiä, Fazy olisi halunnut esittäytyä sveitsiläisen puolueettomuuden ja katolilaisen uskonnon puolustajana, valinta, joka ajoi hänet lopulta vastakkain ranskalaisten kanssa. Toinen arvaus Fazyn kääntymiselle kongressia kohtaan on katkeruus. ”Tulette näkemään, hyvä lukija, että se mikä saattaa inspiroida miestä, joka yhä omaa jäänteiden valtaisasta vaikutusvallasta, joka hänellä kerran Genevessä oli, saattavat olla hänen itsetuntonsa ja ylpeytensä rypyt”, Demeu toteaa pamflettinsa esipuheessa.¹⁵² Sen jälkeen kun Fazya ei valittu kokoontumisen puheenjohtajaksi – virkaan, johon hän oli aktiivisesti pyrkinyt – oli poliitikko kieltäytynyt vastaanottamatta ”henkilökohtaisista syistä” alempaa,

¹⁴⁹ Demeu 1867, s. 6.

¹⁵⁰ Sillat Marxiin ja Geneven liittoon jo polttanut Mihail Bakunin myöhemmin viimeiseksi teoksessaan puhuessaan kuinka Rauhan ja vapauden liitto, osoittauduttuaan ”typerämmäksi, mutta rehellisemmäksi kuin marxistit” ja vastattuaan ei kysymykseen taloudellisesta tasa-arvosta, ”erosi lopullisesti proletariaatin asiasta ja tuomitsi itsensä pikaiseen kuolemaan”. Hänen mukaansa ”kuollut liitto ei jättänyt jälkeensä kuin kaksi varjoa, surkeaa ja valittavaa: Amand Göggin ja Lemonnierin, miljonääri -saint-simonilaisen.” (Bakunin 1971, s. 221). Mikäli Bakuninin nimitys Charles Lemonnieristä pitää paikkaansa, oli pariisilaisella tarjota vastineeksi pääomaa Fazylle uuden pankin perustamiseen.

¹⁵¹ Kaupungin kansallinen instituutti, joka sponsoroi kongressin järjestämistä, oli juuri Fazyn aikoinaan perustama – samoin kantonin tärkein lehti *Journal du Genève*.

¹⁵² Demeu 1867, s. 6.

sveitsiläisten komitean varapuheenjohtajan virkaa.¹⁵³ On mahdollista, että Fazy käänsi takkinsa johtuen näkymättömäksi jääneestä roolistaan.

2.4 Rooma tai kuolema

Erääksi Geneven kongressin tärkeäksi taustahahmoksi on usein nostettu Giuseppe Garibaldi.¹⁵⁴ Myöhemmin kongressin kunniapuheenjohtajaksi nimitetyn italialaisen panos kokoontumisen synnyn kannalta ei vuosikirjojen perusteella vaikuttaisi olleen kovinkaan merkittävä. Jules Barni, Geneven keskuskomitean nimissä, oli lähestynyt kenraalia kirjeellä vasta syyskuussa:

Läsnaölonne olisi kannanotoista parhain ohjelmallemme. [...] Voitte olla varma, että tämä tasavaltalainen kaupunki ja meidän kongressimme antavat teille arvoisenne vastaanoton, ja auttaessanne meitä eteenpäin työssämme, johon olemme ryhtyneet, tekisitte uuden palveluksen sille kutsumukselle, jolle olette pyhittäneet koko kunniakkaan olemassaolonne.¹⁵⁵

Kongressin järjestäjille oli kuuluisan ”kansojen vapauttajan” saaminen paikalle jo huomion suhteen valtaisa etu. Kansainvälisen maineensa Garibaldi oli saavuttanut taisteltuaan punapaitoineen voitokkaasti Italiassa ja yhdistettyä suuret osat Etelä-Italiaa Sardinian kuningaskuntaan. Legenda ”Italian leijonasta”, Garibaldin jaloudesta perustui osittain kertomukselle siitä, kuinka hän oli luovuttanut kuuliaisesti alueet ja armeijansa Viktor Emanuel II:lle, Italian ensimmäiselle kuninkaalle, pyrkimättä itse valtaan. Karikatyyri nöyrästä Garibaldista sovittamassa Italia -saapasta kuninkaan jalkaan oli laajalti tunnettu. Carlo Cattaeon ollessa *Risorgimenton*, Italian yhdistymisprosessin ”aivoit” ja Giuseppe Mazzinia sen ”sydän”, nimitettiin Garibaldia ”mieheksi”. Mazzinin ollessa enemmän intellektuelli teoreetikko näyttäytyi Garibaldi monella tapaa tämän vastakohtana. Kansalle kenraali näyttäytyi toiminnan miehenä, joka oli lähes koko ikänsä taistellut kuninkaita ja papistoa vastaan Italiassa, Etelä-Amerikassa, Yhdysvalloissa ja Ranskassa.¹⁵⁶

Englannissa, muutamaa vuotta aikaisemmin, oli Garibaldin vierailu aiheuttanut varsinaisen hurmoksen. Kerrotaan, että *Nine Elmsin* asemalle kenraalia vastaanottamaan oli saapunut niin runsaasti kansaa, että kolmen mailin taivaltaminen oli häneltä kestänyt kuusi tuntia.¹⁵⁷ Tuhannet olivat laulaneet kaduilla: “We’ll get a rope, and hang the Pope. So up with Garibaldi!”¹⁵⁸ Eräässä

¹⁵³ Lemonnier 1867, s. 20.

¹⁵⁴ Ks. esim. Guieu 2008, s. 21

¹⁵⁵ Annales, s. 100.

¹⁵⁶ Doyle 2002, s. 23.

¹⁵⁷ Riall 2007, s. 331 - 333.

¹⁵⁸ Jotain ”kansojen vapauttajan” suosiosta kertonee myös se, että vastaperustettu *Nottingham Forestin* jalkapalloseurakin valitsi italialaisen kunniaksi ”Garibaldin punaisen” väriksen. Riall 2007, s. 334.

lehtiartikkelissa väitetään kenraalin henkilökultin palvonnan lähennelleen jopa tämän itsensä jyrkästi vastustamaa taikauskkoa – että palvelijat olisivat pullottaneet tämän kylpyvettä ja myyneet hiuskiehkuroita pyhäinjäänteitä.¹⁵⁹ Garibaldin henkilöhaamon saamista messiaanista mitoista kertoo Visconti Venostan kuvaus tämän käyskentelyistä Italian kylissä:

Garibaldi, kulkiessaan kaupunkien lävitse, vaikkei hän tuohon aikaan käyttänytkään punaista paitaa, ei näyttänyt niinkään kenraalilta yhtä paljoa kuin uuden uskonnon johtajalta, jota seurasi fanaattinen lauma. Naiset eivät olleet yhtään miehiä vähemmän innoissaan, he toivat lapsensa Garibaldille siunattavaksi, jopa kastettavaksi!¹⁶⁰

Myös Genevessä kaupunki saapui paikalle sankoin joukoin, ottamaan vastaan tämä myyttinen hahmo, ”Italian toinen Jeesus Kristus”¹⁶¹. Odotetun vieraan läsnäolo ajoi paikalliset lähes hysterian valtaan. Paikallisten sanomalehtien mukaan ”ei kuunaan ollut moista väkijoukkoa nähty ketään tervetulleeksi toivottamassa.”¹⁶² Useat kaupungin poliittiset puolueet olivat mainostaneet kenraalin kaupunkiin tuloa, oli laadittu yksityiskohtaisia suunnitelmia reiteistä ja aikatauluista kuinka italialainen otettaisiin vastaan, valmisteltu paraati ja juhlavia puheita.¹⁶³ James Fazyn poliittisten vihollisten puolue, *Parti indépendant*, oli kehottanut ihmisiä paikalle vetoomuksella: ”Otaa Garibaldi vastaan, on yhtä kuin sanoa suoraan olevansa sitä mieltä, että ihmisillä on oikeus hallita itseään, ja että tämä oikeudentaju on ainoastaan heidän asiansa.”¹⁶⁴ Lehti-ilmoituksessa puolestaan sanottiin: ”Kansallinen vapaus, vapautuminen Rooman ikeen alta, sitä tarkoittaa Garibaldin nimi; voilà, tässä syy miksi geneveläisten tulisi hurrata.”¹⁶⁵ *Journal du Geneve* kirjoittaa kenraalin saapumisesta:

Garibaldi on pukeutunut kuten kaikissa valokuvissaan: punainen paita, vaaleansiniset housut, harmaa huopahattu, ja amerikkalainen, mustaraitainen, poncho harteillaan; oikeanpuoleisessa taskussa hänellä on suuri hopeinen kello, jonka pitää paikallaan teräksinen vitja. Hän näyttää kärsivältä; kävelee vaikeasti, ja oikea kätensä, jota reumatismi vaivaa, välttelee turhan kovakouraisia kädenpuristuksia.¹⁶⁶

¹⁵⁹ Ks. esim. *The Milwaukee Journal*, maaliskuu, 22, 1966, s. 10.

¹⁶⁰ Riall 2007, s. 175.

¹⁶¹ Suosittua rinnastusta käytettiin myös Geneven kongressissa. Esim. Amand Gögg toteaa puheensa loppuksi: ”Vaikkakin olisimme vapaa-ajattelijoina ja suvaitsevaisia kaikkia uskontoja kohtaan, on meidän velvollisuutemme asettaa voimavaramme, Garibaldin rinnalla, jossa kaikki ylhäiset ominaisuudet muistuttavat Kristuksen hahmosta, niiden tuhosta, jotka ovat vääristäneet ja yhä vääristävät kristinuskon olemusta.” *Annales*, s. 167.

¹⁶² *Demeu* 1867, s. 3.

¹⁶³ *Annales*, s. 100 - 110.

¹⁶⁴ *Annales*, s. 101.

¹⁶⁵ *Annales*, s. 101.

¹⁶⁶ *Journal de Geneve*, syyskuu 9. 1867, s. 1.

Mitkä olivat kenraali Garibaldin mahdolliset vaikuttimet saapua rauhankongressiin? Cecilia Bååth-Holmbergin kirjassa *Garibaldi: Vuosisatamme kansallissankari*¹⁶⁷, joka on alun perin kirjoitettu vuonna 1892, ruotsalainen on sisällyttänyt seuraavan kertomuksen:

Syksymmällä lähti Garibaldi uudestaan saarestansa mannermaalle aikeessa «prepare la campagna nell'agro romano», kuten hän eräälle ystävälleen kirjoitti. Mutta silloin kutsuttiin hänet Genèveissä syyskuulla pidettävään rauhankongressiin – «La Ligue internationale de la Paix et de la Liberté». Siellä hänet otettiin suurenmoisesti vastaan; kanuunat jyskyivät, evvivahuudot kaikuivat ja tuhansiin nouseva ihmisjoukko lauloi hänen kunniakseen isänmaallisia lauluja. Mutta keskellä eurooppalaista rauhanneuvottelua askarteli hänen aatoksensa täyttä vauhtia sotaisilla aloilla.¹⁶⁸

Teoksesta löytyy myös huomautus siitä, kuinka eräs kongressiin osallistunut italialainen, oli kertonut Garibaldin keskellä kokousta käännähtäneen hänen puoleensa ja lausuneen: ”Niiden jotka lähtevät minun mukaani, tulee olla valmiina ennen 16:ta päivää, ensi torstaina”. Italialaisen tiedustellessa mihin, oli kenraali vastannut: ”Roomaa vastaan”. Miehen huomauttaessa Garibaldille heidän olevan keskustelemassa yleisestä rauhasta, oli kenraali osoittanut sormellaan kongressissa esittämänsä julistuksen kohtaa: ”Ainoastaan orjilla on oikeus tarttua aseihin sortajiaan vastaan”.¹⁶⁹ Bååth-Holmbergin mukaan: ”Tämä seikka [kenraalin halukkuus sotaretkeen] selittää sen vastenmielisyyden, joka Garibaldilla oli koko kongressia kohtaan, ja sen sijaan, että hänen sota-intonsa olisi laimennut siellä, äityi se vaan.”¹⁷⁰

Mikäli tämän vanhan, viitteettömän teoksen tiedot pitävät paikkaansa, vaikuttaa siltä, että rauhankokouksen kunniapuheenjohtajalle ja sen tärkeimpänä pidetylle vieraille, kyseinen kongressi olisi ollut ennen kaikkea keino etsiä kansainvälistä tukea Rooman sotaretkelleen. Näin esittää myös Lucy Riall ja toteaa: ”Syyskuussa hän [Garibaldi] matkusti Geneveen puhuakseen Kansainvälisen rauhan ja vapauden liitolle ei niinkään rauhasta, vaan paaviuden tuhosta”.¹⁷¹ Vielä samana syksynä Garibaldi vapaaehtoisineen hyökkäsikin kaupunkiin, epäonnistuen karvaasti hankkeessaan: vain reilu kuukausi esiintymisensä jälkeen hänet vangittiin taistelussa ja lähetettiin Firenzeen sotavangiksi.¹⁷² On kuvaavaa, että kaupungissa huomattava katolilainen ryhmittymä loisti kuitenkin poissaolollaan

¹⁶⁷ Cecilia Bååth-Holmberg kirjoittaa lähteistään seuraavaa: ”Laajasta eurooppalaisesta Garibaldikirjallisuudesta olen koettanut valita tämän teokseni lähteiksi ne, joita olen pitänyt tarkoitukseeni sopivimpina, ja etupäässä olen käyttänyt niitä teoksia, joita useat Garibaldin omista läheisistä ystäväistä ja samalla innokkaista sotatovereista ovat julkaisseet. Niitä ovat esim. Medici, Vecchi, Alberto Mario, Guerzoni, Cuneo, Bordone, Bertani, Elpis Melena, v. Hoffstetter y. m.” Bååth-Holmberg 1900, s. VIII.

¹⁶⁸ Bååth-Holmberg 1900, s. 333 – 334.

¹⁶⁹ Bååth-Holmberg 1900, s. 333 – 334.

¹⁷⁰ Bååth-Holmberg 1900, s. 334.

¹⁷¹ Riall 2007, s. 349.

¹⁷² Ks. esim. Riall 2007, s. 350 – 352.

Garibaldia vastaanotettaessa.¹⁷³ Itävaltalaiset sotilaat olivat antaneet kenraalille lempinimen ”punainen paholainen”.¹⁷⁴ Katolilaisille johtajille Giuseppe Garibaldin nimi lienee merkinnyt vapahtajan sijaan enemmänkin arkkikerrettiläistä.

Riallin mukaan Garibaldi ei nähnyt Rooman valloitusta ainoastaan nationalistisena tavoitteena vaan myös, ennen kaikkea, ”ihmiskunnan” vapautuksena papiston sorrosta”.¹⁷⁵ Kongressin organisoijat, jotka kannattivat nationalismiin pohjautuvaa tasavaltalaista Eurooppaa, tukivat Garibaldia tämän pyrkimyksessä yhdistää myös Rooma vastasyntyneen Italian pääkaupungiksi. Napoleon III, tasavaltalaisten vihollinen, sattui lisäksi vielä tukemaan sotilaallisesti paavia.¹⁷⁶

2.5 Punaiset kummitukset

Kun sosialistit ja rauhanliikkeet olivat ensimmäistä kertaa tekemisissä keskenään 1800-luvulla, ei yhteistä kieltä ryhmittymien välille tahtonut löytyä. Lausannen kongressista saapuneet delegaatit olivat harvoja virallisia Ensimmäisen internationaalien edustajia rauhankongresseissa. Geneven liiton myöhemmät yhteistyöpyrkimykset Kansainvälisen työväenliiton kanssa epäonnistuivat. Jo vuonna 1868 Brysselissä pidetty Ensimmäisen internationaalien kokous antoi julkilausuman, ettei ”Rauhan ja vapaudenliiton kaltaisilla järjestöillä ollut olemassaolon oikeutusta”. Sosialistit väittivät, että mikäli rauhanaktivistit halusivat luoda rauhanomaisemman maailman, heidän tulisi yhdistää voimansa Internationaalien kanssa, jolla oli realistisempi ohjelma rauhan saavuttamiseksi vallankumouksen ja yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden avulla.¹⁷⁷

Philippe Darriulatin mukaan vuonna yhteistyö sosialistien ja tasavaltalaisten välillä olisi Kansainvälisen ensimmäisinä vuosina helpompaa johtuen siitä, ettei organisaatio ollut vielä niin ”keskitetty”. Erityisesti Ranskaan – ”porvarillisiin rauhanprojekteihin” penseästi suhtautunut – Marxin vaikutusvalta ei olisi ulottunut.¹⁷⁸ Tämän lisäksi Kansainvälinen ei olisi levännyt pyrkimyksensä suhteen pelkästään taloudellisella pohjalla; sillä oli myös suuntauksensa, jotka pyrkivät ainoastaan poliittisen organisaation pystyttämiseen, joka tavoitteli demokratiaa.¹⁷⁹ Vaikka

¹⁷³ Demeu 1867, s.

¹⁷⁴ Ks. esim. *The Milwaukee Journal*, maaliskuu, 22, 1966, s. 10.

¹⁷⁵ Riall 2007, s. 350.

¹⁷⁶ Cherubini 2004, s. 14.

¹⁷⁷ Cortright 2011, s. 282 – 283.

¹⁷⁸ Darriulat 2001, s. 255.

¹⁷⁹ Esimerkiksi Ledru-Rollin ja Jules Simon olisivat kannattaneet taloudellisen tuotantotavan muutospyrkimysten ohella poliittisen järjestelmän muuttamista demokraattiseen suuntaan. Darriulat 2001, s. 255.

Kommunistinen manifesti olikin ilmestynyt lähes kaksi vuosikymmentä Geneven kongressia aikaisemmin, esiintyy jo siinä vaatimuksille demokratiaan: ”Mutta kaikki luokkataistelu on poliittista taistelua. [...] ensimmäisenä askeleena työväen vallankumouksessa on proletariaatin nouseminen hallitsevaksi luokaksi, demokratian valloittaminen.”¹⁸⁰

Demokratian kautta poliittista herruutta hyödyntämällä oli tarkoitus ottaa vähitellen porvaristolta pois pääoma ja keskittää kaikki tuotannonvälineet valtion, eli hallitsevaksi luokaksi järjestyneen proletariaatin haltuun.¹⁸¹ Quillet kirjoittaa kuinka juuri demokratia, joka vetosi myös työläisten maailmaan, olisi houkutelut aktiivisimpia tasavaltalaisia etsimään uusi ”kiviä tasavaltalaisen puolueen rakentamiseen työläisten yleisön parista”.¹⁸² Tasavaltalaisten kenties toivoessa työläisistä saavansa liikkeelle uutta verta, lienee syytä olettaa, myös työväenliiton taustahahmoilta löytyneen joitain tavoitteita ja strategioita *Paix et libertén* perustamiskongressin suhteen.

Vuonna 1867 Karl Marxin nimi oli suurelle yleisölle vieras. Vain kolme vuotta Geneven kongressin organisointia aikaisemmin hän oli ollut vain yksi poliittinen pakolainen muiden joukossa, varsin tuntematon saksalainen journalisti. Myös Kansainvälisessä työväenliitossa hänen roolinsa vaikutti muodollisesti varsin vaatimattomalta. Vaikka saksalainen valittiin jokaiseen yleisneuvoston jäseneksi, yhdeksi kahdestakymmenestä viidestä jäsenestä, puheenjohtajuutta, jota vuonna 1866 hänelle oli ehdotettu, Marx ei suostunut ottamaan vastaan. Hänen mukaansa paikka tuli täyttää työläisellä.¹⁸³ Historioitsija Jonathan Sperberin mukaan huolimatta kulisseista, Marx oli kuitenkin – kuten itsekin totesi – ”tosiasiallisesti koko toiminnan aivot.” Saksalaisen vaikutustapa oli toimia ”verhojen takana”, ilmaisu jota Marx itsekin suosi, laatia virallisia asiakirjoja, tehden ehdotuksia yleisneuvoston kokouksessa ja järjestämällä epävirallisia kokoontumisia Lontoon talossaan.¹⁸⁴

Internationaalien pöytäkirjoista löytyy joitain merkintöjä elokuun 13. päivältä, Marxin esittämistä huomioista Rauhan ja vapauden liittoon liittyen:

Äänestyksen ollessa käynnissä Kansalainen Marx, pyysi huomiota Genevessä järjestettävän rauhankongressin suhteen. Hän totesi, että oli suositeltavaa, että niin moni delegaatti kuin mahdollista osallistuisi rauhankongressiin henkilökohtaisten kykyjensä mukaan, mutta ettei olisi viisasta ottaa osaa Kansainvälisen virallisina edustajina. Kansainvälinen työväenkongressi oli itsessään rauhankongressi, eri maiden työväenluokkien yhdentymisen kun tuli pakostakin tehdä kansainväliset sodat

¹⁸⁰ Kommunistinen manifesti 1963., s. 39 ja s. 55.

¹⁸¹ Kommunistinen manifesti 1963., s. 55

¹⁸² Quillet 2008, s. 2.

¹⁸³ Sperber 2013, luku 9: *The Activist*.

¹⁸⁴ Sperber 2013, luku 9: *The Activist*.

mahdottomiksi. Mikäli Geneven rauhankongressi todella ymmärsi käsillä olevan kysymyksen, tulisi heidän itsensä liittyä Kansainväliseen Työväenliittoon.¹⁸⁵

Marx ei suoralta kädeltä kieltänyt osallistumasta kongressiin, mutta oli haluton lähettämään paikalle Internationaalinen virallinen edustusta. Johtohahmo halusi säilyttää geneveläisiin muodollisen etäisyyden. On huomionarvoista, että kun edellä esitetyt otteet Marxin puheesta julkaistiin myös lehdistössä, kommentit aiheuttivat huomiota Geneven liiton järjestäjien parissa – ja muutoksia kongressin ohjelmaan. Syyskuun neljäs päivä Marx kirjoittaa Engelsille:

Kuten tiedät General Councilissa ilmaisin vastustukseni liittyä näihin rauhan suunpieksijöihin [*die Friedenswindbeutel*]. Puheeni kesti noin puoli tuntia. Sihteerinä työskennellyt Eccarius raportoi siitä The Bee-Hiveen, tosin vain muutamain lausein. Courrierissa julkaistusta uusintapainoksesta jopa puuttuvat kohdat Venäjän vastaisten armeijoiden tarpeellisuudesta ja näiden miekkosten pelkuruudesta. Tästä huolimatta tapaus on herättänyt varsin suurta hälyä. [...] Nämä Peace Congressin aasit, joiden agenttina Lontoossa toimii Herra de Colleville, muuttivat täysin alkuperäisen ohjelmansa ja jopa ujuttivat uuteen, joka on huomattavasti demokraattisempi, sanat ”The harmonizing of economic interests with liberty”, jotka voivat tarkoittaa lähes mitä tahansa, myös juuri freetradea. He ovat pommittaneet minua kirjeillä ja olivat jopa niin hävyttömiä että nimittivät minua kutsussaan tittelillä ”Member of the Geneva, etc., Congress”.¹⁸⁶

Marxin viittaukset, henkilökohtaisessa kirjeessään Engelsille, Geneven kongressin organisoijista ”rauhan suunpieksijöinä”, eivät jätä paljon arvuuteltavaa taustavaikuttajan suhtautumistavasta tähän ”vapaakaupan kannattajien” projektiin. Huolimatta piikittelystä, Marx vaikuttaa kuitenkin varsin tyytyväiseltä huomiosta, jonka tasavaltalaiset hänelle osoittivat. Saksalainen tulkitsi, että Internationaalinen kosiskelu viesti osaltaan työväenliiton vaikutusvallan kasvusta. Hän kirjoittaa myöhemmin: ”Tärkeintä on kuitenkin, että nuo suuret rauhankongressin herrat, Victor Hugo, Garbaldi, L. Blanc etc., [jotka] olivat pitäneet hienovaraista etäisyyttä Kansainväliseen järjestöömme; olen nyt pakottanut heidät tunnustamaan meidät todellisena voimatekijänä.”¹⁸⁷

Organisoijien syvää halua saada Internationaalinen edustus paikalle kuvastaa se, että Marxin yleisneuvostolle pitämän puheen hälyttämänä tasavaltalaiset olivat jopa valmiita muuttamaan ohjelmaansa. Marxin vahva kannanotto, toteamus siitä, ettei liitto ymmärrä ”rauhan kysymystä” alkuunkaan, lienee tulkittu organisoijien parissa tarpeeksi painavaksi syyksi sisällyttää jonkinlainen myönnytys niin sanotun ”taloudellisen kysymyksen” suhteen kongressin agendaan. ”Vapauden avulla tapahtuva taloudellisten intressien harmonisointi”, liennytyseritys, jolla

¹⁸⁵ *Documents of the First International 1866-1868*, s. 150.

¹⁸⁶ Englanninkieliset fraasit esiintyvät saksan lomassa Marxin alkuperäisessä kirjeessä. Marxin kirje Engelsille, 04.09.1867. MEW 31, s. 337.

¹⁸⁷ Marxin kirje Engelsille, 04.09.1867. MEW 31, s. 337.

Työväenliittoa kosiskeltiin osallistumaan kongressiin, jätettiin kenties tarkoituksella varsin monitulkintaiseksi. Tuotantovälineiden omistuksen uudelleenjärjestelyn ohella saattaa väljä ilmaisu yhtä hyvin viitata vaikkapa *laissez-faire* -politiikkaan.

Lausannen kongressin agendaksi oli heinäkuun 23. päivä päätetty keskustella “käytännön kysymyksistä, jotka mahdollistavat Kansainvälisen Työväenliiton täyttää roolinsa yhteisenä keskuksena työväenluokkien, naisten ja miesten, toiminnalle niiden taistelussa irtaantua täysin pääoman hallinnasta.” Muutamia päiviä aikaisemmin julkaistu pamfletti *Proletaires, parmi les correspondances London, July 1867* puolestaan julisti, että:

Ihmisyksilön voima on kadonnut pääoman edessä, tehtaassa työläinen ei ole nykyään muuta kuin ratas koneistossa. Saadakseen takaisin yksilöllisyytensä, työläisen on liityttävä yhteen muiden kanssa ja luotava yhdistyksiä puolustamaan palkkaansa ja elämäänsä. [...] vastustaakseen työläisiä, työnantajat joko tuovat työntekijät ulkomailta tai siirtävät tuotannon maihin, joissa on halpaa työvoimaa. Näin ollen, mikäli työväenluokka haluaa jatkaa taisteluaan säilyttäen jonkinlaiset onnistumisen mahdollisuudet, kansallisista järjestöistä tulee tehdä kansainvälisiä.¹⁸⁸

Pyrkimys sitoa yhteen kansalliset yhdistykset – saavuttaa asema, jossa ”Kansainvälisestä” muodostuisi todellinen työläisten etuja ajava kansainvälinen voima, ei ollut helppo. Vaikka myöhemmin Internationaalin jäsenmäärä laskettiin miljoonissa, tulee 1867 kohdalla ottaa huomioon, että kyseessä oli nuori organisaatio. Liiton ensimmäinen kongressi oli ollut myös Genevessä, vain vuotta ennen *Paix et libertén* kokoontumista. Työväenluokan etujen ajamisesta kilpailivat myös useat muut yhdistykset, Englannissa tärkeäksi voimaksi oli noussut myös vuotta aikaisemmin perustettu *The Reform League*. Entisestään yhteistyöjärjestön toimintaa monimutkaisti Internationaalin itseensä sisältyvät mahdolliset konfliktin siemenet: omia ryhmittymiään muodostivat ainakin ranskalaiset mutualistit, englantilaiset oweniitit, italialaiset tasavaltalaiset, amerikkalaiset anarkistit, blanquistit sekä Mazzinin seuraajat.

Kenties epävirallista osallistumista Rauhan ja vapauden liiton kongressiin suositeltiin useasta syystä. Ensinnäkin kesällä 1867 oli työväenyhdistys myös järjestämässä aktiivisesti omaa Lausannen kongressiaan – johon Marx tosin itse ei tosin kiireiltään kyennyt osallistumaan; hän viimeisteli tuolloin kuumeisesti *Das Kapitalin* ensimmäistä osaa.¹⁸⁹ Marxin pelkona saattaa olla ollut, että Internationaalin oman kongressin huomio ja merkitys olisi karissut, mikäli sen virallinen edustus olisi ollut läsnä kahdessa lähes samaan aikaan järjestetyssä kongressissa yhtä aikaa. Toisekseen uusi

¹⁸⁸ MECW 20, *Proletaires, parmi les correspondances London*, s. 421.

¹⁸⁹ Ks. esim. Sperber 2013.

työväestöä kosiskelemaan pyrkivä organisaatio saattoi näyttäytyä myös potentiaalisena kilpailijana. Epävirallinen edustus mahdollisti vapaammat kädet delegaateille.

Geneven kongressiin sosialistit saapuivat lopulta Kansainvälisen Lausannen kongressin nimissä – eivät Internationaalien delegaateina. Huomionarvoista on, että paikalle saapuneet edustajat eivät olleet Työväenliiton rivijäseniä. Lausannen kongressin sihteeri Eugène Dupont, myös *The Reform Leaguessa* vaikuttanut puheenjohtaja George Odger sekä Sigismund Ludvig Borkheim – eräs Marxin Lontoon lähipiiristä – osallistuivat Rauhan ja vapauden liiton kongressiin virallisina puhujina. Marxin läheinen ystävä ja varapuheenjohtajaksi merkitty Johann Georg Eccarius oli myös paikalla. Hänen tehtäväkseen jäi selonteon laatiminen Työväenliitolle.¹⁹⁰ Paikalla oli Internationaalien edustajana myös James Guillaume sekä Randal Cremer, myöhempi rauhan nobelisti. Internationaalissa jälkikäteen tärkeään rooliin noussut belgialainen César De Paepe nousi myös Genevessä puhujanlavalle, samoin Marxin tuleva vävy, ranskalainen Charles Longuet.

2.6 Tuhon apostoli

”*Die Lust zur Zerstörung ist eine schaffende Lust*”¹⁹¹. Näillä sanoilla lopettaa Jules Elysard artikkelinsa *Die Reaction in Deutschland* vuonna 1842. On ehdotettu, että sanat kuvaisivat osaltaan taitekohtaa modernin poliittisen ajattelun historiassa – onhan kyseessä tietoinen halu hylätä eräs poliittisen filosofian ydinkysymyksistä, ”parhaan valtion” etsiminen.¹⁹² Elysard -pseudonyymillä taakse kätkeytyi venäläinen, Berliinissä filosofiaa opiskellut Mihail Alexandrovitsh Bakunin, joka nousi *Palais électoralin* puhujanlavalle Geneven kongressin toisena päivänä.

Venäläisen vaiheet ennen kokoontumista olivat olleet vaiherikkaat. Lähes pari vuosikymmentä aikaisemmin Dresdenissä lietsomansa epäonnistuneen vallankumouksen jälkeen oli miehelle langetettu kuolemantuomio, joka oli kuitenkin muutettu elinkautiseksi vankeudeksi. Pietari-Paavalin linnoituksessa vietetyn kuuden vuoden jälkeen Bakunin oli siirretty Siperiaan, josta hänen oli onnistunut paeta Aasian tasankojen halki Japaniin, Tyynen valtameren ylitse San Fransiscoon ja lopulta New Yorkin kautta Lontooseen.¹⁹³ Vuosien vankeuksien jälkeen, kahlehdittuna useamman

¹⁹⁰ Valitettavasti selonteon suhteen ei saatavilla olleesta aineistosta löydy tarkempia merkintöjä.

¹⁹¹ ”Halu hävitykseen on luova halu”.

¹⁹² Kanerva 1992, s. 202 - 203.

¹⁹³ Marshall 2002, s. 279.

Euroopan vankityrmän seiniin, sekä maapallon kierrettyään, Bakuninin kookas ja äänekäs hahmo ilmestyi jälleen poliittiselle näyttämölle, yhä vallankumouksen sanoma huulillaan.

Bakuninia kutsutaan aikalaiskuvauksissa ”porvariston mielikuvituksessa vaanivaksi demoniksi”, humanistiksi tai nihilistiksi – näkökulmasta riippuen. Genevessä Bakuninia edeltäneelle puhujalle, Sigismund Borkheimille, hän oli vain ”yksi Herzenin kasakoista”.¹⁹⁴ Alexander Herzen puolestaan kuvaili Bakuninia, heidän väliensä yhä ollessa lämpimät, humoristisempaan sävyyn ”leijonanharjaiseksi jättiläiseksi, jonka hikoilukin sai yli-inhimilliset mitat”.¹⁹⁵

Miksi yksi Euroopan kovaäänisimmistä vallankumouksellisista ilmestyi sosialistien porvarilliseksi leimaamaan kokoontumiseen?¹⁹⁶ Mitkä olivat Bakuninin tavoitteet kongressin suhteen? James Guillaumen kirjoittaman elämänkerran perusteella venäläisen päämäärät osallistua kongressiin olivat selkeät, eivätkä ne suoranaisesti liittyneet tasavaltalaiseen rauhanaatteen edistämiseen saati yritykseen estää Eurooppaa uhkaava sota. Sveitsiläinen työväenliikkeen johtohahmo kirjoittaa:

Bakuninilla ei juuri ollut harhakuvitelmia uuden järjestön suhteen, hän toivoi käännyttävänsä sen jäsenet kannattamaan vallankumouksellista sosialismia. [...] Kokonaisen vuoden hän yritti suostutella komitean hyväksymään sosialistisen vallankumouksen ohjelman. Toisessa liiton kongressissa, Bernissä vuonna 1868, Bakunin ja hänen kollegansa Vallankumouksellisten sosialistien liitosta [Bakuninin Italiassa perustama salaseura] yrittivät taivutella kongressin hyväksymään yksiselitteisesti vallankumouksellisia päätöslausemia.¹⁹⁷

Tunnettu on myös väite Bakuninin yrityksestä anastaa Internationaali Genevessä perustamansa Allianssin avulla haltuunsa.¹⁹⁸ James Billingtonin näkökulman mukaan tämä lopullinen tavoite olisi ollut jollain tavoin Bakuninin mielessä jo tämän Geneven kongressiin osallistuessaan. Yhdysvaltalainen historioitsija kirjoittaa: ”Muutettuaan Sveitsiin 1867, Bakunin yritti värvätä vallankumouksellista kannatusta liberaalista tasavaltalaisesta Rauhan ja vapauden liitosta. Tämän jälkeen hän johdatti geneveläiset uudet seuraajansa Kansainväliseen allianssiin – ja myös Ensimmäiseen internationaaliin, jossa hän aloitti pitkän taistelunsa Marxia ja marxisteja vastaan.”¹⁹⁹

¹⁹⁴ Mehring, s. 402.

¹⁹⁵ Marshall (2002), s. 275.

¹⁹⁶ Myöhemmissä Internationaalissa syntyneissä kiistoissa Guillaume asettui tiukasti Bakuninin puolelle.

¹⁹⁷ Guillaume 1907, s. 26.

¹⁹⁸ Ks. esim. Kanerva 1992, s. 221 – 222.

¹⁹⁹ Billington 1980, s. 330.

Historioitsija Mark Leier tarjoaa kuitenkin hieman vaatimattomamman, ja kenties vähempään spekulatiivisuuteen sortuvan, selityksen. Hänen mukaansa venäläisen tavoitteena oli luonnollisesti radikalisoida liitto, mutta käytännössä kokoontuminen olisi kuitenkin ollut – pitkään poissa parrasvaloista oleskelleelle – Bakuninille myös oiva tilaisuus palata poliittiselle näyttämölle. Lisäksi osallistuminen olisi tarjonnut ”levottomalle Bakuninille” mahdollisuuden jäsenellä ideoitaan ja kirjoittaa.²⁰⁰

Kongressiyleisön radikalisoitumisen määrää on vaikea mitata. Silti, ainakin mikäli paikalla ollutta paroni Wrangelia on uskominen, Bakunin pitämä puhe ei jäänyt vaille vaikutusta. Aatelinen kirjoittaa:

En muista enää mitä Bakunin sanoi, ja vaikka muistaisin, olisi sitä lähes mahdotonta toistaa. Hänen puhetavastaan uupui logiikka ja ideoiden rikkaus, mutta se oli pullollaan sävähdyttäviä lauseita ja kiihkeitä vetoamuksia. Hänen esityksessään oli alkuvoimaa ja tulenhekkua – se oli kuin raivoava myrsky, jossa salamet välähtelivät, ukkonen jyristi ja leijonalauma karjui. Mies oli synnynnäinen puhuja, tehty vallankumousta varten, ja vallankumous oli hänen luonnollinen olemuksensa. Hänen puheensa teki valtaisan vaikutuksen. Jos hän olisi pyytänyt kuuntelijoitaan viiltämään toistensa kaulat auki, olisivat he ilomieli totelleet hänen käskyään.²⁰¹

Paroni loihtii kuvan vetovoimaisesta puhujasta, jonka sanoma jäi kuitenkin toissijaiseksi suostuttelukeinoksi. Geneven kongressin pöytäkirjoihin kirjattuna puhe ei kuitenkaan vaikuta aivan kuvatus kaltaiselta, epäloogiselta ärjähtelyltä – sen kantavia teemoja ovat militaristisen isänmaallisuuden, nationalismin ja keskitetyn valtion kritiikki. Lisäksi Bakuninin puheesta säilyneet luonnokset antavat kuvan varsin huolellisesta valmisteluprosessista: vuosikirjoihin kirjattu puhe eroaa jälkipolville säilyneestä luonnostelmasta – jota jo itseään on moneen korjailtu – huomattavasti.²⁰²

Seuraavassa kokouksessa Bakunin pyrki myös aktiivisesti ajamaan liittoa Geneven kongressin pohjalta perustetun Rauhan ja vapauden liiton ja Työväenliiton välille, tässä kuitenkaan onnistumatta.²⁰³ Työväenliitto itsessään vastusti pyrkimyksiä. Useiden päivien kiihkeän väittelyn jälkeen myös Bakuninin päätöslauselmat ”luokkien ja yksilöiden taloudellisen ja yhteiskunnallisen tasa-arvoistamisen puolesta” hylättiin Rauhan ja vapauden liiton äänestyksessä. Tasavaltalaiset eivät olleet valmiita muuntamaan järjestöään vallankumoukselliseksi. Venäläinen erosi liitosta ja häntä

²⁰⁰ Leier 2006, luku 11, *Liberty without Socialism Is Injustice; Socialism without Liberty Is Slavery*.

²⁰¹ Marshall 2009, s. 279.

²⁰² Lopullinen puhe eroaa luonnoksesta huomattavasti. Ongelmana luonnoksen tarkemman tulkinnan suhteen on Bakuninin käsialan vaikeaselkoisuus. Ks. Liite 3. *Bakuninin luonnos*.

²⁰³ Mehring 2003, s. 402 - 403.

seurasivat neljätoista muuta, jotka liittyivät uuteen Bakuninin perustamaan järjestöön, Kansainväliseen sosialistisen demokratian liittoon.²⁰⁴

3 PROLOGI

3.1 Vastustajien reaktioita

Uskallamme sanoa lopuksi, että Geneven kongressi edisti suuresti ihmiskunnan asiaa: se kokoontui ensimmäisen kerran tasavaltalaisen vapauden ja kansainvälisen veljeyden (josta osoituksena ovat useita Euroopan ja maailman kansallisuuksia edustavat osanottajien nimilista) yhdistämänä ja asetteli täten ensimmäiset peruskivet tulevaisuuden kansojen liitolle [*fédération des peuples*], joka on olennainen ehto rauhan valtakunnalle, joka, ohjelman sanoja lainataksemme, tulee olemaan sivilisaation viimeinen vaihe. Huolimatta loukkauksista ja ivasta, joita he, jotka ovat kääntäneet selkänsä tulevaisuudelle (aina paavi Pius IX:stä Ministre d'État Rouheriin) ovat osoittaneet kongressia kohtaan, on se lunastanut paikkansa historian merkittävien tapahtumien joukossa, vähintään eräänä yhdeksännentoista vuosisadan suurimmista ajatuksista.²⁰⁵

Näin päättää Jules Barni, Rauhan ja vapauden liiton puheenjohtaja, Geneven kongressin vuosikirjan johdannon. Historia näyttää kuitenkin karistaneen Barnin julistaman historiallisen riemuvoiton lehdiltään. Jälkipolvet eivät ole juuri muistelleet kongressin nimeä, saati maininneet sitä rauhan valtakunnan välietappina.

Vaan minkälaisia ajatuksia Geneven kongressi herätti aikoinaan ja kuinka perinteikkäät rauhanliikkeet suhtautuivat siihen? Olivatko ne yhtä optimistisia kokoontumisen tuloksista kuin professori Barni? Seuraavaksi tarkoitukseni on analysoida lyhyesti perinteisten rauhanliikkeiden ja lehdistön suhtautumista Geneven liiton ensimmäiseen kokoukseen. Olen katsonut tämän aiheelliseksi tavaksi tarkastella Rauhan ja vapauden liiton suhdetta muihin rauhanyhdistyksiin. Konservatiivisen lehdistön kommentit ja katolilaisten piirien kirjeet ilmentävät osaltaan kongressin yhteiskunnallista luonnetta, joka tuntui herättävän tyrmistystä.

²⁰⁴ Eroajien joukossa olivat muun muassa Albert Naquet, James Guillaume sekä Carlo Gambuzzi, italialainen lakimies. Gambuzzi ja Bakunin olivat kuitenkin vanhoja tovereita. Hän oli yksi italialaisista, jotka seurasivat Bakuninia Sveitsiin, jonne hän oli muuttanut vuoden 1867 alussa. Gambuzzi kuului myös emigrantin perustamaan salaseuraan, "Kansainväliseen veljeskuntaan". Bakunin ei ollut saapunut kongressiin yksin, ja hänen lähtiessään oli seurue kasvanut. Marshall 2008, s. 280.

²⁰⁵ *Annales du Congrès de Genève*, s. xv.

American Peace Societyn²⁰⁶ *Advocate of Peace* -lehden artikkelissa lokakuulta vuodelta 1867, runsas kuukausi Geneven kongressin päättymisen jälkeen, raportoidaan sen tuloksista seuraavin sanankääntein:

Tämä kongressi, joka esittäytyy rauhanliikkeenä, on raportoitu täydelliseksi epäonnistumiseksi. [...] vaikuttaa melkoisen selkeältä, että sen tavoitteen oli edistää enemmänkin poliittisia uudistuksia kuin Rauhanajatusta [...] Nyt ymmärrämme miksei London Peace Society, kaikkien rauhanjärjestöjen kunnias edustaja, voinut lähettää edustajiaan Geneven kongressiin.²⁰⁷

Artikkelissa kritisoidaan erityisesti sitä, että kongressin organisoiijat, jotka ”tunnetusti kuuluivat tiettyyn poliittiseen puolueeseen, ovat asettaneet poliittiset periaatteensa ohjelmansa kärkeen”.²⁰⁸ Kirjoitus päättyy veljelliseen toiveeseen, että Geneven liitto jatkaisi työtään valistaakseen ja ohjatakseen ihmisiä, mutta muistaisi, että pyrkimys edistää rauhan aatetta sodan ja aseiden avulla on kuin ”raittiusaatteen levittämistä humalaisella orgialla”.²⁰⁹

Myöhemmin *American Peace Society* muutti kantaansa Geneven kongressin suhteen entistä jyrkemmäksi. Marraskuun numerossa kirjoitetaan, kuinka edellinen kirjoitus oli perustunut huhuihin, jotka nyt olivat valitettavasti vahvistuneet todeksi. Artikkelissa painotetaan kuinka rauhan ajatuksen näkökulmasta kongressi oli ollut ”valtaisa katastrofi”.²¹⁰ Tärkeimmät syyt tähän luetellaan, kirjoittajan mukaan, englantilaisessa *Herald of Peace* -lehdessä²¹¹. Erään vanhimman eurooppalaisen rauhanyhdistyksen sanomalehden artikkelissa kerrotaankin Geneven kongressin totaaliseen epäonnistumiseen johtaneen useat seikat. Näistä ensimmäinen oli organisoijien virhe vedota ”eurooppalaiseen demokratiaan”. Iskulauseella kongressi oli houkutellettu paikalle ”villejä, huikentelevaisia sieluja”²¹², etsimään suojapaikkaa demokratian epämääräisen käsitteen varjosta. Näiden rettelöitsijöiden vallankumousta ja väkivaltaa ihannoivat ajatukset olivat artikkelin mukaan vieraannuttaneet useat ”vakaumukselliset ja rehelliset rauhan ystävät”.²¹³

Toinen, kaikista kohtalokkain virhe, oli *Peace Societyn* mukaan Giuseppe Garibaldin kutsuminen paikalle ja hänen nimittämisensä kunniapresidentiksi. Italialaisen kenraalin henkilökohtainen suosio

²⁰⁶ Merikapteeni William Ladin vuonna 1828 perustama rauhanyhdistys. Ladd ja muut järjestön perustajat olivat absoluuttisia pasifisteja, mutta pyrkivät laajempaan, uskonnollisista suuntauksista riippumattomaan lähestymistapaan. Cortright 2011, s. 46.

²⁰⁷ *Advocate of Peace*, lokakuu 1867, s. 355.

²⁰⁸ *Advocate of Peace*, lokakuu 1867, s. 356.

²⁰⁹ *Advocate of Peace*, lokakuu 1867, s. 356.

²¹⁰ *Advocate of Peace*, marraskuu 1867, s. 371.

²¹¹ *Herald of Peace* oli London Peace Societyn vuodesta 1819 asti julkaisema sanomalehti.

²¹² ”Wild hair-brained spirits”.

²¹³ *Advocate of Peace*, marraskuu 1867, s. 371.

jätti kongressin rauhan aatteineen varjoonsa, ohjaten huomiota ohjelmassa mainituista asioista aivan toiseen suuntaan. Kolmanneksi kriittiseksi virheeksi artikkelissa listataan Geneven kongressin ohjelma; se oli liian vapaamuotoinen. Tämä mahdollisti keskustelun karkaamisen rauhan aatteesta yhteiskunnallisiin asioihin. Artikkelissa kirjoitetaan: ”Meidän ranskalaiset naapurimme eivät näytä täysin ymmärtävän, että vapaan keskustelun oikeus, kuten kaikki muutkin oikeudet, sisältää tiettyjä rajoituksia ja ehtoja, joita ilman se ei kanna hedelmää.” Ohjailematon keskustelu johti *Peace Societyn* mukaan katastrofaalisiin lopputuloksiin, ”Euroopan huikentelevaiset sielujen” pyrkiessä epätoivoisesti puhujanlavalle, ei keskustellakseen rauhan aatteen suurista kysymyksistä vaan ”henkilökohtaisista valituksenaiheistaan ja purkaakseen yleisölle omia päänäpistöjään”.²¹⁴

Maltillisemmat rauhanliikkeet pitivät Geneven kongressia suoranaisena fiaskona rauhanaatteen kannalta ja vaikuttavat suhtautuneen siihen jopa jonkinasteisella vihamielisyydellä. Toisaalta on huomautettava, että asennoituminen uuteen rauhanjärjestykseen oli jo ennen sen ensimmäistä kongressia varsin kielteinen. *Advocate of Peacen* Euroopan kirjeenvaihtaja, lontoolainen rauhanaktivisti, *Peace Societyn* tuolloinen sihteeri, Henry Richard²¹⁵ raportoi kirjeessään, joka on päivätty elokuulle 1867, noin kuukautta ennen Geneven kongressia, yleisesti Manner-Euroopan rauhanliikkeiden kehityksestä, laajalle levinneestä sodanvastaisesta mielialasta ja ”ajatuksista kansojen liitosta”, joilla on hänen mukaansa vahva jalansija Ranskassa. Richard kirjoittaa:

He [mannereurooppalaiset] ovat impulsiivisia ja innokkaita, mutta heillä ei ole yhtä paljon kokemusta kuin teillä [amerikkalaisilla] tai meillä [englantilaisilla] vapaaehtoisten järjestöjen perustamisesta. Olen kirjeenvaihdossa kolmen vastaperustetun järjestön kanssa, mutta vaikuttaa mahdottomalta, että ne kykenisivät toimimaan yhdessä. Eräs niistä edustaa radikaalia tasavaltalaista puoluetta ja he pyrkivätkin määrätietoisesti muovaamaan selkeästi poliittisen liikkeen. He puhuvat kongressin järjestämisestä syyskuussa Genevessä, mutta pelkään pahoin, että heidän voimakkaiden poliittisten näkemystensä vuoksi emme voi osallistua kokoukseen.²¹⁶

Hän lopettaa raporttinsa esittämällä mielipiteensä, jonka mukaan Monsieur Frédéric Passyn edustama *Ligue internationale* on uusista rauhanliikkeistä vaikutusvaltaisimman ja toivoo, että he kykenisivät tekemään yhteistyötä hänen kanssaan.²¹⁷ Richardin kommenttien perusteella vaikuttaakin, että

²¹⁴ *Advocate of Peace*, marraskuu 1867, s. 372.

²¹⁵ Henry Richard, myöhempi *Peace Societyn* puheenjohtaja, joka tultiin tuntemaan myös lempinimellä ”Rauhan apostoli”, toimi vuonna 1867 yhdistyksen sihteerinä. Cooper 1991, s. 33.

²¹⁶ *Advocate of Peace*, marraskuu 1867, s. 392.

²¹⁷ Pariisissa perustettu *Ligue internationale et permanente de la paix* edusti rauhanaatteen maltillisempaa, konservatiivista linjaa. Rauhanyhdistys mainitaan rauhanliikkeen ”porvarillisen, liberaalin ja kansainvälisen perinteen jatkajaksi”. Sen innoittavana voimana oli Frédéric Passy, taloustieteilijä ja vuosisadan lopun eurooppalaisen rauhanaktivismiin keskeinen hahmo, jolle myönnettiin myöhemmin ensimmäinen Nobelin rauhanpalkinto. Ks. esim. Cortright 2011, s.54 – 55.

geneveläisten poikkeuksellinen ”poliittisuus” verrattuna aikaisempiin rauhanliikkeisiin tiedostettiin jo hyvissä ajoin.

Geneven kongressin tavoitteena oli luoda pohja kansainväliselle järjestölle, joka yhdistäisi samanmieliset poliittiset voimat. Kuten Jules Barni Geneven kongressin vuosikirjan esittelyosuudessa kirjoittaa:

Geneven kongressin tavoitteena on määritellä ne poliittiset ja taloudelliset olosuhteet, jotka turvaavat rauhan kansojen kesken, ja erityisesti Euroopan yhdysvaltojen perustaminen. Se pyrkii olemaan eurooppalaisen demokratian konferenssi, ilmaisten sen kykenevimpien puolestapuhujien suulla tämän suuren ratkaisun periaatteet, antaen, Ranskan vallankumouksen kuolemattomien periaatteiden nimessä, merkin moraaliselle omatunnolle [la conscience] herätä – on demokratian aika nousta ylös ja näyttäytyä.”²¹⁸

Kongressiin osallistunut belgialainen Adophe Demeun totesi myöhemmin, että ilmaistessaan selkeästi pitävänsä suurimpana syynä sodille, jotka ”tahraavat vereen ja häpäisevät ihmiskunnan”, suuria sotilaallisia monarkioita, oli Geneven kongressi, samalla tavoin Brysselin ja Pariisin kokoontumiset vuosina 1848 ja 1849, virallisesti esiintynyt poliittisena manifestaationa, ”korostaen rehellisesti luonnettaan”.²¹⁹

Kongressin yhteiskunnallisuus ja sen kristinuskonvastaiset puheenvuorot herättivät suurta närkästyttä uskonnollisten piirien parissa. Itse Pius IX, paavinsauvaa yli kaksikymmentä vuotta hallussaan pitänyt katolisen kirkon päämies, kirjaili geneveläisille katolilaisille – jotka olivat parhaansa mukaan pyrkineet keskeyttämään kokoontumisen – kiitoskirjeen jossa toteaa:

Jumala on antanut ihmiselle valinnanvapauden hyvän ja pahan välillä, elämän ja kuoleman. Samalla kun Hän kunnioittaa tätä antamaansa vapautta, Hän tietää hyvin kuinka käyttää pahanilkisiä ja heidän tuhoisia suunnitelmiaan tukeakseen ja vahvistaakseen järjestystä, jonka on pystyttänyt. Tämä on se, mitä näimme tapahtuvan vähän aikaa sitten Genevessä, kongressissa, joka juonitteli kirkollista valtaa ja maallista järjestystä vastaan. Julkeus, jolla he paljastivat päämääränsä, ja hirveä vaara, jonka nämä suunnitelmat synnyttivät, herättivät sellaista pelkoa sieluissa, että eivät pelkästään heikot mielet vaan myös nämä uusien ideoiden suurimmat kannattajat itse, jotka ajoivat rikollisia hankkeitaan voimakkaasti, ovat joutuneet yleisen mielipiteen tuomitsemiksi.²²⁰

Geneven kongressi sai osakseen myös eurooppalaisen konservatiivisen lehdistön syvän paheksunnan. *The Daily Review*ssä vuosi kokoontumisen organisoimisen jälkeen muistellaan kuinka kongressi

²¹⁸ Annales, s. 6 - 7.

²¹⁹ Demeu 1867, s. 3.

²²⁰ Annales, s. 379.

edusti ”niitä räjähdysherkkiä aineksia, jotka ovat haudattuina eurooppalaisen yhteiskunnan alimpiin kerroksiin.” Artikkelissa päättyy varoitukseen:

Se tosiasia, että kongressi puhui hölynpölyä, ei tarkoita välttämättä sitä, ettei se olisi ilmaissut hyvin lukuisan ja voimakkaan ryhmän tunteita. [...]Olisi näin ollen syytä pitää Geneven kongressia erittäin pahaenteisenä ilmiönä; se antoi äänen demokratian artikuloimattomille höpinöille, jotka saattaa joku päivä koitua vaaralliseksi. Nauraessamme sen logiikan tai arkijärjen puutteelle, saatamme tuntea epämiellyttävän tuntemuksen siitä, että nauramme ensimmäisille oireille suuresta yhteiskunnallisesta myrskystä.²²¹

Vaikuttaa siltä, että Jules Barnin idea Geneven kongressista riemuvoittona, ihmiskunnan tärkeänä etappina matkalla kohti sivilisaation viimeistä vaihetta, sai osakseen ”loukkauksia ja ivaa” myös muualta kuin Rooman²²² tai Ranskan hallituksen suunnalta. *Idioottia* tuolloin viimeistelleen Dostojevskin ohella sekä Euroopan konservatiivisen lehdistön ohella vuosisatansa suurin rauhankongressi oli saanut osakseen myös lukuisten perinteikkäiden rauhanyhdistysten syvän paheksunnan. Rauhanjärjestön reaktioita tarkasteltaessa osa niiden tuntemalla vastenmielisyydellä kongressia kohtaan tuntui liittyvän erityisesti sen ”poliittiseen luonteeseen”.

3.2 Kongressin tapahtumia

Geneven kongressin järjestämispaikkana oli Plainpalaisin kaupunginosassa sijaitseva *Palais électoral* – kaupungin avara vaalihuone. Rakennukseen viitattiin tuolloin myös nimellä *Bâtiment électoral*, mutta paikallisten kesken se tunnettiin lisäksi lempinimillä *Le temple d'Héraclée* sekä *La Boîte à gifles*.²²³ Jälkimmäinen nimitys, vapaasti suomennettuna ”Lyöntien laatikko”, viestinee jotain siitä kiihtymyksestä, jota rakennuksessa käydyt keskustelut toisinaan aiheuttivat. Vaikka teoriassa äänestäminen oli kantonissa salaista, jakoivat äänestysliput puolueiden komiteat. Tämä menettely aiheutti paineita äänestäjille ja johti ilmeisesti jopa väkivaltaisiin kahnauksiin. Nyrkkitappeluita luonnehditaan suorastaan yleisiksi 1850-luvulla. Vuosisadan loppua kohden rakennus toimi sirkuksena, balettina, teatterina, kunnes rapistuttuaan korvattiin vuonna 1915 uudella vaalihuoneella, jossa järjestettiin myös Kansainliiton ensimmäiset täysistunnot.²²⁴ Tämä rakennus, *Bâtiment*

²²¹ *The Saturday Review* 1868, elokuu 15, s. 233.

²²² Italian tuleva pääkaupunki oli tuolloin, vuonna 1867, vielä Paavin hallussa vaikka Garibaldi olikin onnistunut yhdistämään jo suuren osan Kirkkovaltiosta Italiaan.

²²³ ”Herakleen temppeli” sekä ”Lyöntien laatikko”. Ks. esim. Lemonnier 1867, s. 29.

²²⁴ Carr 1935, s. 837-844.

électorale II tuhoutui vuonna 1964 voimakkaan tulipalon seurauksena ja tilalle rakennettiin nykyinen Geneven yliopiston *Dufour* -rakennus.

Vuonna 1867 alkuperäinen rakennus oli kuitenkin pystyssä. Se oli rakennettu vain reilut kymmenen vuotta ennen aiemmin, vuonna 1855, vanhan radikaalijohtajan James Fazyn hallinnon alaisuudessa. Paikalla ollut belgialainen radikaali Adolphe Demeu kuvailee kokoustilaa kunnioittavasti: ”Geneven kantonin hallitus oli vapaaehtoisesti asettanut kongressin käyttöön vaalihuoneen, valtaisan salin, jonka nimi viestii sen yleisestä ja suositusta käytöstä ja johon mahtui kerralla viidestä kuuteen tuhatta henkilöä.”²²⁵

Kongressisalissa on arvioitu olleen tuhansia ihmisiä, useimpien paikallaolijoiden mukaan yli kuusituhatta.²²⁶ Suurin osa ihmisistä saapui todennäköisesti paikalle kaupungin lähiympäristöstä, joten mistään kansainvaelluksesta ei kuitenkaan voida puhua. Myös ”rauhanaatteen” mobilisoiva saattoi jäädä toissijaiseksi. Todennäköisesti Garibaldin osallistuminen vaikutti yleisömenestykseen. Historioitsija Cooper mainitsee kuuluisan kenraalin houkutelleen paikalle myös runsaasti sanomalehdistöä ja vakoojia.²²⁷

Poliisivakoojien paikallaoloa sivuttiin useissa puheissa: ”Älkäämme unohtako, että sotilaallinen ja feodaalinen Eurooppa on kiinnittänyt katseensa meihin, ja kenties sen ilveksen silmät ja vakoilijoiden korvat ovat tämänkin salin seinien ja muurien sisällä.”²²⁸ Myöhemmin vuosikirjasta löytyy seuraava kuvaus:

Odottaessaan keskusteluiden alkavan, eurooppalaiselle demokratialle vihamieliset joukot järjestäytyvät hiljaisesti; penkkien laitimmaksiin päihin voi nähdä asettautuvan miesten, joista suurella osalla on varsin jyrkät kävelykepit, ja joka omaavansa asenteen ja antamiensa merkkien kautta paljastuvat tottuneiksi komentamaan. Kahden portaikon juurella, niiden jotka nousevat puhujanlavalle, oli kerääntynyt hämäräperäisiä hahmoja, jotka saattoi tunnistaa vaivatta lukuisten despoottisten valtioiden poliisien edustajiksi.²²⁹

²²⁵ Demeu 1867, s. 2.

²²⁶ Ks. esim.. Lemonnier 1867, s. 1; Carr 1935, s. 839.

²²⁷ Cooper 1991, s. 37.

²²⁸ Annales, s. 148.

²²⁹ Annales, s. 266.

Kenties Euroopan hallitusten kiinnostusta kokousta kohtaan liioiteltiin, mutta lienee syytä olettaa, että sen tapahtumat olivat tarkkailun alla – jopa Sveitsin vapaalla maaperällä.

Ensimmäisenä päivänä kongressissa esittäytyivät muodollisesti lukuisat eri delegaatiot tervehdyksineen. Jo alustavissa keskusteluissa olivat eri kansallisuudet muodostaneet omat komiteansa. Kongressin puheenjohtajaksi valittiin sveitsiläinen poliitikko Pierre Jolissaint, joka totesi vaatimattomasti kongressin haluavan nimityksellään kunnioittavan ennen kaikkea ”Sveitsin kansalaista”.²³⁰ Varapuheenjohtajaksi nimitettiin professori Barni ja kunniapuheenjohtajaksi kenraali Garibaldi. Lisäksi laadittiin keskuskomitea, jonka jäsenistö koostui kustakin kongressissa läsnä olevasta kansallisuudesta muodostetusta yksiköstä, joihin valitut edustajat nimitettiin puolestaan joko varapuheenjohtajiksi tai kirjureiksi. Esimerkiksi Ranskan osastossa *vice-président* tittelin saivat Eduard Quinet, Victor Chauffour-Kestner ja Émile Acollas, Louis Chassinin ja A. Naqdetin ollessa kirjureina.²³¹

Kansallisten toimikuntien sisällä eri toimijoiden välinen toiminta ei aina sujunut kimmelluksitta. Sosialistien kongressin delegaatti Sigismund Borkheim kommentoi myöhemmin kuinka saatuaan saksalaisen osaston varapuheenjohtajuuden, oli hän saanut osakseen ilkeää mulkoilua: eräät saksalaiset olivat katsoneet häntä kuin ”bassibasuuksia”.²³² Ilmeisen ivalliseen sävyyn hän kertoo, että turvatakseen ”suloisen harmonian edes saksalaisten kesken” – ja kyetäkseen toimimaan vapaammin – oli hän päättänyt luopua varapuheenjohtajuudesta. Näin hän selvittää onnistuneensa neuvotelleensa itselleen oikeuden esiintyä ensimmäisten joukossa.²³³

Maanantaipäivänä 9. syyskuuta kaikki oli vihdoinkin valmista kongressin alkaa. Vuosikirjat kuvaavat avajaisia:

Puoli kahdelta valtaista liikehdintä ja raikuvat suosionosoitukset osoittavat Garibaldin saapuneen paikalle. Aplodit ja hurraahuudot jatkuivat italialaisen sankarin kävellessä hänelle varatulle paikalle, 6-8000 kongressin jäsenen ja paikallaolijan läsnä ollessa. Kenraalin istuessa kongressin jäsenet, jotka olivat nousseet ottamaan hänet vastaan, istuvat uudestaan alas. Kaikki kansalaiset, jotka olivat halunneet anoa jäsenkorttia, joka maksoi 25 sentiimiä, oli hyväksytty kongressin jäseneksi ilman minkäänlaista erottelua, ja täyttäneet koko huoneen penkkirivit. Salin laitimmaisilla, kapeilla reunoilla saavat ihmiset seisten seurata kongressia ilmaiseksi. Jokainen pylväistä, jotka kannattelevat rakennuksen valtavia puitteita, on koristeltu yhdellä Sveitsin kantonien kahdestakymmenestä kahdesta lipusta. Kokouksessa läsnä olleiden kansallisuuksien liput

²³⁰ Annales, s. 145.

²³¹ Lemonnier 1867, s. 15 – 16.

²³² Bassibasuuksit olivat Ottomaanien valtakunnan armeijassa palvelleita palkkasotureita, joita pidettiin ilmeisen kurittomina ja kunnioittomina.

²³³ Borkheim 1867, s. 12.

ympäröivät vaakunaa, josta löytyy sana PAX, ja korokkeen yläpuolelle, joka kohoaa oikean sivun keskellä, on perustettu kokouksen toimisto [bureau]. Tämän lavan alaosaan on asetettu pitkiä pöytiä reporttereille ja journalisteille, joiden joukosta voi tunnistaa tärkeimpien sveitsiläisten, ranskalaisten, englantilaisten, belgialaisten, saksalaisten, italialaisten, etc. sanomalehtien edustajia. – Naisia on kerääntynyt runsaasti keskellä salia sijaitsevan suihkulähteen ympärille, joka raikastaa ilmaa riskeeraamatta puhujien äänen kuuluvuutta, onhan se sammuttavissa äänen käydessä epätoivotuksi. Paikallisten komiteoiden delegaattien, sekä Geneven keskuskomitean ja Pariisin toimikunnan, otettua paikkansa lavalla, sadan miehen kuro, joka on kerääntyneenä yläparvelle ja jota ohjaa Henri Jæger, esittää sävellyksen Hymne à la Paix.²³⁴

Avajaispäivänä orkesterin soitettua rauhalle osoitettu hymnin, kahteen kertaan, julisti Acollas kongressin avatuksi. Vaalirakennuksen salin ollessa tupaten täynnä ihmisiä, kerääntyneinä yhteen Euroopan eri kolkista, kenties optimistisimpien paikalla olijoiden kuvitelmissa he olivat toden totta todistamassa historiallista ensimmäistä askelta kansojen liitolle, Euroopan yhdysvalloille.²³⁵ Varsin pian juhlavasti alkanut kokous ajautui kuitenkin ensimmäisiin kiistoihinsa, jotka enteilivät mustanpuhuvia myrskypilviä haaveiden ylle.

Kongressin ajautuminen kohti kaaosta ei johtunut kuitenkaan välttämättä johtunut sen organisoijien varomattomuudesta, kuten esitti kirjoituksessaan ”Rauhanapostoli”, Henry Richard. Tasavaltalaiset pyrkivät painokkaasti muistuttamaan puhujia maltillisuudesta ja rajaamaan keskustelun ulkopuolelle mahdolliset kiistatekijät. Esimerkiksi puheenjohtaja Jolissaint toteaa ensimmäisessä puheenvuorossaan: ”Tämä ensimmäinen askel, me otamme sen tänään rauhan taistelussa sotaa vastaan. Jotta se kantaisi hedelmää ja toivottuja lopputuloksia, ottakaa se kunnioituksella, rohkeudella ja pitkäjänteisyydellä. Unohtakaamme uhoamiset, unohtakaamme turhat provokaatiot.”²³⁶ ”Tuomitkaamme olemassa olevat vääryydet puolueettomalla, mutta armottomalla tavalla.”, hän jatkaa. ”Keskustelkaamme enemmänkin periaatteista kuin henkilöistä. Meille periaatteet ovat ikuisia, samalla kun henkilöt ovat väliaikaisia ilmentymiä, jotka, ollessaan erimieltä periaatteiden suhteen, eivät voi välttyä joutuvan pyyhkäistyksi järjellisten tosiasioiden voimasta unohduksen kuiluun.”²³⁷ Jolissaint painottaa vielä pitäytymistä asiallisissa kysymyksissä:

Tässä kongressissa, jonka tulisi olla ensimmäinen eurooppalaisen liiton istunto, pysykäämme tyyninä, rehellisinä, työmme suuruudesta vakuuttuneina, asettaen kysymyksen oikealla tavalla vapautuen henkilökohtaista iloa tuottavista pohdiskeluista, jotka saattaisivat monimutkaistaa tai vaarantaa lopputuloksen.²³⁸

²³⁴ Annales du Congrès de Genève, s. 115 – 116.

²³⁵ Jules Barni ilmaisee uskonsa tästä vielä kongressin jälkeenkin. Katso esim. *Annales du Congrès de Genève*, s. XV.

²³⁶ Annales, s. 147.

²³⁷ Annales, s. 147.

²³⁸ Annales, s. 148.

Vuosikirjoissa kuvataan kuinka puheenjohtajan kaikille loppulauseille taputettiin ja puhetta seurasivat pitkät suosionosoitukset ja bravo -huudot. Sanomana oli selkeä, kaikkinaisten viittaukset yksittäisiin henkilöihin tulisi karsia pois puheesta. Samalla se oli julistus organisoijien puolesta: kongressi, *in corpore* ja sellaisenaan, ei olisi vastuussa jäsentensä yksittäisistä mielipiteistä. Onkin huomionarvoista, ettei kongressin vuosikirjoista ei löydy ainoatakaan suoranaista nimellistä viittausta poliittisiin vastustajiin, tai edes Euroopan hallitsijoihin, Venäjän tsaaria kenties lukuun ottamatta.

Siinä missä maalliset hallitsijat olivat nimellisesti turvassa, kohdistui paavia ja kristinuskoa kohtaan, ankara ja suora hyökkäys. Émile Acolas kuvasi kongressin ensimmäisessä puheessa paavinvallan sortovalloista ”kaikkein hirvittävämmäksi”.²³⁹ Giuseppe Garibaldi myötäili näkökulmaa kutsumalla ”paavinvaltaa kaikista lahkoista haitallisimmaksi” ja totesi, ettei uskonnollista kysymystä voi erottaa poliittisesta.²⁴⁰ Kunniapuheenjohtajan sanojen kerrotaan aiheuttaneen suurta polemiikka ja uskonnollisten kannanottojen ohella sosialistien julistukset luokkataistelusta olivat herättäneet äänekästä vastarintaa.²⁴¹ ”Jo ensimmäisessä istunnossa esitettiin poliittinen kysymys, yhteiskunnallinen kysymys ja uskonnollinen kysymys”, toteaa Adolphe Demeu. ”Se oli liiaksi, selvästikin!”.²⁴² Jopa kongressin virallista ohjelmaa vastaan protestoitiin, ja sen julistuksiin sisältyvän kritiikin ”sotilaallisia monarkioita” kohtaan epäiltiin vaarantavan Sveitsin puolueettomuuden sen mahtavien naapureiden silmissä.

Toisen istunnon jälkeen kunniapuheenjohtaja Garibaldi nousi junaan, todeten kirjeessään ”anteliaille ja ystävällisille” geneveläisille yksinkertaisesti: ”Adieu. Bonsoir. Adieu.”²⁴³ Ilkeät kielet väittivät, että kenraali oli paennut paikalta. *Le Bulletin* otsikoi 10. päivän artikkelinsa nimellä ”Garibaldin pako”. Kongressin organisoijat kuitenkin vakuuttelivat hänen lähtönsä olleen ennalta suunniteltu ja, ikävä kyllä, välttämätön.²⁴⁴ Suurin suosionosoituksin vastaanotetun Garibaldin hiljainen lähtö kuitenkin kertonee osittain kiristyneestä ilmapiiristä.

Kolmas päivä alkoi kongressin yhtenäisyyden kannalta varsin ikävästi. Uskonnonvastaiset kommentit olivat herättäneet vastareaktion. Vuosikirjan mukaan salissa oli vain yksi puheenaihe: vetoamus, joka

²³⁹ Annales, s. 123.

²⁴⁰ Annales, s. 138.

²⁴¹ Annales 1867, s. 129.

²⁴² Demeu 1867, s. 11.

²⁴³ Annales, s. 203.

²⁴⁴ Annales, s. 137.

oli ilmestynyt muutamia tunteja Garibaldin lähdön jälkeen.²⁴⁵ Yli kolmenkymmenen sveitsiläisen allekirjoittamana seuraava teksti oli kiinnitetty ”kaikkiin kaupungin muureihin”:

Herrat,

Allekirjoittaneet, sveitsiläiset ja geneveläiset kansalaiset, ovat katolilaisessa ominaisuudessaan päätyneet protestoimaan suuresti tapahtumia vastaan, jotka ovat ottaneet paikkansa sveitsiläisellä maaperällämme ja Geneven kantonin tasavallassa.

Rauhankongressin varjossa, olemme kuulleet puheenvuoroja, jotka ovat kiihottaneet kansalaissotaan, loukanneet Geneven kantonin asukkaiden moraalista omatuntoa [conscience].

Meidän täytyy kunniamme vuoksi protestoida julkisesti ja julistaa voimakkaasti tarkoitustamme katsoa, että kaikkia vapauksiamme, erityisesti uskonvapautta, kunnioitetaan.

Puolueettomuutemme on meidän tulevaisuutemme tae, kuten se on ollut menneisyydessä.

Varmoina halustanne ihmisten väliseen rauhaan ja harmoniaan, toivomme että pidätte huolen, etteivät vieraanne enää väärinkäytä vieraanvaraisuuttamme loukatakseen vakaumustamme.²⁴⁶

Vuosikirjojen mukaan kyseinen juliste oli paikallisen piispa Mermillodin saarnojen lopputulos. Se oli myös kehotus katolilaisille osoittaa mieltään kongressia vastaan.²⁴⁷

Kolmannen päivän puheenvuorojen käynnistyessä erimielisyydet kärjistyivät nopeasti. Mihail Bakuninin läheisen ystävän, Carlo Gambuzzin²⁴⁸ palatessa italialaisten vieraiden parissa suosittuun näkemykseen siitä, että Italian ja maailman suurin uhka ja vaara oli paavinistuin, eivät katolilaiset enää malttaneet hillitä itseään. Vuosikirjat kertovat, että kokous jakaantui kahteen toisiaan kohtaan ”erittäin vihamieliseen seurueeseen”, jotka kävivät keskenään keskustelua ”äärimmäisellä elävyydellä”.²⁴⁹ Dialogi ryhmittymien välillä kuvataan seuraavasti:

- «Alas vallankumoukselliset!
- «Järjestys! Järjestys!
- «Järjestykseen puhuja!
- «Järjestykseen keskeyttelijät!
- «Kunnioittakaa mielipiteiden vapautta!
- «Se mitä kuuntelitte eilen, miksette kestä sitä tänään kuulla?

²⁴⁵ Annales, s. 203.

²⁴⁶ Annales, s. 203 -204.

²⁴⁷ Annales, s. 204.

²⁴⁸ Carlo Gambuzzi oli eräs italialaisista, jotka seurasivat Bakunineja Italiasta Sveitsiin. Italialaisella oli suhde Bakuninin puolalaiseen vaimoon Antoniaan, olipa hän jopa tämän lasten isä. Bakunin itse kuitenkin ilmeisesti hyväksyi asiantilan ja miesten ystävyys jatkui. Ks. esim. Leier 2006, s. 304.

²⁴⁹ Annales, s. 222.

– « Olemme täällä kaatamassa kongressin!²⁵⁰

Vasta pitkähkön tauon jälkeen oli puheenjohtajan kellonkivistys onnistunut hiljentämään salin. Vuosikirjoissa kerrotaan, että itse puhuja, Gambuzzi, oli kuitenkin pysytellyt konfliktin keskellä täysin rauhallisena puhujanlavalla, seisoen kädet ristissä. Puheenvuoro takaisin saatuaan italialainen jatkoi, ”ivallinen hymy huulillaan”: ”Kiitän teitä kansalaiset ja osoitan teille kiitollisuuteni ilmaisemalla teille niin syvällisen totuuden, että se on puhuttava julki. Huuto, joka kaikuu maassani ja läpi maailman on paavinuskon tuho!” Napolilaisen välitön ja julkea provokaatio aiheutti uuden vimmaisaa huutomyrskyn, jossa toinen osapuoli vaati oikeutta ilmaista mielipiteensä, ja toinen kunnioitusta uskonnoille. Kerrotaan, että ryhmät jopa ”uhkailivat” toisiaan.²⁵¹

Neuchâtelin kantonin ilmeisen konservatiivi delegaatti Dupasquier moitti kinasteluihin ajautunutta kongressia kolmantena päivänä: ”Olemmeko me rauhan kongressi vai sodan kongressi? Toden totta tässä kongressissa on esitetty kymmenen sodanjulistusta yhtä rauhanjulistusta kohden. [...] Minä sanon ja minä toistan, että kaikkea vastaan on hyökätty tässä kongressissa, etupäässä Jumalaa, yhteiskuntaa, pääomaa; ja minä kysyn, ketä kohtaan teidän joukossanne, ei ole jollain tavoin hyökätty? Te kutsutte tavoitettanne rauhan aikakaudeksi! Minä sanon, että marssimme taaksepäin ja teemme sodan!”²⁵²

Kolmas istunto päättyi riitaisissa tunnelmissa. Lemonnierin mukaan ”Monsieur Acollas oli piiritetty, häntä oli loukattu ja uhattu”.²⁵³ Vuosikirjoissa esitetään väen jo valuessa pihalle kongressisalista kuinka ”geneveläiset puolueet” olivat ryhtyneet *Comité-directeurin* kanssa ”eläväiseen sananvaihtoon.”²⁵⁴ Illalla kokoontuivat geneveläiset Stand de la Coulouvrenièrella, James Fazyn johdolla. Vuosikirjan mukaan radikaalien ja konservatiivien kokouksessa oli puhuttu kongressin lopettamisesta sekä ”jumalattomien, noiden ranskalaisten, jotka vaarantavat Geneven kansalaiset”, heittämisestä Rhône -jokeen.²⁵⁵ Vuosikirjoissa esitetään, että tässä kansankokouksessa Fazyn ja muiden sveitsiläisten poliitikkojen ”tavoitteiden todellinen luonne” oli paljastunut. Geneveläisten vihamielisyyden yltyessä kansallisten komiteoiden puolestaan väitetään pitäneen hätäkokouksen ja oli keskusteltu jopa kokoontumisen ”välittömästä siirtämisestä” Lausanneen tai Berniin.

²⁵⁰ Annales, s. 222.

²⁵¹ Annales, s. 223.

²⁵² Annales, s. 259-260.

²⁵³ Lemonnier 1867, s. 23.

²⁵⁴ Annales, s. 264.

²⁵⁵ Annales, s. 266. Lemonnierin mukaan tapahtumassa oli puolestaan puhuttu vallankumouksellisten, ”orleanistien” viskaamisesta järveen. Lemonnier 1867, s.

”Oliko päivä karkottanut yön aaveet?” kysyy Charles Lemonnier viimeisen, neljännen istunnon kohdalla, kongressia käsittelevässä teoksessaan.²⁵⁶ Kytevä konflikti oli kuitenkin yhä läsnä ja entistä voimakkaammin: kongressi oli ilmeisessä vaarassa hajota. Vuosikirjat antavat seuraavan kuvauksen istunnon alkamisesta:

Kahdeksan ja yhdeksän välillä aamulla vaalihuone täyttyy. Jäsenkorttien tarkistaminen käy paikoitellen erittäin vaikeaksi, ellei mahdottomaksi, sisääntulo tapahtuu laumoittain. Vielä hankalammaksi, ja kaiken kaikkiaan kestäättömäksi, käy kuuden tuhannen ihmisen jakaminen yleisölle varatuille laitamille ja suureen saliin, joka on varattu ainoastaan [kongressin] jäsenille. Näitä kahta erilaista paikkaa erottavat kuitenkin ainoastaan puiset kaiteet, joiden ylitse on helppo kiivetä ja niistä monet rikkoutuvatkin. Kamari on niin täynnä, että monet jäävät seisomaan, ja useat kongressin tunnetut jäsenet joutuvat istumaan toimitsijoille varatun suurehkon estradin portailla ja laitamilla. Reporttereiden ja journalistien viisi pöytää pysyvät vain vaivoin niiden oikeiden omistajien hallussa. Näiden pöytien takana kokoontuu kaksi huomattavaa geneveläistä ryhmittymää: vasemmalla ovat konservatiivit ja itsenäisyyspuolueen jäsenet, ulottuen aina penkeille, joilla istuvat Lausannen kongressin työläiset ja sosialistit; useiden Euroopan kansakuntien delegaattien takana, joita kutsutaan poliitikoiksi, on suosittu ryhmittymä, fazyistien puolue. Kolme muuta ryhmää, oikealla, vasemmalla ja perällä, joiden joukossa on talollisia Geneven lähistöltä, sekä naapurimaista, edustavat katolilaisia, jotka ovat vastanneet piispan julkiseen kutsuun, jota papit ovat saarnoissaan toistelleet.²⁵⁷

Kongressin pyrkiessä äänestämään lopulta vain muutamista väljästi muotoilluista loppupäätöksistä – kaikki muut oli kyseenalaistettu ja äänestetty nurin – huutomyrsky salissa oli niin valtaisa, että puheenjohtajan ääni kohosi vain vaivoin sen ylitse, tämän helistäessä kelloa ja julistaessa väsyneellä äänellä Geneven kongressi päättyneeksi. Ihme kyllä sekasorron keskellä päätös pysyvän järjestön, rauhan ja vapauden liiton, ”todellisen kosmopoliitin federaation”, perustamiseksi sekä sopimus seuraavasta kokoontumisesta oli kuitenkin syntynyt.²⁵⁸

Polemiikin laannuttua suunnattiin Genevenjärven rannalle banketille. Ristiriidat sveitsiläisten konservatiivien ja katolilaisten sekä vieraiden, tasavaltalaisten ja sosialistien, eivät kuitenkaan enää unohtuneet. Paikallinen soittokunta jättäytyi pois juhla-aterialta ja osan seurueesta marssi protestoiden juhlapöydästä – maljapuheet kun olivat kääntyneet takaisin kiistakysymyksiin. Jotain välien tulehtumisesta kertoo myös se seikka, että silminnäkijähavaintojen mukaan Adolphe Demeun kongressin organisoijille keräämä onnitteluaadressi selittämättömästi katosi.²⁵⁹

²⁵⁶ Lemonnier 1867, s.

²⁵⁷ Annales, s. 265.

²⁵⁸ Annales, s. 304-305.

²⁵⁹ Annales, s. 318.

Kongressin vuosikirjassa esitetään kokoontumisen ajautumisen kaaoksen partaalle olleen useiden seikkojen summa. Kaikki oli kuitenkin lähtenyt liikkeelle sveitsiläisten pelosta puolueettomuutensa vaarantumisesta. Esipuheessa kuvataan syitä kongressin myrskyisyydelle:

Vaikkakaan ranskalaiset ja eurooppalaiset kongressin jäsenet eivät olleet saapuneet Sveitsin maaperälle juoniakseen hallitukseen vastaan (kuten puhuja Herra Lemonnier hyvin totesi, silloin ei juonita kun ollaan kuusi tuhatta) muutamat tuliset puheenvuorot saivat useat geneveläiset pelkäämään, ja liian helposti uskomaan, että kongressi voisi vaarantaa heidän, voimakkaiden naapureiden ympäröivän maansa neutraaliuden. Tiettyjen puoluejohtajien liioiteltua tätä pelkoa, tunne, joka oli varmasti teeskentelemätön, mutta perustui väärille oletuksille, auttoi ilman epäilystäkään nostattamaan Geneven asukkaiden vihan nopeasti kongressia kohtaan.²⁶⁰

Vuosikirjoissa ihmetellään paavinvastaisten kommenttien nostattamaa reaktiota – olihan kaupunkia kutsuttu ”protestantismien Roomaksi” ja Garibaldille, paavinuskon suurelle viholliselle, oli otettu kongressia edeltäneenä päivänä loisteliaasti vastaan. Esipuheessa selitetäänkin tapahtunutta: ”totuus on, että vaikka katolilainen puolue ei ole Geneven suurin, ei se ole myöskään hiljaisin, ja hävitessään italialaisen sankarin juhlanan vastaanoton hetkellä, pyrki se pian kostamaan, hyödyntäen vaikutusvaltansa suomia keinoja.”²⁶¹

Provosoivia, uskonnonvastaisia puheenvuoroja ei voi sinällään pitää syynä erimielisyyksille, vaikka sen kärjistymiseen ne osaltaan vaikuttivatkin. Huomattava merkitys kongressin tiellä kohti kaaosta lienee ollut myös tulevilla vaaleilla. Geneveläisten pelkojen kasvaessa maansa neutraaliuden puolesta, pakotti muutos kenties osan sveitsiläisiä poliitikoista tarkastamaan suhtautumistaan kongressiin. Vuosikirjojen mukaan lukuisien protestointi oli alkanut jo virallisen ohjelmaesityksen lukemisen jälkeen.²⁶²

²⁶⁰ Annales, s. 199.

²⁶¹ Annales, s. xi.

²⁶² Annales, s. 205.

3.3 Geneven visiot

Fjodor Dostojevski tuntui erityisesti pilkkaavan vallankumouksellisten näkemyksiä niiden liiasta teoreettisesta luonteesta, kaukaisuudesta arkielämälle. Konstantin Mochulskyn mukaan Geneven kongressin vaikutelmista olisi syntynyt kirjailijan idea ”shigalyovismiin”. ”Tuolloin Dostojevski näki vihollisen kasvot vihdoin selkeästi”, hänen teoksiaan kääntänyt Mochulsky väittää.²⁶³ Siinä missä ajatukset vanhan maailman kuolemasta olivat Dostojevskille absurdeja ja vailla perusteita, tuntui hän kammoksuvan myös kongressissa esiintyneiden visioiden seuraamuksia.

Kovin tarkasti näkemyksiään pysyvän rauhan turvaavasta kansojen liitosta ei kuitenkaan mikään Geneven kongressin ryhmittymistä määritellyt. Erityisesti tasavaltalaisessa retoriikassa ideaali vapaudesta ja demokratian käsite jäivät usein konkretisoimatta. Alusta asti ohjelmistossa mukana ollut vetoamus kansainvälisen organisaation perustamiseksi kongressin pohjalta viittaa siihen, että tasavaltalaiset pyrkivät myös tosissaan herättämään henkiin ideaa jo aikaisemmassa Pariisin rauhankongressissa esiintyneestä ”Euroopan yhdysvalloista”. Kunnianhimoiselta kuulostava hanke oli leimallisesti ranskalaisten tasavaltalaisten haave, unioni jonka kautta eurooppalainen yhteishenki olisi demokraattisesti toteuttanut Ranskan vallankumouksen murskatut ideaalit.

Vuoden 1849 Pariisin rauhankongressin kokokohtaksi mainitaan usein Victor Hugon vaikuttava avajaispuhe, jossa kirjailija ennusti vielä koittavan päivän, jolloin kaksi suurvaltaa, Amerikan Yhdysvallat ja Euroopan Yhdysvallat, puristaisivat kättä keskenään valtameren ylitse. Paikalla puhetta kuulemassa oli noin 1500 hengen yleisö. Kirjailija toimi romanttisten Eurooppa-mielisten kirjallisena kärkihahmona ja yltyi useassa eri yhteydessä varsin kaunopuheiseen eurooppalaisuuden maalailuun.²⁶⁴

Kongressin organisoijalle Jules Barnille, joka kutsui Geneven liittoa ”Kantin filosofian tyttäreksi” ja ”Suuren vallankumouksen perilliseksi”, Euroopan yhdysvallat olivat kantilainen tasavaltojen federaatio, joka rakentui liberalismista kumpuavalle Kantin triadille – edustukselliselle demokratialle, taloudelliselle riippuvuudelle ja kansainvälisoikeudellisille sopimuksille.²⁶⁵ Hän toteaa:

²⁶³ Shigalev, Dostojevskin kirjassa *Riivatut* huomauttaa, että Venäjän tulevassa historiassa, miljoonien tulee kuolla, jotta tulevaisuuden yhteiskunta – jonka rakenteen hän oli loogisesti deduktoinut – voitaisiin toteuttaa.

²⁶⁴ Eräässä visioistaan Hugo puhui tulevaisuuden Euroopasta, jonka ”metsissä ei olisi enää tiikereitäkään”. Ks. esim. Mikkeli 1998, s. 91.

²⁶⁵ Demokratian sanan ”todellisessa merkityksessä” Kant itse määritteli enemmistön hirmuvallaksi ja jokaisen hallitusmuodon joka ei ole eduskuntainen suoranaiseksi ”epämuodostumaksi”. Demokratia kongressin tasavaltalaisessa kielenkäytössä ei viitannut kuitenkaan suoraan kansanvaltaan, vaan edustukselliseen sellaiseen.

Kun kansat ovat luoneet itsensä, vapautuneet pysyvien armeijoiden vitsauksesta ja päässeet ennakkoluuloista, jotka heitä kääntävät toisiaan vastaan, ei niille olisi mahdotonta yhdistyä yhdeksi valtavaksi konfederaatioksi, [rakenteeltaan] samanlaiseksi sveitsiläisen konfederaation kanssa, joka perustaisi ylimmän oikeusistuimen [*tribunal suprême*] ratkaisemaan erimielisyyksiään, samoin kuin tuomioistuimet, jotka jokaisessa maassa säätelevät tänä päivänä yksittäisiä erimielisyyksiä, ja joka näin ollen korvaisi rauhan tilalla, toisin sanottuna kansainvälisellä lailla, sodantilan, eli barbarian.²⁶⁶

Kun kansainvapautus olisi saatu päätyökseen, ehdottaa Barni kansojen seuraavana askeleena Sveitsin mallin mukaista kattavaa konfederaatiota, kansainvälistä lakia ja oikeutta. Näin ”barbaarinen sodantila” korvautuisi kansainvälisen lain turvaamalla rauhalla.

Historioitsija Renaud Quilletin mukaan Jules Barnin ja tämän tovereiden haaveena oli universaali tasavalta, joka ei olisi olemukseltaan yhtenäinen ja ”massiivinen Leviathan”, joka nielaisi ihmiskunnan sisäänsä. Lemonnierin ja Barnin ajatuksissa Euroopan yhdysvallat näyttäytyi ylikansallisena, poliittisena elimenä, joka sisältäisi vähimmän määrän tarpeellisia, yhteisiä lakeja, jotka kykenisivät turvaamaan rauhan jokaisessa maanosassa ja jokaisessa kansakunnassa, ilman että niiden loukkaamattomuus vaarantuisi. Tasavaltalainen malli tuli ulottaa kansainvälisten suhteiden säätelyyn ja hallinnoimiseen.²⁶⁷ Hazareesinghin mukaan tasavaltalaiset visiot sisälsivät voimakkaan, moraalille rakentuvan perustan. Käsitykset kansalaisten individualistisista oikeuksista, mutta myös velvollisuuksista, toimivat tasavaltalaisuuden yhteisenä piirteenä.²⁶⁸

Quilletin mukaan visio poikkesi huomattavasti Victor Hugon suunnitelmista, joissa Ranskalle oli valittu varsin keskeinen rooli. Hän toteaa: ”Hugo on hyvin selkeä tämän pointin suhteen: Euroopan pääkaupunki voi olla vain Pariisi, ja mikäli näillä uusilla yhdistyneillä valtioilla olisi yhteinen kieli, ei se voisi olla kuin ranska, mikä tahansa muu valinta olisi ollut synonyymi taantumukselle.”²⁶⁹ Historioitsija päätyy jopa toteamaan, että Hugon haave universaalista tasavallasta olisi ollut käytännössä Suur-Ranska, jonka rajat olisivat nielaisseet koko mantereen.²⁷⁰ Tämä eurooppalainen tasavalta ei ole kaukana niistä rauhan visioista, joiden esitaistelijana Napoleon – mies jonka nimi heitti varjonsa ylitse koko 1800-luvun – esiintyy muistelmissaan. Waterloon taistelun jälkeen, jo kukistettuaan, entinen keisari muotoili päämäärinään olleen federalistisen eurooppalaisen järjestelmän, yhtenäisen eurooppalaisen lain ja ylimmän tuomioistuimen aikaansaaminen sekä

²⁶⁶ Annales, s. 121.

²⁶⁷ Quillet 2008, s. 16.

²⁶⁸ Hazareesingh 2001, s. 165.

²⁶⁹ Quillet 2008, s. 3.

²⁷⁰ Quillet 2008, s. 3.

Euroopan kansan luominen.²⁷¹ Sinänsä ranskalaisuuden ja eurooppalaisen samaistaminen ei ollut mikään uusi ilmiö. Kuten Heikki Mikkeli toteaa: ”useille 1700-luvun intellektuelleille Ranska oli sivistyksen ja eurooppalaisuuden ihanne *par excellence*”.²⁷²

Politiikantutkija Anteghinin mukaan Charles Lemonnierin visioiden ytimessä oli, oli eurooppalainen liitto, joka koostuisi kolmesta tai neljästä kansasta. Jokainen kansakunnista valitsisivat äänestyksillä liitolle kansanedustajat, *parlementaires*, ja tuomarit, *magistrats*. Kansallisen talouspolitiikka ja federaatio kuitenkin säilyttäisivät kuitenkin erillisinä. Tällä eurooppalaisella federaatiolla olisi vain yksi armeija, mutta kansakunnan voisivat ylläpitää kansallisia kaartejaan, jotka varmistaisivat niiden ”sisäisen turvallisuuden”. Politiikantutkijan mukaan kyseessä oli selkeästi Sveitsin hallintomuodon inspiroima järjestely. Federaatio ja konfederaatio olivat tasavaltalaisille käytännössä synonyymeja.²⁷³ Lemonnier itse toteaa, etteivät kansat tämänkaltaisessa liitossa menettäisi autonomiaansa, tai identiteettiään. Hän toteaa: ”Federaation idea sulkee pois täydellisen sulautumisen ja edustaa päinvastoin liittoa, johon kuuluvat eläväiset ja täysin erilaiset yksiköt, jotka ovat liittyneet yhteen vapaalla sopimuksella.”²⁷⁴

Kongressin kunniapuheenjohtajan, Giuseppe Garibaldi määritteli tulevaisuuden Eurooppaa – jonka kansallisuusvaltiot tuli vapauttaa liberaalin nationalismin hengessä – vastaavasti tasavaltujen muodostamaksi konfederaatioksi. Huomionarvoista on hänen toiveensa siitä, että tätä järjestelmää olisi lisäksi hallinnoinut ”tieteen ja järjen eliitin neuvosto” ja sen opiksi olisi asetettu ”tieteen ja järjen uskonto”, jonka sanomaa olisi saarnattu ympäri maanosan. Tunnetun ateistin, de Ponnatin tiedustellessa mistä ”Jumalasta” Garibaldi oikein puhui, kenraali vastasi: ”Annan teille lyhyen selityksen. Jumalan uskonto, totuuden uskonto, järjen uskonto, ne ovat synonyymeja”. Garibaldi lisäsi, että tätä kyseistä uskontoa tulisi demokratian ohella levittää koulutuksen ja opetuksen kautta ja että sen käyttöönotto vaatisi ”ilmestysten ja tietämättömyyden papiston” korvaamisen ”jumalallisen nerouden, tieteen ja älyn papistolla”.²⁷⁵

²⁷¹ Entisen keisarin ajatuksissa Euroopan kulttuurisen ja historiallisen samankaltaisuuden jakavat kansat tarvitsivat kansakunnista voimakkaimman, ranskalaiset, johtamaan heidät kohti tiiviimpää yhtenäisyyttä ja rauhaa. Napoleonin Eurooppa olisi ranskalainen Eurooppa, keisarikunta, jonka kruununjalokivi olisi ollut Pariisi, Euroopan metropoli. Saint Helenan saarella, katkeroituneena ja karkotettuna, Napoleonin kerrotaan todenneen hänen Eurooppansa olleen vain unta, kaunis ideaali aikana, jolloin konservatiiviset aatevirtaukset ja tietämättömyys rehottivat ja, että hänen aatteensa tuli laskea niiden joukkoon, jotka ”eivät olleet kypsiä vielä, mutta jotka ovat kauaksi kantavia”. Mikkeli 1994, s. 73.

²⁷² Mikkeli 1994, s. 73.

²⁷³ Anteghini 2004, s. 192.

²⁷⁴ Lainaus teoksesta Anteghini 2004, s. 193.

²⁷⁵ *Suppléer le sacerdoce des révélations et de l'ignorance par le sacerdoce de la divinité du génie, de la science et de l'intelligence.* Annales, s. 139.

Vaikuttaisi siltä, että Garibaldi viittasi puheessaan kreivi Saint-Simonin hahmotelmiin Euroopan yhteiskunnan uudelleenjärjestelystä. Lucy Riall kirjoittaa: ”Romanttisten sosialistien ajatukset – heidän luottamuksensa teknologisen kehityksen hyötyihin; heidän hengellisyytensä ja erityisesti usko uuteen ”Ihmiskunnan” uskontoon; ajatukseen yhteisöstä, joka perustuisi tunnesiteisiin; usko naisten vapautukseen; yksiavioisuuden vastustaminen sekä avioliiton hylkääminen – tällä kaikella oli voimakas vaikutus Garibaldin poliittisiin uskomuksiin, kenties jopa voimakkaampi, kuin myöhemmillä Mazzinin kansallismielisillä pohdinnoilla.”²⁷⁶

Ranskan vallankumouksen ja teollisen vallankumouksen pohjalta Saint-Simon, yksi ensimmäisistä yhteiskunnallisista teoreetikoista, muodosti teesinsä vanhojen instituutioiden tuhosta. *Oisifs* – joutilaiden luokka, johon kuuluivat aateliset ja armeijan ylipäälliköt, jotka kuluttivat mitään tuottamatta – tulisi tuhoutumaan *industrielsien*, rikkauksien tosiasiallisten tuottajien, johon kuuluivat myös tiedemiehet ja taiteilijat, syrjäyttäessä nämä. Saint-Simon ehdotti suunniteltua yhteiskuntaa, jota ohjailisivat pankkiirit, pääoman säätelijöinä, sekä industrialistit, jotka edistäisivät yhteisön kannalta hyödyllistä ja kehittävää toimintaa, täten kohottaen yleistä elintasoa. Tässä järjestyksessä jokainen palkittaisiin tuotannollisen kapasiteettinsa perusteella, joka ilmentyisi kollektiiville suoritettuina palveluksina. Yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus ja vauraus pitäisivät myös työväenluokan tyytyväisenä. Pitkällä aikavälillä talouden laajentuminen maailmanlaajuisiksi johtaisi kaikkien kansojen yhdistymiseen.

Kruunatakseen tämän uuden, tieteeseen perustuvan järjestyksen, Saint-Simon visioi myös uuden tieteen uskonnon, joka hänen mielestään oli välttämätön tyydyttämään hengellisiä tarpeita.²⁷⁷ Näihin saint-simonilaisiin ajatuksiin liittyviä viittauksia lukuunottamatta, Giuseppe Garibaldi ei puheessaan määritellyt nationalististen keskusvaltojen roolia tai sitä kuinka ne liiton muodostaisivat tarkemmin. Kansainvälisten kiistojen ratkaisemista demokraattisten järjestöjen valitsemien edustajien muodostamassa ylikansallisessa elimessä Garibaldi, usean muun puhujan tapaan, ehdotti.

Tasavaltalaisten ja liberaalien nationalistien arvostellessa perinteistä rauhankäsitystä naiiviksi, ja painottaessa yhteiskunnallisten olojen merkitystä – julistaessa sodan sotaan vastaan – eivät sosialistit puolestaan uskoneet tasavaltalaisten rauhan ehdotukseen. Työväenluokan edustajat arvostelivat näkemystä, jonka mukaisesti rauha olisi turvattu pelkästään demokratian ja vapaan talouspolitiikan

²⁷⁶ Riall 2007, s. 38.

²⁷⁷ Scirocco 2007, s. 12 - 13.

kautta – heidän mukaansa sotien perimmäiset aiheuttajat, yhteiskunnan tuotantosuhteet kun säilyivät tässä tapauksessa yhä ennallaan. Sota tuli siis julistaa luokkaristiriitoja kohtaan. Vain sovittamalla pääoman ja proletariaatin ristiriidat sekä ottamalla tuotantovälineet yhteisomistukseen voitiin delegaattien mukaan rauha saavuttaa. Sosialistien retoriikassa Euroopan yhdysvallat esittäytyi luokattomana yhteiskuntana, jossa tuotantovälineet olivat yhteisomistuksessa.

Mihail Bakuninin oli pitkälti Lausannen kongressin sosialistidelegaattien kanssa samalla kannalla. Venäläinen painotti kuitenkin lisäksi sitä, kuinka kaikki keskitetty valta muodostuu lopulta palvelemaan lopulta tietyn etuoikeutetun luokan intressejä. Tämän vuoksi jopa valtio itsessään oli hävitettävä ja yhteiskunta organisoitava alhaalta ylöspäin, lähtien yksilön täydellisestä vapaudesta, jonka varaan Euroopan yhdysvaltojen perusyksikkö, kommuuni rakennettaisiin. Bakuninille eurooppalainen valtioliitto näyttäytyi alueiden – ei kansallisvaltioiden – muodostaman maailmanlaajuisen konfederaation välivaiheena. Näkemysten voi tulkita edustavan jossain määrin proudhonilaisia ehdotelmia, joiden mukaan Euroopan muodostavien yksiköiden tulisi itsessään olla federalistisia. Proudhonille todellisena valtiona näyttäytyi kuitenkin ”kunta”. Hänelle federalismi on keskusvaltaisen hierarkkisiin valtasiteisiin perustuvan järjestelmän vastakohta. Bakunin lopettaa Geneven kongressin puheensa esittelen selkeästi ensimmäisiä kertoja valtionvastaisen, anarkistisen, kantansa:

Yleismaailmallinen rauha tulee olemaan mahdottomuus niin kauan kuin nykyiset keskusjohtoiset valtiot ovat olemassa. Meidän täytyy siksi toivoa niiden hajoamista jotta näiden väkivaltaisten, ylhäältä alaspäin käskyvallan ja valloituksen voimalla järjestyneiden yksiköiden tilalle muodostuisi alhaalta ylöspäin organisoitu, vapaa federaatio, joka muodostuu kommuuneista alueiksi, alueista kansakunniksi ja kansakunnista Euroopan yhdysvalloiksi.²⁷⁸

Venäläisen kongressissa esittämässä mielipiteissä on havaittavissa voimakkaita keskitetyn valtion vastaisia kannanottoja, joista hänet myöhemmin tultiin tuntemaan. Bakuninin ja Marxin myöhemmissä debateissa teoreettista vallankumousta seuraavat välittömät toimet muodostuivat kiistakohdaksi. Kumpaisellakin oli vallankumouksensa jonkinnäköisenä lopullisena päämääränä valtion lakkauttaminen.²⁷⁹ Ajattelijoiden suurimmat erot kärjistyivät työläisten johtaman valtion organisoimiseen. ”Marxilaiset” uskoivat siirtymisen lopulliseen sosialistiseen yhteiskuntaan tapahtuvan omalla painollaan vallankumouksen jälkeen, hallitsevan työväenpuolueen valvovan

²⁷⁸ Annales, s. 191.

²⁷⁹ Alkuperäisen Marxin määritelmän mukaan kommunistinen yhteiskunta on paitsi luokaton yhteiskunta, myös valtioton yhteiskunta.

silmän alla. Bakuninin ajattelussa työväen diktatuuri – vaikka vain väliaikainen – olisi este vallankumouksen etenemiselle ja ajoi siirtymistä hierarkiattomaan yhteiskuntaan syndikaattien ja federaatioiden kautta. Nämä eriävät näkökulmat johtivat lukuisiin yhteenottoihin sosialistien ja anarkistien välillä Ensimmäisen Internationaalin aikoihin ja myöhemmin jopa sen hajoamiseen.²⁸⁰

4 PREMISSIT

Tutkimukseni tarpeisiin olen kokenut tarpeelliseksi käsittää esisopimukset tiettyinä pelkistettyinä lähtökohtina, joiden konstruointi auttaa hahmottamaan pohjaa, perustaa, jolta eri ideologit pyrkivät suostutteluun rakentamaan.²⁸¹ Sen kysyminen mitkä ovat puheen premissit, ohjaa myös havainnoimaan sitä minkälaiselle yleisölle puhuja pyrki väitteensä suuntaamaan. Premisseiksi olen kutsunut väitteitä, joita kongressin puhujien tavoittelema yleisö olisi pitänyt ilman muuta ”faktoina”, ”totuuksina”, ”normaaleina” tai suotavina ”arvoina”. On huomionarvoista, että menestyksekkään argumentaation kannalta eri arvojen välisen hierarkian tunteminen on Perelmanin mukaan itse arvojen tuntemista tärkeämpää.²⁸² Puhujan täytyi tietää, mihin arvoihin vedota saavuttaakseen kannatusta omille tarkoitusperilleen. Geneven kongressin kohdalla esimerkki voisi olla puhujan suorittama valinta rauhantahtoisuuden ja isänmaallisuuden välillä. Premissit implikoivat sitä kuinka tietyn näköinen lähtökohta rauhankysymykseen argumentatiivisesti luotiin.

Perelmanin mukaan universaaleilla arvoilla on kuitenkin myös merkittävä osansa sosiaalisen toiminnan kannalta, osittain juuri abstraktiutensa vuoksi:

Yleispätevillä arvoilla on tärkeä rooli argumentaatiossa, sillä niistä voidaan johtaa erilaisia yksittäistapauksia niin sanoaksemme pienryhmäyksimielisyyden pohjaksi. Tällainen erityisarvojen liittäminen laajempiin puitteisiin osoittaa haluamme ylittää pienryhmäyksimielisyyden rajat ja universaaliyleisön hyväksynnälle antamaamme merkitystä.²⁸³

²⁸⁰ Esim. Kanerva 1992, s. 216 - 222.

²⁸¹ Perelman painottaa, kuinka dialektinen päättely nojaa yleensä sangen huonosti määriteltyihin ja puutteellisesti rajattuihin lähtökohtiin, ja sen perustana olevat väitteet voivat olla vain osittain ymmärrettyjä tai epäsuoria. Luonnollinen kieli sisältää paljon vertauksia, esimerkkejä ja vastakkaisasetteluja. Tämä vaikeuttaa esisopimusten ja päättelysuhteiden erottamista toisistaan. Premissien konstruointi on hankalaa siinä suhteessa, ettei niitä välttämättä tuoda puheessa esille – miksi yleisimmin hyväksytyjä ”totuuksia”, ympäröivään todellisuuteen liittyviä oletuksia, olisikaan tarve korostaa? Kenties tässä suhteessa premissejä voisi verrata myös R.G. Collingwoodin kysymyksen asettelua ohjaaviin presuppositioihin. Ks. esim. Hyrkkänen 2002, s. 167 - 172.

²⁸² Arvoista, puhuessaan Perelman toteaa lainaavansa Louis Lavallen määritelmää, jonka mukaan sana sopii käytettäväksi aina, ”kun asioiden välinen yhdenvertaisuus tai tasa-arvo murtuu, kun yksi on asetettava toisen edelle tai yläpuolelle tai katsottava muita paremmaksi tai ensisijaiseksi.” Perelman 1996, s. 33.

²⁸³ Perelman 1996, s. 34.

Näin ollen tietyt käsitteet mahdollistaisivat suurempien ihmisryhmien keskenään toiminnan. Ideaalit kykenisivät tarjoamaan jonkinlaisen yhteisen perustan muutosvaatimuksille ja kumouksellisuudelle.²⁸⁴ Perelman toteaa, että jopa kaikista rakkaimmilla arvoillamme – kuten esimerkiksi totuudella, hyvyydellä tai oikeudella – olisi universaali hyväksyntä vain sikäli kuin niitä ei määritellä. Heti kun niitä pyrittäisiin täsmentämään soveltamalla niitä tiettyyn tilanteeseen tai konkreettiseen toimintaan, syntyisi erimielisyyttä ja vastakkainasettelua.²⁸⁵ Vastaavasti filosofi Eugène Dupréel pitää yleispäteviä arvoja ennen kaikkea suostuttelukeinoina, argumentaation välineinä. Tässä mielessä ne olisivat ”eräänlaisia mentaalisia työkaluja, joilla ei olisi mitään tekemistä sen aineksen kanssa, jota niillä voidaan työstää”.²⁸⁶

Käsitehistorioitsija Reinhart Koselleck tekee varsin vastaavanlaisen huomion käsitteiden abstraktiuden yhdistävästä vaikutuksesta:

Mitä yleisempi käsite, sitä suurempi määrä ryhmittymiä voi sitä hyödyntää. Käsitteistä tulee iskusanoja. Vapautta etuoikeutena voi vaatia vain se, joka sen omistaa; mutta kuka tahansa voi vaatia vapautta yleisesti. Tällä tavoin kehittyy taistelu käsitteiden oikean tulkinnan ja käytön suhteen. ”Demokratiasta” on tullut yleinen perustuslaillinen käsite, kaikkia leirit pyrkivät omimaan sitä itselleen eri tavoin.²⁸⁷

Mikäli Perelman ja Koselleckia on uskominen, kielellisessä toiminnassa abstrakteja käsitteiden pohjalta voisi myös haastaa vallitsevaa järjestystä. Huomio tuntuu pätevän Geneven kongressin poliittisesti sekalaisen joukkion kohdalla. Perelmanin teesien mukaisesti sen puhujia olisikin yhdistänyt rauhan, demokratian ja vapauden ideaalien taustalla myös pyrkimys reformiin. Ajatuskannan mukaan käsitteet olisivat abstraktiudessaan toimineet toisistaan jyrkästikin poikkeavia ideologioita yhdistävänä maaperänä, jonka pohjalta ylipäätään voitiin kokoontua debatoimaan.

Kongressin ryhmittymien suotavina pitävien arvojen, ideaalien joihin vedottiin niitä kummemmin perustelematta, sekä ”tosiseikkojen” kartoittamiseen lähtökohdan tarjoavat eri ryhmittymien alkupuheenvuorot ja julistukset. Rauhan ja vapauden liiton Geneven ja Pariisin komiteat olivat valmistelleet yhteistyössä jo etukäteen virallisen ohjelman. Siihen on kirjattu kolme kohtaa, joiden tarkoitus on ilmaista se, mistä istunnoissa olisi suotavaa ja laillista puhua. Ohjelma luettiin ääneen ennen virallisen puheosuuden alkamista ja sen kohtiin viitattiin useaan kertaan myöhemmin – osan puhujista eksyessä organisoiijien mielestä puheessaan sivuraiteille. Välittömän hyväksymisensä sijaan ohjelma synnytti kuitenkin kiivasta keskustelua – sen kaksi ensimmäistä kohtaa pyrittiin jopa

²⁸⁴ Perelman 1996, s. 36.

²⁸⁵ Perelman 1996, s. 33.

²⁸⁶ Perelman 1996, s. 34.

²⁸⁷ Koselleck 2004, s. 253.

sulkemaan koko keskustelun ulkopuolelle ja koko organisaation nimestäkin keskusteltiin. Konservatiivismieliset sveitsiläiset julkistivat kongressin toisena päivänä oman vastaohjelmansa. Lausannen kongressin työläiset olivat lukeneet oman adressinsa jo edeltävänä päivänä, asetellen tarkkaan oman ajattelunsa lähtökohdat, joiden hyväksymisen he asettivat osallistumisensa takeeksi. Myös sosialistien julistus herättivät äänekkäitä vastalauseita ja lukuisia puheenvuoroja.

Vertailemalla kilpailevia ohjelmajulistuksia pyrin hahmottamaan erilaisia argumentatiivisia lähtökohtia. Käsittelen myös lyhyesti kuinka tiettyjä premissejä pyrittiin myöhemmin vahvistamaan ja kilpailevia lähtökohtia kuvaamaan epäedullisessa valossa. Yleisöjen tarkastelun ohella esisopimusten kartoittamisen voi tulkita myös kongressin kielellisen ja intellektuaalisen matriisin tarkasteluksi.²⁸⁸ Yhteiset ja eriävät premissit, kuvaavat osaltaan rauhan ideaalin sirpaloitumista.

4.1 Rauha, vapaus ja demokratia

Rauhantutkija David Cortrightin mukaan koko yhdeksännentoista vuosisadan ajan rauhan kannattajat erosivat kahdessa perustavanlaatuisessa kysymyksessä: tuleeiko sotaa vastustaa absoluuttisesti vai konditionaalisesti; ja tulisiko rauha kytkeä muihin yhteiskunnalliseen oikeudenmukaisuuteen liittyviin kysymyksiin.²⁸⁹ Nämä kysymyksen muodostuivat ratkaiseviksi jakolinjoiksi myös Geneven kongressin puhujien kesken.

Jules Barni luki ääneen kongressin ensimmäisenä päivänä, muutaman puhujan jo pidettyä alkupuheenvuoronsa, tasavaltalaismielisten komiteoiden valmisteleman virallisen ohjelman. Siinä mainitaan:

Eikö perustavanlaatuinen ehto ikuiselle rauhalle [*la paix perpétuelle*] kansakuntien kesken, ja joka ihmiselle, ole vapaus, ja niiden kansainvälisten suhteiden kautta, vapaiden demokratioiden muodostaman konfедераation perustaminen muodostaen Euroopan yhdysvallat?²⁹⁰

”Ikuinen rauha” viittaa todennäköisesti aikaisempiin rauhansuunnitelmiin. Muun muassa apotti Saint-Pierre, Jean-Jacques Rousseau ja Immanuel Kant käyttävät termiä teostensa kannessa. Kantin

²⁸⁸ Austinilta omaksutun kielifilosofisen jargonin avulla Quentin Skinner rakentaa lopulta arkijärjellekin varsin ystävällistä kehotusta tutustua ”aikaan” ja tutkimuskohteeseen liittyvään kielenkäyttöön sekä laajempaan keskusteluun, joka debatoitun aiheen teemoilta on käyty. (Skinner 2002). Vastareaktioiden tarkasteleminen auttane osaltaan hahmottamaan sitä, kuinka laajaa suosiota eriävät lähtökohdat puheille nauttivat Geneven kongressisaleissa.

²⁸⁹ Cortright 2008, s. 30.

²⁹⁰ Annales, s. 127.

Ikuiseen rauhaan ilmestymisen myötä, käsite oli laajalti tunnettu.²⁹¹ Nostaessaan tavoitteekseen ”ikuisen rauhan” kongressin organisoijat, mitä ilmeisimmin, halusivat myös kenties määritellä itsensä näiden rauhanprojektien henkiseksi perilliseksi. Saint-Pierrelle, Rousseaulle ja Kantille oli yhteinen ennen kaikkea näkökanta, jonka mukaan juuri valtiojärjestelmä oli pohjimmiltaan toistuvien sotien syynä.²⁹²

Ohjelman toinen kohta julistaa:

Mitkä ovat käytettävissä olevat keinot valmistella ja jouduttaa tämän vapaiden kansojen konfедераation tuloa? Paluu vallankumouksen suuriin periaatteisiin, totuuksien odotettu paluu; kaikkien vapauksien vaatiminen, yksittäisten ja poliittisten; kaikkien moraalisten voimavarojen esiin kutsuminen, mielen herättäminen; kansanvalistuksen levittäminen; ennakkoluulojen tuhoaminen, jotka liittyvät rotuun, kansallisuuteen, uskontokuntaan, ja sotilashenkeen, etc.; pysyvien armeijoiden hävittäminen; vapauden mahdollistama taloudellisten intressien tasapaino; politiikan ja moraalin yhteensovittaminen.²⁹³

Kolmannessa, ja viimeisessä kohdassa, ohjelma ehdottaa pysyvän organisaation luomista, julistaen, että Geneven kongressin tulisi lyödä lukkoon suunnitelma ja valaa peruskivet ”demokratian ja vapauden ystävien” pysyväälle yhdistykselle.²⁹⁴

Adolphe Demeu tekee seuraavan huomion ohjelmasta: ”Näemme, vaikka ohjelma onkin laadittu kysyvin sananmuodoin, se pyrkii edistämään ratkaisuja joita kongressin organisoijat tarjosivat”.²⁹⁵ Kenties arvostelu liittyy tapoihin, joilla virallinen ohjelma pyrki jo ennen keskustelua konkretisoimaan vapautta. Koko kongressin osallistujille suunnatun ohjelma suosi Demeun mielestä liian läpinäkyvästi kongressin järjestäjille mieluisia ratkaisuja, esittäähän se perustavanlaatuisiksi ehdoksi pysyväälle rauhalle vapautta, joka puolestaan mahdollistuisi demokraattisten valtioiden muodostaman valtioliiton kautta.

Erityisesti vapaus, *liberté*, on ideaali, joka toistuu ohjelmassa useaan otteeseen. Käsitteen merkitys kongressin organisoijille tulee ilmi jo vuosikirjojen esipuheessa:

²⁹¹ Kantin tunnettu rauhan ehdotus on *Zum ewigen Frieden. Ein philosophischer Entwurf*, ranskaksi *Vers la paix perpétuelle*, vuodelta 1795.

²⁹² Charles Irénée Castel de Saint-Pierren Utrechtissa, Espanjan perimyssodan aikana, vuosien 1712 ja 1716 välillä julkaisema rauhan suunnitelma oli *Projet pour rendre la paix perpétuelle en Europe*. Teoksen teesien perustana näyttäytyy Euroopan kuningaskuntien ja tasavaltojen perustama hallitsijaystävällinen kansainliitto. Saint-Pierre halusi luopua joidenkin aiempien ajattelijoiden esittämästä koko maailman kattavasta liitosta, koska se pitkien välimatkojen takia oli liian kaukainen ajatus. Euroopan kansainliiton jäsenvaltioiksi Saint-Pierre ehdotti 18 tai 24 kristittyä valtiota, mutta Venäjän tai Turkin mukana oloon hän suhtautui penseästi. Rauhaa turvaava liittoneuvosto kokoontuisi jossain ”Euroopan vapaassa kaupungissa, mieluummin Utrechtissa”. Mikkeli 1994, s. 65 - 66.

²⁹³ Annales, s. 127.

²⁹⁴ Annales, s. 127-128.

²⁹⁵ Demeu 1867, s. 3.

Geneven kongressi ei epäilemättä ollut ensimmäinen Euroopassa järjestetty rauhankongressi. Lukuisat sitä olivat edeltäneet; mutta siinä missä niillä ei ollut muuta päämäärää kuin rauhasta saarnaaminen kristinuskon tai epämääräisen filantropian nimessä, jättäen huomiotta kokonaisuudessaan poliittiset olosuhteet [...]Geneven kongressin kannattajat ymmärtäessään, että ei voinut olla pysyvää ja kestäväää rauhaa siellä missä ihmiset eivät hallinneet itse itseään, antoivat kokoontumiselle tehtäväksi etsiä rauhan valtakuntaa vapauden kautta. Vaikka rauha olikin aina pyrkimyksistämme ensimmäinen, emme halunneet erottaa tavoitetta vapaudesta, jota ilman se jää välttämättä kuvitteelliseksi. Näin ollen Geneven kongressi eroaa olennaisesti edeltäjistään: se oli ensimmäinen Rauhaa vapauden kautta tavoitteleva kongressi [*Congres de la paix par la liberté*].²⁹⁶

Myös kongressin pohjalta syntynyt organisaatio kantoi nimessään vapautta ja useat puhujat nimittivät kongressia yksinkertaisesti ”rauhan ja vapauden kongressiksi”. Mihail Bakunin kuvasi myöhemmin käsitteen retorista merkitystä:

Sen nimi on Rauhan ja vapauden liitto. Nimi ilmaisee paljon; Tämä on kuinka eroamme heistä, jotka haluavat etsiä rauhaa hinnalla millä hyvänsä, jopa vapauden ja ihmisarvon hinnalla. Me teemme pesäeron englantilaiseen rauhankoulukuntaan, joka hylätessään kaiken poliittisuuden, kuvittelee, että Euroopan nykyiset valtiot kykenisivät saavuttamaan rauhan. Vastoin kuin nämä pariisilaisten ja englantilaisten äärimmäisen rauhaisat [*ultra-pacifiques*] näkemykset, meidän Liittomme julistaa, ettei se usko rauhaan, jota ei ole alistettu vapauden ylemmälle arvolle.²⁹⁷

Vapaus korostuu myös Geneven liiton myöhemmin julkaiseman lehden, *Euroopan yhdysvaltojen*, iskulauseessa. Motto oli muokattu Vegetiuksen tunnetusta aforismista – *Si vis pacem, para bellum*, ”Jos haluat rauhaa, varaudu sotaan” – muokattu versio *Si vis pacem, para libertatem*, ”Jos haluat rauhaa, varaudu vapauteen”.²⁹⁸

Kongressin virallisten julkaisujen teesit siitä, että rauha voi versoa vain vapaudesta, on rauhan ideaalin jonkin asteinen konkretisointi. Samalla vapaus kuitenkin jää määrittelemättä. Kuten Marx Engelsille kirjoittamassaan kirjeessä toteaa, saattaa se tasavaltalaisessa ohjelmajulistuksessa ”tarkoittaa aivan mitä tahansa. Jopa vapaakauppaa.”²⁹⁹ Kytkemällä rauha vapauteen, vapauden määrittely avaa tien kuvata rauhan ehdot. *Liberté* vaikuttaisi täyttävän roolinsa uudistusmielisiä yhdistävänä, abstraktina arvona.

Rauhan alistaminen vapaudelle on tärkeä suhde, joka esiintyy myöhemmin usean tasavaltalaisen ja sosialistin argumentaation lähtökohtana. Esimerkiksi Puheenjohtaja Pierre Jolissaint toteaa hyödyntäen myös varsin raamatullisia vertauksia: ”Me tulemme vielä löytämään luvatus maan, missä

²⁹⁶ Annales, s. viii.

²⁹⁷ MB1, s. 39.

²⁹⁸ Baechler 2004, s. 307.

²⁹⁹ Marxin kirje Engelsille, 04.09.1867. MEW 31, s. 338.

toistaan erottamattomat sisarukset, rauha ja vapaus hallitsevat! Älkää sanoko: näin ei tule käymään, se ei tule koskaan olemaan; sitä ei tule tapahtumaan, joten tämä on mahdotonta.”³⁰⁰ Amand Gögg puolestaan toteaa: ”Haluamme rauhaa, mutta se pysyvästi saadaksemme, on välttämätöntä aluksi varmistaa eri väestöjen vapaus.”³⁰¹ Bakunin puolestaan toteaa: ”[...] rauha voidaan perustaa ainoastaan oikeudenmukaisuudessa ja vapaudessa elävien kansojen solidaarisuuden kautta”.³⁰² Vapauden konkretisoinnista – käsitteen merkityksestä ja oikeasta soveltamistavasta – muodostui taisteluareena erilaisia ratkaisuja suosineiden ryhmittymien välille.

Vapauden ohella vedotaan kahteen muuhun vallankumouksen suureen periaatteeseen, veljeyteen ja tasa-arvoon sekä demokratian ”laveaan” käsitteeseen, kuten *Peace Society*n artikkelissa ilmaistiin. Nämä arvot toimivat ohjelmassa ja useissa puheissa vapauden ohella rauhan ehtona. Jules Barni puhuu kongressin vieraista demokratian ja rauhan sankareina,³⁰³ Garibaldin julistuksen 11. kohdan mukaan ”ainoastaan demokratia voi turvata vapauden”,³⁰⁴ Émile Acollas puolestaan kuvaa kuinka rauhaan päästäisiin turvaamalla eurooppalainen demokratia ja ”valloittamalla” vapaus.³⁰⁵ Ohjelmassa vapaus ja demokraattinen hallitusmuoto esitetään ”perustavanlaatuisena ehtona” pysyvälle rauhalle.³⁰⁶

Rauhan kytkeminen vaatimukseen vapauden ideaalista, ja demokratian vaatimuksesta, oli myös tapa, jolla Geneven kongressin virallinen ohjelma erosi useista muista ajan rauhan yhdistyksistä. Frédéric Passyn, joka myöhemmin palkittiin ponnisteluistaan ensimmäisellä Nobelin rauhanpalkinnolla, innoittamana Pariisissa saman vuonna Geneven Rauhan ja vapauden liiton kanssa perustettu *Ligue internationale et permanente de la paix* asetti rauhalle ehdot varsin eri tavoin:

Me emme halua ... kaataa mitään, muuttaa mitään, vaan haluamme muutoksen joka on silmiemme edessä tapahtuvan nopeammin. Me haluamme, nyt kun sivistyneestä maailmasta on tulossa yksi yksikkö, elävän verkoston, jota ei voi tuhota tekemättä ... vahinkoa kaikille; [haluamme] työntää sivistyneen maailman ääri rajoja ja sen jälkeen ulottaa ne villien ja barbaarien maailmaan, elinpiiriin, jossa epäonninen luonnontila yhä vallitsee. Me haluamme lain emmekä voiman käytettävän päätettäessä, ei ainoastaan yksilöiden ja kaupunkien olosuhteista vaan myös kansakuntien olosuhteista.³⁰⁷

³⁰⁰ Annales, s. 168.

³⁰¹ Annales, s. 166.

³⁰² MB1, s. 39.

³⁰³ Annales, s. 129.

³⁰⁴ Annales, s. 139.

³⁰⁵ Annales, s. 122.

³⁰⁶ Annales, s. 127.

³⁰⁷ Cooper 1991, s. 35.

Demokratia tai tasa-arvo eivät vaikuttaneet näyttäytyneen Passylle rauhan edellytyksiä. Taloustieteilijä puhui vähittäisten uudistusten puolesta ja kannatti kansainvälistä sovittelujärjestelmää kokonaisvaltaisten muutosten sijasta. Hänen mukaansa edistys koituisi asteittaisista uudistuksista, ei vallankumousvaatimuksista. Passy uskoi, että poliittinen vapaus ja yhteiskunnallinen oikeudenmukaisuus kehittyisivät luonnostaan, kun yhteiskunta vapautettaisiin sodan ja ylisuurten sotilasmenojen taakoista – liberaali talouspolitiikka johtaisi vaurauteen, jolloin epäoikeudenmukaisuuden ja köyhyyden ongelmat ratkeaisivat itsestään. Lemonnierin sanoin, Frédéric Passy ”vältteli suurella varovaisuudella poliittista leimautumista”.³⁰⁸ Geneven kongressin vuosikirjoissa alaviitteissä todetaan Passysta, että tämä oli perustanut ”rauhanliiton, joka seurasi täysin muinaisten angloamerikkalaisten yhdistysten mallia. [...] sen luonne oli aivan toisenlainen kuin rehellisesti demokraattisten Pariisin ja Geneven komiteoiden.”³⁰⁹

Toisistaan eriäviä ”rauhankäsityksiä” voi tarkastella myös Johan Galtungin tarjoaman mallin valossa. Sosiologi ja jakaa käsitykset negatiiviseen ja positiiviseen. Näistä negatiivinen rauha ilmentäisi sotatilan ja suoran väkivallan uhan poissaoloa. Positiivisen rauhan edellytykset puolestaan ovat huomattavasti laajemmat: sosiaalinen oikeudenmukaisuus, yhtenäiset mahdollisuudet elämässä, vallan ja yhteiskunnan voimavarojen oikeudenmukainen jakaminen, demokraattiset osallistumismahdollisuudet sekä puolueettoman oikeusjärjestelmän olemassaolo muodostavat mahdollisuuden kestävämmän rauhan rakentamiselle. Tietty diktatuuri voisi esimerkiksi täyttää negatiivisen rauhan määritelmän, mutta ei positiivisen rauhan määritelmää, mikäli se ”rakenteellisesti” aiheuttaisi väkivaltaa.³¹⁰ Geneven kongressin virallisen ohjelman voidaan katsoa edustavan jälkimmäistä ”käsitystä”. Premissin arvohierarkia, joka alisti rauhan vapauden, tasa-arvon ja demokratian käsitteille avasi samalla mahdollisuuden keskustella näiden rauhaa määrittelevien käsitysten sisällöstä.

Siinä missä laveat ideaalit olivat *Peace Society*n mukaan syösseet Geneven kongressin tuhon tielle, juuri abstraktiudessaan ne mahdollistivat eri ryhmittymien yhtymisen mielenilmaukseen. Ohjelman julistaessa Euroopan keisarikuntien olevan kykenemättömiä tarjoamaan vapautta, viemään ihmisiä kohti ”rauhan valtakuntaa”, nousi esiin kysymys siitä, oliko laillista toimia monarkioiden säätämiä lakeja vastaan. Syntyneiden reaktioiden perusteella premissi, joka alisti rauhan vapaudelle, implikoi

³⁰⁸ Lemonnier 1867, s. 6.

³⁰⁹ Annales, s. 36.

³¹⁰ Ks. esim. Galtung 1996, s. 31 - 32.

varsin radikaaleja loppupäätöksiä. Premissiin rauhasta ja vapaudesta sisältyi radikalismien siemen, joka ei jäänyt useilta konservatiivisimmilta rauhanystäviltä huomaamatta.

4.2 Laillisuus

Välittömästi ohjelman lukemisen jälkeen muuan sveitsiläinen tohtori Schmidlin, joka – ”tottumattomana puhumaan ranskaa ja ottaen puheenvuoron valmistautumatta” – totesi edustavansa Baselin kansalaisia. ”Heidän nimissään”, Schmidlin kuulutti haluavansa suunnata huomiota ohjelman kysymyksiin, jotka komitea oli valmistellut. Sveitsiläinen luki aluksi baselilaisten muodollisen mandaatin kongressille:

Allekirjoittaneet Baselin kaupungin kansalaiset ja asukkaat, ottaen huomioon, että ponnistelut yleisen ja kestäväen rauhan hyväksi, ovat yksi valtioiden ensisijaisista velvollisuuksista ja hyödyistä; Ottaen huomion, että tämä totuus saattaisi saada suurimmista suurimman vaikutuksensa vapaan, kestäväen ja yleisen useiden maiden kansalaisten, unionin, joka toimisi perustuslaillisissa ja voimassaolevien lakien mukaisesti; Olettaen, että Geneven kansainvälinen kongressi tavoitteena on unioni tässä mielessä; Julistavat haluavansa ottaa osaa Kansainväliseen rauhankongressiin.³¹¹

Manifesti on selkeä irtiotto kaikesta vallankumouksellisuudesta ja huokuu tiettyä varautuneisuutta Geneven liittoa kohtaan, jonka intressit ja luonne eivät kenties olleet täysin Baselin asukkaille selvillä. Se päättyy toteamukseen, siitä – että vain olettaen, että ”kongressin organisoijien käyttämät keinot lukeutuvat voimassaolevan lain rajoihin”, kykenevät baselilaiset ottamaan osaa kongressiin. Vaikka kansainvälinen rauhaa turvaava unioni vaikuttaa myös baselilaisille suotuisana ratkaisuna, vastoin kuin virallisessa ohjelmassa, aktiivisena toimijana rauhankysymyksen suhteen esitetään kansalaisen sijaan valtio. Rauha määrityy esivallan velvollisuudeksi ja hyödyksi, joka tulisi toteuttaa voimassa olevien lakien pohjalta. Schmidlin toteaa:

Arvostamme miehiä, jotka ovat saattaneet tämän kokoontumisen alulle. Me haluamme rauhaa ja haluamme työskennellä sen puolesta, mutta meidän tulee käyttää ainoastaan rauhanomaisia ja laillisia keinoja rauhan vuoksi ja rauhan puolesta. Teemme tämän varauksen ennen kaikkea sveitsiläisten intressien vuoksi. Helvetian tasavalta on pieni ja heikko; se ei voi toivoa, että sen lakeja kunnioitetaan, ellei se itse kunnioita muiden valtioiden lakeja. Tämä on syy, miksemme halua lainata maaperäämme ja kokouspaikkojamme muita hallituksia kohtaan vihamielisesti suhtautuville.³¹²

³¹¹ Annales, s. 128.

³¹² Annales, s. 129.

Paikalla puheita kuunnellut Adolphe Demeu toteaa, että siinä missä Geneven kongressin ”keskuskomitea oli alistanut rauhan idean vapauden idealle, baselilaisten vastaohjelma teki vastakkaisen ehdotuksen”. Belgialainen korostaa sitä seikkaa, että laista puhuessaan baselilaiset eivät katsoneet ainoastaan Sveitsin lain toimivan rajoituksena toiminnalle, vaan eri osallistujien kotimaiden lakien olevan yhtä lailla kunnioituksen arvoisia. Ilmeisen sarkastisesti Demeu kommentoi: ”He ehdottivat, että esimerkiksi ranskalaiset kansalaisten, joiden oli täytynyt paeta kotimaansa kamaralta, paeta valtiosääntöään [*constitution*] ja lakejaan kokoontuakseen vapaasti, tulisi toimia vain hänen majesteettinsa, Napoleon III, myöntämän perustuslain sallimissa rajoissa.”³¹³

”Pitäydymme näissä vaatimuksissa rauhan itsensä intressien tähden.”, Schmidlin jatkoi, ja perustelee näkemyksiään siitä, että rauhaan tulisi pyrkiä vain rauhanomaisin ja laillisin keinoin:

Kansainvälinen moraalit ei perustu erilaisille periaatteille kuin henkilökohtainen moraalikaan. Vaan, mikäli haluan asua sopuinnussa naapureideni kanssa, minun ei tulisi sekaantua heidän asioihinsa. Ei ole meidän tehtävämme muuttaa tai arvostella muiden kansakuntien instituutioita. Se on näiden valtioiden itsensä tehtävä. Onhan niin, että kansoilla on sellainen hallitus kuin ne ansaitsevat...³¹⁴

Sveitsiläisen kommentin kerrotaan aiheuttaneen valtaisan vastavirran vyöryn. Osa yleisöstä vaati tohtorin välitöntä poistamista lavalta, mutta sananvapauden nimissä komitea antoi hänen viimeistellä puheensa.³¹⁵ Saatuaan puheenvuoron Schmidlin itse huomautti yleisöä: ”Pyydän jäseniä, jotka minut keskeyttivät, olemaan pakottamatta todistamaan toista kertaa sitä, etteivät miehet kykene kestäämään eroavaa mielipidettä kokouksessa, jossa vapauden ja demokratian sanojen tulisi kaikua.” ”Unohdatte itse veljeyden periaatteet!” oli kansalainen Rousselle vastannut. Tämän jälkeen Schmidlin moitti tasavaltalaisia näkemyksestä, että ”demokratia on rauha”, pyrkien lukuisin esimerkein todistamaan, että myös kansanvalta kykeni sotia aiheuttamaan.³¹⁶

Baselilaisen näkemysten taustalta lienee hahmotettavissa ennen kaikkea huoli Sveitsin puolueettomuudesta. Ranskan vallankumouksen sotien yhteydessä Sveitsin kantonit oli valloitettu ja vasta Wienin kongressissa itsenäisyys oli palautettu – vain hieman yli viisikymmentä vuotta ennen kongressin järjestämistä. Vaikka Euroopan suurvallat olivat tunnustaneet puolueettomuuden, itsenäisyys sveitsiläisten mielissä ei ollut tuolloin itsestäänselvyys, olihan Euroopan karttaa piirretty uudestaan useaan otteeseen kongressin alla.³¹⁷

³¹³ Demeu 1867, s. 5.

³¹⁴ Annales, s. 129.

³¹⁵ Annales, s. 129.

³¹⁶ Annales, s. 130.

³¹⁷ Ks. liite 1. Eurooppa 1866 – 1868.

”Ensimmäinen sveitsiläinen puhuja joka sai puheenvuoron, haastoi koko mielenosoituksen idean maansa etujen nimissä”, selittää Demeu yleisön paheksuntaa ja toteaa, että Sveitsin maaperä oli juuri vapautensa vuoksi valittu protestipaikaksi suurinta osaa Eurooppaa hallitsevien despoottisten hallituksia vastaan. Belgialaisen mukaan puhujalla oli oikeus esittää mielipiteensä, mutta toteaa, että oli perin kiusallista kun hän väitettä kehittäessään lausui: ”Uskon, että kansoilla on sellainen hallitus kuin mitä ne ansaitsevat.”³¹⁸

Myöhemmin lukuisat kongressin ohjelmaa kannattaneet puhujat takertuivat juuri tähän, puheenvuoronsa valmistautumatta ottaneen Schmidlinin epäonnekkaaseen tokaisuun. Giuseppe Garibaldi toteaa: ”Sveitsin itsenäisyys on minulle rakas; se on arvokas minulle kuten se pojista, jota arvostaa eniten ja jolle on kaikkein omistautunein. Myös, voin sen vahvistaa, se en ole minä saati ystäväni, jotka sen saattaisivat vaaraan koskaan.” Tyynnyteltyään pelkoja Garibaldi esittää kantansa aikaisempaan tohtori Schmidlinin vertaukseen siitä, että kansat ansaitisivat näköisensä hallituksen. Hän argumentoi:

Jos, nähdessään ihmisen hukkuvan järvenne vesissä, lapseni kysyisivät minulta: Pitäisikö meidän rientää hänen avukseen, ansaitseeko hän tämän? – Minä vastaisin: älkää enää pohdi, älkää välittäkö siitä minkä arvoinen hän on, vetäkää hänet turvaan, auttakaa häntä.³¹⁹

Kenraali painottaa, vielä, ettei ole samaa mieltä niiden kanssa, jotka sanovat ”kansat ovat saaneet mitä ansaitsevat: kaikki itsensä ja jokainen maansa edun puolesta.” Garibaldi mainitsee, että tämän sijaan hän on ”aina suositellut, aina kun ihminen on vaarassa, meidän tulee, maksoi mitä maksoi, pelastaa hänet”.

Tutulla premissillä, viattoman puolustamisen tärkeydellä, Garibaldi pyrkii luomaan uskottavuutta perustelulle oikeudesta arvostella despoottisia hallituksia. Analogian foroksena toimii ”hukkuvan pelastaminen” ja ”teemana” oikeus puuttua naapurikansojen asioihin.³²⁰ Samalla kenraali tulee myös kuvanneeksi despoottisia hallituksia hukuttavaksi mereksi. Analogia pyrkii vahvistamaan väitettä siitä, että rauhaan on oikeus pyrkiä keinoilla, jotka eivät ole kansalaista sortavan maan lakien mukaisia. Myös ranskalainen ateisti de Ponnat seuraa samankaltaista logiikkaa:

Eilisessä istunnossa kuulimme erästä puhujaa, jolle haluaisin vastata muutamin sanoin, hän oli Baselista, Herra Schmidlin. Hän sanoi meille, että meidän tulisi noudattaa suurta varovaisuutta tässä kokoontumisessa. Kyllä, toden totta, me haluamme olla kovin varovaisia; mutta meille lienee myös hyvin sallittua, meille orjille, ravistaa kahleemme

³¹⁸ Demeu 1867, s. 10.

³¹⁹ Annales, s. 136.

³²⁰ Perelman 1996, s. 130.

täällä vieraalla ja vapaalla maaperällä. Me pyydämme, ja olemme varmoja että sen saamme, hieman armoa vangituille.³²¹

Samaistamalla despotismin alla elävät vankeihin ja orjiin, paroni esittää, että heillä on oikeus puhua vangitsijoitaan vastaan vapaalla maaperällä. Hän jatkaa vielä tarjoten esimerkkejä sveitsiläisten omasta historiasta:

Tällä puhujanlavalla rohjettiin eilen sanoa, sveitsiläisen suulla, että ihmiset kuten kansatkin ansaitsevat kohtalon, jonka heidän hallituksensa heille asettavat. Minä kysyn teiltä, ansaitsiko Jeesus tulla ristiinnaulituksi fariseusten toimesta? Ansaitsivatko muinaiset sveitsiläiset olla Habsbourgien baillien orjuuttamia? Varmastikaan eivät! ja uskon, ettei yhdenkään Wilhelm Tellin pojista tulisi lausua yhtä halveksittavaa teoriaa.³²²

Niin Kristus kuin Wilhelm Tell – joka oli koko vuosisadan symboloinut kapinaa tyranniaa vastaan niin Sveitsissä kuin laajemmin Euroopassa – toimivat perustana hakea hyväksyntää väitteelle siitä, että vapaan miehen on oikeus julistaa että myös kansojen tulisi pyrkiä itsenäisyyteen ja vapauteen. Myös ranskalainen Simon de Trèves, puolustaa epäsuorasti oikeutta arvostella muiden maiden hallitusmuotoja todeten, että ”nykyisessä talouden ja teollisuuden tilassa, ihmisillä on tuhat kertaa enemmän syytä olla henkilökohtaisia hallituksia vastaan, ettei sodan vitsaus pääse valloilleen.”³²³

Baselilaisten näkemystä siitä, että rauha oli pidettävä ”kansan” itsensä sisäisenä kysymyksenä ja siihen tuli pyrkiä vain vallitsevien lakien asettamissa rajoissa, asettui puolustamaan James Fazy. Vanha radikaalijohtaja toteaa olevansa samaa mieltä, että ”suorista provokaatioista” tulisi pitäytyä, ”Sveitsin valaliiton” puolueettomuutta ei saisi vaarantaa. Hän myös huomautti, ettei ihmisiä tulisi pelotella vallankumousten vaaroilla, jotka saattaisivat avata mahdollisuuden epämiellyttävälle syytöksille ja harhauttaa kongressia päämäärästään. Tämä jälkeen hän toteaa varsin jyrkästi ohjelman kahdesta ensimmäisestä kohdasta, joita Geneven poliittiset puolueet olivat olleet myös valmistelemissa:

Yleiset julistukset, jotka löytyvät kahdesta ensimmäisestä kappaleesta ohjelmasta, lankeavat banaaliuden puolelle; olisi näin ollen parempi rajata nämä kohdat ja käsitellä vielä huolellisemmin kolmas kohta, joka liittyy kongressin pysyvään organisaatioon, jotta sen toiminta olisi vakavasti otettavaa ja tehokasta.³²⁴

³²¹ Annales, s. 195.

³²² Annales, s. 167.

³²³ Annales, s. 192.

³²⁴ Annales, s. 132.

Pyrkimyksessään sivuuttaa ohjelman ensimmäiset kaksi kohtaa vanha poliitikko päätyy myös varsin poleemisesti ehdottamaan Rauhan ja vapauden liiton sijaan toisenlaista nimeä kongressin yhdistykselle: *Confédération de la Paix*, ”Rauhan konfедераatio”.³²⁵ Fazy myös toteaa:

Minun tulisi protestoida niitä tulkintoja, jotka Baselin valtuutettu antoi ohjelmallemme, mutta huomaa olevani samaa mieltä hänen kanssaan siitä, ettei Sveitsin itsenäisyyttä tulisi asettaa vaaraan; sillä, mikäli tämä itsenäisyys tuhottaisiin, ei Euroopasta enää löytyisi yhtä ainoaa maapalasta, jossa voisi rauhassa harkita asioita [...]³²⁶

Vetoamalla Sveitsin itsenäisyyden ainutlaatuisuuteen, Fazy argumentoi, että sen puolueettomuuden säilyttäminen on tärkeämpää kuin vallankumoukselliset vaatimukset. Vetoamusta keskustelun rajaamisesta ainoastaan ohjelman kolmanteen kohtaan sekä symbolista muutosta, vapauden poistamista kongressin pohjalta perustettavan liiton nimestä, ajoivat läpi myös muut geneveläiset poliitikot, saamatta kuitenkaan hyväksyntää esityksen tiimoilta järjestetyssä äänestyksessä.

Adolphe Demeu suorastaan vimmastuu Fazyn ehdotuksesta keskustelun rajaamisesta. Pamfletissaan hän toteaa:

Fazyn mukaan ehdotelmat, jotka ohjelmasta löytyvät ovat niin suuria itsestäänselvyyksiä, että ne ovat suoranaisia kliseitä. Kuka voisi [Fazyn mielestä] edes evätä, etteikö rauhan tulisi rakentua demokratialla, joten miksi vaivautua keskustelemaan koko ajatuksesta? [...] Kerratkaamme: Sveitsi on vapaa maa. Se tarjoaa vieraille tribuuninsa vieraanvaraisuuden. Kongressissa vallitsisi täydellinen vapaus. Mainiota! Mutta sveitsiläiset puhujat ehdottavat heti alun alkajaisiksi, lisätä yhden ehdon, siitä, ettei kongressi keskustelisi peruseriaatteistaan! Miten outoa vapautta! Miten erikoista vieraanvaraisuutta! Yhtäläillä kongressia olisi voinut pyytää jo ennen istuntojaan tekemään itsemurhan.³²⁷

Sen sijaan, että ohjelman kaksi ensimmäistä kohtaa olisivat olleet truismeja, jotka eivät kaivanneet lisäkeskustelua, belgialaiselle Demeulle ne näyttäytyvät elintärkeinä. Fazyn pyrkimyksenä rajata rauhan ehdoista – demokratiasta ja vapauden olemuksesta – keskusteleminen kongressin ulkopuolelle saattoi olla vanhan poliitikon pelko siitä, mihin ideaalien konkretisoiminen saattaisi johtaa.

Laillisuus, arvo johon sveitsiläiset vetosivat, esiintyi premissinä myös lukuisten vieraiden puheenvuoroissa, tosin tässä yhteydessä tehtiin tiukka erottelu ”oikeiden” ja ”väärien” lakien kesken – sekä laillisen ja laittoman valtion välillä. Uudistuksia vaatineet puhujat esittivät despoottiset hallitukset laillisen päätäntävällän anastajina. Tätä kautta ei niiden säätämiä lakeja, jotka olivat todellisen vapauden arvon vastaisia, tullut kunnioittaa. Käsite ”laillinen valtio” oli termi, jota useat

³²⁵ Annales, s. 132 - 133.

³²⁶ Annales, s. 133.

³²⁷ Demeu 1867, s. 10.

tasavaltalaiset puhujat käyttivät luonnehtimaan hyväksyttävää poliittista järjestelmää. Laillisuuden merkityksestä kiisteltiin. Esimerkiksi Edgar Quinet kuvailee tasavaltalaisten tilannetta Napoléonin vallankaappauksen jälkeen: ”Sillä oli ollut rikos uskoa valan pyhyteen; uskoa lakien pyhyteen; ja tärkeimpänä kaikista, olla palvelematta epäoikeudenmukaisuutta; tänään, muistakaa tämä, on hyvin olla jälleen syyllinen.”³²⁸ Quinet korostaa keisarin toimien laittomuutta ja vallankaappauksen jälkeen säädettyjen lakien laittomuutta. Historioitsija ja poliitikko Louis Blanc, kirjeessään kongressille toteaa puolestaan: ”Uskokaa ja tehkää hyvin ystävillemme Kongressissa, johon minä liityn jo edeltä, sydämelläni ja mielelläni, heidän mielenosoitukseensa kansojen veljeyden [*fraternité*] puolesta ja hallitusten oikeutta [*le droit*], jonka he ovat itselleen ottaneet, vastaan [...]”³²⁹

4.3 Luokkasota

Kongressin ensimmäisenä päivänä luettiin myös Lausannen kongressin adressi. Internationaalinen äänenavaajana toimi James Guillaume, joka esitti työväenliiton jäsenten periaatteet rauhankysymyksestä keskusteltaessa. Muiden ryhmittymien adressien ollessa luonteeltaan enemmän tervehdyksiä kongressille, oli sosialistien äänenavaus suoranainen julistus, jonka periaatteet he asettivat osallistumisensa ehdoksi. Guillaumen lukema esitys alkaa seuraavasti:

Ottaen huomioon,

Että sota painaa raskaimmin työväenluokan harteilla, jolta se ei riistä ainoastaan ehtoja, vaan joka joutuu maksamaan siitä verellään.

Että aseistettu rauha lamauttaa tuotantovoimat, vaatien työläiseltä pelkästään tarpeetonta työtä ja uhkailee tuotantoa asettamalla sodan uhan pelon sen ylle.

Että rauha, ensimmäinen yleinen hyvinvoinnin ehto, tulisi vuorostaan turvata uudella asioiden järjestyksellä, jota ei luonnehtisi enää kahden luokan yhteiskunta, jossa toinen hyväksikäyttää toista.³³⁰

Kaikki kolme kohtaa kuvaavat työväenluokan ensisijaista asemaa suhteessa sotaan. Puhuminen pysyvän rauhan mahdollistavasta ”uudesta asioiden järjestyksestä”, jossa ei olisi kahta luokkaa, viittaa tasavaltalaisen ohjelman sisältämän poliittisen reformaation vaatimuksen sijaan paljon voimakkaampaan muutoshakuisuuteen. Siinä missä virallisessa ohjelmassa loppuehdotelmana

³²⁸ Annales, s. 161.

³²⁹ Annales, s. 153.

³³⁰ Annales, s. 124 - 125.

näyttäytyy ”demokratian ystävien” järjestön perustaminen, keinoista, kuinka työläisten luokattomaan yhteiskuntaan saavuttaisiin, tässä kohtaa kuitenkin vaietaan tyystin.

Adressin toteamus rauhasta ennen kaikkea työläisten kysymyksenä oli näkökulma, joka esiintyi myöhemmin kongressissa useaan otteeseen. ”Kansalaiset, kaikkein innokkain pysyvän rauhan kannattaja, on kiistämättä työläinen; sillä se on hän, jonka kanuuna repii riekaleiksi taistelukentällä, se on jälleen hän jonka työ ja toiminta ruokkivat sotabudjettia”, toteaa esimerkiksi delegaatti Eugéne Dupont. ”Näin ollen, tästä näkökulmasta, hän haluaa rauhaa; mutta rauha ei ole periaate, se voi olla vain lopputulos”, hän esittää.³³¹ Vastaavasti saksalainen Sigismund Borkheim korostaa työväenluokan merkitystä rauhan asiassa ja pyrkii samalla osoittamaan kuinka omistava luokka halveksi rauhankysymystä:

Todellinen toiminta tämän yhdistyksen puolesta vaatii rehellistä liittoa työväenluokkien kanssa, sillä he ovat niitä, jotka aina tarjoavat lihan strategiien tuhoisille siirroille ja tempuille. Huomatkaa tarkkaan kuinka pieni onkaan pankkiirien, kauppiaiden ja suurten teollisuusjohtajien määrä, joka on vastannut myönteisesti kutsuunne. Ja eivätkö he ole aina niitä, jotka pitävät kovaa ääntä siitä kuinka vakaa rauhantila on ainoa asia, joka yleinen hyvinvointi vaatii? Teidänkaltaisenne liike on repinyt naamion heidän kasvoiltaan.³³²

Lausannen kongressin adressi jatkuu julistuksella siitä, että se osallistuu ”yksimielisesti ja kokonaisuudessaan rauhankongressiin” todeten sen pyrkivän osaltaan kaikin keinoin toteuttamaan pysyvien armeijoiden alasajo ja ylläpitämään rauha. Adressissa todetaan osallistumisen syynä olevan kuitenkin se, että ”saavutettaisiin nopeammin työväenluokan vapauttaminen ja vapaus pääoman vaikutuksesta, samoin kuin vapaiden valtioiden muodostama liitto koko Euroopassa.”³³³ Sanan ”nopeammin” käyttö on kuvaava. Työväenluokan nousu ja edessä hämöttävän uuden asioiden järjestyksen olomuoto esitetään kiistattoman tosiasiana. Siinä missä tasavaltalaisessa ohjelmassa korostunut arvohierarkia rauhasta ja vapaudesta toimi pohjana argumentaatiolle, sosialistit esittelevät luokkasodan ”tosiasiana”. Esisopimuksen mukaan pysyvän rauha vaatii luokkien välisen ristiriidan sovittelua.

Adressin lopuksi täsmennetään Internationaalien lähestymistä rauhankysymykseen: ”Että sodan ensimmäinen ja tärkein syy on pauperismi ja taloudellisen tasapainon puute, Että saavuttaaksemme sodan lopettamisen, ei ole riittävää lakkauttaa armeijoita, vaan tulisi myös muuttaa yhteiskunnallista järjestystä pysyvästi oikeudenmukaisemman tuotannon jakamisen suhteen. Jättää osallistumisensa

³³¹ Annales, s. 171.

³³² Annales, s. 175.

³³³ Annales, s. 125.

riippumaan rauhankongressin hyväksyntään yllä ilmoitetun suhteen.”³³⁴ Guillaumen luettua julistuksen vuosikirjoissa ilmaistaan kuinka se sai osakseen suosionosoituksia, jotka sekoittuivat protesteihin. Muuan kuulijoista olisi halunnut esittää vastalauseensa ”yhtä Lausannen adressin tahoa vastaan”, mutta puheenjohtaja Jolissaint huomautti, ettei keskustelu ollut vielä avoinna.³³⁵

Myöhemmin, tilanteen niin salliessa, sai asianajaja, Louis Jousserandot, lopulta puheenvuoron. Kansalainen totesi, kohua yleisössä aiheuttaen, että kongressin parissa oli julistettu ”työn sota kapitalismia vastaan”. Tämän jälkeen hän luki Lausannen adressia vastaan osoitetun protestin, jonka useat kongressin osallistujat olivat allekirjoittaneet:

Kansainvälisen kongressin, eli työläisten jotka kokoontuivat vähän aikaa sitten Lausannessa, edustajisto julisti eilen tällä puhujankorokkeella, että kongressin jäsenet asettavat rauhankongressiin osallistumisensa ehdoksi lukuisia seikkoja, joista eniten he korostivat sitä, että nykyinen yhteiskunta on jakautunut kahteen luokkaan: riistettyjen ja riistäjien [*exploités et celle des exploiters*]. Tästä esityksestä käy selkeästi ilmi, että riistetyillä viitataan juuri työväenluokkaan, joiksi lasketaan ilmeisesti vain ruumiillisen työn tekijät, ja riistäjillä teollisuuspatruunoihin ja johtajien luokkaan tai kapitalistirahoittajiin [*des capitalistes commanditaires*]. Delegaatio on päättänyt toteamaan, että nämä kaksi luokkaa tulisi korvata yhdellä tuottajien luokalla ja yhteiskunta tulisi järjestää tämän mukaisesti.³³⁶

Vaikkei Lausannen julistus suoranaisesti sisältänyt sanaparia *exploités* ja *exploiteurs*, eikä tarkemmin määritellyt luokkien sisältöä, oli Jousserandotin mukaan Internationaalinen näkökulma löydettävissä rivien välistä. Ranskalainen toteaa, että tietyt rauhankongressin jäsenet katsovat velvollisuudekseen esittää huomioita, siitä että luonnehdinnat riistetyistä ja riistäjistä ovat paitsi ”vaarallisia” myös ”epätarkkoja”. Protestin mukaan ei ole totta, että ”luonnonlait olisivat järjestäneet nyky-yhteiskunnan murheelliseksi näytelmäksi, jossa on kaksi vihollisleiriä. Pikemmin kapitalistin ja työläisen ominaisuudet ovat pysyvästi yhdistyneessä samassa henkilössä, ja että pääoma itsessään ei ole muuta kuin eilisen työtä, jota voidaan käyttää elävöittämään [*féconder*] tämän päivän työtä.”³³⁷

Pääomaan kytkeytyvien, vääriksi kokemiensa käsitysten purkamisen jälkeen protestoija vetoaa oikeudenmukaisuuteen, huomauttaen, että yhtä lailla kuin työläisellä myös kapitalistilla on oikeus lain ja vapauden yhdenmukaisuuteen. Sen sijaan että pääoma olisi olemukseltaan työläistä riistävä, se pyritään kuvaamaan päinvastoin yhteisön vaurauden ja hyvinvoinnin lähteenä. Suurin hyöty protestin mukaan ”niille joilta uupuu pääomaa”, olisi se, että raha kerääntyisi heidän lähelleen muodostuen näin helpommin saataville. Jousserandot toteaa, että ”on tarpeellista ymmärtää nämä

³³⁴ Annales, s. 125.

³³⁵ Kansalainen Alexis Giraud-Teulon, Pariisista.

³³⁶ Annales, s. 157.

³³⁷ Annales, s. 158.

vihamielisyydet pääomaa kohtaan, avata silmät kiistattomalle totuudelle, että tullakseen vähemmän köyhiksi tai enemmän rikkaiksi tulisi kaikkien tulla enemmän ja enemmän kapitalisteiksi.” Hän siteeraa vielä Benjamin Franklinia: ”Se joka sanoo, että voitte rikastua muutoin kuin työnteolla tai säästöillä, älkää tätä kuunnelko, hän on myrkyttävä!”³³⁸ Kymmenen allekirjoittanutta – joiden joukossa myös aikaisempi tohtori Schmidlin – kertovat omaavansa ”velvollisuuden taistella työläisten virheellisiä käsityksiä vastaan aina kuin on mahdollista”.³³⁹

Asianajajan ääneen lukeman vastalauseen ohella kongressin vuosikirjoista löytyy liitteenä anonyymi vetoamus, joka toimitettiin kongressille ”Geneven työläisten nimissä”. Myös tässä vetoamuksessa arvostellaan Lausannen edustajiston ”teennäisen” adressin pyrkimystä pakottaa kongressi hyväksymään väärät lähtökohtansa ”omistavien” ja ”omistamattomien” leireistä. Siinä todetaan myös:

Me, työläiset, jotka työskentelemme oman ja perheemme leivän eteen hiki hatussa, me haluamme, aina kun suinkin kykenemme, jakaa leivän onnettoman, kärsivän, sairaan ja vanhan työläisen kanssa, mutta emme halua antaa tätä leipää laiskalle työläiselle, hänelle joka ei halua työskennellä. Ne, jotka ovat allekirjoittaneet eilen luetun ohjelman, ovat egalitaarisen sosialismin kannattajia ja levellereitä [*niveleur*]. On pahaksi Rauhankongressille mikäli se antaa hyväksyntänsä moिसelle ohjelmalle!³⁴⁰

Lausannen adressin premissi kahdesta luokasta ja näiden välisestä taistelusta, sekä rauhan kytkeminen erityisesti ”riistetyn” osapuolen kysymykseksi, olivat sen vastustajien mukaan paitsi erheellisiä, myös rauhankongressille vaarallisia. Vastustajien mielessä premissin katsottiin implikoineen vaatimuksia vallankumoukselliseen toimintaan – laittomuuksiin porvaristoa kohtaan. Liberaalien esittämien näkemysten mukaan työläisten tulisi kohentaa kohtaloaan vain lain sallimissa rajoissa, pyrkien tätä kautta rauhanomaisesti muuttamaan yhteiskuntaa.

Luokkasota on selkeä, peittelemätön premissi, josta laajempaa yhteiskunnallista reformia vaativat puhujat kehittivät rauhaan liittyvää argumentaatiotaan eteenpäin. Sosialistien esisopimus kytkeytyi läheisesti kysymykseen rauhasta. Kuten ranskalainen Chemalé toteaa: ”sotien perimmäiseksi syyksi uskomme ihmisten jakautumisen kahteen leiriin; ylenpalttisuuden ja parasitismien, työn ja kurjuuden.”³⁴¹ Sekä Lausannen adressissa että useissa puheissa esisopimus pyrittiin esittämään tosiseikkana, joka ei kaivannut lisäperusteluista. Esimerkiksi Sigismund Borkheim esittää premissin

³³⁸ Annales, s. 158.

³³⁹ Sen allekirjoittajina oli myös taloustieteiden professori, Prosper Paillottet – tunnetun vapaakaupan puolestapuhujan Frédéric Bastiatin ystävä. Annales, s. 159.

³⁴⁰ Annales, s. 328.

³⁴¹ Annales, s. 238.

kuin kaikkien tietämänä tosiasiana, jolta turhaan yritetään ummistaa silmät: ”Älkäämme enää pakoilko! Älkäämme piilottako mitään! Yrittäkäämme puhua ilman liikoja älykkäitä aforismeja. Se, joka liikuttaa ihmisiä – ja tämä liikuttaja on ikiaikainen – on ennen kaikkea materiaalinen hyvinvointi, jota ilman massanne ovat rehellisiä, mutta oppimattomia. Jokaisen maan yhteiskunta on jakautunut ennen kaikkea kahteen vihamieliseen ryhmittymään, omistavaan ja proletariaattiin.”³⁴²

Belgialainen César de Paepe oli yksi harvoista sosialistidelegaateista, joka pyrki vahvistamaan kiisteltyä premissiä:

Minä kannatan, Lausannen kongressin työläisten kanssa, sitä että syy sodille, kaikista ensimmäinen ja perustavin sellainen, löytyy yhteiskunnallisista häiriöistä, talouden anarkiasta, toimeentulon puutteesta, pauperismista, yhteiskunnan jakautumisesta porvaristoon ja työläisiin, kapitalisteihin ja työntekijöihin, omistajiin ja proletariaattiin, tai jos näin haluatte (sillä näiden luokkien olemassaolon kielsivät täällä tietyt taloustieteilijät), ihmisiin, jotka elävät tuloillaan, vuokralla, koroilla, osingoilla, voitoilla ja miehet jotka elävät työllään; tai jopa ihmisiin joilla on ylimääräistä ja ihmisiin, jotka vain vaivoin tulevat toimeen.³⁴³

Luokkasodan premissiä pyrki puolustamaan myös Mihail Bakunin. Kuten Borkheim hän kuvaa yhteiskunnan kahtiajakautumisen realiteettina, jolta halutaan ummistaa silmät. Venäläinen kuitenkin tarkastelee ja puolustaa premissiä varsin yksityiskohtaisesti Geneven kongressille toimittamassaan ehdotelmassa *Fédéralisme, Socialisme, Antithéologisme*.

Bakunin pyrkii puolustautumaan erityisesti argumenttia vastaan siitä, että luokkajako olisi keinotekoinen rajalinja. Venäläinen toteaa: ”Suotta yritämme lohduttaa itseämme että ajatus on fiktiivinen todellisen vihamielisyyden sijaan, tai että olisi mahdotonta piirtää raja omistavan ja omistamattomien luokkien välille, vain siksi että nämä kaksi luokkaa sulautuvat yhteen useiden välillisten, huomaamattomien asteiden kautta.”³⁴⁴ Osoittaakseen luokkajaon olevan perusteltua hän tarjoaa analogian luonnontieteestä:

Luonnossa tämänkaltaiset rajalinjat eivät ole myöskään olemassa; elämän nousevassa asteikossa on esimerkiksi mahdotonta osoittaa kohta, jossa kasvikuunta loppuu ja eläinkunta alkaa, jossa eläimellisyys päättyy ja ihminen alkaa. Tästä huolimatta on kasvin ja eläimen, eläimen ja ihmisen välillä todellinen ero. Vastaavasti ihmisten yhteiskunnassa, huolimatta välillisistä vaiheista, jotka sijaitsevat tietyn tyyppisen ja toisenlaisen poliittisen ja yhteisöllisen elämä välissä, ovat luokkaerot voimakkaasti näkyvissä.³⁴⁵

³⁴² Annales, s. 174.

³⁴³ Annales, s. 288.

³⁴⁴ MB1, s. 50.

³⁴⁵ MB1, s. 50.

Analogia pyrkii osoittamaan, että vaikka luonnontieteellinen rajanveto eri eliöiden välillä on vaikeaa, ovat nämä kahdentyypiset oliot kuitenkin eroteltavissa toisistaan. Vertauksen foros, perusta, eläinten ja kasvien välillä tehtävästä intuitiivisesta erottelusta, pyrkii antamaan uskottavuutta teemalle siitä, että ihmisyyteiskunnan sisältä löytyvien luokat ovat identifioitavissa. Bakuninin analogia sisältää myös, kenties tahallisen, vertauksen: siinä missä kasvit kykenevät itse tuottamaan ravintonsa, joutuvat ovat eläimet toisenvaraisia; ne joutuvat käyttämään muita eliöitä selviytyäkseen.

Venäläinen argumentoi, että eliöelajien tapaan voidaan erottaa toisistaan ovat eri luokkien edustajat: ”Jokainen voi erottaa ylhäissyntyisen aatelisen talousaatelista, ylemmän keskiluokan pikkuporvaristosta ja jälkimmäisen tehtaiden ja kaupunkien proletariaatista, yhtäläillä kuka tahansa tunnistaa suurmaanomistajan, miehen joka elää tuloillaan, talonpojasta joka itse muokkaa maansa [...]”.³⁴⁶ Bakuninin mukaan kaikki nämä poliittisen ja yhteiskunnallisen elämän erilaiset tyypit voi pelkistää kahteen pääkategoriaan, jotka ovat ”diametraalisesti vastakkain ja luonnollisia vihollisia keskenään”. Näitä luokkia ovat ”etuoikeutetut luokat, jotka koostuvat kaikista heistä, joiden etuoikeus kumpuaa maasta tai pääomasta tai vain porvarillisesta koulutuksesta, sekä perinnöttömät työväenluokat, joilta on riistetty pääoma, maa sekä jopa alkeellinen koulutus.”³⁴⁷

Luokkasota oli premissi, jonka sosialistit olivat omaksuneet. Voimakkaasti kontestoitu lähtökohta toistui jokaisen sosialistin puheessa. Sen pohjalta rakentui vaatimus yhteiskunnallisesta ja taloudellisesta muutoksesta – kestävä rauha oli mahdollista saavuttaa vain sovittamalla taloudellinen epätasa-arvo, joka aiheutti vakavia konflikteja luokkien ja kansojen välille. Tasavaltalaistenkin suosimat ideaalit vapaus, tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus olivat yleisiä arvoja, joihin vedottiin argumentoidessa luokattoman yhteiskunnan puolesta.

Vaikkei luokkasotaa premissinä hyväksytty, monet liberaalit aikalaiset kyllä myönsivät sosiaalisen kysymyksen olemassaolon. Luokkasodan sijasta ongelmaa nimitettiin kuitenkin mieluummin ”työläisten vieraantumiseksi” ja ratkaisu pulmaan löytyi useiden tasavaltalaisten mukaan taloudellisten muutosten sijaan koulutuksesta ja valistuksesta.³⁴⁸ Kuvaavaa on tapa, jolla kaksi vuotta myöhemmin Lausannessa järjestetyssä Rauhan ja vapauden liiton kongressissa Jules Barni otti kantaa sosiaaliseen kysymykseen: ”Mikäli haluamme häivyttää luokkien väliset ristiriidat, olkaamme ensin reiluja toisillemme, ja lävistäköön ihmiskunnan periaate [*le principe d 'humanité*], käyttäytymisemme [*nos moeurs*], pehmentäen kuten lääkitsevä öljy halkeamat, jotka löytyvät

³⁴⁶ MB1, s. 51.

³⁴⁷ MB1, s. 51.

³⁴⁸ Hazareesingh 2002, s. 165.

sosiaalisen koneen laitteistosta. Työläiset ja patruunat, moralisoikaa, inhimillistäkää tämä työpaja, ja taloudellinen ongelma on pian ratkaistu.”³⁴⁹ Niin sanottu ”yhteiskunnallinen kysymys”, joka premissiin liittyi, sivuutettiin useiden tasavaltalaisten argumentaatioissa tyystin. Siinä missä rauha kytkeytyi vaatimukseen laajoista yhteiskunnallisista ja taloudellisista muutoksista, oli rauhankysymys tasavaltalaisille poliittinen. Ongelmaa työväestön katkeroitumisesta ei nähty välttämättä rakenteellisena. Demokratian, opetuksen ja yhteiskunnan yleisen vaurastumisen uskottiin ratkaisevan luokkien väliset ristiriidat.

4.4 Edistys ja ihmiskunta

Britanniasta käynnistynyt teollinen vallankumous – William Blaken runoissaan kuvaamat ”tummat, saatanalliset myllyt” – ja sen ihmiselämän perusteita ravisteleman vaikutus kuin maallisen vallan kyseenalaistanut Ranskan vallankumous, ”valistusajan hedelmä”, ennustivat 1800-luvun alussa omalta taholtaan uudenlaisen, sekulaarisemman, yhteiskunnan saapumista. Vuonna 1867 ei vaikuttanut niinkään selvältä, että tämä järjestys olisi juuri, myöhemmin voittoisaksi osoittautuneen ”liberaalin kapitalismin” sanelema. Keskiluokan poliittisten ideologistien takana velloivat massat. Nousevan porvariston alla kasvoi ja voimistui räjähtävää vahtia työväki ja köyhälistö – valmiina muuttamaan liberaalit vallankumoukset luoteeltaan yhteiskunnallisiksi.³⁵⁰

1800-luvulla haaveet utopioista eivät olleet uusia, mutta käsitteistössä tapahtuneet muutokset, sekä uudenlaista maailmanjärjestystä julistavien oppien kasvaminen massaliikkeiksi, kuvasivat osaltaan uskoa muutoksen mahdollisuuteen. Vuosisadalla kilpailevat ideologiat, kattavat yhteiskunnalliset kertomukset, jotka mobilisoivat ihmisiä kaikista luokista, kokivat päivänvalonsa. Andrew Heywoodin mukaan ydinideologiat, ”liberalismi”, ”konservatismi” ja ”sosialismi” kaikki heijastelivat osaltaan vastauksia muutoksen aiheuttamaan tyhjiöön – kysymykseen siitä minkälainen tulevan järjestyksen tulisi olla.³⁵¹ Ideologioiden voima oli niiden kattavuudessa ja sovellettavuudessa nopean muutoksen olosuhteissa.

Reinhart Koselleckin mukaan 1800-luvun loppuun mennessä olisi tapahtunut laajempi uudenlaisen aikakäsityksen vakiintuminen. Kyseessä olisi käsitteiden ”temporalisoituminen”, ajan käsittäminen

³⁴⁹ Lainaus teoksesta Hazareesingh 2002, s. 153.

³⁵⁰ Hobsbawm 1996, s. 13 - 14.

³⁵¹ Heywood 2003, s. 21.

suoraviivaiseksi ja eteneväksi aikaisempien, mahdollisesti syklisten, näkemysten sijaan.³⁵² Käsitteiden transformaation – laajoissa kielellisissä ryhmittymissä ajallisesti hahmotettaviksi, liikevoimaa sisältäviksi ja tulevaisuuden odotuksia palveleviksi – myötä olisi syntynyt myös oivallus tulevaisuudesta mahdollisuutena, ja nykyisyydestä tilaisuutena.³⁵³

Geneven kongressin puheita tarkasteltaessa, tietty aikakäsitys, usko kehitykseen ja historian lineaariseen etenemiseen, on vahvasti läsnä. Ihmiskunnan kehityksen loppuvaiheessa siintää kultainen aika – harmoninen pysyvän rauhan tila. Yleinen käsite, jonka käytettiin kuvaamaan pysyvän rauhan luonnehtimaa tilaa, erityisesti tasavaltalaisessa retoriikassa, oli ”rauhan valtakunta”. Käsite löytyy jo kongressin virallisen ohjelman ensimmäisestä lauseesta:

Rauhan valtakunta [*la règne de la paix*], sivilisaation viimeinen vaihe, johon ihmiskunta pyrkii, onko se yhteensopiva suurten sotilaallisten monarkioiden kanssa, jotka riisuvat kansat tärkeimmistä vapauksistaan, ylläpitävät suuria armeijoita ja tapaavat alistaa pienemmät valtiot itsevaltaisen sentralisaation hyödyksi?³⁵⁴

Myös varapuheenjohtaja Jules Barni käyttää rauhan valtakunnan käsitettä useaan otteeseen. Italialainen Pescantini toteaa: ”Meidän ei tule kätkeä pahaa löytääksemme lääkkeen, ja valmistaa ksemme tämän lääkkeen, päästäksemme nopeammin rauhan valtakuntaan, tulisi edistää oikeudenmukaisuutta, totuutta, vapautta [...]”³⁵⁵ Kongressin vuosikirjojen esipuheessa todetaan: ”[...] kongressi ymmärsi etsiä rauhan valtakuntaa vapauden kautta” sekä puhutaan ”tulevaisuuden kansojen federaatiosta”, joka olisi ”rauhan valtakunnan perusta”. Unkarilainen Frigyesi hyödyntää useita raamatullisia metaforia kuvatessaan pysyvän rauhan luonnehtimaa olotilaa:

Osoitan nyt sanani näille merkittävälle ja yleville miehille, joiden sanat hedelmöittävät yleistä älyllisyyttä, joiden ajatukset kirjoitetaan tulisin vedoin kansojen historian pyhille sivuille, ja minä heille sanon: Teidän läsnäolonne tässä kokouksessa antaa sille pohjattoman luottamuksen lukuisiin lopputuloksiin, jotka sen tulee tuottaa. – Heidän puheensa, toistan sen, ovat profeetallista kieltä, joka on apunamme ohjaten meidät kohti tulevaisuutta. Ne tuottavat mahtavia hedelmiä, jotka tulevat antamaan tuleville sukupolville luvattun maan, jonka väsymättöminä työskentelijöinä he ovat saapuneet puhdistamaan ja kylvämään.³⁵⁶

³⁵² Teesiään ajan korostumisesta ja siirtymisestä menneisyys-nykyisyys -akselilta kohti tulevaisuuden odotusta tukemaan Koselleck käyttää 1700 -luvun lopulla syntyneitä ”ismejä” sekä ideologioiden kasvua.

³⁵³ Koselleck 2004, s. 37–39.

³⁵⁴ Annales, s. 127.

³⁵⁵ Annales, s. 357.

³⁵⁶ Annales, s. 168.

Useat Vanhan testamentin profetiat odottavat Messiasta, joka perustaisi ”rauhan valtakunnan”.³⁵⁷ Ranskankielisessä Raamatussa Jesajan säkeessä 32, *Tulevaisuuden rauhan ja oikeudenmukaisuuden valtakunta*,³⁵⁸ kuvataan tila, jossa oikeudenmukaiset hallitsijat hallitsevat, ja syntiset saavat tuomionsa. Käsitteet kuuluivat olennaisesti ”millennialismiin”, uskoon tulevasta paratiisista tai maailmanlopusta: Ilmestyskirjassa tunnetusti kuvataan Kristuksen tuhatvuotinen valtakunta, joka tulisi vallitsemaan maan päällä ennen viimeistä tuomiota.

Millennialismi liittyi Cortrightin mukaan tiiviisti varhaisiin rauhanyhdistyksiin: ”He olivat humanitäärejä ja reformisteja, jotka yhdistivät kristillisen millennialismin uskoon ihmiskunnan kehityksestä.”³⁵⁹ Kulta-aikaan vihjaavat käsitteet, eivät olleet kuitenkaan ainoastaan uskonnollisten piirien vaalima konsepti. Useat uudistusmieliset ja varhaiset sosialistit yhtyivät kreivi Saint-Simonin tunnettuun mietelauseeseen ”Eden on edessämme, ei takanamme”.³⁶⁰ On väitetty, että Ranskan vallankumous olisi näyttäytynyt joillekin viimeisenä kamppailuna ennen rauhanvaltakuntaa – messiaan sijaan järki olisi johdattanut ihmisen päämäärään. Tasavaltalaisessa retoriikassa millennialistisia käsitteitä käytetäänkin kuvaamaan taivaallisen tuleman sijaan täydellisen sivilisaation saavuttamaa lopputulosta, kiistatta maallista järjestystä. Rauha ei esiinny almuna, laupeudentyönä tai sieluntilana. Se on käytännön kysymys, johon – kuten ohjelma vihjaa – on ihmisen itse etsittävä vastausta.

Aikaisempien, järjen ja rationaalisuuden roolia – suotuisampaan järjestykseen pyrittäessä – korostaneiden näkökulmien lisäksi alkoi esiintyä myös ajatuksia, että teknisellä kehityksellä sinänsä saattaisi olla yhteiskunnan rakennetta muuttava vaikutus. Tieteellisesti näitä rakenteina ja niiden aikaisempaa kehitystä tarkastelemalla, uskottiin kyettävän myös paljastaa suunta, jonne ihmiskunta oli matkalla ja sen lopullinen päämäärä.

³⁵⁷ Uskontotieteilijä ja filosofi Mircea Eliade on nähnyt kristinuskoon, ja jo juutalaisuuteen, sisältyvän jo itseensä tiukan lineaarisen ja modernin aikakäsityksen. Ks. esim. Eliade, Mircea. *Ikuisen paluun myytti: kosmos ja historia*. Loki-kirjat: Helsinki. 2010. Raamatussa ei suinkaan ole aina nähty vain oikeudenmukaisuuden voittoa. Kuuluisuutta on saavuttanut Nietzschen käyttämä esimerkki Tertullianuksen näytelmiä ja sirkusta kommentoinut *De spectaculis*, jossa varhainen kirkkoisä toteaa: ”Mutta tulee aivan toisenlaisiakin näytelmiä: viimeisen ja lopullisen tuomion päivä, jota pakanat eivät odota ja jota he pilkkaavat, tuo päivä, jolloin vanhaksi käynyt maailma ja kaikki sen aikaansaannokset nielee tuli. Mikä valtava näytelmä se onkaan!” Nietzsche 2007, s. 41.

³⁵⁸ *Règne futur de paix et de justice*.

³⁵⁹ Cortright 2008, s. 30.

³⁶⁰ McLeod Hutchins 2014, s. 250.

Useisiin ajan sekulaarisiin filosofioihin, kuten Hegelin ja Marxin historianfilosofiaan, on tulkittu sisältyvän milleniaalinen ulottuvuus.³⁶¹ Filosofin Nikolai Berdjajev kirjoittaa Marxista: ”Materialisti, joka hylkäsi kaikki korkeammat prinssiipit, Marx muutti idean messiaasta, joka johdattaa israelilaiset lopulliseen maalliseen paratiisiin, teoriaksi, joka visioi maailman lopullisen vapautumisen sorrosta ja epäoikeudenmukaisuudesta uuden valitun kansan, proletariaatin avulla.”³⁶² Sen sijaan, että teesi, antiteesi ja synteesi olisivat jatkuneet loputtomiin, koittaisi tuhatvuotisen luokkasodan jälkeen vuosituhannen kestävä rauha.

On millenialismi sitten tulkittavissa osaksi tasavaltalaista tai ”marxilaista” ajattelua tai ei, usean kongressin puhujan argumentaatio lähtee liikkeelle käsityksestä historian ”kehityksestä”. Rauha punoutuu osaksi ”todellisuuden” itsensä rakennetta, vääjäämättömäksi lopputulokseksi aikaa ja historiaa määrittävästä lineaarisesta kehityksestä. Vankkumaton usko ihmiskunnan edistykseen, joka tulisi johtamaan rauhaan, oli yhteinen kaikille kongressin kestävästä rauhasta visioita esittäneillä puhujille. Tavat määrittellä kehitystä eteenpäin vievät voimat – ja niiden vastavoimat – kuitenkin erosivat toisistaan jyrkästi.

Tasavaltalaismielisessä argumentaatioissa ideat näyttäytyvät maailmaa muuttavana voimana. Useat puhujat rakentavat todellisuutta kuvaillen, kuinka ideat ”kypsyvät” ensin valmiiksi mielissä ja siirtyvät sen jälkeen toiminnaksi – materiaalista maailmaa muokkaaviksi voimiksi. Suuret ajatukset näyttäytyvät elävinä entiteetteinä, voimina ja vastavoimina. Koselleckin mukaan aristoteeliset hallintomuodot, monarkia, aristokratia ja demokratia, jotka olivat kiertäneet ihmisten mielissä, joutuivat ensimmäisinä ”historiallisen” ja ”filosofisen” muutoksen kouriin 1800-luvun taitteessa. Ne olisi korvattu ”despotismilla” ja tasavaltalaisuudella, joihin samalla lyötiin myös aikamääre. Tasavallan kannattajille historiallinen tie näytti johtavan despotismista tulevaisuuden tasavaltaan. Planetaarisen kiertokulun sijaan ”republikanismia” kannattaneiden ihmisten ajatuksissa hallitus- ja yhteiskuntamuoto olisi muuttunut kahden voiman taisteluksi – menneisyyden despotismin ja tulevan tasavallan.³⁶³ Menneisyyden henki despotismi ja tulevaisuuden tasavalta ilmensivät usean tasavaltalaisten retoriikassa historian voimia.

Lukuisat sosialistit vetosivat antiikin orjasotiin ja rinnastivat orjien vapautumisen verrannolliseksi työväenluokan taisteluista – seuraavasta historiallisesta vaiheesta ihmiskunnan kehityksessä.

³⁶¹ Ks. esim. Landes 2011, s. 311 – 316.

³⁶² Lainaus teoksesta Landes 2011, s. 312.

³⁶³ Koselleck 2004, s. 272 - 273.

Vallankumous itsessään kytkeytyi osaksi edistystä – sen voimaksi. Kuvaavaa on tapa, jolla Mihail Bakunin lohdutteli kapinallisia vuoden 1848 epäonnistuneissa kansannousuista:

Kristinusko, joka oli asettanut tehtäväkseen oikeuden valtakunnan luomisen taivaaseen, tarvitsi useita vuosisatoja ollakseen voittoisa Euroopassa. Onko näin ollen yllätys, että sosialismi, joka on asettanut itselleen paljon vaikeamman tehtävän, oikeudenmukaisuuden valtakunnan luomisen maanpäälle, ei ole ollut voittoisa vain muutaman vuoden sisällä?³⁶⁴

Bakuninin retoriikassa Kansojen kevät näyttäytyi todellisen välien selvittelyn alkusoittona, vain yhtenä episodina sosialismin kamppailussa. Myös, ilmeisen pettynyt, Marx julisti päätelmänsä, että tapa jolla vuoden 1848 kapinat olivat päättyneet, viittasivat ainoastaan siihen, ettei vallankumous itsessään ollut hävinnyt - ainoastaan vallankumousta edeltävät ”perinteisyyden jäänteet”.³⁶⁵

Jo vuonna 1830 lauseet kuten ”vallankumous on pysyvä olotila”, oli lanseerattu. Marxin ohella myös Proudhoun hyödynsi termiä samassa mielessä 1850.³⁶⁶ Reinhart Koselleck huomioi sanan ”vallankumous” eurooppalaisten, latinasta juontavien termien kohdalla, että sana oli tuolloin saavuttanut merkityksiä, jotka olivat erkaantuneet alkuperäisestä merkityksestään – poliittisen vallanvaihtoon viittavasta aristoteelisesta ja naturalistisesta katsantotavasta. ”Revoluutiosta” oli muodostunut kytevä ja pysyvä yhteiskunnallista muutosta ajava voima, ei hetkittäinen kapina ja tärkeä proletariaatin tietoisuutta muokkaava käsite.³⁶⁷

Kehityksen ja edistyksen yhteydessä esiintyi niin tasavaltalaisilla kuin sosialisteilla vahvana näkemys ihmiskunnasta yhtenäisenä toimijana. Erityisesti sosialistit vetosivat lukuisissa puheissa laajemmin ”ihmiskuntaan” (*l'humanite*) erotellen sen tasavaltalaisten suosimasta käsitteestä ”kansalainen” (*citoyen*). Universaalius, ihmisen pohjimmainen samanlaisuus, voidaan nähdä yhdeksi yhteisistä premisseistä. Esimerkiksi Alexander Herzen kongressille osoittamassa kirjeessään toteaa: ”Me emme tunnusta rajoja jotka Kainin miekka on piirtänyt maapallolle, meille ihmiskunta on yksi perhe. Vaadimme vapautta, valoa ja hyvinvointia kaikille ja kaikilta.”³⁶⁸ Puheenjohtaja Jolissaint puolestaan toteaa: ”Ajatelkaamme, että tässä kokoontumisessa, jolla on, ennen kaikkea, humanitääriin päämäärä, meidän tulisi olla ensiksi ihmisiä, vasta sen jälkeen ranskalaisia, saksalaisia, italialaisia, englantilaisia, espanjalaisia, venäläisiä, sveitsiläisiä, etc.”³⁶⁹ Premissin pohjalta Euroopan kansojen

³⁶⁴ Leier 2006, s. 189.

³⁶⁵ Koselleck 2004, s. 53.

³⁶⁶ Koselleck 2004, s. 52 - 53.

³⁶⁷ Koselleck 2004, s. 53.

³⁶⁸ Annales, s. 95.

³⁶⁹ Annales, s. 148.

sodat tuomittiin ”sisällissotina” tai ”veljessotina”. Ihmiskunnan yhtenäisyyden periaatteeseen vetoamalla pyrittiin sota tuomitsemaan steriiliksi ja luonnottomaksi ilmiöksi.³⁷⁰

Lisäksi sosialistit argumentoivat taloudellisen tasa-arvon puolesta, vetoamalla juuri universalismiin – ihmiskunnan yhtenäisyyteen. Taloudellinen epätasa-arvo esitettiin sen pohjalta luonnottomana. Esimerkiksi Charles Longuet toteaa: ”[...] Ihmiskuntaa työntää eteenpäin vielä vastustamattomampi tendenssi kohti yhtenäisyyttä. Me myös toivomme, me myös haluamme suuren ihmisten perheen yhtenäisyyttä, mutta moraalista yhtenäisyyttä yhden yleisen periaatteen pohjalta, lain ja oikeudenmukaisuuden. Haluamme taloudellista yhdenmukaisuutta ulottamalla oikeudenmukaisuuden periaatteen vaihdannan suhteisiin [*relations de l'échange*].”³⁷¹

4.5 Kansalaisasia ja oikeutettu sota

Näkemyksistä, että sodat ylipäätään voisi lopettaa, ei sinällään ollut vuonna 1867 kaikkien hyväksymä; yhä yleisiä olivat ajatukset siitä, että sodat olivat luonnollinen osa yhteiskunnallista toimintaa. Kuvaavaa on, että vielä 1800-luvulla valtioiden sotilaallisesta iskukyvyvystä vastaavia miehiä nimitettiin puolustusministereiden sijaan ”sotaministereiksi”.³⁷² Myöskään ”pasifismia” ei käsitteellisesti ollut vielä keksitty ja valtioiden välisiä kiistoja oli totuttu ratkaisemaan sodilla.³⁷³

Genevessä useat pyrkivät kuvaamaan ajatuksen sotien luonnonmukaisuudesta vääräksi. Pierre Jolissaint puhuu ”välinpitämättömien massasta, joka halutessaan yleistä rauhaa, kutsuu haavetta utopiaksi, kultaiseksi saavuttamattomaksi uneksi”. Sveitsiläinen jatkaa, hyökäten voimakkaasti näitä ”rauhan vastustajia” kohtaan:

Sota, heidän mukaansa, olisi kohtalokas, mutta jumalainen laki, ja ihmiskunnan tulee kärsiä ikuisesti. Menneisyydessä se on aina ollut olemassa, joten se tulee olemaan aina tulevaisuudessakin; tässäpä toivoton teoria, jonka ovat muotoilleet useat hyvät, mutta turhan pessimistiset henget.³⁷⁴

³⁷⁰ Esim. Sigismund Borkheim toteaa Ranskan ja Preussin välisestä mahdollisesta sodasta: ”[...] la guerre sera l'état normal entre l'Allemagne et la France, et cette guerre, on doit la considérer non pas comme une guerre internationale, mais comme une guerre civile.” Annales, s. 180. Ks. myös: Lorsqu'aura cessé la guerre civile (c'est ainsi que pour mieux la stigmatiser on devrait appeler la guerre qui semble menacer en ce moment l'Europe, et contre laquelle on a convoqué le Congrès), alors auront également cessé les guerres religieuses, qui sont, elles aussi, permanentes, tant que durent les religions d'Etat. Annales, s. 348.

³⁷¹ Annales, s. 252.

³⁷² Ks. esim. Hyrkkänen 2002, s. 111 - 112.

³⁷³ Ks. esim. Cortright 2011, s. 27.

³⁷⁴ Annales, s. 146.

Puheenjohtaja muistuttaa kuitenkin myös, että taistelussa kestävän rauhan puolesta löytyy myös toisen tyyppinen vastustaja: järjestelmälliset rauhan ja vapauden viholliset, ”feodaaliherrat”, joille sota ja sorto ovat tarpeellisia, jotta he kykenevät pysymään vallassa. Taistelussa kumpiakin rauhan vihollisia vastaan hän nostaa esille yleisen mielipiteen voiman.³⁷⁵

Jules Barni puolestaan aloittaa puheenvuoronsa: ”Herrat kansainvälisen rauhan kongressin jäsenet. Olemme kokoontuneet tänne eri puolilta Eurooppaa, Sveitsin vapaalla maaperällä, keskustellaksemme eräistä suurimmista käytännön kysymyksistä, joita ihminen voi itselleen asettaa.”³⁷⁶ Barni korostaa kuinka rauhankysymyksen sen aktiivinen ratkaiseminen on kiinni ”ihmisestä” itsestään, viitaten hallitsijoiden sijaan yleiseen kysymykseen. Euroopan yhdysvallat näyttäytyy keinona rakentaa kestävä rauha, mutta tavan kuinka kansojen liiton viholliset ”despootit”, ”keisarismi” ja ”sotilaalliset monarkiat” väistyisivät uuden hallintorakenteen tieltä hän jättää useiden muiden puhujien tavoin kuvaamatta. Jyrkimmillään Barni puhuu ”itsevaltiuden korvaamisesta tasavaltalaisuudella” ja korostaa puheensa lopuksi kuinka ”ideat ilman toimintaa eivät ole kuin jonninjoutavaa ja hedelmätöntä pähkäilyä.”³⁷⁷

Kysymys ”oikeutetusta sodasta” oli toiminut jakolinjana jo varhaisten rauhankannattajien parissa; useat olivat hyväksyneet voimankäytön tarpeelliseksi puolustettaessa kansakuntaa tai yhteiskunnallisia vaaroja kohtaan. Brittien ja yhdysvaltalaisien suosiessa absoluuttista näkökulmaa, jossa rauhan näyttäytyi sekä keinona että päämääränä, useat Manner-Euroopan rauhanyhdistykset pitivät kansallista vapautusta välttämättömänä askeleena kohti maailman rauhaa.³⁷⁸ Myös useat vuoden 1867 rauhanyhdistyksistä painottivat kristillistä väkivallattomuuden ihannetta. Doktriini moraalisesti hyväksyttävästä sodasta ei ollut kuitenkaan kristinuskolle vieras.³⁷⁹

Kongressin tasavaltalaismieliset puhujat esittivät keinoja varsin maltillisesti; vedottiin kongressin pyrkimykseen vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen tai kysymys keinoista siirtyä kohti uudenlaista poliittista järjestystä jätettiin auki. Kongressin puheenjohtaja, sveitsiläinen Pierre Jolissaint kuvailee avauspuheessaan laajalti kongressin rauhanomaista luonnetta:

Kansalaiset, olette tulleet Geneveen ilman pyrkimystä valloittaa, ilman rihlattuja kanuunoita, ilman Chassepot –kivääreitä, ilman zündnadelgewehrejä, ilman revolvereita tai muita tappavia kojeita; te olette tulleet, aseistettuna pelkästään tuntemuksillanne ja voimallisina päättäväisyydessänne, perustaaksenne pysyvä demokratian ja vapauden

³⁷⁵ Annales, s. 146.

³⁷⁶ Annales, s. 118.

³⁷⁷ Annales, s. 121.

³⁷⁸ Cortright 2008, s. 30-31.

³⁷⁹ Varhaisimpina perinteen ”teoreetikkoina” pidetään kirkkoisä Augustinusta sekä Tuomas Akvinolaista. Ks. esim. Russel 1975, s. 1 – 10.

liitto. [...]Kampanja jonka aloitamme, on moraalinen, opettavainen ja suostutteleva. Meidän aseemme: puhe, lehdistö, kokoontumisoikeus, eivät ole vallankumouksellisia saati tappavia. Kongressi vedonnee, ennen kaikkea, ihmisten omatuntoon. Se ei tule hyödyntämään mitään fyysisesti tai moraalisesti väkivaltaisia keinoja. Se hylkää käyttämästä mitään aseellista voimaa vastustajiaan, sodan ystäviä vastaan.³⁸⁰

Uskoiko kongressi siis pelkästään sanan voimaan? Eräs seikka kielii muuta: rauhankongressin kunniapuheenjohtajuuden antaminen aikansa kuuluisimmalle vapaustaistelijalle ja sotapäällikölle.

Garibaldille, ja hänen keinoilleen Italian yhdistämiseksi, osoittivat myös symbolisen tukensa lukuisat tasavaltalaiset puheissaan. Esimerkiksi taidokkaasti kysymystä sallituista keinoista rauhan saavuttamiseksi vältellyt Jules Barni lopettaa puheensa:

Jo lain nimessä on suunnaton kunnia olla kokoontunut tähän kongressiin, niin usean eripuolilta Eurooppaa saapuneiden etevien [*éminents*] miesten kanssa, ennen kaikkea hänen, joka käyttää itsestään nimeä sotilas [*le milicien*], ja jota kutsumme, me demokratian ja rauhan sankarit: Garibaldiksi.³⁸¹

Vastaavasti myös Émile Acollas päättää puheenvuoronsa esittäen hyväksyntänsä Garibaldille: ”Lopettaakseni, herrat. Mikä loistavin todistus yhteisestä ajattelustamme, kuin vastaanotto, jonka annoimme tälle valistuneelle oikeuden sotilaalle, jota kansakunnat seuraavat, tälle suurelle jalosydämiselle miehelle, jonka nimi symbolisoi tasavaltalaisuuden hyvettä, ja joka, sen jälkeen kun on pyhittänyt kaikki päivänsä kunniakkaasta elämästään taistellakseen sortovaltaa vastaan...”³⁸² Myöhemmin itse Jolissaint, geneveläisten mielipiteen kääntyessä kongressia vastaan, arvosteli kaupunkilaisia ailahtelevaisuudesta – perustellen väitettään, sillä että olihan suuri osa kaupunkilaisista ollut toivottamassa Garibaldia innokkaasti tervetulleeksi.

Sotilas rauhankongressin kunniapuheenjohtajana vaikutti sisältävän tietyn ristiriidan, joka ei jäänyt myöskään perinteisiltä rauhanyhdistyksiltä huomaamatta. *Peace Society*n mukaan maailman kuuluisimman sotapäällikön asettaminen rauhan kongressin kunniapaikalle, ”miekka esiin vedettynä ja sotahuuto huulilla”, oli jo itsessään silkka ivahuutoja kerjäävä provokaatio.³⁸³ Järjestön lehdessä ilmestyneen artikkelin mukaan – huolimatta Garibaldin lukuisista ihailtavista ominaisuuksista, joita olivat muun muassa ”lapsenomainen yksinkertaisuus, epäitsekkäs patrioottisuus sekä tämän sydämen oikeamieliset ja ihmisystävälliset taipumukset”, oli muistettava että hän oli ennen kaikkea soturi, eikä loppujen lopuksi mitään muuta – olivathan italialaisen ainoat saavutukset ”sotilaallisia voittoja”.³⁸⁴

³⁸⁰ Annales, s. 145.

³⁸¹ Annales, s. 122.

³⁸² Annales, s. 122-123.

³⁸³ *Advocate of Peace*, marraskuu 1867, s. 371

³⁸⁴ *Advocate of Peace*, marraskuu 1867, s. 371.

Esittäessään italialaiselle ylistyssanoja, osoittivat useat, muutoin retoriikassaan maltilliset, tasavaltalaiset välillisesti hyväksyvänsä myös tämän käyttävät keinot: sodan rauhan välineenä. Kuvaavasti belgialainen Adolphe Demeu esittelee italialaisen kuvaavasti pamfeltissaan: ”Garibaldi, suosittu sankari, oikeutetun sodan henkilöitymä, hän jolla on tavoitteenaan vapauttaa kansat despotismin kahleiden alta.”³⁸⁵ Se, ettei oikeutettua sota mainittu suoraan keinoina despoottien syrjäyttämiseksi johtui kenties pyrkimyksestä olla herättämättä turhaa poleemisuutta.

Kuten kongressin tapahtumia sivutessa ilmeni, jo ohjelma, joka ei käytännössä ottanut mitään kantaa keinojen suhteen kuinka ”sotilaalliset monarkiat” tulisi korvata, herätti voimakasta vastustusta jo vetoamuksillaan demokratiaan, ja lehdistö tulkitsi kongressin suosittelemaksi keinoksi väkivallan. Esimerkiksi *The Saturday Review*’n mukaan Geneven ”kansankiihottajat” olivat pääasiassa julistaneet, että rauha saavutettaisiin ”hyökkäämällä välittömästi toistemme kimppuun”.³⁸⁶ ”Tuli ja miekka”, oli keino, jonka Fjodor Dostojevski näki kongressin puhujien visioiman uuden asioiden järjestyksen synnyn taustalla.

Ilmeisesti tahot olettivat, etteivät rauhanomaiset keinot vallitsevan poliittisen järjestelmän purkamiseksi olleet riittäviä. Tätä mieltä olivat myös monet eurooppalaisesta kansainliitosta jo aikaisemmin kirjoittaneet auktoriteetit. Esimerkiksi Jean-Jacques Rousseau katsoo suunnitelmien tiellä seisovaksi ongelmaksi Euroopan hallitsijat, jotka pelkäävät oikeuksiensa ja valtansa häviämistä.³⁸⁷ Rousseau’n teoksen *L’État de guerre* keskeisenä pyrkimyksenä näyttäytyy aikaisempiin rauhansuunnitelmiin liittyvän idealismin arvostelu ja geneveläinen painottaa mahdollisten valtioliittojen syntyjen verisyyttä:

Emme näe valtioliittojen syntyvän kuin vallankumouksen tietä. Kuka tämän periaatteen muistaen uskaltaa sanoa, onko Euroopan liitto toivottava vaiko pelättävä? Sillä se saattaa kerralla jos syntyessään aiheuttaa enemmän tuhoa kuin se voi estää tulevina vuosisatoina.³⁸⁸

Eräs harvoista, joka kongressissa ilmaisi kantansa oikeutettuun sotaan suorasukaisesti, oli unkarilainen Frigyesi. Kenraaliluutnantti esitteli oman johtopäätelmänsä ajatuksille itsevaltiuden ja sodan kierteen lopettamiseksi seuraavsti: ”Meillä, Herrat, on vain yksi sota kestettävänäme ja yksi vallankumous tekemättä: lopullinen sota! lopullinen vallankumous! Kansojen sota sortajiaan vastaan! Kun heidät on syösty vallasta, saavutamme maailmanlaajuisen rauhan, ainoan tavoitteemme.”³⁸⁹

³⁸⁵ Demeu 1868, s. 3.

³⁸⁶ *The Saturday Review* 1868, elokuu 15., s. 233.

³⁸⁷ Mikkeli 2004, s. 68.

³⁸⁸ Mikkeli 2004, s. 68.

³⁸⁹ *Annales*, s. 169.

Frigyesia vastaavaa asennoitumista sotaan heijastelee myös Garibaldin itsensä määritelmä oikeutetusta sodasta: ”Vain orjalla on oikeus aloittaa sota tyranneita vastaan. [...] Vain tässä tapauksessa uskon, että sota on sallittua.”³⁹⁰ Orjan käsite lienee kuitenkin jättänyt varaa tulkinnoille, Garibaldin itsensä toiminnan perusteella. Ranskalainen A. Naquet kommentoi myöhemmin kenraalin näkökantaa:

Kenraali Garibaldi on ilmaissut uskomuksensa siitä, että kansojen tulisi pidättäytyä valloitusodasta, mutta toisaalta on olemassa myös oikeutettu sota [*un guerre juste*], pyhä sota, joka tähtää vapauttamaan kansat sitä sortavan voiman alta. En usko, että kukaan täällä haluaa luopua tästä voimallisesta keinosta päästä tyrannin ikeen alta.³⁹¹

Myös Internationaalin jäsenet yhtyivät näkemykseen rauhasta käytännöllisenä kysymyksenä, jonka ratkaisuun kansalaisen oli oikeus, ja velvollisuus, ottaa osaa. Sigismund Borkheim aloittaa puheensa esittämällä toiveensa siitä, etteivät he ole kokoontuneet paikanpäälle kuin ”trubaduurit laulamaan rakkauttaan rauhalle”. Hän toteaa kuinka: ”Termeillä *peacemongers*, rauhan kauppiaat, *Friedenskuppler* on pilkattu miehiä, joita on voitu syyttää ainoastaan halustaan pyrkiä suureen maalliseen päämäärään taivaallisin keinoin.” Borkheim mainitsee kuitenkin sotien yhä jatkuvan, eikä rauhansaarnaajia näkyvän paikanpäällä sekä esittää, ilmeisen satiiriseen sävyyn, kertomuksen Krimin sodan aikaisesta rauhanvetoomuksesta tsaarille, ”Pohjoisen valkealle enkelille”. Kristillisten rauhanyhdistysten jäsenet sosialisti kuvaa naiiveina ”rauhan ristiretkeläisinä”, joita edesmennyt Nikolai I hänen mukaansa huijasi Krimin sodan vuosina korealla käytöksellään ja kauniilla yläluokkaisilla tavoillaan.³⁹²

Borkheim vihjaa myös, että pelkkä yleiseen mielipiteeseen vaikuttaminen, hallituksien kosiskelu tai edes rauhankongressit vaikuttamiskeinona olleet riittäviä rauhan saavuttamiseksi ja toteaa, että on outoa, että ”aikakautena jolloin perusteet sodalle käyvät yhä ja yhä selkeämmin vääriksi ja naurettaviksi”, pysyvät armeijat kasvavat.³⁹³ Eugène Dupont tuo näkökulmansa esille suorasukaisemmin: ”Jotta pysyvä rauha saataisiin luotua, tulisi tuhota lait, jotka sortavat työtä, kaikki etuoikeudet, ja tehdä kaikista kansalaisista yksi ainoa työväenluokka; sanalla sanoen, hyväksyä yhteiskunnallinen vallankumous kaikkine seuraamuksineen.”³⁹⁴

³⁹⁰ Annales, s. 139.

³⁹¹ Annales, s. 246.

³⁹² Annales, s. 173.

³⁹³ Annales, s. 176.

³⁹⁴ Annales, s. 172.

Myös Bakunin lähtee liikkeelle näkemyksestä siitä, että pysyvä rauha on käytännöllinen kysymys, mutta osoittaa skeptisyytensä kongressin mahdollisuuksiin estää sotia:

Me olemme kaikki täällä rauhan ystäviä, onhan juuri rauha se josta kongressi on kokoontunut keskustelemaan. Mutta kuinka monet meistä ovat niin naiiveja uskomaan, että meillä on voima estää hirvittävä yleismaailmallinen sota joka näyttää entistä uhkaavammin meitä kohtaavan? Ei, en usko, että kukaan keskuudessamme ajattele niin. Me kokoonnuimme, emme tehdäksenne jotain, joka on mahdollisuuksiemme ulottumattomissa, vaan pohtiaksemme yhdessä olosuhteita, joiden vallitessa rauha saattaisi olla joskus mahdollinen.³⁹⁵

Vallankumoukselliseksi sosialistiksi itsensä määritelleen Bakuninin teesit siitä kuinka rauhaan päästäisiin lienevät olleen hyvin kongressiyleisön tiedossa, mutta siitä huolimatta ei hän puheessaan ottanut suoraan kantaa oikeutetun sodan periaatteeseen.

On kuitenkin huomioitavaa, ettei vallankumouksella välttämättä tarkoitettu luonteeltaan väkivaltaista selkkausta. Monet haaveilivat työläisten kykenevän protestoimalla, yleislakon ja tuotantovoimien pysäyttämisen avulla kaatamaan kapitalismin. Marx itse esitti, että rauhanomainen siirtyminen sosialismiin erityisesti Britanniassa tai Yhdysvalloissa saattaisi olla realistista. Ilmeisesti juuri näiden valtioiden demokraattinen hallintotapa olisi saattanut mahdollistaa radikaalitkin muutokset. *La Liberté* -lehdessä julkaistussa puheessa Marx esittelee ajatuksiaan rauhanomaisesta vallankumouksesta:

Tiedämme, että eri maiden laitokset, tavat ja perinteet tulee ottaa huomioon, emmekä epää, etteikö löytyisi maita – kuten Amerikka, Englantia [...] sekä kenties Hollanti – joissa työläiset voivat saavuttaa tavoitteensa rauhanomaisin keinoin. Meidän on kuitenkin myös tunnustettava se tosiasia, että useimpien mannermaisten valtioiden kohdalla vallankumouksemme keino on voima; se on voima, jota meidän on eräänä päivänä käytettävä, jotta voimme pystyttää työväen vallan.³⁹⁶

Vaikkei useimmissa puheissa konkreettisia keinoja Euroopan despoottien syrjäyttämiseksi esitettykään, premissi, joka korostaa oikeutettua taistelua paremmaksi kuin näennäinen rauha, kummittelee usean puhujan retoriikan taustalla, rivien välistä, sekä tavasta, jolla Giuseppe Garibaldin, Italian vapauttajan, henkilöhahmo kuvattiin symboloimaan koko kongressia itseään – sen aatemaailmaa ja arvoja. ”Korjata pysyvän rauhan sato, yhdellä verisellä koetuksella, voimallisen sodan” oli keino, jota ei ainakaan suoraan tuomittu.³⁹⁷ Siitä, mikä tai minkälainen sota on oikeutettu, voidaan kuitenkin kiistellä.

³⁹⁵ Annales, s. 189.

³⁹⁶ Marx, Karl: *Puhe Amsterdamissa*, 8. syyskuuta 1872. Lainaus teoksesta: Johnson, Valker & Gray 2014, s. 120.

³⁹⁷ ”To reap the harvest of perpetual peace, By this one bloody trial of sharp war.” Lainaus William Shakespearen näytelmästä *Rikhard III* (alun perin noin 1591).

5 TEKNIIKAT

Erilaisten premissien ja tekniikoiden systematisointiin ja lajitteluun keskittyessään Perelman vyöryttää esiin laajan typologian erilaisia argumentaation lähtökohtia ja tekniikoita. Poliitikantutkija Hilikka Summan luonnehdinta teoksesta ”argumenttien kasvioppina”, taksonomiana kielen resursseista, joita voidaan käyttää vakuuttavuuden tuottamiseen, on varsin osuva.³⁹⁸ Huolimatta projektin analyyttisestä esittämistavasta, sekä jyrkän filosofisesta otteesta, ei argumentaatioteorian tarkoituksena ole tarjota taipumatonta mallia, johon argumentaatio tulisi kategorisoida. Perelman itse painottaa, ettei uuden retoriikan tulisi olla luonteeltaan yleistä, tai rajoittua joihinkin tiettyihin tekniikoihin, viestinnän kanaviin, tilanteisiin tai sisältöihin. Hän myös huomauttaa, kuinka ensisijaisen tärkeää on analysoida teksti kokonaisuutena.³⁹⁹

Argumentaation tyypittely tekniikoihin edustaa aina jossain määrin tietyn näkökulman valintaa, hyödyntäähän dialektinen päättely usein eriäviä, toisiaan tukevia keinoja samanaikaisesti, eikä lokerointi tiettyyn tyyppiin ole yksiselitteistä. Hahmottamalla erilaisia tekniikoita – joiden avulla premissien nauttima oletettu hyväksyntä pyrittiin ”siirtämään” tiettyihin lopputuloksiin – pyrin kuvaamaan sitä, mitä rauhalla tehtiin: kuinka abstraktia arvoa käytettiin ja kuinka sitä konkretisoitiin osana suostutteluprosessia. Dissosiativinen argumentointi kuvastaa tapoja, kuinka vallitsevia käsityksiä – tai oletettuja sellaisia – pyrittiin konstestoimaan ja kuvaamaan negatiivisessa valossa. Tässä suhteessa olen tulkinnut käsite-erottelut eräänlaiseksi retoriseksi manipulaatioksi. Argumentaatiotekniikat olen päättänyt esitteleään Perelmanin tarjoaman mallin pohjalta teemoittain.

5.1 Käsite-erottelut

Gustave Flaubert määrittelee postuumisti ilmestyneessä ”sanakirjassaan”, jonka kirjoittamisen hän aloitti vuonna 1850, sanasta *liberté*: ”Oi vapaus! Mitä rikoksia nimissäsi onkaan tehty! Meillä on kaikki tarpeelliset.”⁴⁰⁰ Sivuten Madame Rolandin viimeisiä sanoja giljotiinin edessä, sekä puhuessaan vapaudesta monikossa, Flaubertin intentiona oli kenties osoittaa ideaalin kytkös valtaan. Olutilassa, jossa toisen keisarikunnan alamaiset eivät itsessään ole kelpoisia päättämään mitkä vapaudet ovat tarpeellisia, herää kenties kysymys siitä, ovatko he tosiasiallisesti vapaita. Vastaavasti

³⁹⁸ Summa 1996, s. 64.

³⁹⁹ Perelman 1996, s. 57.

⁴⁰⁰ Flaubert 2002, s. 60.

määritellesään ”imperialistit”, toisen keisarikunnan kannattajat, ”rauhanomaisiksi henkilöiksi” ja imperiumin vain yksinkertaisesti ”rauhaksi” – viitaten todennäköisesti Napoleon III:n tunnettuun puheeseen Bordeaux’ssa hieman ennen Krimin sodan puhkeamista – saattaa kirjailijan rivien välistä olla mahdollista löytää pyrkimys asettaa naurunalaiseksi tapa, kuinka keisarillinen hallitus käytti rauhaa omassa retoriikassaan.⁴⁰¹

Flaubertin hyödyntämän argumentaation voisi luokitella Perelmanin oppien mukaan disosiatiiiviseksi. Erottelevan argumentaation soveltamiseksi mihin tahansa käsitteeseen riittää käyttää adjektiiveja ”näennäinen” ja ”illusorinen” sekä ”reaalinen” ja ”todellinen” ja sille on ominaista ilmiön ja todellisuuden asettaminen toisiaan vastaan. Niinpä ilmaukset ”näennäinen rauha” ja ”todellinen vapaus” ilmaisevat yhtäältä ”todellisen” rauhan puuttumista ja toisaalta ”näennäisvapauden” vallitsemista: yksi adjektiivi perustuu aina toiseen. Tarkastelun alle valittu ilmiö muuttuu tätä kautta asemaltaan kaksinaiseksi: se on milloin todellisuuden ilmausta, milloin taas pelkkää ilmiötä ja erehdysten ja harhojen lähde.⁴⁰²

Flaubertin määritelmien todennäköinen pyrkimys kyseenalaistaa rauhan ja vapauden arvojen todenmukaisuus ”keisarillisessa retoriikassa” tapahtuu varsin sarkastisten tehokeinojen kautta. Retoriikan, joka pyrkii vastaavanlaiseen lopputulokseen, ei kuitenkaan tarvitse olla yhtä salavihkaista. Tietty määritelmä käsitteestä voidaan ilmaista muutta mutkitta harhaiseksi, näennäiseksi, todenvastaiseksi tai illuusioksi. Tässä alaluvussa tarkoitukseni on tarkastella, kuinka tiettyjen – ilmeisen debatoitujen – käsitteiden merkitykset pyrittiin kuvaamaan vääristyneinä. Tulkintani mukaan erityisen tärkeiksi Geneven kongressissa nousivat keskeiset rauhan ja vapauden ideaalit. Myös sota, isänmaallisuus, sekä politiikkaan liittyvät käsitteet, joutuivat uudelleen kuvauksen alle.

5.1.1 Aseistettu rauha, valheellinen vapaus

1700 -luvulla *obscurantisme* oli suosittu vallankumouksellinen termi, jolla kuvattiin Valistuksen vihollisia, eliittiä, joka tarkoituksellisesti pimitti tietoa – pyrkien pitämään kansat pimennossa ja tätä kautta kontrollissa. Euroopan despoottien esittäminen vähemmistönä, joka vääristi käsitteiden merkitystä, ja tätä kautta myös kansalaisten tietoa, toimi tulkintani mukaan pohjana disosiatiiivisille

⁴⁰¹ ”L’Empire, c’est la paix.” (Flaubert 2002, s. 30). ”Impérialistes: Tous gens honnêtes, polis, paisibles, distingués.” Flaubert 2002, s. 51.

⁴⁰² Perelman 1996, s. 142 - 154.

argumentaatiolle. Esimerkiksi Alexander Herzen kirjoittaa kongressille osoittamassaan kirjeessään sen vihollisen ”antihumanitäärisen järjestelmän” olemuksen kiteytyvän ”obskurantismissa”.⁴⁰³ Bakunin myöhemmässä ehdotelmassaan puhuu ”väärämielisistä” ja ”myrkyllisistä lauseista, jotka näinä päivinä myrkyttävät yleistä mielipidettä Euroopassa” kuvatessaan despoottien propagandan uhreja. Näiden erehtyneiden sielujen joukkoon hän laskee myös baselilaisen puhujan Schmidlinin, samoin kuin Frédéric Passyn rauhanjärjestöineen.⁴⁰⁴ Vastaavasti sosialisti Dupont toteaa: ”Eivätkö armeijat aiheutakin kansoille syvempiä haavoja, kuin ne mitä ne itse kärsivät taistelukentällä? Kyllä! Nämä armeijat ovat vääristäneet lain, kuihduttaneet järjen.”⁴⁰⁵

Myös Edgar Quinet kuvaa puheessaan despotismin valheellisia käsityksiä sekä arvoja vääristävää luonnetta. Itsensä vanha historioitsija kuvaa itsensä totuuden äänenä, joka oli saapunut paljastamaan yleisölle totuuden:

Hengen [*l'esprit*] ja sielun [*l'âme*] vaiennus, rangaistus jota olen kärsinyt jo kuusitoista vuotta; tällä hetkellä tulen sitä koittelemaan. Sillä mikäli jokainen valhe hyväksytään, glorifioidaan, kruunataan, on kaikki totuus näinä päivinä vaarallista, ei pelkästään hänelle joka sen lausuu, hänelle, joka sen hyväksyy, vaan heille jotka sen kuulevat, heille jotka sen hyväksyvät, heille joille se tarjoaa mahdollisuuden, maalle, kaupungille, sille maailmankolkalle, jossa kielletty totuus uskaltautuu näyttäytyä jälleen.⁴⁰⁶

”Kuoletettujen, kuihdutettujen, silvottujen ajatuksieni annan vain nähdä mitä sen mikä on näinä päivinä koko maailman huulilla ja hengessä”, Quinet vannoo ja päätyy esittämään, että erityisesti vapauden todellinen olemus on kansoilla unohtunut:

Vapaus! Minulle sanotaan. Mitä se on? Me olemme unohtaneet sen. Se pelottaa meitä. Vapaus, eikö se ole vain partageuxien uskonto? Vapaus, eikö se ole vain kommunistien katekismus, punaisten kummitusten järjestön sanastoa? Mitä vielä, kuulummeko me itsellemme? Näinkö se tulisi ymmärtää? Päättää itsestämme, omista ajatuksistamme, toimistamme, tahdostamme, kyvyistämme, verestämme? Mitä tapahtuisikaan, grand Dieu! Tämä huomispäivä meitä pelottaa.⁴⁰⁷

Quinet vahvistaa myös Barnin esittelemää näkemystä Euroopan rauhantilasta näennäisenä: ”Ja haluatte rauhaa! olette erehtyneet. Rauha ei enää asu täällä. Se on pakkolunastettu ja erotettu näiltä main sen sitoumusten uskollisuuden johdosta. Sota on ottanut sen paikan; piilevä sota, kuuro tai

⁴⁰³ Annales, s. 95.

⁴⁰⁴ MB 1, s. 38.

⁴⁰⁵ Annales, s. 171.

⁴⁰⁶ Annales, s. 160.

⁴⁰⁷ Annales, s. 164.

julistettu, on valittu oleskelemaan laillisesti oikeuden raunioilla”⁴⁰⁸ ”Rauhan sitoumusten uskollisuus” vihjaa ideaalin riippuvaisuudesta ”todelliseen” vapauteen ja oikeudenmukaisuuteen.

Historiotsija Quinetin näkemys kuurosta ja piilevästä sodasta on toinen tapa kuvata varapuheenjohtaja Jules Barnin lanseeraama käsite ”aseistettu rauha”. Barni toteaa puheessaan:

Mikäli, kuten osoittaa XVIII:sta vuosisadan filosofia Kantin suurella äänellä, sodantila, joka eroaa vain vähän aseistetusta rauhasta, tilasta jossa kansat elävät keskenään, on järkeä halveksivaa barbariaa, ja jonka sivilisaation kehityksen tulisi tuhota; on tehtävänämme, ei vähempää kuin kansojen edun vuoksi, työskennellä korvataksemme tämä barbaarinen valtio laillisella valtiolla, joka säätelee kansainvälisiä suhteitaan [...]”⁴⁰⁹

Kant, jonka äänen Barni kohottaa edustamaan koko 1700 – luvun filosofiaa, on auktoriteetti, johon ranskalainen vetoaa tavoitellessaan yleisön hyväksyntää kenties rohkeallekin määritelmälleen: sota on likipitäen yhtenevä tila aseistetun rauhan kanssa. Tämä uudelleenkuvaus pyrki hankkimaan hyväksyntää väitteelle siitä, että todellisuudessa uuden suursodan välittömän uhan alla elävässä Euroopassa olisikin vallinnut jo eräänlainen sota.

Euroopan olotila ”aseistettuna rauhana”, väite jonka Barni esittää sivulauseessa, vailla suurempia perusteluita, ei ollut entuudestaan täysin tuntematon. Kantin, auktoriteetin, johon Barni vetoaa, teesit rauhan ehdoista esittävät selkeästi, ettei todellista, kestäväää rauhaa vallitsisi ennen kuin vakituinen sotaväki olisi aikaa kokonaan lakkautettu. *Ikuiseen rauhaan* -teoksessaan königsbergiläinen filosofi määrittelee rauhan kaikkien vihollisuuksien lakkaamiseksi, jonka ”lisäkäsittteenä käsite *ikuinen* on jo epäilyttävää liikasanaisuutta”.⁴¹⁰ Myös Spinoza oli päätenyt rajoittamaan rauhan käsitettä toteamalla: ”Kansainyhteisöstä, jonka alamaisia estetään väkivalloin tarttumasta aseisiin, voi sanoa, että se on vapaa sodasta, mutta ei että siellä vallitsee rauha”.⁴¹¹

Muodollisesti Jules Barnin teesi muistuttaa myös niin sanottuja ”republikaanisia vapauskäsitteitä”.⁴¹² Vapauden puutteeseen liittymä näkemys siitä, että jo pelkkä tietoisuus sen suhteen, että joku voi mielivaltaisesti puuttua henkilön elämään, saattaisi hänet orjuuden tilaan. Rauhan kohdalla argumentaatio seuraa vastaavaa logiikkaa: silkka sodan uhka määrittyy rauhan

⁴⁰⁸ Annales, s. 163.

⁴⁰⁹ Annales, s. 118 - 119.

⁴¹⁰ Kant 2000, s. 13.

⁴¹¹ Spinoza 2004, s. 314.

⁴¹² Jo roomalaiset historiotsijat Sallustius, Seneca ja Tacitus pohdiskelivat millaisia seurauksia asiantilalla, jossa kansakunta eläisi hallitsijan mielivallan alla, vaikei hallitsija de facto käyttäisikään oikeuksiaan muiden yli, saattaisi olla. Ks. esim. Skinner 1998, s. 42 - 44.

negaatioksi. Barnin määritelmän mukaan rauha ei olisikaan pelkkää aseellisten konfliktien puuttumista; se vaatisi myös tietoutta ja varmuutta sodan pysyvistä poissaolosta.

Rauhan vapaudelle alistavasta premissistä rakentaen, myös useat puhujat myötälivä ajatusta Euroopassa vallitsevasta olotilasta näennäisrauhana. Esimerkiksi Simon de Trèves havainnollistaa vapauden valheellisuutta Saksassa lukuisin esimerkein:

Eräänä kauniina aamuna preussilainen hallitus päätti lakkauttaa kaikki suuret opposition sanomalehdet. – Se oli ennen Sadowaa! – No, lehdistönvapautta eivät valloittaneet takaisin Preussin kansalaiset, kuten vuonna 1830 Ranskassa; se palautettiin hallituksen armosta. Herra antoi, herra otti, ja vice versa. – Kölnin kaupunki haluaa järjestää juhlat parlamentin jäsenille, jotka taistelivat hallituksen mielivaltaa vastaan. Preussin poliisi ahdisteli järjestäjiä ja vieraita joka puolella siihen malliin, että heidän täytyi hylätä aikomuksensa!⁴¹³

Hän päätyy toteamaan: ”Lyhyesti sanottuna, sanoisin, että Preussissa on juuri niin paljon vapautta, kuin hallitus haluaa kansalaisille antaa.”⁴¹⁴ De Trèves jatkaa vielä: ”Yhdistyneiden valtioiden yleiset vapaudet löytyvät Amerikasta, Sveitsistä, Belgiasta ja Hollannista. Saksassa ei ole kuin suvaitsevaisuutta; eikä suvaitsevaisuus, edes suurissa määrin, ikinä muunnu vapauksiksi.”⁴¹⁵ Ranskalainen sosialisti nimeltä Chemalé esittää myös näkemyksiään Euroopan tilasta valheellisena rauhana:

Eihän ole epäilystäkään, että elämme sodassa? Kuurossa sodassa, pysyvässä kamppailussa, kestävässä konfliktissa; ja ajoittain, näkyvässä taistelussa, jolloin kaupunkiemme kaduilla ammutaan, ja sisällissodat joukkoteloituksineen syttyvät sekä ihmisiä ajetaan ulos maasta ilman oikeudenkäyntejä. Ja entä itsevaltius? Eikö se ole vain brutaalia voimaa? Eikö se ole sotaa, kaikkein hirvittäväntä sotaa, sotaa, jossa tekopyhyys, petos ja huijaus näyttelevät tärkeintä roolia?⁴¹⁶

Aseistettu rauha liitetään erityisesti tasavaltalaisissa puheenvuoroissa tiukasti despotismiin. Barni jatkaa puheessaan ”Vaikka itsevaltius ei ole suoranaisesti yhtä kuin sota, on se eräänlaista ainaista pelkoa, joka väijyy, kuten Damokleen miekka, kansojen päiden yllä, kansojen jotka elävät jatkuvasti varpaisillaan, joka päivä epätietoisina tulevasta, ja joka päivä he pohtivat herätessään, onko yksinvaltiaansa sopimuksista sota vai rauha lopputuloksena.”⁴¹⁷ Dissosiativinen argumentaatio johtaa rakentamaan vaatimusta poliittisesta reformista – myös valheelliset käsitykset vapaudesta ja

⁴¹³ Annales, s. 192 - 193.

⁴¹⁴ Annales, s. 193.

⁴¹⁵ Annales, s. 193.

⁴¹⁶ Annales, s. 239.

⁴¹⁷ Annales, s. 120.

rauhasta nostetaan itsevaltiutta luonnehtiviksi piirteiksi. Tämän sodan ja rauhan uudelleen kuvauksen johdattelemana useat puhujat päätyvätkin pohdiskelemaan – ei niinkään keinoja, jotka estäisivät pelkät taistelut – vaan syitä, jotka aiheuttavat piilevän sodantilan.

Myös useat sosialistit hyödynsivät rauhan uudelleen kuvausta. Mihail Bakunin päätyy vihjaamaan, että Euroopassa vallitsi vain rauhanomainen tila. Tasavaltalaisten painottaessa rauhan olevan näennäistä johtuen sodanuhasta, Bakuninin mukaan sota olikin jo läsnä luokkataistelun muodossa. Ehdotuksessaan kongressille hän toteaa:

Punaisesta kummituksesta kauhistuneena Euroopan porvaristo antoi itsensä vajota täydelliseen orjuuteen. [...] ”Me uhraamme vapautemme teille”, he näyttivät sanovan sotilaallisille voimille, jotka nousivat kolmannen vallankumouksen raunioista. ”Antakaa meidän vastineeksi, rauhanomaisesti, riistää työläismassoja, ja suojella teitä heidän vaatimuksiaan vastaan, jotka saattavat vaikuttaa teoreettisesti oikeutetuilta, mutta jotka ovat vastenmielisiä niin kauan kuin omat intressimme ovat uhattuina.” Armeija, vastineeksi, lupasi porvaristolle kaiken; he pitivät sanansa. Mutta miksi sitten porvaristo, koko Euroopan porvaristo, vaikuttaa olevan yleisesti tyytymätön näinä päivinä?⁴¹⁸

Bakuninin mukaan vapaus oli uhrattu porvariston etujen vuoksi. Tämän vuoksi rauhan sijaan Euroopassa vallitsikin vain järjestys, jota armeijat ylläpitivät, ja jonka kulisseissa työläiset joutuivat sotaan rinnastettavan riiston kohteeksi.

5.1.2 Isänmaallisuus ja politiikka

Vapauden ja rauhan ideaalien ohella myös isänmaallisuuteen liittyvät, militaristisessa kielenkäytössä ilmeisen suositut, käsitteet kuten patriotismi sekä nationalismi pyrittiin kongressissa kuvaamaan ”oikealla” tavalla. Puhuessaan ”kaiken rauhan vastustajasta” Barni ei epäröi nimittää sitä keisarismiksi, sotilaallinen monarkiaksi, jonka pyrkimyksenä on aina oman vaikutusvaltansa kasvu. Tähän rauhan vastavoimaan viitaten hän jatkaa:

Minkä tahansa tämän järjestelmän etenemistä peittämään käytetyn verukkeen – kansallisuusperiaatteen tai luonnollisten rajojen periaatteen, tai yhtenäisyyden periaatteen – voitto, tulisi tuhoamaan kaiken sen mikä Euroopassa on jäljellä perustuslaillisesta tai tasavaltalaisesta vapaudesta ja tekemään kaiken rauhan, paitsi hautojen rauhan, ainiaaksi mahdottomaksi.⁴¹⁹

⁴¹⁸ MB1, s. 65.

⁴¹⁹ Annales, s. 119.

Kuvaava on myös Barnin tokaisu siitä, ”kuinka helposti militarismi vetoaa ihmisiin isänmaallisuuden valeasussa”.⁴²⁰ Tasavaltalaiselle kansallisuusperiaate oli keisarillisessa retoriikassa pelkkä veruke uusiin valloitusotiin. Kansalliset perustelut näyttäytyvät hänen argumentaatiossaan vain tekosyinä, jotka verhosivat keisarismiin todelliset, itsekkäät tavoitteet.

Nationalismin väärinkäytön ohella myös tietty kuvaus isänmaallisuudesta – patriotismista – pyrittiin osoittamaan vääräksi. Kongressin puheenjohtaja Pierre Jolissaint aloittaa oman puheensa seuraavasti:

Olemme tulleet paikalle aloittaaksenne pyhän ristiretken, suostutellaksemme kansakunnat jättämään kansalliset vihansa, hyökätäksemme suoraan väärää patriotismia ja sen ennakkoluuloja vastaan, väärää käsitystä kunniaista vastaan, joka asettaa kaikki totuudet miekan, tai bajonetin terän kärkeen: me olemme tulleet, sanalla sanottuna, valmistamaan kansainvälisen oikeudenmukaisuuden valtakunnan perustamista.⁴²¹

Sveitsiläinen, rakentaen vapauden ja demokratian premisseistä, ja hyödyntäen useita varsin uskonnollisia termejä, päätyy kuvaamaan viholliseksi väärän patriotismin. Oikea isänmaallisuus erotetaan valheellisesta sotilaallisesta retoriikasta.

Badenilainen Amand Gögg käyttää väärän patriotismin käsitettä arvostellessaan Preussin valtopoliitiikkaa ja saksalaista kansallisliberaalien puoluetta. Hän toteaa:

Kansalaiset, saksalaisten nimissä, joita minua on kunnia edustaa, puhun teille ranskaksi, sillä uskon suuresti, että arvostatte elävää, suoraa sydäimestä kumpuavaa puhetta, siitä mitkä ovat maanmiesten tuntemukset. *Le parti doctrinaire allemand*, kansallisliberaalit minut tuomitsevat, mutta minä hylkään tänään, todellisen ihmisten välisen liiton syntyhetkellä, vapaaehtoisesti väärän patriotismin.⁴²²

Gögg kytkee todellisen patriotismin despotismin sijaan vapauteen, jota ilmentää demokraattinen hallitusjärjestelmä: ”Mitä tulee ohjelman kohtiin, oikea saksalainen patriootti ei voi sitä kunnioittaa kuin hyväksymällä se suurella sydämellä”. Hän perustelee oikean patriotismin olemusta vetoamalla historiaan:

2000 vuoden ajan germaaninen kansa ei hyväksynyt muuta valtiosääntöä kuin liittovaltiomainen valtiosääntö. Tämä on oikea vastapaino, joka suojelee tehokkaasti tyranniaa ja despotismia vastaan. Eräs saksalaisista valtioista on yrittänyt, se pitää paikkaansa, jo vuoden ajan, kaikilla mahdollisilla keinoilla voimasta uhkailuun, keskittää siihen asti itsenäiset saksalaiset valtiot, ja ottaa käyttöön keisarismiin; mutta voitte olla vakuuttuneita siitä, että Saksan kansa ei tule sietämään, pitkällä aikavälillä, tätä painostusta, tätä hallitusmuotoa, joka on sen luonteen vastainen, valtion absoluuttista

⁴²⁰ Annales, s. 121.

⁴²¹ Annales, s. 145.

⁴²² Annales, s. 166.

valtaa. Emme halua, että meille kotonamme: Valtio olen minä; haluamme että sanotaan: Kansa on valtio.⁴²³

Göggin hyökätessä suorasukaisesti Preussia kohtaan, Giuseppe Garibaldin unkarilainen, nuori taistelija-toveri Frigyesi suorittaa vääränlaisen patriottisuuden kuvaamisen hieman hienovaraisemmin. Hän suorittaa tämän kuvaamalla sotilaan, ”militarismien palvelijan”, todellisen isänmaallisuuden vastavoimaksi:

Melkoisen määrän vapaaehtoisia kansalaisia ollessa valmis vetämään esiin pyhä falanginsa, sotilas, yhden ihmisen sokea instrumentti – sotilas, jonka kuri pakottaa unohtamaan velvollisuutensa isänmaataan kohtaan, ja kenties turruttaa, on lopulta, taakaksi yhteiskunnalle ja haluamattaan vapauden asian vihollinen.⁴²⁴

Unkarilainen tulee erottaneeksi seisovan armeijan pyrkimykset todellisesta isänmaallisuudesta. Hän kehittää myöhemmin teesiään eteenpäin toteamalla: ”Olisivatpa asemme, kuten Sveitsissä, ripustettuna rauhallisille kodin tulisijan seinälle! Tuntisimme itsemme kaksinkertaisesti miehiksi, kaksinkertaisesti patrioteiksi, ja meistä tulisi tämän universaalien rauhan kunniallisia omistajia, hartaiden pyrkimystemme ainoan päämäärän.”⁴²⁵

Myöhemmin, väärää patriotismia vastustaakseen, Frigyesi päätyy varsin teatraaliseen tekoon, jonka kerrotaan herättäneen valtaisa suosiota kuulijakunnan parissa. Unkarilainen everstiluutnantti kieltää koko armeijalaitoksen riisumalla itsensä kunniamerkeistään kongressin edessä:

Koska olen kaiken militaristisen hierarkian vihollinen, sodan vihollinen, on velvollisuuteni kieltää kaikki ne kunniateot, jotka olen voittanut taistelukentällä, ja jotka minulle kerran olivat (tunnustan sen) hyvin rakkaita. Ne olivat arvokkaita muistoja kun olin väärin ideaalien orja, kuten ne ovat vielä miljoonille sokeille. Mutta tänään, kun ymmärrän tehtäväni, että voimme saapua haluttuun päämäärään opastamalla ja näyttämällä esimerkkiä, kun juhlava hetki lähestyy, asetan rauhan alttarille koristeeni; hylkään tämän muinaisen instituution loistokkuuden, jonka vuoksi miehet taistelevat veljiään vastaan tai kuolevat vapaaehtoisesti, jotta heitä kutsuttaisiin urhoiksi tai sankareiksi.⁴²⁶

Kongressin vuosikirjoissa kuvataan, kuinka puhuja kaivoi taskustaan useita ristejä ja kunniamerkkejä, laskeutuen korokkeelta hitaasti puheenjohtajan pöydän eteen, jolle laski koristuksena. Koko kokous oli innostuksen vallassa, kun unkarilainen pyysi myymään ansiomerkit ja ostamaan rahoilla rauhanaatteelle tarpeellisempia välineitä, kuten kirjoja. Hän toteaa: ”Haluan käydä ratkaisevaan sotaan kuten kansalainen, ilman koristuksia rinnassani, ja minä sen teen.” Kerrotaan, että kolme

⁴²³ Annales, s. 166.

⁴²⁴ Annales, s. 169.

⁴²⁵ Annales, s. 170.

⁴²⁶ Annales, s. 170.

kierrosta suosionosoituksia räjähti käyntiin ja ihmiset olivat nousseet Garibaldin nuoren *aide-de-campin* puoleen onnittelemaan ja syleilemään häntä.⁴²⁷ Symbolisesti Frigyesi hylkäsi militarismin väärän nationalismin ja patriotismin.

Dissosiatiiivinen argumentaatio isänmaallisuuteen liittyvien käsitteiden kohdalla toistui myös useiden ei-tasavaltalaisten puhujien argumentaatioissa. Esimerkiksi Mihail Bakunin vaatii omassa puheessaan, että ”jokaisen, joka pyyteettömästi halajaa rauhaa ja kansainvälistä oikeutta, tulee hylätä lopullisesti kaikki turha egoistinen patriotismi ja kaikki se, jota kutsutaan kunniaksi, voimaksi sekä oman maan mahtavuudeksi.”⁴²⁸ Myöhemmin venäläinen määrittelee vääränlaisen nationalismin:

Meidän on hylättävä kerta kaikkiaan nationalismin väärä oppi, jonka Ranskan, Venäjän ja Preussin itsevaltiaat keksivät muutamia vuosia sitten, tukahduttaakseen vapauden ylivertaisen periaatteen. Nationalismi ei ole periaate, mutta se on itse asiassa yhtä laillista kuin individualismi. Jokaisella kansakunnalla, pienellä tai suurella, on kiistaton oikeus olla oma itsensä ja elää ominaispiirteidensä mukaisesti. Tuo oikeus seuraa vain universaalien vapauden opin myötä.⁴²⁹

Bakunin pyrkii puheessaan myös tarjoamaan sisältöä oikealla patriotismille. Hän toteaa muun muassa: ”Toiveemme tulevat lepäämään patriotismilla, sanan perimmäisessä mielessä. Sillä keisarin tappio on aina heikentänyt, tai tehnyt vähemmän raskaaksi, keisarillisen ikeen. Keisarikunnan ja meidän, patrioottien, vallankumouksellisten, vapaamielisten ja oikeudenmukaisten, kesken ei löydy minkäänlaista solidaarisuutta.”⁴³⁰ Oikean patriotismin ja nationalismin määritelmän Bakunin alistaa todelliselle vapaudelle. Tätä vapautta Bakunin luonnehtii varauksettomaksi. Hän toteaa: ”On aika absoluuttisen vapauden valtakauden, niin sisäisen kuin ulkoisen”.⁴³¹ Ideaa väärän patriotismin takaa löytyvästä sorrosta, Bakunin vahvistaa toteamalla: ”Voi voi kansoja, joiden herrat, joiden armeijoiden johtajat palaavat voitokkaina taistelusta! Laakerinlehdet ja kunnia vaihtuvat kahleisiin ja sortoon niille kansakunnille, jotka luulevat selviytyneensä voittajina.”⁴³²

Sosialistien delegaatti, ja Marxin läheinen ystävä, Sigismund Borkheim argumentoi vastaavasti, että osaltaan hämmennys patriotismin todellisen olemuksen suhteen johtui ristiriidoista Euroopan valtaapitävien tavoista käyttää sanaa ja tosiasiallisen toiminnan välillä. Borkheimin mukaan Preussin johtajat olivat salaliitossa venäläisten kanssa, jota hän kutsui ”Euroopan taantumuksellisen ryhmittymän lihavaksi pelastusrenkaaksi”. Borkheim esittää kuinka Saksassa hallitus puhui yhtä

⁴²⁷ Annales, s. 170.

⁴²⁸ Annales, s. 190.

⁴²⁹ Annales, s. 190.

⁴³⁰ Annales, s. 189.

⁴³¹ Annales, s. 190.

⁴³² Annales, s. 189.

aikaa kansallisesta yhdistymisestä, mutta tosiasiasa veljeili tsaarin kanssa. ”Heidän reetorinsa, hyvin tunnettuun mahtipontiseen tyyliinsä, sanovat teille: *dass sie die Civilisation nach Osten tragen*, ranskaksi: levittävät pseudofilosofista henkeään, mutta todellisuudessa palvelevat Aasian suurta tasankoa. [...] Kuvitelkaa kuinka vaikeaa onkaan käsittää sanaa patriotismi!”, Borkheim toteaa.⁴³³

Vuoden 1848 jälkimainingeissa Venäjä oli saanut lisänimen Euroopan ”santarmi”, johtuen useista konflikteista, joissa idän imperiumi tuli toimimaan turvana konservatiivisille hallituksille vallankumouksellisuutta vastaan.⁴³⁴ Euroopan valtaapitävien liitot keskenään viestivät Borkheimin mukaan tavasta, kuinka patriotismia käytettiin vain tyhjänä korulauseena, värvätessä valloitusotiin sotilaita. Myös muissa esimerkeissä dissosiatiivisen argumentaation taustalta löytyy ajatus siitä, että käsitteiden vääristely kytkeytyi osaksi hallitsijoiden valtapeliä. Kuvaavaa on, että myös hallitsijoiden tavan toimia kuvattiin olevan tuomittavaa uudelleenkuvaamalla politiikkaan liittyviä käsitteitä. Internationaalien jäsen sekä *The Reform Leaguen*⁴³⁵ edustaja Randal Cremer loihti lohduttoman kuvan Euroopan politiikasta :

Juonivat diplomaatit, lahjottavissa oleva lehdistö, korruptoituneet papit, itsekkäät aristokraatit, pitävät yllä valtaisia armeijoita tukahduttaakseen vapauden; ja heidän puhuessaan isänmaanrakkaudesta, opettavatkin he kansoja vihaamaan toisiaan, hyötyäkseen eripurasta, jonka tämä kieroutunut politiikka aiheuttaa.⁴³⁶

Sosialisti Sigismund Borkheim on samoilla linjoilla: ”on olemassa tarpeeksi vulgaareita miehiä uskomaan, ja minä olen yksi heistä, että eräs tärkeä ammattikunta, joka on nimetty diplomatiaksi, on taiteenlaji, jonka tehtävänä on aloittaa sotia oikeaan aikaan ja oikeassa paikassa.”⁴³⁷ Charles Lemonnier puolestaan paitsi vahvistaa näkemystä jatkuvasta sodasta, myös pyrkii kuvaamaan diplomatian korruptoituneeksi kuvaamalla hallitusten harjoittamat sopimuksenteon luonteeltaan kaksinaamaiseksi: ”Älkäämme unohtako, että Westfalenin rauhasta lähtien, ei ole ollut pysyvää rauhaa, vaan ajatus rikkoa tehdyt sopimukset, rikkoa niitä tilaisuuden tullen.”⁴³⁸

⁴³³ Annales, s. 175.

⁴³⁴ Roberts 1996, s. 25 - 26.

⁴³⁵ Vuonna 1865 perustettu *The Reform League* ajoi yleistä äänioikeutta Isonsa-Britanniassa. Sen suuriin saavutuksiin kuului vuoden 1867 *Reform Act*, parlamentin alahuoneen uudistus, joka laajensi äänioikeutettujen määrää Britanniassa huomattavasti. Vuoden 1867 laki antoi äänioikeuden kaikille miespuolisille, jotka omistivat talon kaupungissa tai maksoivat vähintään kymmenen punnan vuokraa vuodessa kalustamattomasta asunnosta. Tämän seurauksena osa työväestöstäkin sai ensi kertaa äänioikeuden.

⁴³⁶ Annales, s. 212.

⁴³⁷ Annales, s. 174.

⁴³⁸ Annales, s. 199.

Siinä missä ”diplomatia” pyrittiin esittämään pelkästään hallitsijoiden käyttämäksi valtavälineeksi, keinoksi solmia strategisia ”välirauhoja” joiden lomassa voitiin suunnitella uutta veristä valloitusotaa, oikea politiikka määrittäyty toiminnaksi, joka pyrkii vallantahtoisten despoottien egoististen pyrkimysten sijaan todellisiin rauhantekoihin. Esimerkiksi Lemonnier puolustaa kokoontumisen poliittista luonnetta, juuri samaistamalla sen oikeanlaisen politiikan ilmentymäksi:

Geneven kongressi ei ole ensimmäinen kokoontuminen, jota kutsutaan rauhankongressiksi; signaali tälle kongressille tuli toiselta puolelta kanaalia; Englannissa se pidettiin kuusitoista vuotta sitten; mutta tämän kongressin, johon osallistumme tänään, luonne on erikoisempi, tämä kokous, samalla aikaa kun se on rauhan kongressi, se on myös poliittinen kongressi. Kuinka on mahdollista, että rauhan kongressi olisi samaan aikaan poliittinen kongressi? Ah! minä ymmärrän sen, epäilyksettä vaikuttaa, että aina näihin aikoihin saakka, sana politiikka on ollut synonyymi juonittelulle, diplomatialle ja sodalle.⁴³⁹

”On ollut oikein, kun on sanottu, että nykyinen politiikka on sodan politiikkaa, juonittelun, sillä se on ollut dynastisten hallitusten politiikka”, ranskalainen lisäksi toteaa.⁴⁴⁰ Lemonnier päätyy myös esittämään, että kaikki Euroopan sen hetkessä politiikassa oli järjestäytynyt sotaa varten.⁴⁴¹ Geneven kongressin politiikka oli kuitenkin hänen mukaansa suuntautunut koko Euroopalle – sitä harjoitettiin maanosan kaikkien kansojen etujen puolesta.

5.1.3 *Todellinen tasavaltaisuus*

Sosialisti César de Paepe päätyi politiikan lisäksi osoittamaan myös että tasavallasta itsestään oli olemassa valheellinen käsitys. ”Me myös olemme tasavaltalaisia ja federalisteja, mutta emme halua vain nimellistä tasavaltaa tai näennäistä federaatiota”, belgialainen toteaa, ja lisää että vain huomioon ottamalla taloudelliset tosiasiat voidaan oikeanlainen tasavalta saavuttaa. Hän kuvaa:

Emme ainoastaan halua eroon perinnöllisestä hallitsijasta, jota kutsutaan kuninkaaksi tai väliaikaisesta hallitsijasta jota kutsutaan presidentiksi. Me haluamme myös syrjäyttää hallitsijan, jota kutsutaan kapitalistiksi, toisin sanoen oligarkiat, joita kutsutaan kansallisiksi pankeiksi, rahoitusyhtiöt etc., jotka hallitsevat itsevaltiaan ottein hintoja, ja joiden itsevaltiaan palkkaa [*liste civile*] kutsutaan koroiksi ja osingoiksi, mutta haluamme myös syrjäyttää hallitsijan, jota kutsutaan patruunaksi, joka hallitsee suvereenisti työpajassa ja jonka itsevaltiaan palkkaa kutsutaan voitoiksi ja ansioiksi, mutta haluamme myös syrjäyttää hallitsijan, jota kutsutaan omistajaksi, joka hallitsee yksinvaltiaan tavoin maanpäällä ja jonka palkka on nimeltään vuokra.⁴⁴²

⁴³⁹ Annales, s. 198.

⁴⁴⁰ Annales, s. 198.

⁴⁴¹ Annales, s. 198.

⁴⁴² Annales, s. 287.

Kuvaillessaan kapitalistinkin hallitsijaksi, De Paepe pyrkii sovittamaan tasavaltalaiseen poliittiseen reformiin tähänneen termistön vaatimukseen laajemmista uudistuksista. Hallitsijoita löytyi myös muualta kuin valtion itsensä huipulta – myös talous itsessään sisälsi vastaavia ”despottisia” rakenteita.

Dissosiativisen argumentaation avulla sosialisti pyrkii osoittamaan, että taloudellisen maailman takaa löytyy karu todellisuus, valtahierarkia, jonka voi kuvata samalla kielellä kuin poliittisenkin todellisuuden. Tähän liittyy ”todellisen” federalismin määrittelemine myös taloudelliseksi federalismiksi, ”muutoin se on illuusio”. Taloudellinen federalismi puolestaan määrittyy rajalinjojen poistamiseksi pääoman ja työvoiman väliltä – ”porvariston ja proletariaatin sukupuutoksi”.

De Paepe tekee kuitenkin erottelun keskitetyn tasavallan – jota hän kutsuu ”nimelliseksi tasavallaksi” – sekä federalistisen ja hajautetun tasavallan välillä. Siinä missä keskitetty tasavallan presidentti voisi ”yhtä hyvin olla keisari”, sosialisti väittää, että federalistisessa hallintomuodossa, jossa taloudelliset ristiriidat on pyritty sovitteluun, tasavaltalaisuus ei olisi vain illusorista. Pelkät kunnianhimot ja intressit, jotka yhdistävät niin monarkioita kuin keskitettyjä tasavaltojakin, eivät suinkaan ole sotien ainoat syyt. Taloudelliset ristiriidat ovat lopulta myös hänen mukaansa sotien todellinen lähde. Tämän vuoksi ”poliittinen federalismi edellyttää taloudellista federalismia, ilman tätä se ei ole kuin illuusio”.⁴⁴³ Tapa erotella pysyvän rauhan kannalta vääränlainen, keskitetty tasavaltalaisuus, ja oikeanlainen federalistinen tasavaltalaisuus oli tapa, jolla de Paepe haki hyväksyntää ehdotukselleen, ettei desentralisaation tulisi suuntautua pelkästään hallitukseen. Myös taloudessa tulisi vallita tasavaltalaisten politiikassa vaalimat arvot.

Vastaavasti myös Mihail Bakunin, pyrkimyksessään esittää tasavaltalaisten rauhanvisioiden kestättömyys, hyödyntää laajamittaisesti dissosiativista argumentointitekniikoita. De Paepen tavoin myös Bakunin modifioi omaa käsitteistöään, purkaen ja konkretisoiden tasavaltalaista ja sosialistista termistöä. Pyrkien lähtemään liikkeelle jo hyväksyntää nauttivista käsitteistä ja suostuteltavan yleisön omasta symboliikasta, profiloituvat tasavaltalaiset selkeäksi yleisöksi ja suostuttelun kohteeksi.

Bakunin asettaa tarkastelunsa alle tasavaltalaisuuden itsessään, käsitteen, jonka hän päätyy jakamaan osiin. ”Poliittinen tasavaltalainen” on termi, jota Bakunin käyttää useaan otteeseen negatiivisessa mielessä. Hän toteaa kongressille myöhemmin antamassaan esityksessä: ”Vapaus, *poliittiselle*

⁴⁴³ Annales, s. 287.

tasavaltalaiselle, ei ole kuin sanahelinää; se on alistuneen orjan ja valtion vannoutuneen uhrin vapautta. Ollessaan alituisen valmis uhraamaan oma vapautensa, hän kernaasti uhraa myös muiden vapauden. *Poliittinen tasavaltalaisuus*, näin ollen, kiistämättä johtaa despotismiin.”⁴⁴⁴ Bakunin myös toteaa kuinka ”poliittinen tasavaltalainen asettaa vallankumouksellisen mukaan isänmaansa korkeimmalle jalustalle” ja ”haluaa aina hallita ja valloittaa vieraita valtioita omansa voimaksi ja kunniaksi.” ”Kuolla isänmaansa puolesta on kaunein, kadehdittavin kohtalo”,⁴⁴⁵ Bakunin siteeraa vielä vanhaa girondistien laulua ja viittaa tämänkaltaisen kiihkoisänmaallisuuden liittyvän erottamattomasti ”poliittiseen tasavaltalaisuuteen”.⁴⁴⁶

Puhdas tasavaltalaisuus oli Bakuninin mukaan suora Kreikan ja Rooman orjavoimalle perustuvien sivilisaatioiden perillinen. Se oli paljon vähemmän humanitäärisempi kuin sosialismi, se ”vaivoin tunti ihmisen ja tunnusti vain kansalaisen”. Tästä puhtaasta tasavaltalaisuudesta Bakunin toteaa: ”Sosialismin halutessa perustaa ihmisten tasavalta, poliittinen tasavaltalaisuus haluaa ainoastaan kansalaisten tasavaltaa [...]”⁴⁴⁷ Myös kansalaisen käsitteen Bakunin leikkaa kahtia – aktiiviseen (*citoyens actifs*) ja passiiviseen (*citoyens passifs*). Poliittisten tasavaltalaisten haaveileman kansalaisten tasavalta perustui Bakuninin mukaan passiivisten kansalaisten, eli työväen, riistolle.⁴⁴⁸ Positiivisesti latautuneen käsitteen Bakunin kuvaa ilmentämään tasa-arvon sijaan yhteiskunnan jakautuneisuutta. Viitaten käsitteen historiaan, venäläinen muistuttaa, ettei kansalaisuus antiikin aikana kuulunut kaikille asukkaille, vaan kaupunkiyhteisön eliitille. Passiiviset kansalaiset on vallankumouksellisen käyttämä luonnehdinta työväenluokasta, jotka samalla samaistuvat orjiksi.

Itsensä vallankumouksellinen kuvaa ”sosialistiksi”, mutta tämä aatesuuntaus näyttäytyy Bakuninin argumentaatiossa eräänlaisena tasavaltalaisuuden muotona. Hän toteaa esimerkiksi: ”Sosialismi oli viimeinen Suuren vallankumouksen lapsista; mutta ennen sen synnyttämistä, vallankumous oli jo saattanut alkuun suoremman perillisen, Robespierren ja Saint-Justin vanhimman ja rakkaimman lapsen, *puhtaan tasavaltalaisuuden [le républicanisme pur]*, vailla sosialististen ideoiden sekoitusta [...]”⁴⁴⁹

⁴⁴⁴ MB1, s. 63.

⁴⁴⁵ MB1, s. 63.

⁴⁴⁶ ”Mourir pour la patrie, c'est le sort le plus beau, le plus digne d'envie.” Ks. esim. Ballin Lewis 1997, s. 42.

⁴⁴⁷ MB1, s. 62.

⁴⁴⁸ MB1, s. 62.

⁴⁴⁹ MB1, s. 62.

Myöhemmin Bakunin esittelee jälleen uuden termin: *républicain socialiste*. Hän kuvaa sosialistisen tasavaltalaisen vihaavan valtion suuruutta, voimaa ja sotilaallista kunniaa. ”Hän asettaa vapauden ja yleisen hyvinvoinnin niiden edelle”, venäläinen argumentoi. ”Valtio, hänen silmilleen, on pelkkä väline, hänen hyvinvointinsa ja kaikkien vapauden palvelija”.⁴⁵⁰ Poliittisen tasavaltalaisen muuttuessa patriotismissaan usein julmaksi – samoin kuin papin saattaa tämän uskonto tehdä ilkeäksi – sosialisti on luonnollinen; vain sopivissa määrin isänmaallinen, mutta ennen kaikkea inhimillinen, vallankumouksellinen esittää.⁴⁵¹ Hän toteaa lopulta: ”Lyhyesti sanottuna, poliittisen tasavaltalaisen ja sosialistisen tasavaltalaisen välillä on kuilu; ensimmäinen, kvasiuskonnollisena [*semi-religieuse*] ilmiönä, kuuluu menneisyyteen; toinen, positivistisena ja ateistisena kuuluu tulevaisuuteen.”⁴⁵²

Vain poliittisia uudistuksia ajaessaan tasavaltalaiset olivat Bakuninin mukaan erehtyneet paitsi vapauden todellisen olemuksen suhteen, myös omaksuneet väärän käsityksen tasavaltalaisuudesta itsestään. Tätä kautta tasavaltalainen saa omankaltaisensa merkityksen. Sen paras olemus kytkeytyy sosialismiin, ”puhtaimmillaan” se oli tuomittua degeneroitumaan despotismiksi. Symbolista liittoa tasavaltalaisuuden ja oman sosialisminsa välillä Bakunin luo, jopa maljapuheessaan: ”Liiton tulevaisuudelle ja tuleville kongresseille, jotka, kehittämällä säädettyjä periaatteitamme ja yhdistämällä täydellisemmin maailman hajallaan olevat tasavaltalaiset, voimme edistää todellisen demokratian koittoa federalismilla, sosialismilla ja antiteologismilla!”⁴⁵³

5.2 Kvasilogiikkaa

”Kvasiloogiset argumentit” on kategorisointi, jota Perelman käyttää kuvaamaan argumenttityyppejä, jotka pyrkivät yksinkertaistamaan todellisuutta, hyödyntäen näennäistä logiikkaa. Tässä suhteessa argumentin käyttö vaatisi todellisuuden pelkistämistä tiettyyn loogiseen tai matemaattiseen kaavaan, johon päättely perustuu, vaikka johtopäätös sitten sijoitetaankin konkreettiseen todellisuuteen. Luonnollisen kielen ilmaukset kun eivät ole yksiselitteisiä, argumentaatioon sisältyvä epäjohdonmukaisuus ei ole kuitenkaan niinkään virhepäätelmästä, vaan vahvemmista tai heikommista argumenteista, joita voidaan tarvittaessa vahvistaa muunlaisilla argumenteilla.⁴⁵⁴ Kvasiloogiset väitteet pyrkisivät antamaan kuvan eräänlaisista ”laboratorio-olosuhteista” –

⁴⁵⁰ MB1, s. 63.

⁴⁵¹ MB1, s. 64.

⁴⁵² MB1, s. 64.

⁴⁵³ Annales, s. 316.

⁴⁵⁴ Perelman 1996, s. 62.

sulkemaan pois inhimilliseen toimintaan erottamattomasti kuuluvat kilpailevat tulkinnat, yksilölliset arviointiperusteet ja muuttuvat ympäristötekijät.⁴⁵⁵ Jotta argumentaatio olisi sitovaa, tulisi kuitenkin kaikki siinä käytetyt termit määritellä,

Perelman tyypittelee kvasiloogiselle argumentaatiolle lukuisia alalajeja,⁴⁵⁶ mutta käsittelen niistä vain työni kannalta oleellisimmaksi tulkitsemiani. Tarkastelun alle olen ottanut argumentaation, joka esittää sodan syntyyn liittyvän päättelyn muodollisesti loogisia ajatteluketjujen muodossa sekä tekniikat, joissa kestävän rauhan saavuttaminen karsittiin kahteen, todellisuutta mahdollisesti pelkistävään, vaihtoehtoon.

5.2.1 Sotien synty

Geneven kongressin argumentaatioissa kvasiloogiset, loogista päättely jäljittelevät ajatusketjut olivat yleisiä. Todellisuuden pelkistäminen korostui tulkintani mukaan eritoten tavassa, jolla sotien synty kuvattiin. Myös sodan olemuksen tarkemmassa määrittelyssä hyödynnettiin useita argumentteja, jotka pyrkivät jäljittelemään formaalia logiikkaa. Esimerkiksi Jules Barni toteaa:

Rauha on, toden totta, erottamaton vapaudesta, kuten itsevaltiut väistämättä synnyttää sotaa. Hallitsija, joka tarvitsee armeijan hallintaansa ylläpitääkseen kaikkivaltuuttaan, vaatii sotaa ylläpitääkseen tuota armeijaa; ja hänen päättäessään mitä hän haluaa ja milloin hän haluaa, hän pakottaa alamaisensa, tyydyttääkseen intressinsä tai oikkunsa, osallistumaan retkilleen, joille heidän on pakko häntä seurata, vaikkeivat näin haluaisikaan. Tämä oli, esimerkiksi, syy sodille, jotka ovat vuodattaneet Euroopassa verta niin monien vuosien ajan imperiumien alaisuudessa (enkä puhu pelkästään menneisyydestä).⁴⁵⁷

Lähtien liikkeelle rauhan ja vapauden premissistä, Barni pyrkii osoittamaan vallitsevan poliittisen järjestelmän, ei vain kykenemättömäksi turvaamaan rauhaa, myös sen synnyttäjäksi. Ajatusketju lähtee oletuksesta, että itsevaltiut tarvitsee armeijan säilyttääkseen asemansa, ja sotaa ylläpitääkseen armeijaansa. Muut mahdolliset syyt konflikteille sekä tavat despoottille ylläpitää valtaansa suljetaan pois analyysistä. Myös Lemonnier myötäilee argumentaatiota todetessaan: ”Sota on aina kauhistus kansoille, samaan aikaan kun se on, päinvastoin, kallisarvoinen resurssi dynastioille, sillä kansojen toisiaan vastaan kiihottamisen kautta hallitukset pääsevät separaatioon, kansojen hajaannukseen.”⁴⁵⁸

Tasavaltalaiset kuvaavat yksinvaltiaan hahmona joka pyrkii turvaamaan asemansa kasaamalla armeijan valtansa tueksi, mutta toisaalta myös vaarallisen epärationaalisen toimijana, jonka mielen

⁴⁵⁵ Perelman 1996, s.

⁴⁵⁶ Ks. Kuvio 1.

⁴⁵⁷ Annales, s. 120.

⁴⁵⁸ Annales, s. 198.

oikkujen varassa lepää kansojen kohtalo. Näkemyksiä siitä, että valtiaan häilähtelevä tahto on nykyisessä poliittisessa järjestelmässä se, jonka pohjalla lepää Euroopan kansojen kohtalo – perimmäinen sotien aiheuttaja – esittivät myös monet puhujista. Kenraaliluutnantti Frigyesi toteaa, että sodat kansojen kesken johtuvat niiden etujen ristiriidoista ja ristiriidat puolestaan juontuvat eriävistä intresseistä. ”Voimakkaiden sotavälineiden johdosta, ovat yksittäisten henkilöiden intressit muuntuneet valtaisaksi teurastukseksi”, Frigyesi toteaa: ”Kysykää Euroopan useilta kansakunnilta kuinka paljon verta niille on maksanut vain yhden henkilön häilähtelevä tahto?”⁴⁵⁹ Quinet puolestaan väittää: ”He elävät tietäen ainoastaan, että he ovat tuhoamaisillaan toinen toisensa, mikäli se palvelee heidän valtiaitaan, jotka tässä pelissä, lupaavat toisilleen pelastuksen. Näin ollen haluamatta tappaa toisiaan, vailla vihaa, tuntematta tosiaan, kansojen kohtaloksi koituu muutaman ihmisen tahto.”⁴⁶⁰ Jules Favre kirjoitti kongressille:

Kansojen on ”opittava” hallitsemaan itse itseään. ”Minua puistattaa ajatella, että tällä nimenomaisella hetkellä, kirjoittaessani näitä rivejä, Euroopan kohtalo, meidän kohtalomme, teidän kohtalonne, suurten ja jalojen kansakuntien, on muutamien ihmisten päätännässä, joiden turhamaisuus tai virheet voivat kylvää, laajalla alueella, kuolemaa, tuhoa, ja mikä pahinta, periytyvää vihan siementä.”⁴⁶¹

Juuri vallan korruptoimat hallitsijat uhrasivat Favren mukaan ”syyttömien henkiä, tuhoten mittaamattomia aarteita seuratessaan arvaamattomia hulluuksiaan [*capricieuses folies*]”.⁴⁶² Militarismi näyttyy tasavaltalaisten argumentaatiossa luonnollisena hedelmä, jonka itsevaltainen järjestelmä kantaa.

Kvasiloogista argumentointia hyödyntää myös Mihail Bakunin. Hän toteaa, että yhden hallitsijan olemassaolo johtaa vääjäämättä muiden samankaltaisten hallintamuotojen olemassaoloon, sillä muiden alueiden yksilöt kokevat vapautensa olevan uhattuina. Niinpä hekin vuorostaan, liittyvät yhteen despoottia vastaan ja näin ollen ihmiskunta jakautuu suureen määrään erilaisia valtioita, jotka ”kaikki ovat vihamielisiä ja uhkaavat toisiaan”. Hän toteaa kuitenkin, että myös federaatiot olisivat välttämättä vastaavan ongelman edessä, sillä jokainen niistäkin pyrkisi kaikkein voimakkaimmaksi ja huomauttaa, ettei valtiolla ole velvollisuuksia vieraita kansoja kohtaan. Myös venäläisen mukaan armeijoita tarvitaan ennen kaikkea pitämään kurissa massoja, ja juuri tämän aseellisen voiman

⁴⁵⁹ Annales, s. 169.

⁴⁶⁰ Annales, s. 163 - 164.

⁴⁶¹ Annales, s. 154.

⁴⁶² Annales, s. 154.

olemassaolo tekee sodan mahdolliseksi. Perusteluiden pohjalta Bakunin ehdottaa, että parempi pohja liitolle olisi ”yhteiskunnallinen sopimus”.⁴⁶³

Käsitystä siitä, että itsevaltius yksistään oli riittävä selitys sodalle, kyseenalaisti baselilainen Schmidlin, joka oli aiheuttanut kohua jo arvostellessaan kongressin virallista ohjelmaa. Tohtori toteaa:

Se on hyvin syvällä olevassa kerroksessa, josta perimmäisiä ja todellisia sodalle tulee etsiä. Itsevaltioiden kunnianhimo ei ole ainoa tekijä; tulee ottaa huomioon myös ihmisten turhamaisuus ja ennakkoluulot. Aina on kaksi syyllistä: hallitukset ja yleinen mielipide. Me emme voi suoraan vaikuttaa hallitukseen, mutta voimme muuttaa yleistä mielipidettä. Tämä on meidän toimintamme aluetta ja tällä hetkellä valintana rauhanomainen ja laillinen.⁴⁶⁴

Jules Barni ilmeisesti oletti tämänkaltaista argumentaatiota, sillä hän esitti jo aikaisemmin itselleen retorisen kysymyksen: ”voitaisiinko sanoa, että kansat ovat usein itsevaltioidensa avunantajia sodassa?” Barni päätyy kumoamaan väitteen esittämällä, että kansan syyllisyys sotaan johtuu ennakkoluuloista, jotka itsessään ovat ”jäänteitä menneisyydestä”. ”Mitä enemmän nämä ennakkoluulot ovat elossa”, hän toteaa, ”sitä tärkeämpää on hyökätä niiden perimmäisiä syitä vastaan.”⁴⁶⁵ Perimmäisiksi syiksi määrittäytyy vallitseva poliittinen hallintojärjestelmä; Barnin mukaan itsevaltius paitsi aiheutti sotaa, myös ylläpiti ennakkoluuloja, jotka myrkyttivät ihmisten mieltä.

Sosialisti Sigismund Borkheim myötäilee näkemyksiä despotismin sotaa synnyttävästä mekanismista, mutta esittää kvasiloogisen päättelyketjun avulla Euroopan epätasapainon todellisen syyksi ainoastaan yhden valtion, Venäjän. Hän toteaa:

Juuri puolalaisen kysymyksen avulla meidän tulee etsiä keinoja paljastaa salaisuus, mikäli haluamme koskaan saavuttaa pysyvää rauhaa Eurooppaan, joka ei olisi vain kuolleille. Minusta vaikuttaa, että niin kauan kun Puolalle ei anneta takaisin itsenäisyyttä, Preussista ei koskaan tule saksalaista, niin kauan kuin Preussi ei tule olemaan saksalainen, sota tulee olemaan normaali olotila Saksan ja Ranskan välillä, ja tätä sotaa, ei tulisi pitää niinkään kansainvälisenä sotana, vaan sisällissotana. Tämä sisällissota on Euroopalle mitä uuvuttavin, ja Venäjä lietsoo sitä jatkuvasti. Saksalaiset ja ranskalaiset! Älkäämme langetko tähän barbaarien ansaan! Sopimus näiden kahden kansakunnan välillä turvaa meille kaipaamamme rauhan. Tukahduttakaamme Berlinin Schafgrabenin rettelöitsijöiden huudot, kuten Pariisinkin vastaavat” Älkäämme enää antako suomalaisten, mongolien, kalmukkien, petsenegien ja venäläis-slaavien ilosta huutavalle yleisölle enempää huvitusta.⁴⁶⁶

⁴⁶³ MB1, s. 54 - 55.

⁴⁶⁴ Annales, s. 130.

⁴⁶⁵ Annales, s. 121 - 122.

⁴⁶⁶ Annales, s. 180.

Argumentoimalla Saksan ja Ranskan välisten kasvavien jännitteiden johtuvan ainoastaan siitä seikasta, ettei Preussi ollut ”kokonaissaksalainen valtio” – luomus joka olisi Borkheimin mielestä ilmeisesti jollain tavoilla tukahduttanut sen valloitushaluisen luonteen – ja esittämällä Saksan itään päin tapahtuvan luontaisen laajenemisen johtuvan yksinomaan Puolan kaapanneesta Venäjästä, Borkheim pelkistää Euroopan poliittisen todellisuuden varsin yksinkertaisten päättelyketjujen summaksi. Venäjän laajentumisen puolestaan sosialisti kuvaa alati kiihtyväksi prosessiksi. Hän toteaa muun muassa: ”Yhä löytyy *laisser-faire* ja *laisser-passer* -amatöörejä, jotka lohduttautuvat ajatuksella, että Venäjä yksi päivä sortuu oman liiallisen laajuutensa alle. Sanon heille tämän: Itämeren venäläiset satamat ovat seitsemän kuukautta talvella suljettuina jään takia, ja Bosporissa ei ole heidän sota-aluksilleen vapaata pääsyä, he suuntaavat varsin suorasukaisesti kohti eteläisiä rannikoita.”⁴⁶⁷ Ilmasto ei estä Venäjän vallan laajentumista Borkheimin mukaan, sillä ilmansuuntia riittää muuallekin kuin Eurooppaan. Teesin perusteella Borkheim esittää Venäjän laajentumisen päättymättömäksi prosessiksi.

Tasavaltalaisten kuvatessa sota hallitsijalle välttämättömäksi keinoksi pitää kansa kurissa, useat sosialistit myös argumentoivat mihin rauhaomainen kehitys vääjäämättä johtaisi. Esimerkiksi Borkheim toteaa: ”Koko Euroopassa [yksi ryhmittymä] ovat liittoutuneet ja haluavat liittoutua. Sodat ovat tehokas keino estää rauhanomainen kehitys, jota saattaisi johtaa rikkaiden luokkien omistusten kannalta epämieluisaan muutokseen.”⁴⁶⁸ Delegaatti kuvaa sodan strategisena aseena, joka pyrkii säilyttämään hallitsevan luokalle suotuisan tilanteen – estämään luonnollinen kehitys. Borkheim palaa myöhemmin perustelemaan teesiään siitä, että sota on strategia estää työväenluokan yhdistyminen:

Terve järki, hyvin yksinkertaisten syllogismien kautta, kykenee saapumaan sangen ilkeään lopputulokseen sen suhteen, että joutilaat hallitsevat vähemmistöt tarvitsevat armeijoita ja sotaa ohjatakseen huomio pois, niin pitkään kuin mahdollista, tärkeämmistä asioista, kuten harkittujen taloudellisten muutosten käyttöönotosta, jotka muuttaisivat eurooppalaisen yhteiskunnan eri luokkien väliset verrannolliset suhteet.⁴⁶⁹

”Yksinkertainen syllogismi”, johon Borkheimin viittaa vaikuttaisi olevan: A) Hallitseva luokka ei halua, että työväenluokka yhdistyy B) Hallitseva luokka uskoo, että sodat ovat hyvä keino estää proletariaatin yhdistyminen C) Hallitseva luokka käyttää sotaa ja ylläpitää armeijoita. Vuosikirjoissa kuvataan että väitteet aiheuttivat ”uuden ja äänekkään keskeytyksen”. Ilmeisesti sosialistin logiikka, joka kuvasi armeijat pelkästään välineiksi juuri työväenluokan yhdistymisen estämiseksi ei

⁴⁶⁷ Annales, s. 181.

⁴⁶⁸ Annales, s. 175.

⁴⁶⁹ Annales, s. 176.

tyyydyttänyt koko kuulijakuntaa. Kvasilooginen argumentaatio pohjasi Lausannen adressissa esitettyihin, kiisteltyihin lähtökohtiin luokkasodasta todellisuutta ja sen rakennetta määrittelevänä tekijänä.

5.2.2 Kaksi vaihtoehtoa

Ensimmäisen kansainvälisen perustamiskongressista Genevessä vuosi aikaisemmin oli vaadittu paitsi lyhempää työpäivää, rajoituksia nais- ja lapsityövoimalle, parempia työskentelyolosuhteita sekä hyväksyntää ammattiliitoille ja pysyvien armeijoiden korvaamista kansalliskaarteilla mutta myös ”venäläisen vaikutuksen eliminoimista Euroopasta hyväksymällä kansakuntien oikeus järjestää itse asiansa, ja Puolan uudelleenrakentaminen demokraattiselta ja sosialistiselta kannalta.”⁴⁷⁰

Venäläisvastaisuus oli ollut keskeistä Marxille ennen ja vuoden 1848 vallankumouksen aikana, Krimin sodan aikana hän kehotti Britanniaa liittymään aktiivisesti sotaan useita kertoja.⁴⁷¹ Marxin mukaan moskovalainen vaikutus ulottui useisiin Britannian parlamentinkin korruptoituneisiin jäseniin, jotka todellisuudessa olivat tsaarin palkkalistoilla. Engelsin haamukirjoituksessa ennen Krimin sotaa Venäjä näyttäytyy suorastaan vastavoimana kehitykselle. Hänen mukaansa vuoden 1789 jälkeen ”on todellisuudessa Manner-Euroopassa ollut vain kaksi voimaa – Venäjä ja absolutismi, vallankumous ja demokratia.”⁴⁷²

Termiä ”russofobia”, jota Borkheimkin puheessaan käyttää, lanseerattiin 1850 -luvulla.⁴⁷³ Marxin ja Engelsin russofobia ei kuitenkaan tuskin ollut täysin irrationaalista venäläisvastaisuutta, kuten se on joskus haluttu selittää. 1800-luvun puolenvälin radikaaleille Venäjänvastainen sota näyttäytyi myös keinona horjuttaa hallitsevaa status quoa. Jonathan Sperberin mukaan Marxille Venäjän vastainen sodalla oli niin suuri strateginen tärkeys, että jopa kreikkalaisten kansannousut turkkilaisia vastaan vuonna 1854 – Kommunistisen manifestin kuvaama mallitapaus vallankumouksellisuudesta – hän oli tuominnut venäläisten tukemana ”vuorten ryöstelijöiden” mellastuksena. Venäjänvastaisuus liittyy historioitsijan mielestä ”reaalipoliittiseen” näkökulmaan, jonka useat vuoden 1848 jälkeiset vallankumoukselliset olivat omaksuneet.⁴⁷⁴

⁴⁷⁰ Marx & Engels 2003, s. 226 - 234.

⁴⁷¹ Ks. esim. Sperber 2013, luku 8: *The Observer*.

⁴⁷² Lainausta artikkelista Bauer 2012, s. 390.

⁴⁷³ Russofobian synty Krimin sodan aikaan saattaa olla selitettävissä sekä nopeasti vahvistuvan Venäjän aiheuttamalla pelolla että Nikolai I:n autoritaarista hallintomuotoa kohtaan tunnetulla antipatialla.

⁴⁷⁴ Sperber 2013, luku 8: *The Observer*.

”Venäjäkysymykseen” kantaa aktiivisesti ottanut Sigismund Borkheim ilmaisee näkökulmansa idän valtion kehityksestä seuraavasti:

Oli aika jolloin näytti siltä, että voimakas muuttovirta Venäjältä, kauppiaita, industrialisteja, työläisiä, toisi sen kansalaiset ja instituutiot lähemmäksi muuta Eurooppaa. [...] Sen jälkeen sen kimppuun syöksyi useita juonittelijoita, usein nälkäisiä ylhäisten perheiden hylättyjä jälkeläisiä. Heidän roolinsa Euroopan suurien teiden rettelöitsijöinä ja rötöstelijöinä oli ohitse, ja huomattavaa että pysyvät armeijat laskivat palkkasotureiden kysyntää, he tekivät yhteistyötä, skyyttien valtakunnan puolijumalallisten villien kanssa, pystyttääkseen järjestelmän, joka pitämällä laumansa puoliksi eläimellisessä tilassa, kykenee tukahduttamaan asuttamamme maailmankolkan vapaata kehitystä. Tästä nimenomaisesta roskakasasta venäläinen hallinto on löytänyt diplomaattinsa, jotka, agentteina, raportoina, vakoojina, työskentelevät vain modernin hunnien, mongolien ja tataarien migraation puolesta.⁴⁷⁵

Venäjä näyttäytyy Borkheimin puheessa autoritaarisuudessaan ja takapajuisuudessaan kuin suurena koneena, joka turvaa konservatiivisen järjestyksen, estäen ”vapaata kehitystä”, eli vallankumouksen onnistumista. Sosialistien tavoin Länsi-Euroopassa myös liberaalit pitivät Venäjää taantumuksen tukipylväänä ja ”kansojen vankilana”.⁴⁷⁶

Perustelemaan Venäjän vastaisten toimien tärkeyttä, Borkheim käyttää useita kvasiloogisia argumentointiketjuja ja esittää sen pohjalta jopa koko rauhankysymyksen dilemmana. Hän toteaa: ”Päätäkää itse rajat mihin Venäjän eteneminen pysähtyy siinä tapauksessa, ettei se sorrukaan oman liikkeensä alle. Tässä kohtaa teidän tulee sanoa: Pysähdy; – lopeta Venäjä! Todellinen rauhantyö olisi eristää Venäjä muusta Euroopasta, kääntyä Yhdysvaltojen puoleen.”⁴⁷⁷ Borkheimin retoriikassa monitahoinen kysymys pysyvistä rauhasta muuntuu tässä yhteydessä ainoastaan venäläiseksi kysymykseksi. Joko Venäjää vastaan olisi ryhdyttävä toimiin tai eurooppalainen sivistys sortuisi venäläisten valloitusten edetessä. E.H. Carr tulkitsee Borkheimin ehdottaneen rivien välistä sotaa Venäjää vastaan.⁴⁷⁸

Vastaavasti Sosialisti Charles Longuet päätyy esittämään itsevaltiuteen ja rauhaan liittyvän tilanteen dilemmana, valintana vain kahden vaihtoehdon välillä. Saksan tilanteesta hän toteaa: ”Mikäli Saksa jaksaa tällä tiellä, voi siitä tulla armeijoiltaan voimallinen, mutta samalla se joutuu luopumaan älyllisestä kruunustaan. Tämä älyn suuri kansakunta, siitä ei tule muuta kuin sapelin ja nuijan

⁴⁷⁵ Annales, s.

⁴⁷⁶ Vuoden 1848 jälkimainingeissa Venäjä oli saanut lisänimen Euroopan ”santarmi”, johtuen useista konflikteista, joissa idän imperiumi tuli toimimaan turvana konservatiivisille hallituksille vallankumouksellisuutta vastaan.

⁴⁷⁷ Annales, s. 182.

⁴⁷⁸ ”A German named Borkheim, a friend of Marx, then declared that, in order to assure peace in Europe, the first step was to declare war on Russia.” Carr 1935, s. 841.

kansakunta. Se voi sanoa hyvästit filosofian kukoistuskaudelle, runouden ja taiteen kirkaalle valolle.”⁴⁷⁹

Näkökulma pelkistää tilanteen vaihtoehdoksi, jossa on kaksi tietä: joko tiede, taide ja kulttuuri – tai sotaa ihannoiva itsevaltiutus. Longuet summaa ajatuksensa: ”Meidän on valittava despotismin – toisin sanoen sodan – ja tarpeellisen taloudellisen selvitystilän [*liquidation économique*] välillä, joka voi johtaa meidät rauhan aikakauteen.”⁴⁸⁰ Myöhemmin hän esittää vaihtoehdon vapauden puutteen ja taloudellisen uudelleenjärjestelyn välillä:

Sosialisteja on syytetty usein ihmisten materiaalistien intressien liioittelusta, joten voin esittää teille, että vaihtoehtonne ovat joko tiettyjen materiaalistien ilojen karsiminen – vähintään rikkaimmilta – ja teidän vapautenne; joko joutilaisuus tai kunniallisuus. Tehkää valintanne.⁴⁸¹

Kumpikin Longuetin tarjoamista teistä johtaa ei-toivottuihin seuraksiin omistavan luokan tai hallitsijoiden kannalta. Taloudellinen selvitystila merkitsee heidän valtansa ja vaurautensa murentumista, mutta elleivät he ole valmiita tähän, seuraa sivistyksen ja kulttuurin kannalta rappeutuminen ja sodat barbarian jatkuminen. Vastaavasti myös ranskalainen sosialisti Chemalé esittää myös kaksi vaihtoehtoa: rauhan ja sodan, josta ensimmäinen määrittyy myös sosialismiksi. Hän toteaa: ”Kysymys on selkeä valinta despotismin ja sodan sekä rauhan ja vapauden välillä, tai sentralisaation, despotismin ja rikkauden sekä federaation, sosialismin ja vapauden. Ainoastaan vapautettu työvoima voi tuoda rauhan maailmaan! Haluatteko te tätä kansalaiset?”⁴⁸²

5.3 Argumentit ja todellisuus

Todellisuuden rakenteeseen nojaavat argumentit mahdollistavat Perelmanin teoriassa siirtymisen yleisesti hyväksytystä uudenlaiseen hyväksyntään. Nämä tekniikat Perelman jakaa peräkkäisyysiteisiin, rinnakkaisuussiteisiin sekä symbolisiin siteisiin.⁴⁸³ Todellisuuden rakenteeseen nojaavat argumentit lähtevät liikkeelle todellisuuden eri osien välisistä suhteista, ja usko tällaisten objektiivisten rakenteiden olemassaoloon voi koskea monenlaisia seikkoja kuten syysuhteita tai ilmiöiden taakse jääviä ”todellisia” olemuksia. Rinnakkaisuussiteillä voidaan myös liittää toisiinsa

⁴⁷⁹ Annales, s. 253.

⁴⁸⁰ Annales, s. 255 - 256.

⁴⁸¹ Annales, s. 256.

⁴⁸² Annales, s. 239.

⁴⁸³ Perelman 1996, s. 92 - 199.

tapahtumia, henkilöitä, teoksia ja näiden taustalla olevia historiallisia ajanjaksoja.⁴⁸⁴ Tärkeää Perelmanin mukaan todellisuuden rakenteeseen pohjautuvassa argumentaatiossa on vankkumaton yksimielisyys, johon puhuja voi perustaa argumentaationsa.⁴⁸⁵

Myös esimerkin avulla argumentoinnin Perelman luokittelee myös todellisuuden rakennetta määrittävän vakuuttamisen joukkoon.⁴⁸⁶ Argumentaatio mahdollistaa sen, että yleisö tulkitsee todellisuuden uudella tavalla. Tekniikka olettaa todellisuuden sisältävän säännönmukaisuuksia, joiden konkretisointeina esimerkit toimivat. Valitut esimerkit selvittävät tai luovat sääntöjä, rakenteita tai toimivat ennakkotapauksina – päättelyssä esitettyä kieltäydytään pitämästä toistumattomana ja erottamattomasti siihen yhteyteen ja olosuhteisiin sidottuna, jossa kuvattu tapahtuma on toteutunut.⁴⁸⁷ Todellisuuden rakennetta muokkaavia argumentaatiotekniikoita ovat puolestaan argumentaatioteoriassa analogia ja metafora.⁴⁸⁸ Sinällään selkeät vertauskuvat kongressissa olivat argumentaatiotekniikkana yllättävän harvinaisia. Tutkimukseni perusteella niitä hyödynnettiin pääosin pyrittäessä hankkimaan kannatusta näkemykselle oikeudesta arvostella despoottisia hallituksia.

Luvussa olen tarkastellut erityisesti kehitykseen liittyvien premissien pohjalta tapahtuvaa sidosmuotoista-argumentaatiota. Pyrin mallintamaan kuinka tasavaltalaiset ja sosialistit kytkivät omat visionsa pysyvästä rauhan tilasta osaksi historiankulkua ja suurta muutosta, jonka kourissa ihmiskunta vaikutti olevan. Jälkimmäisessä alaluvussa olen tarkastellut esimerkkeihin pohjautuvaa päättelyä siitä, miksei tasavaltalaisen järjestelmän pohjalta ollut sosialistien mielestä mahdollista rakentaa kestävä rauhaa.

5.3.1 Valonkantajat

Omille rauhanvisioille haettiin tukea yhteisesti jaetusta lähtökohdasta, uskosta edistykseen kiistämättömänä tosiasiana. Lineaarinen tapa käsittää aika, ja historia, toimi pohjana todellisuuden kuvaamiselle tiettyyn suuntaan kulkevana vääjäämättömänä prosessina. Tasavaltalaiselle

⁴⁸⁴ Perelman 1996, s. 113.

⁴⁸⁵ Perelman 1996, s. 93 - 95.

⁴⁸⁶ Perelman 1996, s. 120.

⁴⁸⁷ Perelman 1996, s. 120.

⁴⁸⁸ Tyypillisimmin analogia julistaa, että A on sama B:lle kuin C on D:lle. A-B –pari edustaa keskustelun ja argumentaation aihetta, teemaa, kun taas C-D viittaa tutumpaan perustaan, forokseen. Metaforaa Perelman kutsuu ”tiivistetyksi analogiaksi”, jonka ero varsinaiseen analogiaan on joskus häilyvä. Perelman 1996, s. 129 - 131.

argumentaatiolle olennaista oli historian esittäminen kahden vastavoiman kamppailuna, joista toinen kuvattiin edistyksellisenä, toinen taantumuksellisenä.

Rauhan valtakunta näyttäytyi varmana tulevaisuuden tapahtumana, kysymys oli ainoastaan tapahtumien jouduttamisesta. Kuten kongressin ohjelmassa kysyttiin: ”Mitkä ovat käytettävissä olevat keinot valmistella ja jouduttaa [*hâter*] tämän vapaiden kansojen konfederaation tuloa?”⁴⁸⁹ Myös Jules Favre käyttää verbiä jouduttaa:

[...] Ihmisjärjen [*la raison humaine*] tulisi vaipua epäuskoon sen suhteen, että päivä, jolloin saavutetaan yhteinen sopimus, ja nuo syyt, joiden on riittävässä määrin osoitettu aiheuttavan steriilit katastrofit, hävitettäisiin. Tuota päivää minä kutsun kaikella voimallani, ja yhdyn jo edeltä Kongressin päätöksiin, jotka pyrkivät sen aattoon jouduttamaan.⁴⁹⁰

Geneven kongressin Favre esittää tulevaisuuden rauhan ilmentymänä ja käyttää suosittua metaforaa valo [*lumière*], kuvaamaan sen säteilyä: ”Eri puolilta Eurooppaa saapuneiden kansalaisten kokoontuminen, allekirjoittamaan rauhan säilyttämisen mahtavaa ajatusta, on ylväs esimerkki ja hyödyllinen varoitus. Kansakunnat näkevät siinä uuden valon, joka kirkastaa heidän velvollisuuksiaan; kansakuntien johtajat puolestaan merkin aikakaudesta, joka jättää taakseen verisen menneisyyden, jonka nimiin he vastuuttomasti vannovat.”⁴⁹¹

Myös Barni käyttää toistuvasti sanaa ”valo” tai ”säteet” kuvaamaan, kansojen silmiä häikäisevää kohdetta, jota kohti he pimeydessä hapuilevat. Hän toistaa metaforaa useaan otteeseen: ”[...]valtava kehitys on jo ajatuksissa ja teoissa tapahtunut lähtien renessanssin ajasta ja uskonpuhdistuksen ajasta, tultaessa filosofian ja vallankumouksen vuosisadalle, tiedän että ihanteellisimmin tie on tänä päivänä selkeästi viitoitettu, eikä voi olla niin, että sen valo turhaan häikäise kansojen silmiä.”⁴⁹² Valo, joka säteilee Barnin retoriikassa kutsuvasti ihmiskunnan silmiin, on historian viitoittaman tien päässä odottava *regne de la paix*, rauhan valtakunta. Myöhemmin filosofi toteaa:

Se on tämä valo, herrat rauhankongressin jäsenet, jota teidän täytyy levittää halki Euroopan. Yksikään jalansija ei sille sopisi paremmin kuin Sveitsin tasavalta ja Geneven vapaa kaupunki, tämä älyn Rooma, kuten sitä eilen kutsui Garibaldi, tullessaan vastaamaan kutsuumme. Kerätkäämme täällä hajanaisia valonsäteitä hienostuneen, voimakkaan keskustelun muodossa, voimallisen tyyneydessään, ja levittäkäämme niitä kaikkialle missä niiden tulee valaista, yhdessä kaikkien käytössämme olevien keinojen

⁴⁸⁹ Annales, s. 127.

⁴⁹⁰ Annales, s. 155.

⁴⁹¹ Annales, s. 155.

⁴⁹² Annales, s. 121.

kanssa (sveitsiläisen neutraaliuden asettamissa rajoissa), sillä ideat ilman toimintaa eivät ole kuin jonninjoutavaa ja hedelmätöntä pähkäilyä.⁴⁹³

Tie kohti pysyvää rauhaa filosofin mukaan selkeästi viitoitettu: ”Viimeistään näinä päivinä nauramme hyväntahtoisen apotti Saint-Pierren haaveille ja alamme myöntämään, että filosofi Kantin tarjoama idealistinen polku (tasavaltojen liitto) ei olisi täysin utopistinen [*chimérique*].”⁴⁹⁴

Barnin retoriikassa kehitykselle sen ilmentymälle, Geneven kongressille, määrittyy myös vaarallinen vastavoima, keisarismi. Barni toteaa: ”Valitettavasti, samaan aikaan kun tämä kehitys tapahtuu lukuisissa mielissä ja ilmenee meidät yhdistäneen kansainvälisen kongressinkin hahmossa, myös päinvastainen liikehdintä leviää Euroopassa uhaten kehkeytyä sotatilaksi”.⁴⁹⁵ Hän toteaa myös:

Olkaamme tietoisia, että tämä vitsaus [keisarismi] tulee kantamaan hedelmättömyyttä ja kuolemaa modernissa yhteiskunnassa, samalla tavoin kuin se on murhasi muinaisessa yhteiskunnassa. Työskennelkäämme vastustaaksemme keisarismien henkeä tasavaltalaisella hengellä, militarismien henkeä kansalaisuushengellä, sentralisaation henkeä federaation hengellä, toisin sanoen, despotismien ja sodan henkeä vapauden ja rauhan hengellä.⁴⁹⁶

Keisarismi näyttäytyy Barnin puheessa muinaisen, taantumuksellisen keisarismien jatkumona, jonka attribuuteiksi valikoituvat sentralisaatio, itsevaltiutus, sota sekä militarismi. Sen vastapariksi nousee ”tasavaltalaisuuden henki”, joka näyttäytyy oikeana voimana johdattamaan maailman kohti vapautta ja rauhaa.

Myös Pierre Jolissaint, rauhan vihollisista puhuessaan, perustelee edistyksellä mahdollisuutta lopettaa sodat ainiaaksi: ”Kongressin tehtävä on taistella tätä murheellista oppia vastaan, tätä uskoa voiman ja epäoikeudenmukaisuuden ikuiseen valtakautteen, tätä surkastuttavaa ja voimatonta dogmia vastaan, joka on kehityksen suuren lain negaatio.”⁴⁹⁷ Kuten Barni, myös puheenjohtaja hyödyntää valoa vertauskuvana tulevaisuudesta: ”Oikeuden turvapaikkaan vanhan sveitsiläisen vieraanvaraisuuden nimissä, vanhan Helvetian tasavallan nimissä, joka elvytettiin vuosien 1830 ja 1848 välillä, Euroopan yhdysvaltojen liiton nimessä, jossa näen kajastavan tulevaisuuden horisontin valonsäteiden, minä teitä tervehdin!”⁴⁹⁸

Vastaavaa tapaa esittää historia, ja nykyisyys, kahden eri voiman taistelulenttänä suosii myös Edgar Quinet, joka esittää Euroopan monarkioiden valtapolitiikan paluuna antiikin barbariaan. ”Meidät on

⁴⁹³ Annales, s. 121.

⁴⁹⁴ Annales, s. 119.

⁴⁹⁵ Annales, s. 120.

⁴⁹⁶ Annales, s. 120.

⁴⁹⁷ Annales, s. 145.

⁴⁹⁸ Annales, s. 145.

pakotettu tänään selvittämään kysymyksiä, jotka on selvitetty satoja kertoja”, historioitsija toteaa. ”Kuilu, jonka olivat sulkeneet meidän isämme, on yllättäen avautunut meille. Esimerkiksi: Onko ihminen vain peto vahvimman kynsissä? Ovatko ihmiset vain karjaa? Ovatko ihmisten asiat vain jonglööreiden leikkiä pahansuopien henkien viihdyttämiseksi? Tätä olemme pakotetut itseltämme kysymään.” Viitaten, mitä ilmeisimmin, Napoleon III:n vallankaappaukseen Quinet myös kuvaa kuinka kuudessatoista vuodessa, ihmishenki pakotettiin kahdeksantoista vuosisataa taaksepäin ja varottaa mitä seuraa, ellei taantumuksellista keisarismia pysäytetä:

Valmistautukaa te, kansat, ja tervehtikää jumalallisten keisareiden aikakauden paluuta. Tässä on sodanpäällikkö kynnyksellään, joka komentaa teidät kuolemaan massoittain. Totelkaa. Avatkaa valtimonne. Käykää makuulle avaraan pronssialtaaseen, jonne mahtuvat kokonaiset kansakunnat. Kuolkaa sinne kärsivällisesti, hitaasti, pisara pisaralta; punertukaa verestänne keisarillisen uunin lämpimässä vedessä. Näin haluavat, näin vaativat, kaksi tai kolme keisaria, jotka te teette perillisiksenne.⁴⁹⁹

”Toinen keisarismi”, joka historioitsijan mukaan oli syössyt ihmiskunnan moraaliseen tyhjiöön, kuiluun, jossa se oli ollut barbaarisina aikoina, määrittänyt ”pimeydeksi” – ”yöksi ilman aamunsarastusta”. Kuten Barnin ja Jolissaintin retorikassa, kongressi itsessään ilmentää valoa ja konkretisoituu historiaa oikeaan suuntaan vievän voiman, edistyksen ja tasavaltalaisuuden ilmentymäksi: ”Nämä hirvittävät päivät eivät tule kestäämään ikuisesti; ihmiskunta tulee nousemaan tästä hirvittävästä alhostaan. Todistajani on tämä niin monen, eri puolilta saapuneen, yleistä mielipidettä selkeästi uudistamaan pyrkivän ihmisen spontaani kokous.”⁵⁰⁰

Quinet myös hyödyntää toistuvasti puheessaan termiä *conscience*. Hän toteaa esimerkiksi: ”Kyllä vain, näin ihmiskunnan omantunnon [*conscience*] kuolevan muutamissa kuukaudessa, vahvimpien jalkojen alle; olen nähnyt sen kielletyn kun se voitettiin; kuudentoista vuoden ajan olen etsinyt sitä raunioista; en ole sitä löytänyt.”⁵⁰¹ Tapa jolla Quinet käyttää termiä, ei tunnu viittaavaan niinkään subjektiiviseen tietoisuuteen, vaan universaaliin käsitteeseen. Historioitsija toteaaakin: ”Olen kutsunut, eikä se [*conscience*] ole vastannut. Se ei ole vain yhden paikan päällä, yhdessä maassa, tietyssä valtiossa, joka olisi vapaa, kuten sotavanki. Ei. Pahuus on ollut liian voimakas; koko universumi on ollut lähestulkoon rikoskumppani.”⁵⁰²

⁴⁹⁹ Annales, s. 165.

⁵⁰⁰ Annales, s. 165.

⁵⁰¹ Annales, s. 161.

⁵⁰² Annales, s. 161.

Jean-Jacques Rousseau mukaan *conscience* ”on luonnon ääni, josta kaikki ideamme kumpuavat”.⁵⁰³ Filosofille *Conscience* näyttäytyy kohtalon äänenä, voimana mielen ja jumalan välissä.⁵⁰⁴ Victor Hugo kuvaa runossaan *La Conscience* ”inhimillistä omaa tuntoa” Jumalan läpäiseväksi katseeksi, joka seuraa väärintekijöitä – Kainia ja tämän jälkeläisiä.⁵⁰⁵ Myös Quinetin retoriikassa *Conscience* saa vastaavankaltaisena merkityksen inhimillisenä omanatuntona, kehitykseen liittyvänä voimana, joka ohjaa ihmiskuntaa kohti oikeaa suuntaa.

5.3.2 Työväen auringonnousu

Kehitys ja edistys toimivat myös Geneven kongressissa sosialisteille tärkeänä premissinä. Esimerkiksi Chemalé toteaa: ”Sota! se on tuon vanhan yhteiskunnan yleinen ja tavallinen käytäntö. Yhteiskunnan, jota isämme ravisuttivat, ja joka meidän tehtävänä on kumota.”⁵⁰⁶ Charles Longuet puolestaan esittää:

Kuten on jo useaan kertaan toistettu, ja kuten tulen teille vielä toistamaan, saavuttaaksemme päämäärä, jolle olette itsenne pyhittäneet, tuodaksemme lopullinen rauhan valtakunta ihmiskunnan pariin, on tarpeellista varmistaa taloudellinen tasapaino soveltaessamme oikeudenmukaisuuden periaatetta asioiden järjestykseen, jota tiede on tutkinut empiirisesti, mutta jättänyt tähän asti kehittymään oman onnensa nojaan.⁵⁰⁷

Argumentaatio perustuu todellisuuden rakenteeseen. Omat visiot kytketään osaksi todellisuutta luonnehtivaa kehitystä ja esitetään tämän vääjäämättömän prosessin kiistattomana lopputuloksena. Tieteellisyydellä Longuet perustelee sosialismin yliveritaisuuden. Hänen teesiensä mukaan ihmisen oli otettava kehitys käsiinsä. Tämän kehityksen voima oli kuitenkin poliittisen yhtenäisyyden sijaan vallankumous:

Tänään itse kristinuskoa vastaan asettuu humaani, antitranssendentaalinen [*antitranscendantal*] ja oikeudenmukainen Vallankumous. Kristinusko ei kyennyt täyttämään tehtäväänsä; me uskomme että vallankumous täyttää omansa. Tämä on se mikä on pettänyt kansoja; tämä suuntaus kohti moraalista yhtenäisyyttä [kristinusko] on ajanut heidät poliittiseen yhtenäisyyden tavoitteluun. Mutta poliittinen yhtenäisyys ei ole

⁵⁰³ Œuvres complètes de J. J. Rousseau. *Émile* 1762, s. 429.

⁵⁰⁴ Ks. esim. teoksen *Émile* kohta: “Conscience ! Conscience ! Instinct divin, immortelle et céleste voix ; guide assuré d’un être ignorant et borné, mais intelligent et libre; juge infaillible du bien et du mal, qui rends l’homme semblable à Dieu, c’est toi qui fais l’excellence de sa nature et la moralité de ses actions ; sans toi je ne sens rien en moi qui m’élève au-dessus des bêtes [...].Rousseau 1762, s. 430.

⁵⁰⁵ Ks. esim. Hugo 2002, s. 214-217.

⁵⁰⁶ Annales, s. 238.

⁵⁰⁷ Annales, s. 251.

pitänyt sanaansa; se on orjuuttanut kansat, tuhonnut ne, tehnyt niistä laumoja [*parqués*]; yhdistämisen sijaan se on jakanut ne.⁵⁰⁸

Toisaalta myös sosialistit eivät uskoneet kehitykseen sokeana kontrolloimattomana voimana vailla suuntaa. Sosialismi ja työväennousu kytkettiin vääjäämättömäksi tapahtumaksi, tendenssiksi, jota menneisyyden edustajat pyrkivät turhaan rajoittamaan. Esimerkiksi Borkheim esittää sotien olevan keino ja strategia estää luonnollinen kehitys: työväenluokkine yhdistyminen.⁵⁰⁹ Sosialisti jakaa Euroopan kahteen leiriin, joista toinen esittäytyy jo yhdistyneenä. Sota näyttäytyy strategisena aseena, joka pyrkii jakamaan proletariaatin ja estämään rauhanomaisen kehityksen: niin kauan kuin dialektinen maailmanhistorian kehitys jatkuu, tulevat sodat jatkumaan. Sosialistien argumentaatio kuitenkin pyrkii kuvaamaan, että kehitys ja sen vääjäämättömät materiaaliset lait ohjaavat kuitenkin voimallisesti kohti työläisten yhdistymistä.

Historia näyttäytyi myös yhteiskunnallista reformia vaatineiden parissa vastavoimien taisteluna, mutta sitä muovaavat voimat kuvattiin hyvin toisella tavoin. Siinä missä tasavaltalaisten todellisuutta tuntuivat muokkaavan ensisijaisesti ideat, painottivat sosialistit luonnollisesti materiaalisia olosuhteita. ”Taantumuksellisten” moraalisten ja poliittisten kehitykseen liittyvien näkökantojen ja idealismin sijaan useat sosialistit esittelevät maailmaa liikuttavaksi vastustamattomaksi voimaksi materialistisemmat lähtökohdat. Esimerkiksi delegaatti Borkheim toteaa: ”Se, joka liikuttaa ihmisiä – ja tämä liikuttaja on ikiaikainen – on ennen kaikkea materiaallinen hyvinvointi, jota ilman massanne ovat rehellisiä, mutta oppimattomia.” Sosialisti vihjaa myös, että yhteiskunnan aineellinen tuotanto asetti itsessään rajat sille, minkälainen ajattelu ylipäätään oli mahdollista.⁵¹⁰

Luokkataistelun premissin omaksuneiden sosialistien argumentaatioon liittyi myös näkemys historiasta prosessina, jota erinäisten dialektisten kamppailut veivät eteenpäin. Tasavaltalaisten rakentaessa kehityksen pohjalta rinnastuksen Napoleon III:n keisarismista antiikin barbaarisiin aikoihin, Mihail Bakunin pyrki samaistamaan muinaisissa tasavaltojen orjuuden aikansa työväen tilanteeseen. Hän toteaa esimerkiksi:

Kansalaiset ja orjat – tämä oli vastakkainasettelu muinaisessa maailmassa, aivan kuten se on uuden maailman orjavaltoissa. Kansalaiset ja orjat, toisin sanoen pakkotyöläiset, jotka ovat orjia, eivät *de jure*, vaan *de facto*, on modernin maailman vastakkainasettelu. Ja vastaavasti kuten orjuus tuhosi muinaiset valtiot, samalla tavoin tulee proletariaatti tuhoamaan modernit valtiot.⁵¹¹

⁵⁰⁸ Annales, s. 252.

⁵⁰⁹ Annales, s. 174.

⁵¹⁰ Annales, s. 174.

⁵¹¹ MB1, s. 50.

Bakuninin mukaan modernit orjat, pakkotyöläiset, pakottaa tekemään työtä, ei laki vaan karu todellisuus. Tällä hän viittaa myös työläisiin, joiden oli tehtävä raskaita orjien tehtäviin verrattavissa olevia töitä säilyäkseen hengissä. Allegoria antiikin vapaista miehistä ja orjista täsmentyy myöhemmin hänen puheessaan. Bakunin argumentoi, että ”kuten muinaisessa maailmassa, myös meidän modernissa sivilisaatiossa, jossa suhteellisen rajoitettu vähemmistö etuoikeutettuja kansalaisia, perustaa etuoikeutensa valtavan, kohtalokkaasti tietämättömyyteen ja brutaaliuteen tuomitun enemmistön pakkotyölle (heitä pakottaa nälkä).”⁵¹²

5.3.3 Tasavalta ei ole rauhan tae

Useat tasavaltaista järjestelmää kannattaneet puhujat puolustivat hallintomuotoa esimerkkien avulla. Simon de Trèves toi esille itsehallinnon rauhaa tuovaa vaikutusta toteamalla: ”Uskon, kuten sanotaan ranskaksi, uskon täysin niiden neuvoja, jotka uskovat, että rauha Euroopassa olisi turvattu lopullisesti ainoastaan vapauden ja kansojen itsehallinnan myötä. Sveitsi, Belgia, Hollanti, missä ihmiset hallitsevat itseään, eivät ole aggressiivisia. On totta, että nämä maat ovat pieniä, mutta Englanti on suuri, eikä se ole aggressiivinen myöskään.”⁵¹³

Erityisesti Sveitsin ja Yhdysvaltojen mallit nousivatkin tärkeäksi esiteltäessä rauhan turvaamaan kykenevää hallintotapaa. James Fazy muun muassa toteaa, ettei rauhaa turvaavasta konfедераatiosta löydy kauniimpaa esimerkkiä kuin Sveitsin federaatio. ”Vasta sen jälkeen kun kaikki aristokraatit syrjäytettiin”, geneveläinen radikaalipolitiikko toteaa, ”kykenimme saavuttamaan sopimuksen liittotasavallasta, siitä asti Sveitsi ei ole vain nauttinut suuresta rauhasta vaan myös kahdenkymmenen vuoden ajan täysinäisestä vapaudesta.” Fazy myös painotti kuinka ”Yhdysvaltojen itsenäisyysjulistuksen periaatteet olivat kaikkien yleisesti hyväksymiä”.⁵¹⁴

Tasavaltalaiset eivät juurikaan eronneet toisistaan poliittisen vapauden ja tasa-arvoisuuden kysymyksessä. He kaikki olivat demokraatteja, mikäli käsite tarkoitti uskoa tasavaltalaiseen hallitukseen ja loppua monarkialle. Useiden sosialistien tavoitteena oli kuitenkin osoittaa kongressin tasavaltalaismielisille voimille, että kyseinen hallitusmuoto kykenisi samankaltaisiin rikoksiin ihmisyyttä kohtaan kuin monarkiakin. Tämä tapahtui ennen kaikkea argumentoiden historiallisten esimerkkien kautta. Esimerkiksi sosialisti Eugène Dupont toteaa:

⁵¹² MB1, s. 51.

⁵¹³ Annales, s. 191.

⁵¹⁴ Annales, s. 132.

Uskotteko te, kansalaiset, että kun armeijat on ajettu alas ja muutettu kansalliskaarteiksi, että meillä olisi pysyvä rauha? Ei kansalaiset, vuoden 1848 kesäkuun kansannousu todistaa sen. Taistelun jälkeisinä päivinä, suuret kansakunnat teloittivat työläisiä tuhansittain. Olemme samaa mieltä kanssanne, pysyvien armeijoiden tuhoaminen on saavutus matkalla kohti lopullista päämäärää mutta on meidän velvollisuutenne sanoa teille ettei se ole tarpeeksi.⁵¹⁵

Kansojen kevään jälkeisten tasavaltojen toteuttamien teloitusten ohella ranskalainen muistuttaa tasavaltalaisia Yhdysvalloissa kytevästä luokkasodasta: ”Yhdysvallat, jotka suuri määrä demokraatteja esittelee meille työn ja vapauden Eldoradona, ei kykene luomaan pysyvää rauhaa. Aikaisemmat tapahtumat Chicagossa osoittavat sen selkeästi: jotta kahdeksan tunnin työpäivä saatiin pantua käytäntöön, josta tuossa valtiossa päätetty, työläiset olivat pakotettuja aloittamaan taistelu porvarisluokan kanssa.”⁵¹⁶ Jopa tasavaltalaisten ihailemassa Yhdysvalloissa sosiaaliset jännitteet ja luokkien väliset ristiriidat Dupontin mukaan vallitsivat, aiheuttaen konflikteja ja tehden kongressin tavoittelemian pysyvän rauhan mahdottomaksi.⁵¹⁷ Belgialainen sosialisti César de Paepe argumentoi myös historiallisten esimerkkien kautta tasavaltojen ja sodan yhteyttä. Yhdysvaltojen sijaan hän käyttää nostaa kuitenkin esille kaksi historiallista tasavaltaa:

Rauhan saavuttamiseksi tulisi tuhota sotien syyt, tämä on selvää. Näiden syiden joukossa ovat monarkioiden kunnianhimo sekä dynastiset intressit. Tuhoaisiko tasavaltalainen hallitusmuoto nämä sotien syyt? Kyllä, mutta samalle ne korvaisivat ne hallitusten kunnianhimolla ja hallitsevien luokkien intresseillä. Lisäksi kahden suuren keskitetyn tasavallan historia, antiikin Rooman sekä oman aikakautemme ranskalaisen vuoden 1848 tasavallan, osoittaa, ettei sota ole yhteen sopimaton tämänkaltaisen hallitusmuodon kanssa. Eikö ensimmäinen tuonutkin sodan kaikkiin antiikin valtioihin, niin tasavaltalaisiin kuin monarkioihinkin? Ja toinen, eikö se aloittanutkin sodan roomalaisessa tasavallassa ja tuonut sinne paavin Roomaan?⁵¹⁸

Vaikka ryhmittymien pyrkimykset ja näkemykset erosivat toisistaan, sosialistien ohella myös konservatiivit hyödynsivät juuri sodassa olleita Yhdysvaltoja malliesimerkkinä siitä, ettei tasavaltalaisuus ollut mikään horjumaton rauhan tae. Neuchâtelin kantonin delegaatti Dupasquier pyrki aluksi kyseenalaistamaan koko tavan alistaa rauha vapaudelle. Esimerkkinä hän käytti Afrikan aavikoiden ja Amerikan pampojen villedä ja totesi: ”he ovat vapaita; ja he syövät toisiaan”. Lausahduksen kerrotaan herättäneen sveitsiläisen konservatiivisia näkemyksiä vastustavissa ”ironista hilpeyttä”. Tämän jälkeen, Dupasquierin muistutettua yleisöä siitä, että sivistyneemmän vapauden perikuva Yhdysvallat niin liberaaleine instituutioineen kuin mahdollista, oli juuri neljä vuotta käynyt ”kaikkien aikojen hirvittäväntä sotaa” sekä ”vaalinut vuosisadan helmoissaan orjuutta”, heräsi

⁵¹⁵ Annales, s. 171.

⁵¹⁶ Annales, s. 172.

⁵¹⁷ Annales, s. 172.

⁵¹⁸ Annales, s. 286.

yleisössä kuitenkin pontevaa vastustusta. ”Menköön Ranskan senaattiin mikäli hän haluaa loukata tasavaltoja”, kerrotaan muuan kuulijoista huudahtaneen.⁵¹⁹

Ainoa paikalla ollut yhdysvaltalainen, Hector Varéla vaati välittömästi saada ottaa kantaa Dupasquierin väitöksiin. Suivaantuneena hän puolustaa Yhdysvaltojen sisällissotaa: ”Neljä miljoona ihmistä on kuollut Virginian tasangoille, Carolinan aroille, tämä valtaisa verilöyly tapahtui orjuuden murskaamiseksi.” Varélan mukaan oli tasavallan velvollisuus suorittaa tämä uhri. ”Yhdysvaltojen tasavaltalaiset, nämä raakalaiset, joista täällä puhutaan aristokraattisella aksentilla, voisivat antaa joillekin ihmisille muutaman oppitunnin”, amerikkalainen jatkaa. ”Huolimatta vaikeuksista ja esteistä tasavaltalainen malli eri romahtanut, se kohosi verivirran ylle” Varéla muistuttaa ja päätyy toteamaan kuinka Yhdysvaltojen tasavalta on selvitessään sisällissodasta osoittanut paikkansa ”sivilisaation tien kärjessä”.⁵²⁰

Myös baselilainen tohtori Schmidlin, joka aiheutti suuren kohun arvostellessaan kongressin virallista ohjelmaa, esittää, etteivät tasavallat ole kykenemättömiä aiheuttamaan sotia. Hän toteaa:

Minulla ei ole tarvetta muistuttaa tasavaltalaisia antiikin ajoista saati keskiajasta todistaakseni väitteeni. Muistutan teitä tasavaltalaisen Ranskan vuoden 1798 sodasta helvetialaista tasavaltaa vastaan, ja Frankfurtin kansalliskokouksen Tanskaa vastaan julistamaa Saksan sotaa. Ja miksi suotta ylittää maamme rajat? Sveitsi tarjoaa tarpeeksi esimerkkejä, jotka osoittavat, että me olemme, huolimatta demokraattisista perustuslaeistamme, erittäin altistuvaisia voimakkailla tunteilla ja raa’an voiman käytölle.⁵²¹

James Fazy argumentoi kuitenkin seuranneessa puheenvuorossaan Schmidlinin sortuneen väärinkäsitykseen. Hänen mukaansa kyseessä olikin ollut – tasavallan julistaman sodan sijaan – ”Ranskan tasavallan interventio sveitsiläisten demokraattien puolesta, joita aristokraatit uhkasivat.”⁵²² Kyseessä oli ollut valloitus sodan sijaan oikeutettu taistelu vapauden puolesta.

Myös Mihail Bakunin esitti, ettei tasavalta sellaisenaan ollut riittävä rauhan tae. Bakunin pyrki ensin kuvaamaan kongressille tärkeän vapauden tilaksi, jota ei luonnehdi ainoastaan sodan puute vaan kaikkinaisen väkivaltaisuuden. Vihjauksen siitä, että konflikti saattaa sisältyä myös tasavaltalaiseen hallintomuotoon, venäläinen esittää varoen. Hän rakentaa argumenttinsa hyödyntäen aikaisempaa esimerkkiään tsaarin armeijoiden perusolemuksesta, mutta laajentaa tapauksen käsittämään Eurooppaa ja lopulta jokaista keskusjohtoista valtiota:

⁵¹⁹ Annales, s. 260 - 261.

⁵²⁰ Annales, s. 261 - 263.

⁵²¹ Annales, s. 130.

⁵²² Annales, s. 131.

Mikä pätee Venäjän kohdalla, se pätee myös Eurooppaan. Uskonnollisen keskittämisen, byrokratian ja armeijan perusolemus, eikö se olekin sama kaikkialla? Se on läsnä häikäilemättömän raa'asti Venäjällä, kuin myös sivistyneissä länsimaissa, jossa se piileksii perustuslain tekopyhien verhojen takana. Tämä periaate on väkivalta: väkivaltaa yhteiskunnallisen järjestyksen varjolla, väkivaltaa oikeuden varjolla ja ellei muuten niin Jerusalemin avainten varjolla.⁵²³

Vastoin tasavaltalaisia strategioita Bakunin ei pyri kuvaamaan pelkästään vallitsevaa asioiden tilaa sodaksi. Hän laajentaa pysyvän rauhan käsitteen yhteen sopimattomaksi kaikkinaisen väkivallan kanssa. Tämä väkivalta, Bakunin vihjaa, piileksii myös tasavaltalaiseksi itseään kutsuvan hallituksen taustalla. Hän toteaa:

Jokainen keskusjohtoinen valtio, vaikka se kutsuisi itseään kuinka liberaaliksi tahansa, tai olisi perustaltaan tasavalta, on väistämättä sortaja, kansanjoukkojen ja työläisten riistäjä, tietyn etuoikeutetun luokan etujen ajaja. Se tarvitsee luonnollisesti armeijan pitämään kurissa massoja, ja tämän aseellisen voiman olemassaolo tekee sodan mahdolliseksi.⁵²⁴

Tässä vaiheessa hän esittää vasta ajatustensa mukailevan myös Internationaalien delegaattien julkisesti esittämää premissiä kahdesta luokasta, käyttäen myös vapaakaupan kannattajille epämiellyttäviä sanoja *opresseur* ja *exploiteur*. Venäjän tsaarin sorron taustalta löytyvä mekanismi, väkivalta, rauhan vihollinen numero yksi, ja siltä eivät pääse karkuun tasavaltalaisetkaan hallitukset, jotka sotivat absoluuttista vapautta vastaan.

Myöhemmin kongressille toimittamassaan ehdotuksessa Bakunin pyrkii tukemaan teesiä lukuisin Yhdysvaltojen sisällissotaan ja Etelävaltioiden hallitukseen viittaavalla esimerkein:

Etelävaltiot suuressa tasavaltalaisessa konfедераaatiassa Pohjois-Amerikassa ovat olleet, aina tasavaltajien Itsenäisyysjulistuksesta saakka, olleet demokraattisia *par excellence*, ja niin federalistisia että halusivat jopa erota valtioliitosta. Tästä huolimatta, ne ovat saaneet niskoilleen kaikkien vapauden ja ihmisyyden ystävien paheksunnan. Väärämielisellä ja häpeällisellä sodalla jonka ne lietsoivat pohjoisten tasavaltalaisia valtioita vastaan, tulivat ne melkein syrjäyttäneeksi ja tuhonneeksi erinomaisimman poliittisen järjestelmän, joka koskaan on ollut olemassa.⁵²⁵

Esitettyään Etelävaltioiden poliittisen järjestelmän kaikista kehittyneimmäksi sellaiseksi, pyrkii Bakunin esittämään, että sota johtui siitä, että jopa tasavallassa saattoi kyteä väkivaltainen konflikti. Hän toteaa:

Mikä oli näin oudon tapauksen syy? Oliko se poliittinen? Ei, se oli täysin yhteiskunnallinen. Etelävaltioiden sisäinen poliittinen järjestelmä oli, tietyissä asioissa, jopa vapaampi kuin Pohjoisvaltioiden. Ainoa ongelma oli, että tässä suurenmoisessa

⁵²³ Annales, s. 189.

⁵²⁴ Annales, s. 190.

⁵²⁵ MB1, s. 49 - 50.

Etelävaltioiden järjestelmässä oli eräs pieni ongelma [*point noir*], aivan kuten muinaisissa tasavalloissa; niiden kansalaisten vapaus perustui orjien pakkotyöhön.⁵²⁶

Bakunin argumentoi esimerkin kautta, että demokraattinen ja tasavaltalaiset valtiot kykenisivät yhtä ”inhottaviin” rikoksiin ihmiskuntaa vastaan kuin monarkiatkin. Hän korostaa kuinka poliittisen hallinnon taustalta löytyi taloudellista järjestelmää ylläpitävä halveksuttava orjuus. Demokratian kulissien taustalla kummitteli taloudellinen sorto, joka oli rauhan kanssa yhteen sopimatton.

Esimerkein Bakunin pyrkii myös kumoamaan väitteen siitä, että industrialismin luonnollinen kehitys tulisi itsessään tuomaan vaurautta ja poistamaan ristiriidat luokkien välillä. Näkökulma oli erityisen suosittu liberaalien rauhanaatteen kannattajien parissa. Hän toteaa:

Englanti, Belgia, Ranska ja Saksa ovat Euroopan maista ne, joissa kauppa ja talous nauttivat suhteellisesti suurinta vapautta ja ovat saavuttaneet korkeimman kehitysasteen. Ja se on juuri näissä maissa, joissa köyhyys tuntuu kaikista ankarimmin, jossa kiulu kapitalistin ja omistajan sekä työläisluokkien välillä on näyttänyt syventyneen muualla tuntemattomiin mittoihin. Venäjällä, Skandinaviassa, Italiassa ja Espanjassa, joissa talous ja teollisuus ovat vain vähän kehittyneitä, ihmiset harvoin kuolevat nälkään, ellei kyse ole poikkeuksellisesta katastrofista. Englannissa ihmisiä kuolee joka päivä nälkään. Eikä kyse ole yksittäistapauksista; löytyy tuhansia ja kymmeniä ja satoja tuhansia jotka nääntyvät. Eikö vaikuta varmalta, että taloudelliset olosuhteet, jotka nykyään käsittävät koko sivistyneen maailman – kaupan ja teollisuuden vapaa kehitys, tieteen häikäisevät sovellukset tuotantoon, jopa koneet joiden tarkoitus vapauttaa työläinen helpottamalla hänen tehtäviään – kaikki nämä keksinnöt, tämä kehitys josta sivistynyt ihminen on syystä ylpeä, sen sijaan että se helpottaisi työläisten asemaa, se pahentaa sitä ja tekee yhä sietämättömämmäksi?⁵²⁷

Kehittyneimpien teollisuusmaiden työväestön kurjistuvat olosuhteet toimivat Bakuninin tarjoamina esimerkkeinä siitä, ettei vapaa taloudellinen kehitys kykenisi vaurastuttamaan kansoja ja johtamaan näitä tätä kautta kestävään rauhaan.

Charles Longuet vastaavasti kuvailee keskitettyjen tasavaltojen liiton kestävämmäksi, pelkäksi ”liberaalien imperiumien kannattajien” ja sairaiden, erehtyneiden henkien – jotka ”haaveilevat hirviömaisistä saavutuksista ja toteuttamiskelvottomista menettelyistä” – utopiaksi ja haaveuneksi. Longuet argumentoi, käyttäen esimerkkinä ”tuskallista” tilannetta, despotismin tietä jolle Ranska ja Saksa olivat ajautuneet, että niin kristinusko, sekä poliittiseen yhtenäisyyteen tähtäävät projektit ovat osoittautuneet voimattomiksi. Lähes jokaisesta suuresta eurooppalaisesta valtiosta ranskalainen löytää esimerkin kehityksestä, joka näyttäisi johtavan despotismiin.⁵²⁸

⁵²⁶ MB1, s. 50.

⁵²⁷ MB1, s. 53

⁵²⁸ Annales, s. 254 - 256.

6 RAUHANTEKIJÄT

Rauhan ja vapauden liiton perustamiskongressiin liittyvä kiintoisa seikka oli se, ettei perinteisten rauhanyhdistysten mukaan mitään rauhankokoontumista ollut koskaan Genevessä ollutkaan. *London* ja *American Peace Society*n raporttien mukaan kyseessä oli ollut jotain aivan muuta kuin rauhanliikkeen voimannäyte: Euroopan hallitsijoita vastaan suuntautunut poliittinen foorumi, joka oli radikalismissaan pikemminkin aiheuttanut tuhoa todelliselle rauhanajatukselle. Henry Richardin, ”Rauhan apostolin”, näyissä Genevestä oli muodostunut Euroopan villien sielujen temmelyskenttä, jossa uskonnonvastaiset, sotaisat ja vallankumoukselliset ajatukset olivat rehottaneet ja ajaneet kaupungin kaaoksen partaalle. Absoluuttisemman rauhanaatteen kannattajien ja Ranskan hallituksen paheksunnan ohella myös eurooppalainen lehdistö hyökkäsi Geneven liittoa vastaan, kärjistäen sen puhujien sanomaa, leimaten sen vallankumouksellisten juoneksi järjestystä vastaan. Laaja konservatiivisten piirien hyökkäys kongressia kohtaan viestii kenties sen pyrkimyksen politisoida rauhankysymys julkeudesta – ja vaarallisuudesta.

Perinteikkäiden rauhanyhdistysten Geneven kongressia kohtaan osoittama arvostelu on niiden omasta näkökulmasta ymmärrettävää, lähtiväthän ne liikkeelle absoluuttisesta – varsin kristillisestä periaatteesta – jossa rauha näyttäytyy sekä päämääränä että keinona. Geneven kongressin pohjalta syntynyt *Paix et Liberté* ilmaisee kuitenkin jo nimessään poikkeavan katsantotavan kysymyksen. Rauha ja vapaus olivat kongressin puheenjohtajan, Pierre Jolissaintin, määritelmän mukaan toisistaan erottamattomat, ”sisarukset”, joista toista ei voinut olla ilman toista. Kirkon saarnatessa tekemään parannuksen, tuhat vuotiaan valtakunnan tehdessä tuloaan, voisi Rauhan ja vapauden liiton ajattelutavan tiivistää Hegelin sanonnalla: ”Turvatkaa ensin ruoka ja vaatteet ja Taivasten valtakunta tulee teille itsestään.”

Vaikka useat muut ajan yhdistykset pitivät rauhaa keskeisenä tekijänä ja välttämättömänä edellytyksenä kansalliselle vapautumiselle ja yhteiskunnalliselle kehitykselle, niiden tarjoama lääke sodan sairauteen oli ennen kaikkea liberaali talouspolitiikka, joka yhdistysten mukaan johtaisi lopulta vaurauteen, ratkaisten epäoikeudenmukaisuuden ja köyhyyden ongelmat itsestään. Poliittisten vaatimusten kytkeminen rauhanaatteeseen halveksittiin myös sen tähden, että sen implikoiman radikalismien pelättiin etäännyttävän keskiluokkaiset kannattajat. Vapauden, tasa-arvon ja demokratian esittäminen rauhan ehdottomina takeina oli asetelma, joka erotti Geneven liiton jyrkästi kristillisistä rauhanyhdistyksistä sekä muista liberaalia ja internationalistisia perinteitä vaalineista liikkeistä.

Määritellessään rauhan ihanteellisen yhteiskuntajärjestyksen loogiseksi lopputulokseksi, eivät Geneven liiton jäsenet toki olleet ensimmäisiä, olihan *regnum hominis* ollut poliittisen teorioinnin kohteena renessanssiajoista asti, ja täydellisestä valtiosta kirjoittanut jo Platon. Usein yhteiskunnallisiin visioihin on kuitenkin sisällynyt myös muita tarkoituksia.⁵²⁹ Myös Geneven kongressin synty kytkeytyy omaan aikaansa ja paikkaansa. Rauha ei tutkimukseni valossa ollut kongressin synnyn kannalta ”sisällötön” käsite, itsessään toimintaan motivoiva tekijä.

Aikaisemman kirjallisuuden tyytyessä usein tarkastelemaan varsin pintapuolisesti Geneven kongressin taustalta löytyviä henkilöitä, pyrin työssäni selvittämään sen taustalta löytyvän toimijoiden verkoston, sekä heidän mahdolliset vaikuttimensa kongressin suhteen. Tutkimustyöni valossa pariisilaiset sekä Napoleon III:n hallinnon maanpakoon ajamat tasavaltalaiset muodostivat selkeän sisäpiirin, jonka aktiivinen rooli – ja lopullinen päätäntävalta – kongressin pohjalta syntyneessä liitossa säilyi alusta loppuun. Tutkimuskirjallisuus kieli tasavaltalaisten selkeistä ja pitkäjänteisistä päämääristä Napoleon III:n syrjäyttämiseen. Kongressin syntyhetki kritiikille oli otollinen: keisari oli joutunut kotimaassaan ja Euroopassa epäsuosioon Meksikon latinalaisen imperiumin romahdettua, Bismarckin nolatessa hänet kansainvälisen politiikan näyttämöllä ja Ranskan sisäisten ongelmien kärjistyessä. Syy kasata yhteen myös laajempaa koalitiota, poliittista reformia vaatineita ryhmittymiä, selittyy halulla muodostaa mielenosoituksesta mahdollisimman huomiota herättävä.

Käyttämieni lähteistä perusteella erityisesti filosofi Jules Barni sekä Charles Lemonnier, näyttelivät tärkeää roolia Geneven liiton ensiaskeleilla. Kongressin toteutumisen kannalta myös Geneven entisen radikaalijohtajan, vaikutusvaltaisen James Fazyn projektille sen aluksi osoittama suosiollisuus oli merkittävää. Geneven poliittisten puolueiden haluun tukea rauhankongressia ei vaikuttanut pelkästään kulttuuriharrastus; kokoontuminen tarjosi näyttävän areenan, jolla oli mahdollista parannella asemia muutaman kuukauden päässä hämmöttäviin vaaleihin.

Useat seikat tukevat tulkintaa, jonka mukaan kongressin kunniapuheenjohtajan, Giuseppe Garibaldin, päämääränä oli ennen kaikkea hankkia kansainvälistä kannatusta Rooman sotaretkelleen, johon kansallista vapauttamista kannatteet tasavaltalaiset suhtautuivat suojeasti. Garibaldi, kuten lukuisat paikalla olleet italialaiset, esitti lukuisia paavinvastaisia kommentteja, arvostellen rajusti katolilaista uskontoa ja vielä samana vuonna ”Italian miekka” vielä hyökkäsi Roomaan.

⁵²⁹ Esimerkiksi Thomas Moren 1500-luvulla kirjoittama *Utopia* vaikuttaa sisältävän myös kritiikkiä, jonka terävin kärki osoitti aikansa rangaistuskäytäntöjä, joita englantilainen piti epäinhimillisinä.

Työläisiä tasavaltalaiset houkuttelivat paikalle virallisessa ohjelman ympäröivillä viittauksilla Internationaalille tärkeään taloudelliseen kysymykseen sekä vapaan demokratian nimissä, joka tuolloin erityisesti ranskalaisten työläisten parissa vaikutti yhdeltä väylistä kohentaa työväestön olosuhteita – vallankumouksen ja ammattiliittojen ohella. Tasavaltalaisena tavoitteena lienee ollut myös suostutella liikkeelle työväestön parista kannatusta, rakennusainetta ja uutta verta. Osa tasavaltalaisista piti myös työväenliittoja despoottien vastavoimana, toimivina instrumentteina sotien ehkäisyssä.

Marxin kirjeenvaihdon perusteella vaikuttaa yksiselitteiseltä, ettei työväenliiton tosiasiallinen johtohahmo uskonut näistä hyötyvänsä liittolaisina, saati missään vaiheessa pyrkinyt vakavissaan yhteistyöhön Geneven liiton kanssa. Tribuunilla esiintyneet delegaatit yhtyivät toisaalta Euroopan hallitusten vastaiseen kritiikkiin, mutta päämääränä näyttäytyi myös laajentaa vaatimus poliittisesta muutoksesta voimakkaaseen yhteiskunnalliseen reformaatioon. Ei ole mahdotonta, että osan sosialisteista tarkoituksena olisi ollut provosoivilla kommentteilla myös sabotoida kongressin lopputulosta; olihan Geneven liitto työläisiä kosiskellessaan Internationaalin potentiaalinen kilpailija.

Mihail Bakuninin pitkäjänteinen työ liiton parissa puolestaan antaa aihetta tulkintaan, jonka mukaan hän piti vakavasti otettavana mahdollisuutena radikalisoita kongressi. Tulkintaa tukee analyysi Bakuninin puheesta ja ehdotelmasta; venäläinen muunteli tarkoituksella käyttämäänsä kieltä, valitsemalla todistustensa lähtökohdiksi useista tasavaltalaisille organisoijille keskeisiä käsitteitä. Vallankumoukselliselle kokoontuminen edusti myös mahdollisuutta palata poliittiselle estradille.

Käyttämieni lähteiden perusteella lukuisten poliittisten suuntausten läsnäoloa sinällään ei tulisi pitää automaattisena selityksenä kongressin ajautumiseen kaottisuuden partaalle. Katolilaiset saivat kongressin puhujien uskonnonvastaisista kommentteista kaipaamansa verukkeen hyökätä paavin päävastustajan Garibaldin läsnäolon leimaamaa kokoontumista vastaan, ja sosialistien puheenvuorojen jälkeen useat sveitsiläiset huolestuivat kotimaansa puolueettomuuden olevan vaarassa. Yleisen mielipiteen kääntyessä kongressia vastaan, joutuivat useat alun perin myötämielisesti kokoontumiseen suhtautuneet sveitsiläiset poliitikot tarkastelemaan uudelleen asennoitumistaan.

Vaikka esittämäni kongressin tapahtumia selittämään pyrkivät motiivit ovatkin silkkoja käytössä olleen aineiston pohjalta tehty hienostuneita arvauksia, viestivät ne osaltaan siitä, kuinka Sveitsin vapaalla maaperällä sijainneesta puhujanlavasta muodostui suurten tavoitteiden varjossa myös mahdollisuus eri toimijoille hankkia kannatusta eriäville tarkoituserilleen sekä propagoida näkemyksiään hetkenä, jolloin sananvapautta oli useassa Euroopan maassa rajoitettu. Kongressin

taustalta löytyneet lukuiset mahdollisuudet motiiveista tarjonnevat esimerkin siitä, että yksinkertaisesti rauhankongressiksi määritelty kokoontuminen kätkee taakseen monimutkaisen toimijoiden ja ajatusten verkoston. Tästä jäävuoresta onnistuin raapaisemaan työssäni vain sen huippua.

Tulkintani mukaan yhdistävänä puitteina eri reformia vaativille ryhmittymille toimivat rauhan ideaali sekä vapauden ja demokratian laveat käsitteet. Chaïm Perelmanin argumentaatioteorian tukemana analysoin työssäni, kuinka positiivisesti latautuneiden abstraktien arvojen pohjalta pyrittiin rakentamaan vaatimusta poliittisesta ja yhteiskunnallisesta reformaatiosta. Eri motiivien pyrkiessä selventämään osaltaan puheiden tarkoituksellisuutta, argumentaatioanalyysin tarkoituksena oli vastata kysymykseen siitä, kuinka rauha kongressissa politisoitiin.

Tutkimukseni perusteella kyseenalaistamaton, yhteinen esisopimus puheille oli usko kehitykseen. Rauha oletettiin ihmiskunnan sivilisaation loogiseksi lopputulokseksi. Myös rauhankysymyksen esittäminen kansalaiskysymyksenä, käytännöllisenä pulmana joka oli ihmisten ratkaistavissa, oli oletus, joka löytyi muutoshakuisten ryhmittymien retoriikan taustalta. Tärkeänä premissinä toimi myös arvohierarkia, jossa rauha alistettiin vapaudelle. Se oli tasavaltalaisten ja sosialistien yhteinen lähtökohta, jonka pohjalta rakennettiin paitsi hyväksyntää omille vaatimuksille, myös useita hyökkäyksiä ”itsevaltiutta” vastaan. Usean tasavaltalaisen ja sosialistien puheiden takaa oli löydettävissä hiljainen hyväksyntä oikeutetun sodan periaatetta kohtaan.

Kuten perinteisten rauhanyhdistysten ja uskonnollisten piirien reaktioista ilmeni, kongressin yhteiskunnallisen ja poliittisen lähtökohdan vaarallisuus oli tiedostettu. Konservatiivisemmat rauhanaatteen kannattajat vaalivat puheenvuoroissaan konkreettista laillisuuden arvoa. Lakien pyhyyteen vetoamalla pyrittiin esittämään, ettei kansalaisten ollut soveliasta arvostella muiden maiden hallituksia – ei edes despoottisiakaan sellaisia; vain yleiseen mielipiteeseen vaikuttamalla, ja väkivallattomuuden nimen vannovaa rauhanaatetta levittämällä, tulisi rauhaa tavoitella.

Sosialistit esittivät myös kiistattomana tosiasiana ihmisten todellisuuden jakautumisen kahteen luokkaan. Luokkataistelun käsite toimi vapauden ohella yhteiskunnallista muutosta kaipaavien premissinä retoriikalle: sen pohjalta pyrittiin osoittamaan, ettei rauha voisi vallita ennen kuin taloudellinen epätasa-arvo olisi korjattu. Osa sosialisteista painotti myös valtahierarkioiden luovan väkivaltaa, joka ei ollut yhteensopiva rauhan kanssa.

Premissien, puheille asetettujen esisopimusten, kartoittamisen jälkeen päädyin tarkastelemaan erinäisiä tekniikoita, joilla omia päämääriä pyrittiin edistämään. Tarkastelin aluksi käsite-erotteluja. Tulkintani mukaan despotismi esitettiin tasavaltalaisessa ja sosialistisessa argumentaatiossa käsitteitä toiminnallaan ja retoriikallaan vääristäväksi. Rauhan ja vapauden ideaalit olivat surkastuneet despoottien korruptoimina ja rauhantila itsessään oli pelkkää illuusioita. Todellisuudessa kansalaiset elivät piilevässä sodassa, pinnan alla kytevässä lohduptomassa olotilassa, jonka jatkuva olemassaoloa yksittäiset taistelut ja hirmutyöt ainoastaan ilmensivät. Laittomiksi luonnehdittujen itsevaltiuden leimaamien hallitusten anastettua vallan päättää mistä vapauksista kansalaisten oli sopiva nauttia, eivät kansat tosiasiaissa olleet vapaita.

Diplomatia puolestaan oli reformia vaatineiden ryhmittymien mukaan degeneroitunut rauhanvälineen sijasta hallitsijoiden vallan käytön kojeeksi, keinoksi solmia strategisia ”välirauhoja”, joiden lomassa despootti oli hetki aika hengähtää, juonia ja valmistautua uusiin verisiin valloitusotiin. Patriotismi oli militarismille pelkkä korea sana, veruke luoda ihmisistä kuolemankojeita, lähettää miehiä murhaamaan hallitsijan intressien – egoistisen kyltymättömän vallanhimon ja ailahtelevaisen turhamaisuuden – puolesta.

Kvasiloogisilla päättelyketjuilla ja ”syllogismeilla” useat puhujat pyrkivät luomaan vaikutelman siitä, ettei keisarismi – tai despotismi, joksi useat puhujat määrittivät Euroopan suurvallat – ollut rauhan tai sen tasa-arvoisen kumppanin, vapauden kanssa yhteensopiva. Dynastiset hallitsijat ja militarististen monarkioiden edustajat olivat toisaalta konemaisia, laskelmoivia hirviöitä, jotka eivät epäröineet hetkeäkään uhrata tuhansia viattomia taistelukentälle, toisaalta lapsenmielisiä seikkailijoita, jotka oikkujensa tähden saattoivat teurastaa kokonaisia kansakuntia.

Siinä missä tasavaltalaiset esittivät Euroopassa vallinneen olotilan ”aseistettuna rauhana”, jossa kansojen kohtalo roikkui despoottien mielenoikkujen varassa, useat sosialistit kehittivät teesiä pidemmälle. Luokkataistelun aiheuttamat ristiriidat näyttäytyivät heille sotana. Mihail Bakunin löysi rauhan vastustajan myös keskitetyn hallinnon taustalta: perustuslaillisten verhojenkin takana pilkotti sodaksi rinnastettava väkivalta. Sosialistit pyrkivät myös lukuisin esimerkein osoittamaan tasavaltalaiseen hallintamuotoon sisältyvän konfliktin siemenen: esiin tuotiin epäkohtia tuon ajan tasavaltalaisista mallivaltioista, Yhdysvalloista ja Sveitsistä, sekä vedottiin historiallisiin esimerkkeihin, joilla perusteltiin sarron ja sodan voimien sisällymistä tasavaltalaiseen hallintomuotoon. Tasavaltalaisuuden ja kansalaisuuden käsitteitä uudelleen kuvaamalla pyrittiin

myös suostuttelemaan yleisö hyväksymään sosialistisia näkökantoja. Tasa-arvo ja federalismi tuli ulottaa sosialistien mukaan myös taloudelliseen ja yhteiskunnalliseen ulottuvuuteen.

Eriäville rauhanvisioille haettiin tukea myös jaetusta lähtökohdasta, uskosta edistykseen. Lineaarinen tapa käsittää historia toimi pohjana argumentaatiolle, jossa ympäröivä todellisuus kuvattiin tiettyyn suuntaan kulkevana vääjäämättömänä prosessina. Tekniikalle olennaista oli historian esittäminen kahden vastavoiman kamppailuna, joista toinen kuvattiin edistyksellisenä, toinen taantumuksellisenä. Tasavaltalaisessa retoriikassa ihmiskunnan edistys näyttäytyy yksittäisenä entiteettinä, joka säteilee vaikutustaan, kypsyyden ajatuksissa ja ilmentyksen teoissa. Geneven kongressi itsessään määrittäytyi tämän todellisuutta muokkaavan lähteen konkretisoitumaksi. Valon luonnehtiessa kehitystä ja tulevaisuutta, pimeys ja yö, kuvaavat menneisyyttä ja sitä ilmentäviä taantumuksellisia voimia – keisarismia ja despotismia henkeä.

Tasavaltalaisten kuvatessa kongressin itsensä ilmentämään idealistista historian kulkua, tulevaisuuden valonsäteiden kajastuksena, sosialistit esittelevät maailmaa liikuttavaksi voimaksi materialistiset tuotantosuhteet. Luokaton yhteiskunta näyttäytyi historian dialektisen kehityksen vääjäämättömänä seuraavana askeleena ihmiskunnan kehityksessä. Osa sosialisteista painotti tieteen merkitystä: ihmisillä oli mahdollisuus opittuaan tuntemaan historian laitt jouduttaa sen kulkua kohti parempaa tulevaisuutta, pysyvää rauhaa. Sodan niin tasavaltalaiset kuin sosialistit kuvasivat välineenä tukahduttaa luonnollista kehitystä. Tasavaltalaisille se oli valistusajalta asti mielissä kypsyyden ajatusten ja moraalin tukahduttamista, sosialisteille kysymys oli materialistisempi – luonnollinen kehityksen seuraava vaihe oli työväenluokan yhdistyminen, jota jo yhdistynyt hallitseva omistajaluokka esti sotien ja armeijoiden voimalla lunastamasta historian sille viitoittamaa paikkaa.

Olen esittänyt tutkimukseni tavalla, jossa puhuja olisi käyttänyt ja kuvannut rauhaa ainoastaan välineenä, suostuteltaessa yleisöä omien ajatusten kannalle. Tarkastelutapa on kuitenkin vain tutkimukseen valittu näkökulma. Geneven kongressin toimijat eivät kuitenkaan olleet ulkopuolisia omalle todellisuudellaan – hekin katsoivat maailmaansa omien uskomustensa muodostavan suodattimen lävitse. Kenties metaforat joilla eriäville ratkaisuille haettiin hyväksyntää, heijastelevat samalla myös tapaa kuinka ideologit tekivät omasta maailmastaan ymmärrettävän.

1800-luku oli murroksen aikaa, muutoksen joka repi erilleen vanhaa, suhteellisen staattista yhteiskuntaa, ja jonka kauaskantoisia saati ”lopullisia” seurauksia on vaikea arvuutella tänäkään päivänä. Jyrkkien ristiriitojen, vaaran ja mahdollisuuksien, pinnan alla kuplivan vallankumouksen maailmassa myös ajatukset rauhasta ja siitä, kenellä on oikeus määrittellä se, saivat myös

radikaalimpia muotoja, kytkeytyen osaksi taistelua ihmisten ajatuksista. Sanat *paix, peace, friede* ilmaantuvat useiden uusien eri yhdistysten nimiin, ohjelmiin ja pyrkimyksiin muodostuen massaliikkeiden ja ideologioiden polttoaineeksi.

Geneven kongressissa rauha kytkeytyi tiiviisti omaan aikaansa ja paikkaansa, ilmentäen retorista ja ideologista taistelua, kamppailua poliittisesta kielestä ja sen merkityksistä. Maailmassa, joka oli kaaoksessa yhteiskunnallisesti, poliittisesti ja taloudellisesti, pysyvä rauha oli lupaus paremmasta huomisesta. Näkökulmat siitä, miltä tulevaisuuden maailman tuli näyttää ja mitä polkua pitkin pysyvän rauhan luvattuun maahan päädyttäisiin – ketkä olivat valittuja, ketkä matkalla väijyviä vihollisia – poikkesivat kuitenkin radikaalisti toisistaan. Vaikka sanat ja käsitykset, sekä asiat joita ne nimeävät tai luovat, ovat jatkuvan, alati kiihtyvän muutoksen alla, tapa joilla rauhaa käytettiin, ja väärinkäytettiin, ei ole muuttunut. Taistelu rauhasta ja sen merkityksestä jatkuu.

LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

I PAINETUT LÄHTEET

Lähdejulkaisut

Annales du Congrès de Genève (Annales). Chez Vérosoff & Garrigues, Geneve. 1868.

Miche Bakounine Œuvres, Tome 1. (MB) Toim. Bibliothèque Sociologique, n° 4. P.-V Stock, Pariisi. 1895.

Documents of the First International 1866-1868. Lawrence & Wishart, Lontoo. 1963.

Letters and Reminiscences. Venäjältä kääntänyt S.S. Koteliansky ja J. Middleston Murry. Chatto & Windus, Lontoo. 1923.

Letters of Fyodor Michailovitch Dostoyevsky to His Family and Friends. Venäjältä kääntänyt Alexander Eliasberg. Chatto & Windus, Lontoo. 1917.

Die Bezeichnung Marx-Engels-Werke, 31 (MEW). Toim. Institut für Marxismus-Lenismus. Dietz Verlag, Berliini. 1965.

Révolutionnaires et exiles du XIXe siècle. Autour d'Alexandre Herzen. Documents inédits. Julkaisut ja tarvittaessa kääntänyt venäjältä ranskaksi Marc Vuillimier, Michel Aucouturier, Sven Stelling-Michaud & Michel Cadot. Librairie Droz S.A., Geneve. 1973.

Marx/Engels Collected Works, 21 (MECW). Progress Publishers, Moskova. 1985.

Œuvres complètes de J. J. Rousseau. Tome III., Imprimerie et fonderie de Rignoux, Paris. 1852.

Lehdet

The Advocate of Peace, Boston, lokakuu ja marraskuu 1867.

Journal de Geneve, Geneve. 9.9.1867.

The National Freeman, Washington. 20.7.1867.

The Saturday Review, Lontoo. 15.8.1868.

Wiborgs Tidning, Viipuri. 21.9.1867.

II KIRJALLISUUS

Aikalaiskirjallisuus ja muistelmat

- Spinoza, Benedict de: *A Theologico-Political Treatise and A Political Treatise*. Kääntänyt R.H. M. Elwes. Dover Publications, New York. 2004. [1670]
- Bakunin, Mihail: *Statism and Anarchy*. Kääntänyt Sam Dolgoff. George Allen and Unwin, Lontoo. 1971 [1872].
- Borkheim, Sigismund L. (Un diplomate prolétaire): *Ma Perle devant le Congrès de Genève*. A. Lacroix, Verboeckhoven et Cie, imprimeurs-éditeurs. Brysseli. 1867.
- Demeu, Adolphe: *Le congrès de la paix à Genève*. A. Lacroix, Verboeckhoven et Ce. Brysseli. 1867.
- Fazy, Henry (1842 – 1920): *James Fazy, sa vie et son œuvre*. H. Georg, Geneve. 1887.
- Flaubert, Gustave (1821 - 1880): *Dictionnaire des idées reçues*. Éditions du Boucher, Paris 2002 [1913, postuumisti].
- Guillaume, James (1844-1916): *Michael Bakunin: A Biographical Sketch*. Ranskasta kääntänyt Sam Dolgoff. Teoksessa Dolgoff: Bakunin on Anarchism, 1980 [1907].
- Grenfell Baker, F: *The Model Republic: A History of the Rise and Progress of the Swiss People*. H. S. Nichols & co. London. 1895.
- Hugo, Victor (1802-1885): *Selected Poems*. Ranskasta kääntänyt Steven Monte. Routledge, Lontoo. 2002.
- Keeler, Ralph: "Geneva". Julkaisussa: *Harper's New Monthly Magazine. Volume XLV*. Harper & Brothers, New Work 1872. s. 867 - 882
- Lemonnier, Charles (1806-1891): *La vérité sur le congrès de Genève*. Chez Vérésoff et Garrigues, Berne ja Geneve, 1867.
- Marx, Karl & Engels, Friedrich: Gesamtausgabe: Werke, Artikel, Entwürfe. Werke, Artikel, Entwürfe. September 1864 bis September 1867. Osa 1, nide 20. Oldenbourg Verlag, 2003.
- Marx, Karl & Engels, Friedrich: *Kommunistinen manifesti*. Savon sanan kirjapaino, Kuopio. 1963 [1848].
- Marx, Karl: *Herr Vogt*. A. Petsch & Co, Lontoo. 1860.
- Marx, Karl: *Der achtzehnte Brumaire des Louis Bonaparte*, Otto Weissner, Hampuri. 1869.
- Marx, Karl: *Letters to Dr. Kugelmann*, Martin Lawrence, Lontoo. (Julkaisuvuotta ei mainittu teoksessa, tod. 1907).
- Mehring, Franz (1846-1919): *Karl Marx: The Story of His Life*. Routledge, Lontoo, 2003.
- Passy, Frédéric (1822-1912) : *Historique du Mouvement de la Paix*. V. Giard & E. Brière, Pariisi, 1904.
- Rousseau, Jan-Jacques (1712-1778): *The Confessions*. The Floating Press, 2012 [1782].

Kirjallisuus

- Anteghini, Alessandra: "Charles Lemonnier (1806-1891), précurseur de l'euro-péisme fédéraliste". Teoksessa Petricioli, Marta; Cherubini, Donatella & Anteghini, Alessandra (toim.), *Les Etats-Unis d'Europe. Un Projet Pacifiste*. Peter Lans Sa, Bern. 2004, s. 175 - 194.
- Bachler, Christian: "Les Etats-Unis d'Europe et la question d'Alsace-Lorraine, 1871-1914". Teoksessa Petricioli, Marta; Cherubini, Donatella & Anteghini, Alessandra (toim.), *Les Etats-Unis d'Europe. Un Projet Pacifiste*. Peter Lans Sa, Bern. 2004, s. 307-323.
- Baehr, Peter R. & Richter, Melvin: *Dictatorship in History and Theory. Bonapartism, Caesarism, and Totalitarianism*. Cambridge University Press, New York. 2004.
- Ballin Lewis, Hanna: *A Year of Revolutions: Fanny Lewald's Recollections of 1848*. Berghahn Books, Providence. 1997.
- Bartolomei, Lisa: "The Impact of Civil Society on International Relations". Teoksessa Petricioli, Marta; Cherubini, Donatella & Anteghini, Alessandra (toim.), *Les Etats-Unis d'Europe. Un Projet Pacifiste*. Peter Lans Sa, Bern, 2004, s. 113 - 134.
- Bauer, Otto: "English Imperialism". Teoksessa Richard B. Day (toim.): *Discovering Imperialism Social Democracy to World War I*, Haymarket Books, Chicago, 2012, s. 313-322.
- Beecher, Jonathan: *Victor Considérant and the Rise and Fall of French Romantic Socialism*. University of California Press, Lontoo. 2001.
- Billington, James: *Fire in the Minds of Men: Origins of the Revolutionary Faith*. Basic Books, New York. 1980.
- Burke, Kenneth: "Revolutionary Symbolism in America". Teoksessa: Henry Hart (toim.): *American Writers' Congress*. International Publishers, Lontoo. 1935. s. 87 - 93.
- Bååth-Holmberg, Cecilia: *Garibaldi: Vuosisatamme kansallissankari*. Werner Söderström'in kirjapaino, Porvoo. 1900.
- Campanella, A. P.: "Garibaldi and the First Peace Congress in Geneva in 1867." Julkaisussa: *International Review of Social History*. 1960. No. 5, s. 456-486.
- Carr, E. H.: "The League of Peace and Freedom: An Episode in the Quest for Collective Security". Julkaisussa: *International Affairs*, no. 6, s. 837-844. (<http://www.jstor.org/stable/2601913>, luettu 5.5.2014).
- Cherubini, Donatella: "Si Vis Pacem Para Liberiatiem et Justitiam. Les Etats-Unis d'Europe, 1867-1914". Teoksessa Petricioli, Marta; Cherubini, Donatella & Anteghini, Alessandra (toim.), *Les Etats-Unis d'Europe. Un Projet Pacifiste*. Peter Lans Sa, Bern, 2004, s. 3 - 48.
- Cooper, Sandi: *Patriotic Pacifism: Waging War on War in Europe, 1815-1914*. Oxford University Press, Cary. 1991.
- Collier, Martin. *Italian Unification, 1820 - 71*. Bath Press Ltd, Oxford. 2003.
- Collingwood, R.G.: *The Idea of History*. Oxford University, Oxford. 1978.

- Cortright, David: *A History of Movements and Ideas*. Cambridge University Press, Cambridge. 2008.
- Cortright, David: *Rauha: Ajatusten ja liikkeiden historia*. Gaudeamus, Tallinna. 2011.
- Darriulat, Philippe: *Les Patriotes. La gauche républicaine et la nation, 1830-1870*. Le Seuil, Pariisi 2001.
- Doyle, Don: *Nations Divided: America, Italy, and the Southern Question*. University of Georgia Press, Athens (GA). 2002.
- Duroselle, Jean-Baptiste: *Europe: A History of Its Peoples*. Viking, Lontoo. 1990.
- Eliade, Mircea. *Ikuisen paluun myytti: kosmos ja historia*. Loki-kirjat, Helsinki. 2010.
- Fear, Christopher: "The Question-and-answer Logic of Historical Context". Julkaisussa: *History of the Human Sciences*, 7/2013. vol. 26 no. 3, s. 68-81. (<http://hhs.sagepub.com/content/26/3/68>, luettu 5.5.2014.)
- Freeden, Michael: *Ideology: A Very Short Introduction*. Oxford University Press, Oxford. 2003.
- Galtung, Johan: *Peace by Peaceful Means: Peace and Conflict, Development and Civilization*. Sage Publications Ltd, Lontoo. 1996.
- Ginzburg, Carlo: *Johtolankoja: Kirjoituksia mikrohistoriasta ja historiallisesta metodista*. Gaudeamus, Tampere. 1996.
- Guest, Stephen. *Jurists: Profiles in Legal Theory: Ronald Dworkin*. Stanford Law Books, Palo Alto. 2012.
- Guieu, Jean-Michel: *Le rameau et le glaive: Les militants français pour la Société des Nations*. Presses de Sciences Po, Pariisi. 2008.
- Haapala, Pertti: "Sosiaalishistorian lupaus". Teoksessa Ahtiainen, Pekka (toim.), *Historia nyt*. WSOY, Helsinki. 1990, s. 67 - 92.
- Hazareesingh, Sudhir: "An Intellectual Founder of the Third Republic – The Neo-Kantian Republicanism of Jules Barni (1818 - 78)". Julkaisussa *History of Political Thought*. Vol. XXII. No. 1. Imprint Academic, New York. 2001, s. 131 - 165.
- Heywood, Andrew: *Political Ideologies. An Introduction*. Palgrave Macmillan, New York. 2003.
- Hobsbawm, E. J.: *The Age of Capital 1848-1875*. Abacus, Lontoo. 1995 [1975].
- Hobsbawm, Eric: *The Age of Revolution 1789 - 1848*. Vintage Books, New York. 1996 [1962].
- Hollyday, Frederick: *Bismarck: Great Lives Observed*. Prentice-Hall, New York. 1971
- Hyrkkänen, Markku: *Aatehistoriallisesta metodista*. Tampereen yliopisto, Tampere. 1984.
- Hyrkkänen, Markku: *Aatehistorian mieli*. Vastapaino, Tampere. 2002.
- Ingram, Norman: *The Politics of Dissent: Pacifism in France 1919-1936*. Clarendon Press. Oxford. 1991.

- Johnson, Elliott; Valker, David & Gray, Daniel: *Historical Dictionary of Marxism*. The Scarecrow Press, Oxford. 2006.
- King, Preston: *Federalism and Federation*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore. 1982.
- Klinge, Matti: *Porvariston nousu*. Otava, Helsinki. 1994.
- Koselleck, Reinhart: *Futures Past. On the Semantics of Historical Time*. Englanniksi kääntänyt Keith Tribe. Columbia University Press, New York. 2004.
- Landes, Richard: *Heaven on Earth: The Varieties of the Millennial Experiment*. Oxford University Press, New York. 2011.
- Leier, Mark: *Bakunin: The Creative Passion*. Thomas Dunne Books. St. Martin's Press, New York. 2006.
- Lovell Evans, Ellen: *The Cross and the Ballot: Catholic Political Parties in Germany, Switzerland, Austria, Belgium and The Netherlands 1785-1985*. Humanities Press, Boston, 1999.
- Marshall, Peter: *Demanding The Impossible: A History Of Anarchism*. PM Press, Oakland. 2002.
- Macaylay Trevelayan, George: *Garibaldi's Defence of the Roman Republic*. Cosimo Classics, New York. 2008 [1907].
- Maureen, Henry: "Saint-Simon and Comte: The Religion of Progress". Julkaisussa: *The Intoxication of Power Sovieta*, vol. 43. 1979, s. 175-193.
- McLeod Hutchins, Zachary: *Inventing Eden: Primitism, Millennialism, and the Making of New England*. Oxford University Press, New York. 2014.
- Mikkeli, Heikki: *Euroopan idea: Eurooppa-aatteen ja eurooppalaisuuden pitkä historia*. Gummerus Kirjapaino Oy. Saarijärvi. 1998.
- Nietzsche, Friedrich, *Historian hyödyistä ja haitasta elämälle*. Suomentanut ja selityksin varustanut Anssi Halmesvirta. Jyväskylän yliopiston kirjaston julkaisuyksikkö JULPU: Jyväskylä, 1999.
- Nietzsche, Friedrich: *Moraalin alkuperästä*. Suomentanut J. A. Hollo. Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu 2007 [1887].
- Nisbet, Robert A.: *History of the Idea of Progress*. Transaction Publishers, New Jersey. 2009.
- Palonen, Kari: "Retorinen käänne poliittisen ajattelun tutkimuksessa". Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.): *Pelkkää retoriikkaa: Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. Vastapaino, Tampere. 1996, s. 137–159.
- Perelman, Chaïm: *Retoriikan valtakunta*. Vastapaino, Tampere. 1996.
- Perelman, Chaïm; Olbrechts-Tyteca L: *The New Rhetoric: a Treatise on Argumentation*. University of Notre Dame Press, Notre Dame. 1971.
- Prendergast, Christopher. *Classic: Sainte-Beuve and the Nineteenth-Century Culture Wars*. Oxford University Press, Oxford. 2007.

- Quillet, Renaud: *L'internationalisme républicain (1852-1870)*. Julkaisussa : *Revue d'histoire politique*, 2008 No. 3, s. 131-144. (<http://www.cairn.info/revue-parlements-2008-3-page-131.htm>, luettu 1.5.2014.)
- Raunio, Tapio: *Liittovaltiot: Federalismin teoria ja arki*. Gaudeamus, Helsinki 2002.
- Riall, Lucy: *Garibaldi: Invention of a Hero*. Yale University Press, New Haven 2007.
- Russel, Frederick H: *The Just War in the Middle Ages*. Cambridge University Press, Cambridge. 1975.
- Schama, Simon: *Citizens. A Chronicle of the French Revolution*. Vintage Books, New York. 1990.
- Schipperges, Sterfan: "Amand Goegg (1820-1897). Politiker - Sozialrevolutionär - Idealist. Versuch eines Porträts". Julkaisussa *Die Ortenau*. Verlag des Historischen Vereins für Mittelbaden Jahresband, vol. 78. 1998, s. 147-172.
- Scirocco, Alfonso. *Garibaldi: Citizen of the World: A Biography*. Princeton University Press, New Jersey. 2007.
- Skinner, Quentin: *Liberty before Liberalism*. Cambridge University Press, New York. 1998.
- Skinner, Quentin, *Visions of Politics. Vol 1: Regarding Method*. Cambridge University Press, Cambridge. 2002.
- Sperber, Jonathan. *Karl Marx: A Nineteenth-Century Life*. Liveright Publishing Corporation, New York. 2013. [e-kirja]
- Spoltore, Franco. "Charles Lemonnier". Julkaisussa: *Federalism in the History of Thought*. Nro. 2. 2003, s. 114.
(http://www.thefederalist.eu/site/index.php?option=com_content&view=article&id=539&lang=en, luettu 15.05.2014.)
- Summa, Hilikka: "Kolme näkökulmaa uuteen reotriikkaan. Burke, Perelman ja retoriikan kunnianpalautus". Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.): *Pelkkää retoriikkaa: Tutkimuksen ja politiikan retoriikat*. Vastapaino, Tampere. 1996, s. 51-83.
- Suolahti, Jaakko; Vehviläinen, Olli & Järvinen, Markku: *Rauhanajatus historiassa*. WSOY, Porvoo. 1970.
- Svanström, Ragnar: "Kansallisuusliikkeet". Teoksessa *Kansojen historia*, osa 19. Toim. Grimberg, Karl. WSOY, Porvoo, 1984.
- Tchoubarian, Alexander: *The European Idea in History in the Nineteenth and Twentieth Centuries, A View from Moscow*. Frank Cass Co Ltd, Oregon. 1994.
- Van der Linden, W. H: *The International Peace Movement: 1815-1874*. Tilleul, Amsterdam. 1987.
- Wawro, Geoffrey: *The Franco-Prussian War: The German Conquest of France in 1870-1871*. Cambridge University Press, Cambridge. 2003.

Verkkosivustot

Historisches Lexikon der Schweiz

Fazy, James (<http://www.hls-dhs-dss.ch/textes/d/D25508.php>, luettu 25.5.2013)

Jolissaint, Pierre (<http://www.hls-dhs-dss.ch/textes/d/D4554.php>, luettu 25.5.2013)

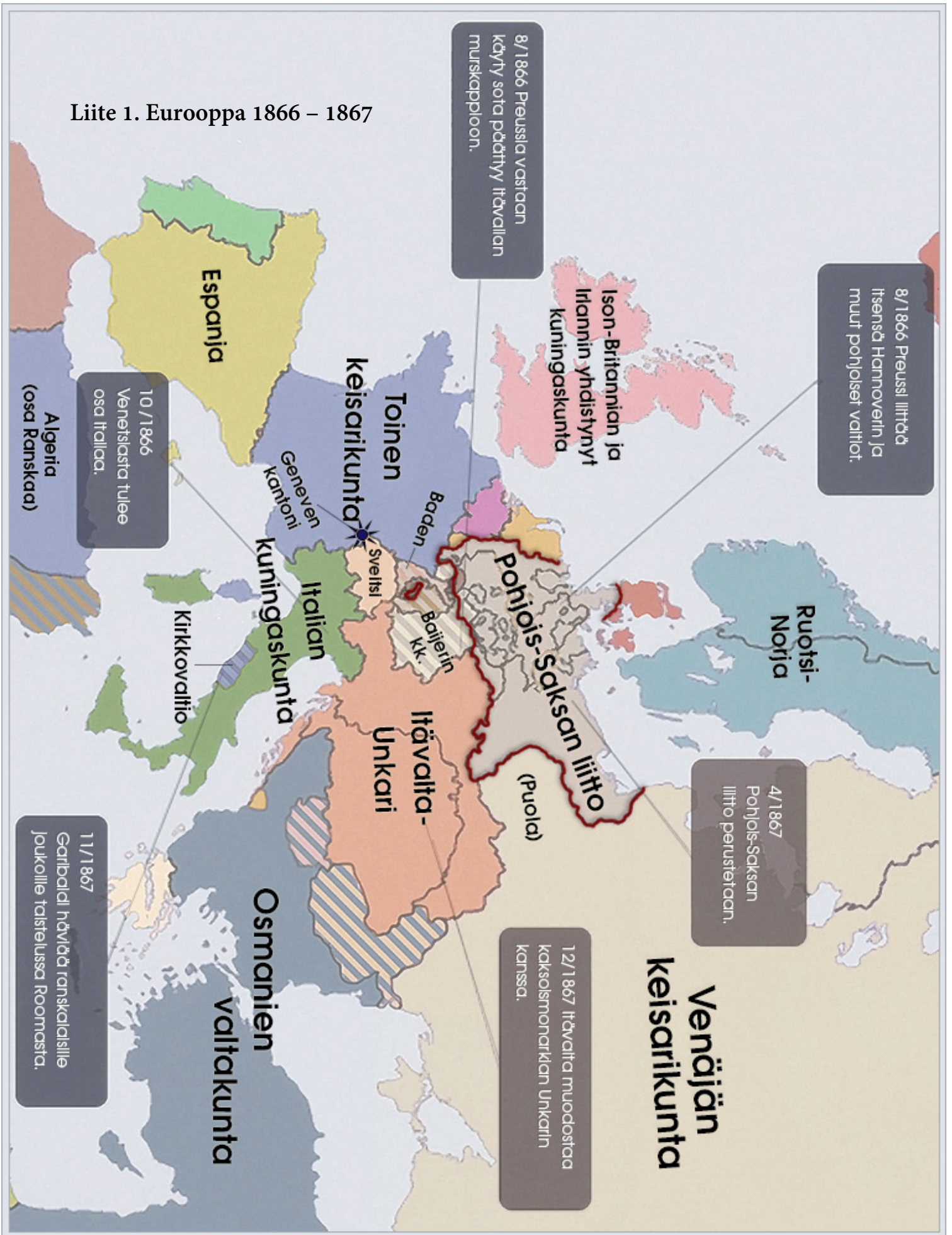
International institute of social history

Michail Aleksandrovič Bakunin Papers

(<http://search.socialhistory.org/Record/ARCH00018/ArchiveContentList#Aeb2f87b406>, luettu 5.5.201)

Omniatlas (<http://maps.omniatlas.com/>, luettu 20.5.2014)

Liite 1. Eurooppa 1866 – 1867

Kartan tiedot ovat peräisin teoksesta Klinge 1994, *Oxford Illustrated History of Modern Europe* 1996 sekä Omniatlaksen verkkosivuilta.

INDEX

DES DISCOURS PRONONCÉS AU CONGRÈS

	Pages
ACOLLAS (Émile), Français	122-123
BAKOUNINE (Michel), Russe	187-191
BARNI (Jules), Français	118-122
BORKHEIM, Allemand	172-177
CARTERET (Antoine), Suisse	179-186 — 279-282
CENERI, Italien	216-219
CHAUDEY (Gustave), Français	240-243
CHEMALÉ, Français	237-239
CREMER, Anglais	212-213
DUPASQUIER, Suisse	259-262
DUPONT (Eugène), Français	171-172
DUVAULT-BLOCHER, Français	296-297
ÉRLACH (Franz d'), Suisse.	247-250
FAZY (James), Suisse	131-133 — 270-276
FRIGYESI, Hongrois	167-170
GAMBUZZI, Italien	220-224
GARIBALDI, Italien	136-141
GÖGG (Amand), Allemand	166-167
GRÜN (Carl), Allemand.	227-231
JOLISSAINT (P.), Suisse.	144-149 — 268-270
LADENDORF (A.), Allemand	233-236
LEMONNIER (Charles), Français	197-201
LEROUX, Français.	284-285
LONGUET (Charles), Français.	250-257
NAQUET (A.), Français	246-247
ODGERS, Anglais	213-214
PAEPE (César de), Belge	285-295
PONNAT (de), Français.	195-197
QUINET (Edgar), Français.	160-165
SCHMIDLIN, Suisse	128-131
SIMON (de Trèves), Allemand.	191-194
VARÉLA (Hector), Américain	262-263
WARNERY-DROZ, Français.	257-259
WESSEL (Albert), Suisse	277-278

Liite 3. Mihail Bakuninin puheen luonnos

Messieurs

En me tenant devant cette tribune, je me demande le quel parti, moi Russe, j'appartiens au milieu de cette assemblée internationale, qui s'est réunie ici aujourd'hui pour conclure une alliance fraternelle entre tous les pays du monde civilisé. Vous avez de tout à peine écartés depuis que l'Empire Russe a de nouveau commis le crime d'abandonner contre cette malheureuse et héroïque Pologne qu'il étouffe, qu'il martyrise toujours, mais qu'il ne pardonne jamais à terre.

Je ne me croirais pas le droit de prendre part aux discussions de cette assemblée, si je ne manifestais de tout mon cœur toute la politique, tous les actes de cet Empire contre la Pologne.

Mais je me demande en même temps: ces actes et cette politique ont-ils été seulement le produit de la barbarie, et insupportable de nos gouvernements, ~~projets de nos hommes d'état~~ ^{S'ils} ~~nos hommes d'état~~ ^{avaient été plus humains} ~~nos hommes d'état~~ ^{avaient-ils pu atteindre le} ~~nos hommes d'état~~ ^{même but, en employant des moyens plus humains, ou bien sont-ils des conséquences nécessaires, des conséquences inévitables de} ~~nos hommes d'état~~ ^{la grandeur de l'Empire par des moyens} ~~nos hommes d'état~~ ^{moins barbares, ou bien le résultat de la barbarie} ~~nos hommes d'état~~ ^{l'insécurité et la violence, la haine et la méfiance} ~~nos hommes d'état~~ ^{et de toute justice. Sont-ils des conséquences} ~~nos hommes d'état~~ ^{de cet Empire?}

En bien, Messieurs, je n'hésite pas à proclamer que l'Empire Russe

Ensimmäinen kahdesta säilyneestä sivusta. Luonnos eroaa varsin paljon kongressista pidetystä puheesta. Lähde: Michail Aleksandrovitš Bakunin Papers, 61, International Institute of Social History, Amsterdam.